

William Faulkner

Kurtar Halkımı Musa

ROMAN

Çeviren: Necla Aytür

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

3.
baskı

KURTAR HALKIMI MUSA

William (Cuthbert) Faulkner 1897'de Mississippi, New Albany'de doğdu. Ailesinin onur, beyazların sosyal konumu, tarihi kahramanlıklar gibi konulara yaklaşımı Faulkner'a yaratları için malzeme oluşturdu. 1915'te okuldan ayrıldı ve büyükbaşının bankasında çalışmaya başladı. 1918'de, çok kısa boylu olduğu için Amerikan Ordusu'na kabul edilmeyince Kanada Hava Kuvvetleri'ne başvurdu. Askeri eğitim gördüğü sırada savaş sona erdiği için aktif görevde bulunamadı. 1919'da askerden geri döndüğünde Mississippi Üniversitesi'ne girdi. Bir yıl sonra öğrenimini yarıda bırakıp New York'a gitti ve bir kitapçıda çalışmaya başladı. 1924'te şiirlerini bir araya getiren ilk kitabı *The Marble Faun*, New Orleans'ta yayımlandı. İlk romanı *Soldier's Pay*'i de 1925'te New Orleans'ta yazdı ve bir yıl sonra yayımladı. Modern Amerikan romanına yaptığı katkılardan dolayı 1949'da Nobel Ödülü'nü, 1955'te *A Fable*'la (*Bir Masal*) ve 1962'de de *The Reivers*'la Pulitzer Ödülü'nü kazandı. 1962'de geçirdiği kalp krizi sonucu öldü.

Türkçedeki Kitapları: *Ses ve Öfke (The Sound and the Fury)*, Remzi, 1965; *Sartoris (Sartoris)*, Can, 1985; *Döşeğimde Ölürlen (As I Lay Dying)*, İletişim, 1993; *Kutsal Sığınak (Sanctuary)*, Cem, 2000; *Ağustos Işığı (Light in August)*, İletişim, 1990; *Doktor Martino (Doctor Martino and the other Stories)*, Yenilik, 1956; *Duman (The Knight's Gambit)*, Can, 1991; *Ayı (The Bear)*, İletişim, 1991; *O Akşam Güneşi (That Evening Sun)*, YKY, 1993; *Dilek Ağacı, Bir Masal (A Fable)*, Can, 1994; *Abşalom, Abşalom! (Absalom, Absalom!)*, YKY, 2000; *Kurtar Halkımı Musa (Go Down, Moses)*, YKY, 2002, *Köy (The Hamlet)*, YKY, 2004, *Tapınak (Sanctuary)*, YKY, 2007, *Çılgın Palmiyeler (The Wild Palms)*, YKY, 2011.

Necla Aytür Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nı bitirdi. Bu dalda doktora yaptı. Minnesota ve Yale Üniversitelerinde Amerikan edebiyatı üzerine çalıştı. Doçentlik tezini William Faulkner üzerine hazırladı. ABD'de Louisiana Üniversitesi'nde Amerikan edebiyatı dersleri verdi. Uzun süre Ankara Üniversitesi Amerikan Kültür ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. Oradan emekli oldu. *Amerikan Romanında Gerçekçilik* (1987, A.Ü. DTCF) ve *Kitaplar Arasında* (2010, YKY) adlı kitapların yazarıdır. Kate Chopin, Henry James ve Faulkner'dan çevirileri vardır.

*William Faulkner'ın
YKY'deki kitapları:*

O Akşam Güneşi (1993)
Abşalom, Abşalom! (2000)
Kurtar Halkımı Musa (2002)
Köy (2004)
Ses ve Öfke (2004)
Tapmak (2007)
Çılgın Palmiyeler (2011)
Yenilmeyenler (2012)

WILLIAM FAULKNER

Kurtar Halkımı Musa

Roman

Çeviren
Necla Aytür

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1717
Edebiyat - 462

Kurtar Halkımı Musa / William Faulkner
Özgün adı: Go Down, Moses
Çeviren: Necla Aytür

Kitap editörü: Ayça Sabuncuoğlu
Düzeltilen: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı ve Cilt: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Başkent O.S.B. 22. Cad. No: 6 Malıköy / Ankara
Tel: (0312) 640 16 23
Sertifika No: 26886

Çeviriye temel alınan baskı: The Library of America, 1994
1. baskı: İstanbul, Ekim 2002
3. baskı: İstanbul, Mart 2015
ISBN 978-975-08-0472-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Copyright 1940, 1941, 1942 by William Faulkner.
Copyright renewed 1942 by The Curtis Publishing Company.
Copyright renewed 1968, 1969, 1970 by Estelle Faulkner and Jill Faulkner Summers.

Bu çeviri bir Random House Inc. bölümü olan The Random House Publishing Group yayınevi
Random House izni ile basılmıştır.

Bu kitabın telif hakları AnatoliaLit Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Önsöz • 9

İdi • 19

Ateş ve Ocak • 40

Kara Pantalone • 117

Eski İnsanlar • 136

Ayı • 156

Delta'da Güz • 270

Kurtar Halkımı Musa • 295

McCaslin-Beauchamp-Edmonds Soyağacı • 308

Çeviride, metnin orijinalindeki yazım özelliklerine sadık kalınmıştır. (Yay. n.)

*Köle doğan, aileme karşılık beklemeden,
kayıtsız ve koşulsuz bir bağlılıkla,
çocukluğuma sınırsız bir sevgiyle kendini adayan*

*Dadım
Caroline Barr'a*

*Mississippi
(1840-1940)*

Önsöz

Kurtar Halkımı Musa'daki bölümlerin bazıları daha önce çeşitli dergilerde yayımlanan öykülerdir. William Faulkner 1940 yılında bunları yeniden gözden geçirdi, yeni bölümler de ekleyerek, kişiler ve olaylar arasında kurduğu bağlantılarla, bir roman oluşturdu. Kitap 1942'de önce *Kurtar Halkımı Musa ve Başka Öyküler* başlığı altında yayımlandı ama Faulkner bu yapıtını her zaman bir roman olarak gördü ve niteledi, ilk baskıdan sonraki baskılarında yapıtın adındaki "Başka Öyküler" sözcüklerini kaldırttı. Gerçekten de romandaki tüm olaylar tek bir mekân içinde geçer ve, çevirinin sonuna eklediğimiz soyağacından da anlaşılacağı gibi, biri zenci, ikisi beyaz üç ailenin birbirini izleyen kuşaklarından kişiler arasındaki karmaşık ilişkilerin çevresinde gelişir.

Romanın İngilizce adı, *Go Down, Moses*, Amerika'da kölelik döneminden günümüze kadar ulaşan, hüzünlü bir zenci ilahisinin koro bölümünden alınmıştır. İlahide Afrikalı köleler, kendilerini Mısır'da firavunun esareti altında yaşayan Eski Ahid Musevileriyle özdeşleştirirler. Bu bölümde, Tanrının Musevi halkı Mısır'dan çıkarmakla görevlendirdiği Musa'ya söylediği sözler yer alır:

İN aşığı Musa,
Git Mısır ülkesine,
De ki koca Firavun'a,
Bıraksın halkımı özgür.

Büyük bir olasılıkla Faulkner ana teması özgürlük olan bu ilahiyi çocukluğundan başlayarak birçok kez duymuştu. *Kurtar Halkımı Musa'nın* karmaşık dokusundaki ipliklerden biri, özgürlük temasıdır. Çeşitli bölümlerde başka başka yönlerden ele alman bu tema aracılığıyla, Kızılderililerin, zencilerin, beyazların ve genelde insan iradesinin ne ölçüde özgür olduğu konusunda birçok soru ortaya atılır.

William Faulkner yarattığı roman dünyasını, tarihi, coğrafyası, toplumsal nitelikleriyle belli, gerçek bir bölgeye oturtan yazarlardandır. Birkaçı dışında yazarın tüm roman ve öykülerinde olay, doğup büyüdüğü, ömrünün sonuna dek yaşadığı Mississippi eyaletinde geçer. Yazarın olgunluk çağının tümünü geçirdiği küçük güney kenti Oxford, Kuzey Mississippi'deki Lafayette ilinin başkentidir. Faulkner'in roman dünyası, yaşadığı ortamla öylesine iç içedir ki, son yıllara kadar, Faulkner'ı tanıyan, Güney şivesiyle konuşan, güler yüzlü, yaşlı bir Oxford'lu, kenti turistlere gezdirirken gerçekle hayal ürünü arasında ayırım yapmadan konuşur, "Şurası ünlü adliye binası, Bayan Emily'nin evi şu sokağın köşesindedir, işte Güney Ordusunun meçhul asker anıtı, hani çevresinde ters yönden dolaşılınca Benjy kıyametleri koparmıştı; Faulkner'in evlendiği kilise şurada; Sutpen'in Jefferson'da ilk boy gösterdiği yer de orasıdır. Sutpen'in edindiği yüz hektarlık geniş arazi ilerdeki şu yeşil tepeden başlar," derdi.

Faulkner'in roman ve öykülerinde Oxford kenti, Jefferson; Lafayette ili ise, Yoknapatawpha adını alır. Yazar *Abşalom, Abşalom!* için Yoknapatawpha'nın bir haritasını da çizmiştir. Eyaletin kuzeybatısına düşen bu ilin adı, güneyinden geçen bir ırmağın adıdır. Yoknapatawpha, beyazlar yerleşmeden önce buralarda yaşayan Kızılderililerin dilinde "düzlüğü bölen ağır ırmak" anlamına gelirmiş. Gerçek Lafayette gibi, Yoknapatawpha'nın da kuzeyi ile doğusunda çamla kaplı tepeler vardır. Güneyde bu tepeler düzleşerek Mississippi ırmağının zengin deltasına dayanır. İlin batı sınırında bulunan Mississippi ırmağı, kuzeyden Tallahatchie, güneyden Yoknapatawpha ırmaklarının sularını toplar. İklim yazın çok sıcak ve kurak, kışın ılık ve yağmurludur. Başlıca ürünler pamukla mısırdır. Tepelerde

hayvancılık yapılır. *Abşalom, Abşalom!*'un yayımlandığı 1936 yılında Faulkner, Yoknapatawpha'nın yüzölçümünü 2400 mil kare, nüfusunu 6298 beyaz, 9313 zenci olarak vermişti. Bu rakamlardan, gerçek Lafayette ile hayal ürünü Yoknapatawpha arasında pek çok benzerlik bulunmasına karşın, yazarın Yoknapatawpha'yı örnek aldığı ilden çok daha büyük gösterdiği anlaşılıyor. Böylece yakın bölgeleri de içine alan daha genel bir tablo çizilmiş. Zencilerin oranı da beyazlara göre daha yüksek gösterilerek hem İç Savaş öncesindeki durum yansıtılıyor, hem de "zenci" kavramının beyaz halkın bilincinde kapladığı yerin önemi vurgulanıyor.

Faulkner'ın romanlarında olayların büyük bir bölümü küçük bir kasaba olan Jefferson'ın içinde ve çevresinde geçer. Jefferson, Yoknapatawpha'nın başkentidir. Gerçek Oxford'da bir üniversite bulunmasına karşın, Jefferson'da üniversite yoktur. Jefferson, örnek aldığı tek meydanlı küçük kentten daha küçük, daha kırsal bir yer, başkent olmasına karşın, tüm nitelikleriyle Güney'in bir taşra kasabasıdır.

İç Savaş sonrasında büyük değişikliklere uğramasına, eski bütünlüğünü, kırsal niteliğini az çok yitirmesine, gittikçe Amerika Birleşik Devletleri'nin öteki yörelerine daha çok benzemesine karşın, Amerika'da Güney, bir coğrafya terimi olmaktan ötede anlamlar taşır; geleneksel bir yaşam görüşünü, siyasal ve toplumsal davranışı, belli bir mimariyi, kendine özgü bir kültürü temsil eder. İç Savaş öncesinin Güney'i ise, bunların yanında, birçok Güneyli yazarın yapıtlarında, söylencesel bir niteliğe de sahiptir.

Mississippi deltasının geniş, verimli toprakları bölgeye ilk gelen beyazların başını döndürmüştü. Bu ilk yerleşimciler Kızılderililerden elde ettikleri topraklar üstünde büyük çiftlikler kurdular, Afrika'dan getirilen zenci kölelerin ekip topladığı pamuğu satarak kısa sürede zengin oldular. Elverişli iklim ve doğa koşulları, emeği ucuza getiren kölelik düzeni, büyük toprak sahiplerine iyi bir gelir ve bol zaman sağlamıştı. Söylenceye göre bu nedenle Güney'de, Güney'e özgü bir uygarlık gelişti. Toprak sahibi çiftçiler gelişmiş bir kültür düzeyine erişme olanağını buldular. Avrupa'dan getirttikleri eşyalarla döşedikleri ma-

likâneler kurdular, av partileri, balolar düzenlediler. Yaşama biçimleri Avrupa'daki soylu sınıfın yaşama biçimini andırıyordu. Güney denilince akla, rahat ve acelesiz yaşayan, zarif davranışları sanat haline getirmiş insanlar, ve mertlik, dürüstlük, cesaret, onur, kadınları kutsallaştırma gibi, Ortaçağ Avrupası şövalyelerinin yücelttiği bir dizi değerın saygı gördüğü bir toplum geliyordu. *Abşalom, Abşalom!*'da öyküsü anlatılan Sutpen'in trajedisi, söylencesel Güney'in niteliklerini taşıyan soylu bir aile, neredeyse bir hanedan kurmak tutkusundan kaynaklanır. *Kurtar Halkımı Musa*'da "İdi" başlıklı bölümde centilmen çiftlik sahibi Buddy McCaslin hiç evinden çıkmaz. Kız kardeşi buna şaka yollu bir neden bulmuştur: Buddy boyunbağı takmamış durumdayken bir hanımefendiye rastlamaktan korktuğu için çıkmamaktadır evinden. Kendi de Güneyli olan şair-eleştirmen Allen Tate, İç Savaş öncesi Güney'inden söz ederken, "Güney'in Avrupa'yı taklit etmesine gerek yoktu; çünkü o zamanlar Güney'in kendisi Avrupa'ydı," demiştir.

Oysa Amerika'da her zaman söylencenin Güney'inden çok ayrı bir Güney daha var olmuştı. Faulkner'in romanları bu gerçeği vurgular. Pamuk tarlalarında çalıştırılan, yasalar da "mal" olarak nitelenen zenci kölelerden, beyaz ama zenciler kadar yoksul tarım işçilerinden oluşan bir Güney'dir bu. Her türlü sömürünün, cahilliğin, dinsel bağnazlığın, siyasal tutuculuğun, kırsal bölgelerde sık sık yer alan linç olaylarının acı bir biçimde kanıtladığı şiddet eğiliminin yurdu olan bir Güney'dir. Ayrıca büyük çiftlik sahipleri de söylencenin kendilerine yakıştırdığı değerlere sahip çıkamamışlar, bunları göz ardı ederek, kölelik düzeninin izin verdiği davranışlarla, yaşatıp öldürme hakkını ellerinde tuttıkları insanlara karşı suç işlemişlerdir. Faulkner yazarlığının başlangıcında çeşitli konuları denedikten sonra *Sartoris*'te ilk kez Güney'in geçmişine eğilirken, söylencenin Güney'i ile gerçek Güney arasındaki çelişkilerden kaynaklanan gerilimin sağladığı yazınsal olanakları görmüş olmalı. Yoknapatawpha'da yer alan trajedinin de, güldürünün de kaynağında bu gerilim yatar.

Roman dünyasını büyük ölçüde Güney'le sınırlayan Faulkner'in "yöresel" bir yazar olup olmadığı, bir dönemin eleş-

tirilerinde sıkça tartışılan bir konuydu. Ancak, içinde yaşadığı ortam ile yarattığı roman dünyası arasındaki benzerliklere, içli dışlı ilişkilere karşın, Faulkner, kendini hiçbir zaman yöresel bir yazar olarak görmemiş, aslında, aşağıdaki alıntıda da görüleceği gibi, hiçbir yazarın yöresel diye nitelenemeyeceğini öne sürmüştür:

Bana öyle geliyor ki insanların karşılaştıkları gerçekler evrenseldir. Başka bir deyişle, kara, beyaz, kızıl, sarı derili, ne olursa olsun, insan aynı umutlara bağlanır, aynı akılsızlıkları yapar, hep aynı zaferleri kazanır. İnsanın giriştiği savaşım, ya kendi yüreğine karşıdır, ya başkalarınınkine; ya da çevreyle savaşılır. Bu anlamda yöresel yazar diye bir şey olamaz.

Bu açıdan Yoknapatawpha yalnız Güney'in değil, tüm Amerika'nın, onun da ötesinde, her yerde insanların kendileri için yarattıkları dünyaların küçük bir modelidir. Yörenin tarihçesi, yazarın insanlık tarihine yaklaşımını da aydınlatması bakımından evrensel bir anlam taşır.

Faulkner için geçmiş önemlidir; ancak, yazar geçmişini tamamlanmış bir olaylar dizisi olarak görmez. Geçmiş bugünün içinde yaşamayı sürdüren, bugünü ve yarını etkileyen, biçimlendiren bir güçtür. Bir yandan geçmişin kendisi de bugünden etkilenerek yeni anlamlar kazanır. Faulkner'ın zaman kavramı, çağdaşları olan modernist yazarlarınkinden pek farklı değildir. Bu nedenle ona göre,

Zaman akıcı bir durumdur; kişilerin geçici varlıklarının dışında var olamaz. *İdi* diye bir şey yoktur; ancak *dir* vardır.

Gene bu nedenle geçmişte olup bitenlerin araştırılması yazarın roman ve öykülerinde büyük yer tutmakla birlikte, bu araştırmanın bir ucu hep bugüne ulaşır. Faulkner, *Kurtar Halkımı*

Musa'nın "Ayı" bölümünde, ormanda kaybolanların yollarını bulmak için kullanabilecekleri bir yöntemi anlatır. Bu yöntem şöyle özetlenebilir: Yolunu kaybeden kişi önce durup bir nirengi noktası belirler. Sonra bunun çevresinde gitgide büyüyen çemberler çizerek yürür. Çemberlerden biri bir noktada yitirilen yolu kesecektir. Faulkner tek bir büyük kitap sayılabilecek Yoknapatawpha roman ve öykülerinde benzer bir yöntemle, geçmişin düğümlerini çözmeye yönelik kişiler yaratmıştır. Geçmişte nirengi noktası olarak belirlenen zaman, İç Savaş yılları; yer, Jefferson'dır. Buradan yola çıkılarak, zamanda ve coğrafyada gittikçe genişleyen çemberler çizen bir anlatım yöntemiyle, geriye, İç Savaş hazırlayan yıllara, ilk çiftliklerdeki yaşama, kölelerin pamuk tarlalarına getirilmesine, beyazların Yoknapatawpha'ya yerleşmesine, bölgede yalnızca Kızılderililerin yaşadığı günlere, Amerika'nın bulunmasından önceki eski dünyaya, dahası *Requiem for A Nun*'da, yeryüzünde yaşamın başlangıcına ve uzay gazlarından yerkürenin oluşmasına kadar gidilir. Öte yandan, İç Savaş izleyen kalkınma yılları, vahşi doğanın yok edilme süreci, köleliğe son verilmesinin beyaz ve zenci Güneyliler üzerindeki ekonomik, toplumsal, ruhsal etkileri, Birinci, İkinci Dünya Savaşları ve bunların bireylerde yarattığı tepkiler ele alınır. Zaman içinde yapılan bu araştırmaya, coğrafyada köyden kasabaya, kasabadan kente, kentten Kuzey Amerika'ya, oradan da Amerika'ya gelen göçmenlerin anayurdu olan Avrupa'ya açılan çemberler çizilerek yeni boyutlar eklenir. Anlatı bir zaman çizgisi üstünde değil de bir nirengi noktası çevresinde çemberler çizilerek ilerlediğinden, aynı olaya birçok kez değinilir.

Kurtar Halkımı Musa'yı yazdıktan on yıl sonra, 1950'de Nobel Ödülünü almaya gittiği Stockholm'de yaptığı konuşmada Faulkner, bir yazarın asıl işinin, acıma, şefkat, dayanıklılık, alçakgönüllülük ve gurur gibi evrensel ve ölümsüz değerleri insanlara anımsatmak olduğunu söyledi. Yazarın av öyküleri ile *Kurtar Halkımı* Musa'nın "Eski İnsanlar" ve "Ayı" bölümlerinde, belli kurallara göre avlanmayı öğrenen insanlar için, vahşi doğa ve avcılık, doğayla ve başka insanlarla ilişkilerde bu değerlerin yaşatılmasına elverişli bir ortam ola-

rak belirir. Vahşi doğaya karşı erdemli davranmak ya da suç işlemekten söz edilebilir, çünkü vahşi doğa canlı bir varlıktır. Orman soluk alıp verir, derin derin düşünür. Bazı hayvanlar ölümsüzdür, en azından Kızılderililerin inanışına göre öyledir. Avlanma eylemi, av ile avcı arasında her iki tarafın da kurallarına uyduğu bir yarıştır. Amaç, yarışta kazanmaktan çok, iyi koşmaktır. Faulkner "Sabahleyin Yarış" başlıklı bir av öyküsünde, bir çocuğun bakış açısından, avlanmakla geçen bir günün sonunda avın ve avcılarının yerlerine dönüşlerini, sona eren bir spor karşılaşmasını anımsatan sözcüklerle anlatır:

Koşmuyorduk artık. Yürüyorduk. Hepimiz sabahki güzel yarışta elimizden geldiği kadar iyi koşmuştuk. Şimdi sanki anlaşmış gibi dönmüş, eve gidiyorduk. Birbirimizi üzmemek, yeniden baştan çıkarmak istemediğimizden, birlikte yürüyorduk. Bu sabah her üçümüzün de yaptığı iş sırf eğlence olsun diye oynanan bir oyun değildi çünkü. Ciddiydi. Üçümüz de sabahleyin neyseki gene oyduk; korktuğu için değil, en iyi yaptığı iş koşmak olduğu için kaçan yaşlı koca geyik, en iyi bildikleri, yapmaktan en çok gurur duydukları iş kovalamak olduğu için onu kovalayan Kartal ve öteki köpekler, bir de ben, Bay Ernest ve Dan; zaten yenmeyecek kadar sert olan etini istediğimizden değil, ama yılda on bir ay hasat için uğraşp didindikten sonra gelecek kasım ayında buraya yeniden gelmek hakkını elde edebilmek için onun peşinden koşan bizler. Şimdi her üçümüz de sakin, ayrı ayrı ama gene de yan yana dönüyorduk, gelecek yıl, gelecek sefer yeniden buluşmak üzere.

Avcı payesini almaya değer bulunan kişi aynı zamanda erdemli insandır, hem başka insanlarla hem de vahşi hayvanların temsil ettiği vahşi doğayla ilişkilerini evrensel değerlere göre yürütür. *Kurtar Halkımı Musa*'nın merkezinde bu anlamda avcılığı öğrenmek üzere yola çıkan Isaac McCaslin'in öyküsü vardır. Romanın ilk bölümü "İdi", çiftlikte Ike doğmadan önce gerçekleşen bir olayı anlatır. Bu bölümde romanın belli başlı kişileri tanıtılır. Zenci-beyaz ilişkileri konusunda ilk saptamalar yapılır. "Eski İnsanlar"da on yaşındaki Ike vahşi ormanda ilk avını vurur. "Ayı"nın ilk bölümünde çocuğun yetişkin avcılardan dinlediği öyküler, ölümsüz olduğu sezdirilen, söylencesel bir vahşi doğanın içinde, insanın insanlığını kanıtladığı anları anlatır:

Yabanıl toprakların kendi içinde düzenlediği zorunlu yarışa, hafifletilmesi söz konusu olmayan çok eski kurallara göre koşulan, pişmanlığa yer vermeyen amansız yarışa katılan insanlarla hayvanlardan konuşulmuştu, ormanın artalanı önünde bir duvar kabartması gibi duran insanlardan, beyaz, kara, Kızılderili olmayan ama avcı olan, dayanmak için gereken irade ile dayanıklılığa, hayatta kalabilmek için gereken alçakgönüllülük ile beceriye sahip olan avcılardan ve köpeklerden, ayı ve geyiklerden konuşulmuştu.

Kanında siyah, beyaz, kırmızı, üç ırktan da birer parça taşıyan yaşlı avcı Sam Fathers, Carothers çiftliğinin yasal mirasçısı Ike McCaslin'e avcılığı, simgesel anlamıyla erdemli insan olmayı öğretir. Ike büyüdükçe insanın doğayla ve başka insanlarla ilişkilerinde bazı gerçekleri görmeye başlar. Bunlardan birincisi, vahşi ormanın ve onu temsil eden ayı Koca Ben'in ölümsüz olmadığıdır. Vahşi hayvanlar ile onların doğal ortamı olan vahşi orman, Güney'in İç Savaş sonrasında gittikçe büyüyen bir hızla sanayileşmesine koşturarak kaçınılmaz bir biçimde sonlarına

doğru yaklaşmakta, kendisi, ayıyla birlikte sona ermekte olan bir d6neme tanıklık etmektedir.

Ike'in 6đrendiđi ikinci gerçek, kendi atalarıyla ilgilidir. On altı yaşına geldiğinde çiftlikte hesapların tutulduğu eski defterleri okuyan Ike, iftliğin kurucusu olan dedesi Carothers McCaslin'in işlediği ensest suçunu 6đrenir. Carothers k6lelik d6zeninin izin verdiği bir tutumla, k6leleriyle ilişkilerinde b6y6k bir acımasızlıkla davranmıştır. Ike miras aldığı toprakların ve onların temsil ettiği G6ney'in t6m6n6n, k6lelik d6zeni nedeniyle onulmaz bir biçimde lanetlenmiş olduğunu d6ř6n6r. K6leliğin sona ermesine karşın, çiftlikteki s6m6r6 İç Savaştan sonra da t6m6yle son bulmuş değildir. Ike yaşamını bu lanetten kurtulmaya adar. Varlıklı bir çiftlik sahibiyken yoksulluğu seçer, lanetli topraklar 6st6ndeki haklarından vazgeçer, atalarının verdiği zararları onarmak için s6rekli çaba harcar.

"Delta'da G6z"de, seksenine merdiven dayayan Ike McCaslin bir kez daha bir av kampına gitmek 6zere yola çıkmıştır. 6zveriyle geçen bir 6mr6n sonunda huzur içindedir. Otomobilin camından dışarı bakan yaşlı adam artık çok farklı bir g6r6n6mle karşı karşıyadır. Faulkner bu b6l6mde yaşlı McCaslin'in bakış açısından, 1940 gibi erken bir tarihte, hızla gelişen ekonominin evre 6zerindeki olumsuz etkilerini dile getirir. Memleketin en uzak k6şelerine, bu arada G6ney'in vahşi ormanlarına kadar uzanan bir "ilerleme"nin gerektirdiği kara ve demiryolları y6zlerce yıllık ağaçların kesilmesine yol açmış, orman geniş kuşaklara b6l6nm6ř, kentler, fabrikalar, ekili alanlar vahşi ormanı ite ite sonunda çitlerle çevrili bir park durumuna getirmiştir. Ike McCaslin'e g6re insanın doğayla ilişkilerinde evrensel değerleri çiğneyerek işlediği suçun cezası, kendi yarattığı bu yozlaşmış ortamda yaşamak zorunda kalmasıdır. Ancak yaşlı adam g6rd6đ6 yozlaşmaya karşın, geçmişe d6nmek 6zlemine kapılmadığı gibi, umutsuz da değildir. Yitirilen şeyin değerini bilir, ama geri d6n6ř6n olanaksızlığını da kabul eder. Ayrıca, insanın yalnız vahşi doğada değil, isterse her koşulda erdemli davranabileceğine, insanlığını kanıtlayabileceğine inanmaktadır.

Ne var ki, belki av kamplarının sonuncusu olan bu kampta McCaslin yaşlılık huzurunu yok eden başka bir gerçeği 6đrene-

cektir. Kendi akrabası olan bir genç adam, kucağında çocuğunu taşıyan zenci sevgilisine, aynı yüz yıl önce büyük büyükdedesinin kölelerine davrandığı gibi davranmakta, bir miktar para vererek genç kadını başından savmaktadır. Isaac McCaslin'in bireysel özverisi hiçbir işe yaramamış, Güney'de hiçbir şey değişmemiştir. McCaslin üzgündür, sarsılmış, huzuru kaçmıştır, ama genç kadına kuzeye gidip kendi ırkından biriyle evlenmesini öğütler: "Senin için tek kurtuluş yolu bu – bir süre, belki de uzun bir süre için," der. Bir Güneyli olarak, McCaslin bile, zenci-beyaz ilişkileri konusunda belli bir sınırı aşamaz. Ancak, Güney'de hiçbir şeyin değişmediği gerçeğini görmesi ve kendi çaresizliğinin bilincine vararak acı çekmesi, McCaslin'e trajik bir boyut kazandırır. Onun kişiliğinde, karşımızda, Kutsal Kitap'ın zafer kazanmış kurtarıcısı yerine, savaşmış ama yenilgiye uğramış, yaralanmış, çağdaş bir Musa bulunmaktadır.

Necla Aytür

İdi

1

Isaac McCaslin, "İke Amca", yetmişini aşkın, kendi doğrulama-
sa da seksenine daha yakın, şimdi dul, yöre halkının yarısının
amcası, ama kimsenin babası değil

bu olayları o yaşamadı, olup bitenleri görmedi bile; olay-
ları yaşayan, yaşça kendinden büyük kuzeni, teyzesinin toru-
nu, McCaslin Edmonds'tı; eskiden olduğu gibi bugün de bazı
kişilerin Isaac'e kalması gerekirdi diye düşündüğü mirasa ko-
nan da oydu, bu mirası kendi soyundan gelenlere bırakan da o,
ailenin kadın kolundan gelmesine karşın. Miras Isaac'in olmalı
diye düşünenler vardı, çünkü arazi Kızılderililerden ilk alındı-
ğında tapuya yazılan ad, Isaac'in babasının adıydı, babasının
kölelerinin soyundan gelenlerden bazılarının şimdi bile taşıdı-
ğı aynı ad. Ama Isaac böyle düşünmüyordu – yirmi yıldır dul
olan Isaac, sırtında, elinde, cebinde bir defada taşıyabileceğin-
den fazla yalnızca bir tek şeye sahipti, bu da ormanda geyik ya
da ayı avlamak, balık tutmak, ya da sırf ormanı sevdiği için gi-
dip kamp kurmak istediğinde kullandığı dar bir demir karyola
ile, lekeli, ince bir şilteydi. Hiç malı mülkü yoktu onun, olma-
sını da istemezdi. Çünkü yeryüzü şu ya da bu kimsenin değil,
bütün insanların, tıpkı ışık ve hava ve soğuk ve sıcak günler
gibi. O Isaac ki Jefferson'da oturduğu gösterişsiz ahşap kulübe-
yi karısının babası evlendiklerinde vermiş, karısı da ölümünde
ona vasiyet etmiş, o da hatırı kırılmasın, huzur içinde gitsin di-

ye kabul eder görünmüştü; ancak vasiyet edilmiş olsun olmasın, kendine ait değildi kulübe; karısının ölümünden bu yana bu kulübede onunla birlikte oturan baldızıyla baldızın çocukları o öldükten sonra da oturacaktı orada, nasıl ki evlendiklerinde karısıyla ikisi orada birlikte oturdularsa, günü dolana kadar karısı nasıl orada oturduysa, şimdi de kendisiyle baldızı ve çocuklarının bir odasında oturduğu ve onun ölümünden sonra da oturacakları bir yer

içinde yaşamamıştı olayların, dahası anımsadığı şeyler de değildi bunlar; ancak anlatıldığını duymuştu; kuzeni McCaslin anlatmıştı ona, 1850'de doğan, kendinden on altı yaş büyük olan, tek çocuğu Isaac doğduğunda babası yetmişine merdiven dayadığından, Isaac'e kuzenlikten çok ağabeylik, ikisinden de çok babalık eden, o eski zamanlardan, eski günlerden söz eden McCaslin anlatmıştı

2

Tomey'nin Turl'ün gene kaçtığını anlayıp da Buck Dayı'yla koşa koşa eve döndüklerinde, Buddy Dayı'nın mutfakta bas bas bağırıp küfür ettiğini duydular, derken tilkiyle köpekler mutfaktan çıktı, holü geçip köpek odasına daldıklarını, oradan Buck Dayı'yla paylaştıkları odaya girdiklerini duydular, derken tilkiyle köpekler bir kez daha holü geçip Buddy Dayı'nın odasına daldı, odayı geçip yeniden mutfığa girdiler, bu kez çıkan seslerden mutfak bacasının tümünden yıkıldığını sanırdınız; sonra tilkiyle köpekler ve beş altı odun parçası, hepsinin ortasında da buharlı gemi gibi fokurdayarak elindeki sopayı oraya buraya savuran Buddy Dayı, mutfaktan fırladı. İyi bir kovalamacaydı.

Buck Dayı'yla birlikte Buck Dayı'nın boyunbağını almak için odalarına gittiklerinde, tilki ocağın üstündeki saatin arkasına sığınmıştı. Buck Dayı çekmecedен boyunbağını aldı, köpekleri tekmeleyip uzaklaştırdı, tilkiyi ensesinden tutup yatağın altındaki kutuya kapattı; mutfığa gittiler, Buddy Dayı ocağa düşen kahvaltıyı küllerin üstünden kaldırıp önlüğüyle

temizlemekteydi. "Sen ne demeye köpekleri evin içinde o Allahın belası tilkinin üstüne salıyorsun?" dedi.

"Tilkinin canı cehenneme, Tomey'nin Turl gene kaçmış," dedi Buck Dayı. "Çabuk Cass'le ikimizin kahvaltımızı ver. Oraya varmadan belki onu yakalırız."

Çünkü Tomey'nin Turl'ün nereye gittiğini çok iyi biliyorlardı; o ne zaman kirişi kırsa (yılda iki kez falan olurdu bu) hep aynı yere giderdi. Bay Hubert Beauchamp'ın komşu ilçenin sınırındaki çiftliğine doğru yollanmıştı Turl. Bay Hubert'in kız kardeşi (Bay Hubert de Buck ve Buddy Dayı'lar gibi bekârdı) Bayan Sophohsiba çiftliğin hâlâ İngiltere'deki yerleri gibi Warwick diye anılmasına çalışıyordu, çünkü, bu bayana göre, hakkı olan bu unvanı onaylatmak zahmetine katlanması için yeterli enerjiye sahip olmadığı gibi, bundan gurur da duymayan Bay Hubert ne de olsa Warwick'in gerçek kontuydu. Tomey'nin Turl, Bay Hubert'in kölesi Tennie'nin çevresinde dolanmaya giderdi oraya, biri gelip onu geri götürene dek kalırdı. Tennie'yi Bay Hubert'den satın alarak Turl'ün kaçmasını engellemiyorlardı, çünkü, Buck Dayı'nın dediğine göre, Buddy ile ikisinin zencileri o kadar çoktu ki kalabalıktan kendi topraklarında adım atacak yer yoktu; Turl'ü Bay Hubert'e satmak da olmuyordu, çünkü Bay Hubert Turl'ü satın almak istemediği gibi, armağan olarak verseler, dahası üstüne konaklama ve beslenme ücreti de ödeseler, o baş belası yarı McCaslin'i gene de çiftliğinde istemiyordu. Biri gelip Turl'ü alıp götürmezse Bay Hubert onu kendi getirir, yanında Bayan Sophonsiba ile, bir hafta ya da daha fazla kalırlar, Bayan Sophonsiba Buddy Dayı'nın odasına yerleşir, Buddy Dayı evden tümüyle çıkıp gider, büyük-büyükbabasının zamanında, onun ölümüne kadar, zencilerin oturduğu kulübelerden birinde yatıp kalkar (Buck'la Buddy zencileri büyük-büyükbabasının ölümünden sonra onun bitirmeye vakit bulamayıp yarım bıraktığı büyük eve taşımışlardı), Beauchamp'lar oradayken yemek bile pişirmez, akşam yemeğinden sonra ön balkonda oturmanın dışında eve gelmez, Bay Hubert sonunda kız kardeşi evlendiğinde ona daha kaç baş zenci ve kaç dönüm toprak vereceğini anlatmaktan yorulunca kalkıp yatmaya giderdi. Geçen yaz bir gece

yarısı Buddy Dayı rastlantı eseri uyanmış, Bay Hubert'in arabasının gittiğini duymuştu. Onları uyandırıp, Bayan Sophonsiba'yı kaldırıp, giyindirip, atları arabaya koşup Bay Hubert'e yettiklerinde neredeyse gün ağarıyordu. Bunun için Tomey'nin Turl'ü almaya giden hep Buck Dayı'yla kendi olurdu, çünkü Buddy Dayı hiçbir yere gitmezdi, kasabaya bile, Tomey'nin Turl'ü Bay Hubert'den almaya bile gitmezdi. Buddy Dayı'nın bu tehlikeyi Buck Dayı'dan on kat fazla göze alabileceği bilirse bile gitmezdi.

Kahvaltayı çabucak bitirdiler. Atları yakalamak için koşarlarken Buck Dayı bir yandan da boyunbağını bağlıyordu. Yalnızca Tomey'nin Turl yüzünden boyunbağı takardı o; geçen yaz Buddy Dayı karanlıkta onları uyandırıp, "Çabuk kalkın şu yataklardan," dediği o gecedeki bu yana da çekmecedeki çıkarmamıştı boyunbağını. Buddy Dayı'nın ise hiç boyunbağı olmamıştı. Buck Dayı'ya göre Buddy bu nedenle evden çıkmayı göze alamazdı, onlarınki gibi at üstünde günlerce düz bir çizgide ilerleseniz, Tanrıya şükür, tek bir bayana bile rastlayıp yolunuzu değiştirmek zorunda kalmadığınız bir bölgede bile göze alamazdı boyunbağısız evden çıkmayı. Büyükannesine (Buck ve Buddy Dayı'ların kız kardeşiydi, annesi öldüğünden kendini o büyütmişti. Adını bu nedenle McCaslin koymuşlardı: Carothers McCaslin Edmonds) göre, Buck ve Buddy Dayıların her ikisi de bu boyunbağı farkını tek yumurta ikizi olduklarını öne sürenleri yalancı çıkarmak için kullanırlardı, çünkü altmış yaşlarına geldiklerinde hâlâ onları birbirlerinden ayırt edemediklerini söyleyenlere karşı savaşmaktaydılar; babasının buna verdiği yanıt ise şuydu: Buddy Dayı ile poker oynayan hiç kimse onu Buck Dayı ya da başka biriyle karıştıramazdı.

Jonas iki atı eyerlemiş bekliyordu. Buck Dayı'nın ata binışı de altmış yaşındaki birininki gibi değildi, kedi kadar ince ve hareketli bedeni, kısa kesilmiş ak saçlı yuvarlak başı, kurşun rengi katı gözleri ve üç günlük kır sakalıyla, ayağı üzengide, o daha eyere otururken, at açık kapıdan dışarı fırlamıştı bile. Kendi de, Jonas'ın onu kaldırmasına kalmadan, daha küçük olan midilliye atladı, topuklarıyla hayvanı tırısaya kaldırıp Buck

Dayı'nın ardından kapıdan çıkıyordu ki Buddy Dayı (onun oraya geldiğinin farkında bile değildi) kapıda belirdi, atın gemine yapışıp onu durdurdu. "Gözünü ondan ayırma," dedi. "Theophilus'tan gözünü ayırma, bir şeyler ters gider gibi görüldüğü anda dönüp beni alırsın. Anladın mı?"

"Peki efendim," dedi. "Şimdi bırakın da gideyim. Yoksa Tomey'nin Turl'ün yakalandığını görmek bir yana, Buck Dayı'ya bile yetişemem."

Buck Dayı Kara John'a binmişti, çünkü, eğer Turl'ü Bay Hubert'in kapısına en az bir kilometre kala görebilirlerse, Kara John onu iki dakikada yakalardı. İşte, Bay Hubert'in çiftliğinden beş kilometre kadar uzaktaki düzlüğe geldiklerinde, bekledikleri gibi, bir kilometre kadar ötede katır Jake'e binmiş giden Turl'ü gördüler. Buck Dayı dizginleri çekmek için kolunu bir kaldırıp indirdi, kocaman atın üstünde eğilmişti, küçük yuvarlak başı ve düğüm düğüm boynu yabanördeği gibi öne uzanmıştı. "Sıvışmış!" diye fısıldadı. "Sen burada kal, görüp ürkmesin. Ben ormandan dolanıp önüne çıkarım, ırmağın sığ yerinde kısıtırız."

McCaslin, Buck Amca ağaçların arasında kaybolana dek bekledi. Sonra o da atını sürdü. Ama Turl onu gördü. Fazla hızlı yaklaşmıştı; belki de yetişemeyip Turl'ün kısıtırıldığını görememekten korkmuştu. Gördüğü en iyi kovalamacaydı bu. Yaşlı Jake'in bunca hızlı koştuğunu, Turl'ün, katır üstünde de olsa, doğal yürüyüşünden daha büyük bir hızla gittiğini daha önce hiç gören olmamıştı. Buck Dayı Turl'ü görüp ağaçlıktan bir nara attı, derken Kara Jack koşarak atıldı, ağaçların arasından, ipeksi, dümdüz, atmaca gibi yassılmış çıktı; Buck Dayı şimdi atın kulaklarının tam ardında, bağırıyor, ikisi birlikte, tıpkı üstüne serçe konmuş kocaman bir atmaca gibi görünüyordu; tarlayı geçip çukurun üstünden atladılar, bir sonraki tarlayı da geçtiler; kendi de koşmaktaydı, kısarak, o daha atın koşmaya hazır olup olmadığını anlamadan koşmaya başlamıştı, kendi de bağırıyordu. Turl zenci olduğundan onları görünce katırdan aşağı atlayıp yayan kaçması gerekirdi. Ancak bunu yapmadı. Buck Dayı'dan bunca uzun bir süredir kaçtığından beyazlar gibi kaçmaya alışmıştı anlaşılan. Ve sanki Turl ile yaşlı katır, Turl'ün doğal yürüyüşüne, Jack'in ömür boyu eriştiği en yük-

sek hızı eklemişlerdi, bu da onların ırmağın sığ yerine Buck Dayı'dan önce varmalarını sağlamaya tamı tamına yetti. Çünkü kendi midilliyle sığlığa vardığında, Kara John'u soluk soluğa, köpük içinde, Buck Dayı'yı yerde, atı yavaşlatmak için çemberler çizdirerek yürütürken buldu; Bay Hubert'in akşam yemeği borusu bir kilometre öteden duyulmaya başlamıştı bile.

Ancak, anlaşılan Turl daha oraya gelmemişti; çocuk kapı direğine oturmuş, hâlâ boruyu öttürüyordu; kapı yoktu, iki direk vardı yalnızca, bir de onlardan birine binmiş, tilki borusunu çalan kendi boyunda bir zenci oğlan. Çiftliğe verilmek istenen adı çoktandır bildikleri halde söylemeyen insanlara Bayan Sophonsiba'nın hâlâ Warwick dedirtmeye çalıştığı, Warwick denmedikçe nereden söz edildiğini anlamazdan geldiği yer burasıydı. Sanki Bay Hubert'le ikisi, birbiriyle çakışan, aynı alanı kaplayan iki ayrı çiftliğe sahiptiler. Bay Hubert dere çardağında oturmuş, çizmelerini çıkarıp ayaklarını suya sarkıtmıştı, karanfilli içkisini yudumluyordu. Ancak orada Tomey'nin Turl'ü gören olmamıştı, üstelik Bay Hubert bir süre Buck Dayı'nın kimden söz ettiğini anlamamış gibi baktı. Sonunda, "Ha, şu zenci," dedi. "Yemekten sonra buluruz."

Ancak yemek yiyeceğe de benzemiyorlardı. Bay Hubert'le Buck Dayı birlikte birer içki içtiler, sonra Bay Hubert boru çalmayı kesmesi için çocuğa haber yolladı, Buck Dayı'yla birer içki daha içtiler, Buck Dayı hâlâ, "Ben yalnız zencimi almak istiyorum. Onu alıp eve yollanmalıyız," diyordu.

"Yemekten sonra," dedi Bay Hubert. "Mutfakta bastırmazsak, köpekleri salarız üstüne. Ölümlü Walker köpeklerinin yapabileceği bir işse, bulur onlar onu."

Ama sonunda üst kattaki bir kepengin kırık yerinden bir el mendil ya da beyaz bir şey sallamaya başladı da arka balkonu geçip eve girdiler; Bay Hubert bir türlü eli değip de onaramadığı döşeme tahtası konusunda her zamanki gibi onları uyarıyordu. Holde bir süre beklediler, sonunda bir şakırtı, bir fışkırtı ve bir parfüm kokusu duydular. Bayan Sophonsiba merdivenlerden indi. Saçları dantel başlığının altında toplanmış, pazar giysilerini giyinmiş, boncuklarını takmıştı, boynunda kırmızı bir kurdele vardı, küçük bir zenci kız yel-

pazesini taşıyordu; McCaslin sessizce Buck Dayı'nın arkasında duruyor, Bayan Sophonsiba'nın alaca dişini görmek umduyla dudaklarını aralamasını bekliyordu. Böyle bir dişi olan hiç kimseyi görmemişti daha önce; bir seferinde büyükannesi ile babası Buck ve Buddy Dayı'lardan söz ederken duyduğu bir şeyi anımsıyordu: Büyükannesi, Bayan Sophonsiba'nın büyüyüp hoş bir genç kız olduğunu söylemişti. Belki de doğruydu bu. Bilemezdi. Yalnızca dokuz yaşındaydı.

"Aa, Bay Theophilus," dedi Bayan Sophonsiba. "Ve McCaslin." Ondan yana baktığı, ona bir şey dediği yoktu, bunu kendi de biliyordu ama gene de hazırlanmış, Buck Dayı ayağını sürtüp selam verirken o da kendi ayağını sürtmek için dengesini kurmuştu. "Warwick'e hoş geldiniz," dedi Bayan Sophonsiba.

McCaslin ve Buck Dayı ayaklarını sürttüler. "Ben yalnız zencimi almaya geldim," dedi Buck Dayı. "Onu alıp eve dönmeliyiz."

O zaman Bayan Sophonsiba balarısı konusunda bir şeyler söyledi. Ama McCaslin bunun ne olduğunu anımsayamıyordu. Fazla hızlı ve kalabalık sözlerdi bunlar, bir yandan küpelerle boncuklar tırısı kalkmış oyuncak bir katırın koşum zincirleri gibi şıngırdayıp tangırdıyor, her kıvılcıdanışlarında sanki ortalığa güçlü bir esans kokusu yayılıyordu, bir de alaca dişin ışıldayıp parlamasını seyre dalmıştı. Bayan Sophonsiba Buck Dayı'nın hiçbir yerde uzun süre kalmadan çiçekten çiçeğe dolaşıp yudumladığı tüm o tatlılığı Buddy Dayı'nın çöl havasında boşuna harcadığı konusunda bir şeyler söylüyor, Buddy Dayı'dan Bay Amodeus diye söz ediyordu, tıpkı Buck Dayı'ya Bay Theophilus dediği gibi; ya da belki de gelmesi beklenen bir kraliçe için saklanmaktaydı bal, kimdi bu şanslı kraliçe ve ne zaman gelecekti? Buck Amca, "Efendim?" dedi. O zaman Bay Hubert araya girdi:

"Balarısı ha! O zenciye bir ele geçirsin, çocuk onun ne biçim bir eşekarısı olduğunu görür valla! Ama bana göre Buck'ın şimdi yiyip içmeyi düşündüğü tek şey, et suyu, ekme ve bir fincan kahve olmalı. Ben de öyle."

Yemek odasına gidip yemek yediler. Bayan Sophonsiba, şaka bir yana, yarım günlük yolda oturan yakın komşular ziya-

retlerin arasını bu kadar açmamalı diyordu; Buck Dayı, evet efendim, dedi. Bayan Sophonsiba Buck Dayı'nın daldan dala gizen müzmin bir bekâr olduğunu söyleyince, Buck Dayı bu kez çiğnemeyi de bırakıp ona baktı ve, evet efendim, kesinlikle öyleyim, dedi; değişmem içinse artık çok geç, ancak en azından, Tanrıya şükür ki hiçbir bayan benimle ve Buddy ile yaşamak gibi bir acıya katlanmak zorunda kalmayacak; ah, dedi, Bayan Sophonsiba, belki de o sizin mutsuzluk dediğiniz durumu kabul ettiği gibi, özgürlüğünüzden vazgeçmenizin önemsiz bir şey olduğunu düşünmenizi sağlayacak kadına henüz rastlamadınız. Buck Dayı, "Hayır efendim, henüz rastlamadım," dedi.

Sonra McCaslin, Bay Hubert ve Buck Dayı ön balkona geçip oturdular. Bay Hubert'in ayakkabılarını çıkarıp Buck Dayı'ya da aynı şeyi yapmasını söylemesine fırsat kalmadan, Bayan Sophonsiba kapıdan girdi; elinde taşıdığı tepside bir içki vardı. Bay Hubert, "Lanet olsun Sibbey, adam daha yeni yemek yedi, şimdi içki içmek istemez," dedi. Ancak Bayan Sophonsiba onu duymazdan geldi. Orada durmuş, konuşmadığı için alaca dişi de parlamıyor, Buck Dayı'ya içkiyi uzatıyordu. Az sonra babasının, Mississippi içkilerinin en tatlısı Missippili bir bayanın elinden içilendir, dediğini anlattı. Buck Dayı onun babasının içkisini nasıl tatlandırıldığını görmek ister miydi? İçkiyi kaldırıp bir yudum aldı, sonra Buck Dayı'ya verdi. Bu kez Buck Dayı içkiyi aldı; gene ayağını sürtüp içti, sonra dedi ki, Bay Hubert biraz uzanacaksa kendisi de bir süre uzanır, çünkü, görünüşe bakılırsa, Turl'ü yakalamak için uzun ve zorlu bir takip gerekecekti. Bay Hubert'in köpekleri eskisinden çok daha iyiseler o başka, elbette, diye ekledi.

Bay Hubert ile Buck Dayı eve girdiler. McCaslin de bir süre sonra kalkıp onları beklemek için arka bahçeye çıktı. İlk gördüğü şey, yol boyundaki tahta perdenin arkasından kayıp giden Turl'ün başıydı. Ama avluyu çaprazlama geçip yanına vardığında Turl kaçmaya davranmadı bile; çalının arkasına çömelmiş, evi gözetliyor, başını çalından uzatıp arka kapıya, üst katın pencerelerine bakıyordu; fısıldamadı ama alçak sesle ona, "Şimdi ne yapıyorlar?" diye sordu.

"Şimdi uykudalar," dedi McCaslin. "Ama sen ona bakma, kalktıklarında üstüne köpekleri salacaklar."

“Hah, asıl sen ona bakma,” dedi Tomez’in Turl. “Artık bir koruyanı var benim. Tek yapacağım şey, haberi alana dek kendimi ihtiyar Buck’a yakalatmamak.”

“Ne haberi?” diye sordu McCaslin. “Kimden haber bekliyorsun? Bay Hubert seni Buck Dayı’dan satın mı alacak?”

“Hah,” dedi Turl gene. “Şu bendeki koruma var ya, Bay Hubert’den bile güçlü.” Ayağa kalktı. “Şu sözümü unutma: Yapılmasını istediğin bir şey varsa, ekili bir yeri çapalamaktan evlenmeye kadar, ne olursa olsun, işi kadınlara bırakacaksın. O zaman tek yapman gereken şey durup beklemek. Unutma bunu.”

Sonra Turl gitti. McCaslin de eve geri döndü. Ama orada Buck Dayı ile Bay Hubert’in olduğu odadan gelen güçlü bir horultu ile üst kattan gelen daha hafif bir horlamadan başka bir şey yoktu. Dere çardağına gitti, Bay Hubert gibi ayaklarını suya sokup oturdu, çünkü çok geçmeden hava yeterince serinler, av başlardı. Gerçekten de bir süre sonra Bay Hubert ile Buck Dayı arka balkonda göründüler. Bayan Sophonsiba elinde içki tepsisiyle onların hemen arkasındaydı, yalnız bu kez Buck Dayı kendi içkisini Bayan Sophonsiba’nın tatlandırmasına fırsat bırakmadan alıp içti. Bayan Sophonsiba onlara erken dönemlerini söylüyordu. Buck Dayı’nın çiftlikte tek gördüğü şey köpeklerle zencilerdi, oysa bu kez onu ele geçirmişken kendi bahçesini göstermek istiyordu, ne Bay Hubert ne de başkası karışamazdı onun bahçesine. “Evet efendim,” dedi Buck Dayı. “Ben yalnız şu zencimi yakalamak istiyorum, o kadar. Sonra eve dönmemiz gerek.”

Dört beş zenci üç atı getirdi. Yolda bağlı duran köpeklerin havlamasını buradan bile duyabiliyorlardı; atlara binip zenci kulübelerine doğru ilerlediler; Buck Dayı daha şimdiden köpeklerin bile önünde gidiyordu. Bu yüzden McCaslin Turl’ü ne zaman yuvasından çıkardıklarını, onun kulübelerin birinden mi fırlayıp kaçtığını hiç anlamadı. Kara John’un sırtında uzaklaşan Buck Dayı bağırıp, “Tüydü valla! Demek yuvadan çıkmış!” dediğinde, daha köpekleri salmamışlardı bile. İleri atılmaya hazırlanan Kara John’un ayaklarından dört kez silah patlaması gibi bir ses çıktı; derken Buck Dayı’yla atı tepenin üstünde görünmez oldular. Sanki dünyanın ucundan boşluğa

düşmüşlerdi. Bay Hubert de kükrüyordu: "Kaçtı! Salın köpekleri!" Sonra hepsi tepede buluştular. Tomey'nin Turl tam o sırada düzlüğü geçmiş, neredeyse ağaçlığa ulaşmıştı; köpekler de hızla ardından yetişip tepeden düzlüğe indiler; Turl'ün çevresine doluştuklarında zıplayıp yüzünü yalamak ister gibi yaptılar. Sonunda Turl de yavaşladı, köpeklerle birlikte yürüye yürüye ağaçların arasına girdi, sanki hepsi birlikte tavşan avından dönüyordu. Ötekiler ağaçlıkta Buck Dayı'ya yetiştiklerinde, ortalıkta ne Turl vardı ne de köpekler. Yarım saat sonra yalnızca yaşlı Jake'i buldular, bir çalıya bağlanmış, sırtında semer yerine Turl'ün ceketini, yanında Bay Hubert'in yerlere serpiştirilmiş yarım fıçıya yakın yulafı; yaşlı Jake'in yulafı yiyip geri tükürecek kadar bile hali kalmamış. Hiç kovalama olmadı.

Bay Hubert, "Bu gece yakalarız onu," dedi. "Yemleriz. Gece yarısı gibi Tennie'nin evini zencilerle, köpeklerle çevirip yakalarız."

"Lanet olsun!" dedi Buck Dayı. "Bu akşam karanlık basmadan benle Cass bir de o zenci evimizin yolunu yarılamış oluruz. Senin zencilerden birinde köpeklerin izini sürecekle küçük melez bir it ya da öyle bir şey yok mudur?"

"Gecenin bir yarısını ağaçlıkta dolanarak geçirelim, öyle mi?" dedi Bay Hubert. "Hem de ben o zenciye yakalamak için karanlık basınca Tennie'nin kulübesine gidip seslenmemizin yeteceğine beş yüz dolarına bahse girmeye hazırken."

"Beş yüz dolar, ha?" dedi Buck Dayı. "Tamam! Çünkü karanlık bastığında ne ben ne de o zenci Tennie'nin evinin yakınlarında olmayız. Beş yüz dolar!" Birbirlerine baktılar.

"Tamam!" dedi Bay Hubert.

Bay Hubert'in yaşlı Jake'e bindirip eve yolladığı zencinin dönmesini beklediler; yarım saat kadar sonra zenci yanında kısa kuyruklu küçük kara bir köpek ve bir şişe viskiyle geldi. Kartırı doğru Buck Dayı'nın yanına sürüp ona gazete kâğıdına sarılı bir şey verdi. Buck Dayı, "Nedir bu?" diye sordu.

"Size gönderdiler," dedi zenci. Buck Dayı paketi alıp açtı. İçinde Bayan Sophonsiba'nın boynunda gördüğümüz kırmızı kurdele vardı; Buck Dayı Kara John'un üstünde öylece oturmuş, elindeki kurdeleyi sanki küçük bir su yılanıymış gibi tu-

tuyordu. Ama korktuğunu kimseye belli etmeye niyeti yoktu; bir yandan da gözünü kırıştıtırıp, kurdeleyi veren zenciye bakıyordu. Derken bakmayı bıraktı.

“Neden?” dedi.

“Gönderdi işte,” dedi zenci. “Başarı’ diliyormuş.”

“Ne diliyormuş?” dedi Buck Dayı.

“Bilmem efendim. ‘Başarı’ dedi, o kadar.”

“Ha,” dedi Buck Dayı. Küçük melez köpek öteki köpekleri buldu. Önce oldukça uzaktan duydular seslerini. Gün batımından hemen önceydi; köpeklerin çıkardığı ses iz sürme gibi değildi, kapalı bir yerden çıkmak istediklerinde çıkardıkları seslerdi. Orayı da buldular. Bay Hubert’in evinden üç kilometre kadar ötede bir tarlanın ortasında üç buçuk metre karelik bir pamuk deposuydu bu, köpeklerin on biri de buraya kapatılmış, kapı bir odun parçasıyla sürgülenmişti. Zenci kapıyı açınca köpeklerin koşarak dışarı çıkmasına baktılar. Bay Hubert atın üstünden Buck Dayı’nın ensesine bakıyordu.

“Neyse, neyse, bu da hiç yoktan iyidir,” dedi. “Şimdi köpekleri yeniden senin zencinin ardına salabilirsin. Onu kolayca buluyorlar; anlaşılın o da onlardan aynı kolaylıkla kurtulabiliyor.”

“Bu yeterli değil,” dedi Buck Dayı. “İki taraf için de yeterli değil. Ben gene küçük melezden vazgeçmeyeceğim.”

Bay Hubert, “İyi,” dedi. Sonra, “Lanet olsun ‘Filus, gel hadi, gidip yemek yiyelim. Sana söylüyorum, zenciyi yakalamak için tek yapmamız –”

Buck Dayı, “Beş yüz dolar,” dedi.

“Ne?” dedi Bay Hubert. Buck Dayı ile birbirlerine baktılar. Öfkeli değildi şimdiki bakışları. Ama şaka da yapmıyorlardı. Alacakaranlığın başlangıcında atlarının üstünde oturmuş birbirlerine öylece bakıyor, azıcık gözlerini kırıştıtırıyorlardı. “Ne beş yüz doları?” dedi Bay Hubert. “Bu gece yarısı o zenciyi Tennie’nin kulübesinde ele geçiremeyeceğine mi bahse giriyorsun?”

“Bahse girerim ki ne ben ne de o zenci bu gece yarısı kim senin evinin yakınında bulunmayacağız, benim kendi evimin yakınında olacağız.” Şimdi birbirlerine öfkeyle bakıyorlardı.

Bay Hubert, “Beş yüz dolar,” dedi. “Tamam.”

“Tamam,” dedi Buck Dayı.

“Tamam,” dedi Bay Hubert.

“Tamam,” dedi Buck Dayı.

Böylece Bay Hubert köpeklerle zencilerin bazılarını alıp evine döndü. O zaman McCaslin, Buck Dayı, bir de küçük meleze köpeği getiren zenci yürümeye başladılar; zenci önde gidiyor, bir eliyle yaşlı Jake’i yularından çekiyor, öteki eliyle köpeğin kayışını tutuyordu (kayış yıpranmış saban bağından kopma bir ip parçasıydı). Buck Dayı küçük meleze Turl’un ceketini koklattı. Hayvan sanki ilk kez ne yapacağını anlamıştı; ipini çözüp atla onun peşinden yetişmeyi deneyebilirlerdi ama, tam o sırada zenci çocuk yemek için tilki borusunu öttürmeye başladığından, bunu göze alamadılar.

Derken karanlık bastırdı, sonra –McCaslin ne kadar sonra olduğunu, evden ne kadar uzakta ve nerede olduklarını bilmiyordu; bildiği tek şey, evden hayli uzaklaştıklarıydı, karanlık çoktan basmıştı; hâlâ gidiyorlardı; Buck Dayı zaman zaman eğilip Turl’un ceketini küçük meleze koklatıyor, viski şişesini başına dikiyordu– sonra Turl’un dönüp eve doğru geniş bir çember çizdiğini fark ettiler. Buck Dayı, “Yakaladık onu vala,” dedi. “İnine dönüyor; eve kestirmeden gidip inine girmeden önüne çıkarız.” Böylece zenciye yaşlı Jake’e bindirip Turl’ü izleyen küçük melezin peşinden gönderdiler. Buck Dayı’yla McCaslin Bay Hubert’in evine doğru ilerlediler. Atlar soluk alsın diye ara sıra durduklarında, dereden eve doğru çıkan Turl’ü izleyen küçük melezin havlamalarını duyuyorlardı.

Turl’ü yakalayamadılar. Zenci kulübelerine geldiklerinde ışık yoktu; Bay Hubert’in evinin ışıkları hâlâ yanıyordu; şimdi gene tilki borusunu öttüren biri vardı, ama zenci çocuk değildi bu; McCaslin daha önce hiç böyle çılğınca çalman bir tilki borusu duymamıştı; Buck Dayı’yla birlikte Tennie’nin kulübesinin bulunduğu yamacın altında yayıldılar. Bir kilometre kadar öteden küçük melezin havlamalarını işittiler; iz sürüyor, kesik kesik havlıyordu; zenci birden bağırdı; o zaman küçük melezin kokuyu şaşırdığını, yanlış izi sürdüğünü anladılar; dereye gelince yanılmıştı hayvan. Derenin iki yakasını da bir saatten fazla aradılar ama Turl’ü bulup çıkaramadılar. Sonunda Buck Dayı bile takipten vaz-

geçti. Şimdi küçük melez de zencinin önünde katıra binmişti; eve yollandılar. Tam zenci kulübelerine çıkan yolu tırmanıyorlardı ki (Bay Hubert'in evine giden yamacın karanlığa gömülmüş olduğunu görebiliyorlardı), küçük melez bir havlayıp katırın sırtından aşağı atladı. Zıplayarak koşmaya, her zıplamada havlamaya başladı; Buck Dayı da McCaslin daha ayağını üzengiden çekmeden onu midillinin sırtından kapıp yere indirmiş, birlikte karanlıktaki kulübelerin önünden köpeğin avı kıştırdığı kulübeye doğru koşmaya başlamışlardı. "Yakaladık!" dedi Buck Dayı. "Arka tarafa koş; seslenme; bir sopa al, arka kapıya hızlı hızlı vur."

Buck Dayı sonradan yanlış yaptığını itiraf etti; küçük bir çocuğun bile bileceği bir şeyi unutmuştu: Ürküttüğün bir zencinin tam önünde ya da tam arkasında asla durmayacaksın, yan tarafında duracaksın. Buck Dayı bunu unutmuştu. Ön kapının tam önünde, yüzü kapıya dönük durdu; küçük melez köpek onun önündeydi, her soluk alışında gırtlaklarını paralarcasına havlıyordu. Buck Dayı'nın ilk fark ettiği şey, köpeğin çığlık atar gibi bir havlayıp havada döndüğü olmuş; köpeğin tam arkasında Turl varmış; kapının açıldığını görmemiş bile Buck Dayı; küçük melez tek bir kez havlamış, sonra Buck Dayı'nın bacaklarının arasından kaçıp gitmiş; Turl de Buck Dayı'nın üstünden atlamış, duraklamamış bile; Buck Dayı'yı devirmiş ama o yere düşmeden bir kolunun altından yakalayıp, koşmayı bırakmadan, üç metre kadar sürüklemiş; bir yandan da, "Başka yere bak ihtiyar Buck, başka yere bak," diyormuş; derken Buck Dayı'yı yere atıp kaçmış. Bu sırada uzaklaşan küçük melez köpeğin sesi bile duyulmaz olmuştu.

Buck Dayı'nın canı yanmamıştı. Tomey'nin Turl onu sırt üstü yere attığında soluksuz kalmıştı, o kadar. Ama viski şişesi arka cebindeydi, Turl'ü yakaladıktan sonra içmek için viskinin birazını saklamıştı; ıslaklığın kan değil de viskiden geldiğini kesin olarak anlamadan yerinden kıvıldamamakta direndi. Sonra yan yatıp cam kırıklarını cebinden temizledi. Daha sonra eve gittiler. Yayan. Zenci atları götürüyordu ama kimse bir daha Buck Dayı'ya ata binmekten söz etmedi. Şimdi küçük melez hiç duyamıyorlardı. "Turl hızlı koştu doğrusu, ama şu küçük melez iti o bile tutamazdı valla. Ne gece ama," dedi Buck Dayı.

“Yarın yakalarız onu,” dedi McCaslin.

“Lanet olsun! Yarın biz eve varmış oluruz. Hubert Beauchamp ya da o zenci benim toprağıma bir ayak bassınlar, hane-ye tecavüz ve başboşluktan tutuklattırırım onları.”

Ev karanlıktı. Bay Hubert’in horlaması şimdi iyice duyuluyordu, uzun bir yolculuğa çıkmıştı da at koşturuyordu sanki. Ama üst kattan hiç ses gelmiyordu, karanlık hole girip merdivenin ayağında durduklarında bile herhangi bir ses işitmediler. Buck Dayı, “Hanımın odası arkada olmalı ki,” dedi, “yattığı yerden mutfaktakilere seslenebilsin. Üstelik, evde yabancılar varken bekâr bir bayan kapısını mutlaka kilitlemiştir.” Buck Dayı böyle diyerek alt basamağıya oturdu; McCaslin de diz çöküp onun çizmelerini çıkardı, sonra kendi çizmelerini çıkarıp duvarın dibine dayadı, Buck Dayı’yla ikisi el yordamıyla merdivenlerden üst katın holüne çıktılar. Orası da karanlıktı. Hâlâ Bay Hubert’in aşağıdan gelen horlamalarından başka bir ses duyulmuyordu; evin ön tarafı boyunca el yordamıyla bir kapı bulana kadar ilerlediler. Kapının arkasından hiç ses gelmiyordu; Buck Dayı tokmağı çevirdi; kapı kilitli değildi. “Tamam,” diye fısıldadı. “Sessiz ol.” Şimdi çevrelerini biraz görebiliyorlardı. Cibinlik gerili bir yatak seçebildiler. Buck Dayı askılarını indirip pantolonunun düğmelerini çözdü, yavaşça yatağın kenarına oturdu, McCaslin de gene yere diz çöküp Buck Dayı’nın pantolonunu çekip çıkardı. Tam kendi pantolonunu da sıyrıyordu ki Buck Dayı cibinliği kaldırdı, dönüp ayaklarını yatağıya uzattı. İşte o zaman Bayan Sophonsiba Buck Dayı’nın öbür yanından dikilip ilk çığığını attı.

3

Ertesi gün akşam yemeğinden hemen önce eve vardığında ayakta duracak hali kalmamıştı; Buddy Dayı bekleyip yemekten sonra yola çıkmak istese bile, onun bir şey yiyecek hali de yoktu. Midillinin sırtında uyuyakalmadan bir kilometre daha gidemezdi. Aslında olanları Buddy Dayı’ya anlatırken uyuyakalmış olmalıydı, çünkü gözünü açtığı anda kendini öğleden

sonrının geç bir saatinde sarsıla sarsıla giden arabanın içinde, samanların üstünde yatar buldu; Buddy Dayı yukarda arabacı yerinde, tıpkı at sırtında ya da evde ocak başında yemek pişirirken oturduğu gibi oturuyordu; kırbacı tıpkı yemeği karıştırmak ya da tadına bakmak için elinde tuttuğu kaşık gibi tutmuştu. Uyandığında yemesi için ıslak çuvallara sardığı soğuk etle ekmek ve bir sürahi yağsız süt hazırlamıştı ona. Arabada oturup onları yedi. Akşam olmak üzereydi. Hızlı gelmiş olmalıydılar, çünkü Bay Hubert'in çiftliğine iki kilometreden az kalmıştı. Buddy Dayı onun yemeğini bitirmesini bekledi, sonra, "Baştan anlat," dedi. O da yeniden anlattı: Nasıl Buck Dayı'yla ikisi boş bir oda buldular, Buck Dayı yatağın kenarına oturup nasıl, "Hay Allah Cass, hay Allah Cass," dedi. Nasıl Bay Hubert'in merdivenlerdeki ayak seslerini duydular, holü geçip gecelik entarisıyla odaya girdiğini gördüler, Bay Hubert mumu nasıl masanın üstüne koydu, durup Buck Dayı'ya baktı.

"Eh 'Filus, sonunda seni kapana kısırdı," dedi.

Buck Dayı, "Kazaydı," dedi. "Yemin ederim –"

Bay Hubert, "Ya," dedi. "Bunu bana değil, git ona anlat."

"Anlattım," dedi Buck Dayı. "Ona anlattım, valla. Yemin ederim ki –"

"Elbette," dedi Bay Hubert. "Şunu bir dinlesene." Bir an durup dinlediler. McCaslin çoktandır duyuyordu. Bayan Sophonsiba'nın sesi ilk baştaki kadar yüksek değildi ama sürekliydi. "Gidip ona bunun bir kaza olduğunu, hiçbir anlama gelmediğini anlatmak, özür dileyip unutmasını söylemek istemiyor musun? Tamam."

"Tamam olan ne?" dedi Buck Dayı.

"Hadi git ve bunu ona yeniden anlat," dedi Bay Hubert. Buck Dayı bir an Bay Hubert'e baktı. Çabuk çabuk gözlerini kırıştırdı.

"O zaman döndüğümde sana ne diyeceğim?"

"Bana mı? O zaman işin rengi değişir, öyle değil mi?"

Buck Dayı Bay Hubert'e baktı. Gözlerini yine çabuk çabuk kırıştırdı. Durdu. "Dur bakalım," dedi. "Mantıklı ol. Diyelim ki bir hanımefendinin odasına girdim; o hanım Bayan Sophonsiba bile olsa. Diyelim ki yeryüzünde ondan başka kadın yoktu

ve ben onun odasına gidip yatağına girmeyi denedim, yanımda dokuz yaşında bir çocuk götürür müydüm?"

Bay Hubert, "Ben de mantık yürütüyorum zaten," dedi. "Başka bir şey yaptığım yok. Bile isteye ayının yurduna geldin. Tamam; yetişkin bir insansın, bunun ayının yurdu olduğunu biliyordun, gene de geldin; geldiğin gibi gitmeyi de bilirsin, gitme şansın var. Ama hayır. Sen ayının inine girip yanma yattın. Ayının ininde olup olmadığını bilmemen hiçbir şey fark ettirmez. Şimdi sen o indenden bir pençe izi bile almadan çıkıp gidersen, ben yalnız mantıksız değil, budalanın biriyim demektir. Elime bir fırsat geçti. Ne de olsa, ben de biraz huzur, biraz özgürlük istiyorum. 'Filus, o seni köşeye kısırdı. Sen de bunu biliyorsun. Aynen kümesi talan eden tilki gibi iyi kaçtın ama bu kez şansını fazla zorladın."

"Evet," dedi Buck Dayı. Ağır ağır içini çekti, sonra soluğunu bıraktı, sesli sesli değil ama duyabiliyordunuz. "Eh, demek şansıma düşeni almam gerekecek," dedi.

"Sen zaten şansına düşeni aldın," dedi Bay Hubert. "Bu eve geri dönmekle aldın." Bay Hubert o anda şöyle bir durakladı. Gözlerini açıp açıp kapadı, ama ancak altı kez kadar. Sonra durup bir dakikadan fazla Buck Dayı'ya baktı ve sordu: "Ne şansısı?"

"Şu beş yüz dolar," dedi Buck Dayı.

"Hangi beş yüz dolar?" dedi Bay Hubert. Birbirlerine baktılar. Şimdi gözlerini yeniden kırıştıran Bay Hubert oldu, sonra gene durdu. "Zenciyi Tennie'nin kulübesinde bulduk demedin mi sen bana?"

"Dedim. Ama sen çocuğu orada yakalayacağımıza bahse girmiştin. O kapının önünde duran on tane ben olsam gene yakalayamazdım onu." Bay Hubert yavaş yavaş ama sürekli gözlerini kırıştırtıyor, Buck Dayı'yı süzüyordu.

"Şimdi bu saçma bahiste sözümü yerine getirmemi mi isteyeceksin?" diye sordu.

"Sen de şansını denedin," dedi Buck Dayı. Bay Hubert ona bakıp gözlerini kırıştırdı. Sonra durdu. Masadan mumu alıp çıktı. Buck Dayı'yla McCaslin yatağın kenarına oturup ışığın holden geçmesine baktılar, merdivenlerden inen ayak seslerini duydular. Bir süre sonra ışık yeniden görüldü. Bay Hubert'in

ayak sesleri gene duyuldu. Derken Bay Hubert içeri girdi, masaya gidip mumu bıraktı, yanına da bir deste oyun kâğıdı koydu.

"Tek el," dedi. "Çekerek. Sen karıştıracaksın, ben keseceğim, bu çocuk dağıtacak. Sibbey'ye karşılık beş yüz dolar. Şu zenci işini de artık bir sonuca bağlarız. Sen kazanırsan Tennie'yi satın alırsın; ben kazanırsam senin oğlanı satın alırım. Fiyat ikisi için de aynı: Üç yüz dolar."

"Kazanan mı?" dedi Buck Dayı. "Kazanan zencileri mi satın alacak?"

"Sibbey'yi kazanacak, lanet olası! Sibbey'yi alacak. Gece yarısına kadar oturup tartışmamızın nedeni o değil mi? Eli en küçük olan Sibbey'yi kazanır, zencileri de satın alır."

"Peki," dedi Buck Dayı. "O lanet zenci kızını satın alayım da bu budalalığa bir son verelim."

Bay Hubert, "Olmaz öyle şey," dedi. "Bu senin ömründe başına açtığın en ciddi budalalık. Yağma yok. Bahis tutuşmaktan söz eden sendin. İşte sana bahis. Tam şurada, masanın üstünde seni bekliyor."

Böylece Buck Dayı kâğıtları karıştırdı, Bay Hubert kesti. Sonra McCaslin desteyi alıp Buck Dayı'yla Bay Hubert'e birer birer beş kâğıt dağıttı. Buck Dayı uzun bir süre elindeki kâğıtları süzdü, sonra iki kâğıt istedi, o da verdi; Bay Hubert çabucak eline baktı, bir kâğıt istedi, çocuk ona da verdi; Bay Hubert attığı kâğıdı Buck Dayı'nın attığı iki kâğıdın üstüne bıraktı, yeni aldığı kâğıdı elindekilerin arasına yerleştirdi, kâğıtları elinde açtı, bir göz atıp kapadı, Buck Dayı'ya bakıp, "Eh, üçlüyü buldun mu bakalım?" dedi.

"Hayır."

"Eh, ben buldum," dedi Bay Hubert. Elini uzatıp kâğıtları Buck Dayı'nın önüne açık olarak attı: Üç papaz ve iki beşli. "Buck McCaslin, sonunda dengini buldun işte," dedi.

Buddy Dayı sordu: "Hepsi bu kadar mı?" Vakit geç olmuş, günbatımı yaklaşmıştı; on beş dakika sonra Bay Hubert'in çiftliğine varacaklardı.

McCaslin, "Evet, efendim," dedi. Buck Dayı'nın güneş doğarken kendini nasıl uyandırdığını, nasıl pencereden atlayıp midilliyi aldığını, Buck Dayı'nın nasıl, çok üstüne varırlarsa,

pencereden yağmur borusuna tutunup iner, Buddy Dayı gelene dek ağaçlıkta saklanırım, dediğini de anlattı.

Buddy Dayı, "Ya," dedi. "Tomey'nin Turl orada mıydı?"

"Evet efendim. Ben midilliyi almaya gittiğimde ahırda bekliyordu. 'İşin başını bağladılar mı?' diye sordu."

"Sen ne dedin?"

" 'Buck Dayı'nın başı bağlandı gibi, ama Buddy Dayı daha gelmedi', dedim."

"Ya," dedi Buddy Dayı.

Hepsi bu kadar. Eve vardılar. Buck Dayı belki onları gözetliyordu, ama öyle bile olsa kendini hiç belli etmedi, ağaçlıktan çıkmadı. Bayan Sophonsiba da ortalarda yoktu; demek en azından Buck Dayı tümüyle teslim olmamış, daha ona evlenme teklif etmemişti. McCaslin, Buddy Dayı ve Bay Hubert yemek yediler, mutfaktan içeri geçip masanın üstünü boşalttılar; yalnız lamba, bir de oyun kâğıdı destesi kaldı. Tastamam dün geceki gibiydi; yalnız Buddy Dayı'da boyunbağı yoktu, Bay Hubert'in üstünde geceliği değil gündüz giysileri, masada mum değil abajurlu bir lamba vardı. Bay Hubert kâğıt destesini elinde tutuyor, bir yandan başparmağıyla kâğıtları tırlatırken bir yandan da Buddy Dayı'yı süzüyordu. Derken desteyi masanın üstüne vurup kenarlarını düzledi. Masanın ortasına lambanın altına koydu, kollarını masanın kenarında kavuşturup biraz öne doğru eğildi, Buddy Dayı'ya bakıyordu; Buddy Dayı ise masanın öbür başında elleri kucağında oturuyordu, baştan aşağı her yeri gri renkte, yaşlı gri bir kaya ya da gri yosun bağlanmış bir kütük gibi, öylesine sakin; yuvarlak kafası Buck Dayı'ninkine benziyor ama onun gibi gözlerini kırıştırmıyordu, ondan biraz daha kalındı, belki ateşin başında uzun uzun oturup yemek yapmasa böyle kalınlaşmazdı; yemek pişirirken kullandığı şeyler, un filan, onu sanki hep aynı dingin renge boyamıştı.

Bay Hubert, "Başlamadan bir küçük içki?" diye sordu.

"Ben içki içmem," dedi Buddy Dayı.

"Haklısın," dedi Bay Hubert. " 'Filus'un kadın düşkünlüğü dışında bir insan yanı daha olduğunu biliyordum. Ama her neyse." Buddy Dayı'ya bakıp iki kez gözlerini kırıştırdı.

"Buck McCaslin'e karşılık, Sophonsiba'ya evlendiğinde çeyiz olarak vermeyi vaat ettiğim arazi ile zencileri koyuyorum. Ben kazanırsam, 'Filus Sibbey ile evlenir; çeyiz almadan. Sen kazanırsan, 'Filus'u alırsın. Ama ben de Tennie için 'Filus'un bana borçlu olduğu üç yüz doları alırım. Oldu mu?"

"Oldu," dedi Buddy Dayı.

"Açık poker," dedi Bay Hubert. "Tek el. Sen karıştır, ben keseyim, bu çocuk dağıtsın."

Buddy Dayı, "Olmaz," dedi. "Cass olmaz. O daha çok küçük. Kumara bulaşmasını istemem."

"Ya," dedi Bay Hubert. "Amodeus McCaslin'le kâğıt oynamak kumar sayılmaz derler, ama her neyse." Başını çevirmeden, Buddy Dayı'ya bakarak, McCaslin'e, "Arka kapıya git, seslen. İlk kim yanıt verirse, hayvan, katır ya da insan, kâğıt dağıtabilen biri olsun, al getir," dedi.

Böylece McCaslin arka kapıya gitti, ama seslenmesi gerekmedi, çünkü kapının hemen dışında Tomey'nin Turl duvarın dibine çömelmiş duruyordu; ikisi birlikte yemek odasına girdiklerinde, lambanın ışığı altındaki kapalı kâğıt destesi ortada, masanın bir başında Bay Hubert kollarını kavuşturmuş, öbür başında Buddy Dayı elleri kucağında oturuyordu; ne Bay Hubert ne de Buddy Dayı başlarını kaldırıp baktılar. "Karıştır," dedi Bay Hubert. Buddy Dayı kâğıtları karıştırıp lambanın altına, ellerini gerisingeri kucağına koydu. Bay Hubert desteyi kesti, gene kollarını masanın üstünde kavuşturdu. "Dağıt," dedi. O an bile ne o ne de Buddy Dayı başlarını kaldırıp kâğıtları dağıtanın kim olduğuna baktılar. Onlar orada öylece otururken Turl'ün eyer rengi kolları ışığın altına geldi, desteyi alıp kâğıtları dağıtmaya başladı. Bay Hubert'e kapalı bir kâğıt, Buddy Dayı'ya kapalı bir kâğıt, Bay Hubert'e açık bir kâğıt, papaz, Buddy Dayı'ya açık bir kâğıt, altılı, verdi.

"Buck McCaslin'e karşılık Sibbey'nin çeyizi," dedi Bay Hubert. "Dağıt." El Bay Hubert'e bir kâğıt verdi, üçlü; Buddy Dayı'ya bir kâğıt verdi, ikili. Bay Hubert Buddy Dayı'ya baktı. Buddy Dayı parmaklarıyla masaya bir kez vurdu.

"Dağıt," dedi Bay Hubert. El Bay Hubert'e bir kâğıt verdi, bir üçlü daha; Buddy Dayı'ya bir kâğıt verdi, dörtlü. Bay Hu-

bert Buddy Dayı'nın kâğıtlarına, sonra da Buddy Dayı'ya baktı, Buddy Dayı da gene parmaklarıyla masaya vurdu.

"Dağıt," dedi Bay Hubert; el ona bir as verdi; Buddy Dayı'ya da beşli. Şimdi Bay Hubert öylece oturuyordu. Tam bir dakika ne bir yere baktı, ne de kıılmadı; yalnızca, Buddy Dayı'nın kâğıtları karıştırmamasından bu yana ilk kez masanın üstüne elini uzatarak kapalı kâğıdının bir köşesini kaldırıp baktıktan sonra gene kucağına koymasını izledi. "Bop," dedi Bay Hubert.

"Ortaya o iki zenciye koyuyorum," dedi Buddy Dayı. O da hiç kıılmamıyordu. Arabada, at sırtında, ya da oturup yemek pişirdiği salıncaklı iskemlede oturur gibi oturuyordu.

"Neye karşılık?" dedi Bay Hubert.

"Theophilus'un Tennesse için sana borçlandığı üç yüz dolarla, Theophilus'la ikinizin Turl'un fiyatı olduğunda anlaştığınız üç yüz dolara karşılık."

Bay Hubert gene, "Ya," dedi, yalnız bu kez sesi hiç yüksek çıkmadı, kısa da kesmedi. Sonra gene alçak sesle, "Ya, ya, ya," dedi. Sonra, "Eh," dedi. "Dur bir dakika, yeniden konuşalım. Ben kazanırsam sen Sibbey'yi alıyorsun, çeyizsiz, ve de iki zenciye. Benim de 'Filus'a borcum olmuyor. Sen kazanırsan –"

"– Theophilus özgür kalır. Ve sen ona Turl için üç yüz dolar borçlanırsın," dedi Buddy Dayı.

Bay Hubert, "Evet öyle. Ama eğer seni görürsem," diye yanıtladı. "Görmezsem, 'Filus'un bana, benim de ona borcumuz olmaz; yani yıllardır ikinize de çiftliğimde istemediğimi anlatmaya çalıştığım zenciye satın almazsam, hiç borcum olmaz. Bunun dışında bu saçmalıkta başladığımız noktaya geri dönmüş olacağız. Sözün kısası, ya bir zenci vermem, ya da kendi çiftliğinizde tutamadığınızı itiraf ettiğiniz bir zenciye almam gerekecek." Derken konuşmayı kesti. Bir dakika için ikisi de uyuyakalmış gibi durdular. Sonra Bay Hubert kapalı kâğıdını alıp açtı, bir üçlü daha gelmişti; hiçbir yana bakmadan öylece oturuyordu, parmaklarıyla masada yavaş ve sürekli bir tempo tutturmuştu. "Hımm," dedi. "Sen bir üçlü istiyorsun. Destede dört tane var; üçü bende. Şimdi. Sen kâğıtları yalnızca karıştırdın, ben de kestim. Şimdi seni görürsem, o zenciye satın al-

mam gerekecek. Kim dağıttı bu kâğıtları, Amodeus?" Sorduğu sorunun yanıtını beklemedi. Uzanıp lambanın abajurunu kaldırdı; ışık Turl'ün kara olması gerekirken tam beyaz olmayan kollarından, beyaz olması gerekirken tam beyaz olmayan, pazar günleri, bir de çiftlikten kaçtığı günlerde giydiği gömleğinden yüzüne yansıdı. Bay Hubert orada oturmuş abajuru tutuyor, Turl'e bakıyordu; sonra abajuru yerine koydu. Kâğıtları eline alıp yüzleri kapalı olarak masanın ortasına doğru attı. "Pas, Amodeus," dedi.

4

Hâlâ at sırtında oturamayacak kadar uykusuzdu, bu nedenle, o, Buddy Dayı ve Tennie, üçü birden arabaya bindiler. Tomey'nin Turl, Yaşlı Jake'in sırtından midilliyi yularından tutmuş götürüyordu. Güneşin doğmasından hemen sonra eve vardılar; bu kez Buddy Dayı daha kahvaltayı hazırlamaya girişmeden koşu başladı; tilki sandıktan çıkamadı, çünkü köpekler zaten odanın içindeydiler; yaşlı Moses dosdoğru tilkinin sandığına atladı, ikisi birden sandığın arka tarafından çıktılar. Daha doğrusu tilki çıktı, çünkü Buddy Dayı içeri girmek için kapıyı açtığında sandığın parçalanmış tahtalarından çoğu yaşlı Moses'ın boyundan sallanıyordu; Buddy Dayı tahtaları tekmeleyip attı. Tilkiyle köpekler ön balkondan bir koşu kopardı; tilkinin pençelerinin destek direğinden tırmanıp dama çıkan sesini duydular. İyi bir kovalamacaydı. Ama avın ağaca çıkması çok hızlı oldu. Çabuk bitti.

Buddy Dayı, "Ne demeye şu Allahın belası köpekleri saldın tilkinin yanma?" diye bağırdı.

"Tilkinin canı cehenneme," diye yanıtladı Buck Dayı. "Sen kahvaltayı hazırlamaya bak. Evden bir aydır ayrı kalmışım gibi geliyor valla."

Ateş ve Ocak

Birinci Bölüm

1

George Wilkins'in adamakıllı canına okumak için ilk önce kendi imbiğini saklaması gerekiyordu. Hem de bunu tek başına yapmalıydı – aletleri karanlıkta sökecek, kimseden yardım istemeden yeterince uzak bir yere taşıyıp saklayacaktı ki, daha sonra kopacak olan gürültü patırtı sırasında imbik gözden kaçabilirdi. Onu öfkeliyen de buydu: Bu gecenin sonunda bedenine çökecek olan yorgunluğu, bitkinliği önceden bilmesi. Onu kızdıran, geçici olarak işine ara vermek zorunda kalması değildi; beş yıl önce bir kez daha olmuştu bu; duruma el koymuş, bunalıma hemen ve etkili bir çözüm yolu bulmuştu –tıpkı şimdiki gibi– ve o günden bu yana o öteki rakip, Parchman'daki Devlet Cezaevinin çiftliğinde çift sürüyor, kendinin olmayan pamuğu ekip biçiyordu. George Wilkins de büyük olasılıkla aynı şeyi yapacaktı; elbette Carothers Edmonds'a Wilkins'in ne yapmak istediği yolunda doğru bilgi verilebilirse, Carothers da onun bankadaki hesabını dediği kadar doğru biliyorsa.

İşin sekteye uğramasının doğuracağı sonuç gelirinin azalması değildi. Altmış yedi yaşındaydı, bankada ömür boyu harcayabileceğinden çok daha fazla parası vardı. Carothers Edmonds'tan bile zengindi – dükkândan para ya da yiyecek gibi fazladan bir şey istediğinde vermemek için parasızlıktan yakınan Carothers Edmonds'ın sözüne inanılırsa tabii. Asıl her şeyi kendi başına yapmak zorunda kalmasına kızılıyordu. Pamuk

ekiminin ortasında, tarlada geçirdiği upuzun bir günün sonunda, eve dönüp, Edmonds'ın katırlarını ahıra koyup, yemlerini verip, kendi yemeğini de yedikten sonra, kendi kırsağını arabaya koşup, imbiğin olduğu yere kadar beş kilometre yol gitmek, karanlıkta el yordamıyla aletleri söküp, gürültünün kopmasından sonra imbiğin kalabileceğini bildiği en güvenli yere kadar bir kilometre yol daha giderek, onu saklayıp, gecenin artık yatmaya değmeyecek bir saatinde evine dönüp, sabahleyin gene tarlaya gitmek ve beklemek: Edmonds'a söyleyeceği o tek sözcüğü söylemenin vakti gelene dek beklemek; – bunların hepsi tek başına, yardımsız yapılacak, çünkü iki kişi, akıl, mantık gereği yardım bekleyebileceği, yalnız bekleyebileceği değil, talep edebileceği iki kişi, bu işe karıştırılmaz: Bağlılığından kuşku duymadığı karısının aklına güvendi diyelim, o böyle şeylere karıştırılmayacak kadar yaşlı, güçsüz; kızına gelince, yapmak üzere olduğu şeyi kızının sezinlemesi, gidip George Wilkins'e imbiği sen sakla demekle bir. George Wilkins'e kişisel olarak karşı değildi Lucas; evinde, yatağında uyuyor olması gereken şu anda onu çileden çıkararak bedensel gücünü zorlayan bir işe kalkışmak zorunda bırakmıştı ama gene de kişisel olarak karşı değildi ona. Eğer George, Edmonds'ın ona verdiği toprağı işletmekle yetinse, Nat'in onunla evlenmesine karşı çıkacağı yoktu, tanıdığı öteki zenci gençlerdense onunla evlensin daha iyiydi. Ancak, göz yumamayacağı bir şey vardı: Ne George Wilkins, ne de bir başkası, onun yetmiş yıla yakın bir süre yalnız içinde yaşamakla kalmadığı, aynı zamanda doğduğu yere gelip, onun yirmi yıldır –Zack Edmonds'ın mutfak kapısından bir kilometre kadar ötede ilk ateşi kendi keyfi için yaktığından bu yana geçen yirmi yıl boyunca– kurup, dikkatle geliştirdiği, aklını kullanarak, önlemler alarak yürüttüğü bir işte kendine rakip çıkmasına göz yummak olmazdı – gizlice yürütmüştü işini, çünkü Zack Edmonds ya da oğlu Carothers (ona bakarsan ihtiyar Cass Edmonds) onun ne yaptığını öğreniverseler, başına neler geleceğini kimsenin bir şey demesine gerek kalmadan biliyordu. George Wilkins'in iki ay önce imalata başlayıp, adına viski dediği o domuz yemiyle kendi her zamanki müşterilerini elinden almasından korktuğu yoktu. Ancak George Wilkins önlem

almayı bilmeyen saf budalanın biriydi, er ya da geç yakalana-
cak, ondan sonraki on yıl Edmonds çiftliğindeki her çalının ar-
dına, her gece gün batımından güneş doğana dek çömelip bek-
leyen bir şerif yardımcısı yerleşecekti. Budala bir damat isteme-
diği gibi, budala biriyle aynı yerde yaşamaya da niyeti yoktu
onun. Bu durumu düzeltmek için George'un hapse girmesi ge-
rekiyorsa, bu George'la Roth Edmonds'm arasında bir şeydi.

Ancak iş neredeyse bitmişti. Bir saate kalmaz eve dönmüş
olurdu; gecenin ne kadarı kaldıysa o kadarcık uyur, sonra gü-
nü geçirmek için tarlaya gider, haberi Edmonds'a ulaştıraca-
ğı anın gelmesini beklerdi. Belki öfkesi geçmiş olurdu o saate
kadar, yalnız savaşması gereken yorgunluk kalırdı. Ama kendi
tarlasıydı orası, oysa kendi malı değildi, olmasını istediği, buna
gerek duyduğu da yoktu. Kırk beş yıldır işliyordu bu toprağı.
Carothers Edmonds daha doğmadan o başlamıştı bu toprakla-
rı sürüp ekmeye, üstünde çalışmaya; ama ne zaman canı ister-
se, nasıl uygun görürse öyle çalışmıştı; dahası, canı öyle çektiği
için bazen hiç çalışmadan ön balkonunda oturup tarlaya baka-
rak düşünmekle geçirmişti bütün bir sabahı. Edmonds hafta-
da üç kez kısırağına binip topraklarına bakmaya gelir, mevsim
içinde belki bir kez durup, onun tümüyle göz ardı ettiği bir-
takım önerilerde bulunur, o bu önerilere kulak asmadığı gibi,
tümüyle duymazlıktan gelir, sonra Edmonds çekip gider, o da
kendi yaptığı işi sürdürürdü; olay o anda kapanmış, bağışlanıp
unutulmuş, gereken şey gerektiği zaman yapılıp bitmiş olurdu.
Böylece sonunda gün geçecekti. O zaman Edmonds'ı bulacak,
sözünü söyleyecekti. Para makinesine bozukluğu atıp kolu çek-
mek gibi: Ondan sonrası bekleyip görmektir, işte bu kadar.

Gecenin karanlığında bile tam olarak nereye gideceğini bi-
liyordu. Bu toprakların şimdiki sahibi Edmonds'ın doğmasın-
dan yirmi beş yıl önce kendi burada doğmuştu. Sabanı düz tut-
mayı öğrenecek kadar büyür büyümez başlamıştı bu toprak-
ların üstünde çalışmaya. Her bir metre karesinde avlanmıştı,
çocukluğu, delikanlılığı, yetişkinliği boyunca, ta ki avlanmayı
bırakana dek – artık avlanmak için bütün gün ya da gece yü-
rüyemediğinden değil, tavşanların, opossumların peşinde koş-
mayı Edmonds çiftliğinde yaşayan en yaşlı kişi olarak kendi

konumuna yakıştıramadığı için: Herkes onun McCaslin kölelerinin soyundan geldiğini düşünse de, aslında McCaslin'lerin kendi soyundan gelen en yaşlı McCaslin'di o; hemen hemen ihtiyar Isaac McCaslin'le yaşıt; kentte oturan, Roth Edmonds ne verirse onunla geçinen ihtiyar Isaac'la yaşıt; toprakların şimdiki sahibi Roth'un büyükbabası Cass Edmonds, Isaac'in elinden topraklarını alıp onu mirasından mahrum etmişti; gerçek hak sahibinin kim olduğu bilinse, bu çiftlik de, onun üstündeki her şey de ihtiyar Isaac'in olurdu. Buck'la Buddy'nin yaşadığı günleri görmüştü Isaac, Buck'la Buddy ise babaları Carothers McCaslin'in bu toprakları Kızılderililerden aldığı günleri görmüşlerdi, kara ya da beyaz derili olsun, insanların insan olduğu o eski günleri.

Dere yatağına varmıştı artık. Garipti ama her şey şimdi daha iyi görülüyordu; sanki servi, söğüt ve çalılardan oluşan karmakarışık yabancı orman, karanlığı artıracak yerde, onu gövde ve dal bileşkenleri olarak kendinde toplayıp somutlaştırmış, havayı, boşluğu karanlıktan ayırmış, gözün daha iyi seçebileceği, hiç değilse katırın gözünün daha iyi seçebileceği bir duruma getirmişti; şimdi katır ağaç gövdeleri, geçit vermez çalılıklar arasından yol alabiliyordu. O zaman aradığı yeri gördü Lucas – vadinin düz tabanından durup dururken yükselen, bodur, tepesi yassı, hemen hemen simetrik bir tepecik. Beyazlar ona Kızılderili höyüğü derlerdi. Bundan beş altı yıl önce bir gün birtakım beyaz adamlar –iki de kadın vardı aralarında– gelmişti; çoğu gözlüklüydü, yirmi dört saat önceye kadar bir dükkânın raflarında katlı durduğu açıkça belli olan hâki renkli giysiler içindeydiler; kazmalar kürekler, böcek kovucu ilaç kavanozları, şişeleri ile gelip gün boyu höyüğü kazmışlar, insanlar, erkek-kadın-çocuk, gün içinde bir ara gelip sessizce onlara bakmıştı; daha sonra, aslında sonraki iki üç gün içinde, Lucas kendinin de onları soğuk, küçümseyen bir merakla izlediğini neredeyse ürkütücü bir şaşkınlıkla anımsayacaktı.

Ama bu daha sonra olacaktı. Şimdi yalnızca yapacak çok şeyi vardı. Saatini göremiyordu ama neredeyse gece yarısı olduğunu biliyordu. Arabayı höyüğün yanında durdurup imbiği indirdi: Bakır kaplı kazan –oldum olası ucuz aletleri küçüm-

seyen bir yapıya sahipti ama gene de bu kazanın fazla pahalıya mal olduğunu düşünüyordu- ve helezon boru ve kazma ve kürek. Aradığı yer höyüğün bir yüzündeki hafif çıkıntıydı; bir anlamda kazısının bir yanı zaten yapılmıştı, biraz daha genişletilmek istiyordu, o kadar; çukur, imbikle helezon borunun sığabileceği kadar büyüyünceye dek toprak görünmez kazmanın altında kolayca yol veriyor, görünmeyen küreğe rahatça, sürekli fısıldıyordu; işte tam bu sırada, belki de yalnızca bir iç çekmesi gibi olan, ama ona heyelandan daha gürültülü gelen o sesi duydu; sanki höyüğün tümü kükreyerek üstüne iniyordu; çıkıntının tamamı kopup geldi. Toprak gümbürdeyerek çarptığı boş kazanla helezonu gömdü, ayaklarına yığıldı, geriye doğru sıçrarken ayağı takılıp yere düştü, üstüne toprak parçaları saçıldı, sonuncu darbe dosdoğru yüzüne indi; bir toprak parçasından daha büyük bir şey, amaçlı bir kötülükle olmasa bile, şiddetle yüzüne çarptı, karanlık ve yalnızlığın ruhunun, yaşlı toprağın, belki de eski ataların kendilerinin uyarıcı bir tokadıydı bu. Çünkü, kalkıp oturduğu, yeniden soluğunu bularak derin derin soluduğu yerde, gözlerini kırparak, önündeki höyüğün görünüşte aynı kalan, ama karşısında sessizliğin kükreyen upuzun bir dalgası, alaycı bir kahkahayla sürekli güler gibi duran biçimine bakarken, eli ona çarpan nesneyi buldu ve kör karanlıkta bunun, sağlamken yayık büyüklüğündeki toprak bir kabın parçası olduğunu öğrendi; daha eline alıp kaldırırken yeniden ufalanan bu nesne sanki eline verir gibi, tek bir madeni para bıraktı avcuna.

Paranın altın olduğunu nasıl anlamıştı, bilmiyordu. Kibrit çakması bile gerekmedi. Herhangi bir ışık yakmayı göze alamazdı, çünkü beyni o güne dek dinlediği ya da dinleyenlerin anlattığı tüm gömülmüş para öyküleriyle kaynıyordu; sonraki beş saati, elleri ve dizleri üstünde sürünerek, şimdi sessiz olan çökmüş yumuşak toprakta neredeyse her bir toprak tanesini elleyle elleyle aramakla geçirdi; ara sıra duraklayıp yıldızlara bakarak, hızla geçen, kısalan bahar gecesinin daha ne kadarının kaldığını anlamaya çalışıyor, sonra gene, bir an için esneyip ona sonsuzluğu gösteriveren, sonra da kapanan duyarsız toprakta aranmayı sürdürüyordu.

Doğuda gün ağarmaya başladığında gece yarısından bu yana ilk kez durup belini doğrulttu, kasılmış, ağrıyan kaslarını gererek dik durmaya yakın bir konuma getirdi. Başka hiçbir şey bulamamıştı. Yayık ya da çömleğin başka bir parçasını bile bulamamıştı. Bu da geri kalan parçaların çöken toprağın altında bir yerlere saçılmış olduğu anlamına geliyordu. Her bir altını kazma kürekle çıkarması gerekecekti. Zaman, zamandan da çok, yalnız kalması gerekiyordu. Artık açıkça belliydi ki viski imbikleri aramaya gelen şeriflerle yasa adamlarının buraya burunlarını sokması için en ufak bir olasılık bulunmamalıydı. Böylece, George Wilkins nasıl ki başında tehlike dolaşırken tehlikeden habersizse, şimdi de şansın yüzüne gülüp onu kurtardığından habersizdi. Bir an için, üç saat önce hiç dokunmadan onu sırt üstü yere vuran o korkunç gücü anımsayarak, küçük bir pay karşılığında asıl kazma işini yaptırmak üzere George Wilkins'le bir ortaklık kurmayı bile düşündü; gerçekten de, yalnızca asıl işi yaptırmak için değil, altını George sayesinde bulduğuna göre, bir çeşit adalet duygusuyla denge sağlamak, Rastlantı ve Kadere borcunu ödemek için girilen bir ortaklık. Ama bunu, bir fikir oluşmasına bile izin vermeden, hemen zihinden uzaklaştırdı. Kendi, Lucas Beauchamp, McCaslin ahfadından miras kalan mülkte yaşayan en yaşlı kişi olan kendi, yaşlı Buck'la Buddy'yi hayattayken gören, onları hâlâ anımsayan, Zack Edmonds bugün yaşasa ondan da daha büyük olan, Isaac'le neredeyse yaşıt, hakkı olan topraklardan feragat ederek, kim ne derse desin, bir anlamda adını ve geldiği soyu inkâr eden ve kasabada oturup yeğenin oğlunun ianesiyle geçinen yaşlı Isaac'le neredeyse yaşıt olan –kendi, Lucas, Buck'la Buddy'nin hemen hemen yüz yıl önce gömdüğü paranın azıcığını, bir kuruşunu bile başkasıyla paylaşsın; soyu soppu, nereden geldiği belli olmayan, yirmi beş yıl önce yörede adı bile duyulmamış olan– viski yapmasını bile öğrenemeyen adamla; işini tehlikeye atmakla, ailesini birbirine düşürmekle kalmayıp, bu gece –artık dün gece– doruğuna varan bir hafta boyunca onu azgın bir endişe ile çileden çıkaran bir öfke arasında kıvrandıran, hâlâ helezonla kazanı saklaması gerektiğine göre daha da kıvrandıracak olan bu sivri çeneli soyтарыyla parayı pay-

laşsin! Asla. George'un bu işten elde edeceği kâr, şerif onu yalalamasa bile Roth Edmonds'ın büyük olasılıkla göndereceği cezaevinden yakayı kurtarmak olsun yeter.

Ortalık daha çok aydınlanmıştı; artık görebiliyordu. Toprak kayması imbiği örtmüştü. Taze toprağın rastlantıyla oradan geçen birinin gözüne çarpmasını engellemek için yapılacak tek şey, üstüne birkaç çalı çırpı koymaktı. Ayağa kalktı. Ancak hâlâ tam olarak dik duramıyordu. Bir elini sırtına bastırarak, ağrıyan eklemleri tutulmuş, hâlâ biraz öne eğik, on beş metre kadar ötedeki kavak ağaçlarının bulunduğu kümeye doğru ilerlemeye başlamıştı ki, birden bir hışırtıyla kümenin içinden ya da ötesinden fırlayıp kaçan bir şey fark etti; ağzı açılmış, görünmez koşuyu izlemek için başını şaşkınlık içinde döndürürken, ne olduğunu anladığı ama inanmadığı bu ses hafifledi, ormanın kıyısından kıvrılıp uzaklaştı. O zaman o da dönüp atladı, sese doğru gitmedi, ama ona paralel olarak, inanılmaz bir çeviklikle hızlı hızlı ağaçların, ormanaltı bitkilerinin arasından geçti, tam zamanında ormandan çıkarak, hızla yaklaşan şafağın soluk aydınlığında bir geyik gibi kaçan avını açıklığı aşır şimdi bile karanlık olan ağaçlığa dalarken gördü.

Avın ürküp kaçtığı ağaçlığa geri dönmeden önce, kızının çamurda çömeldiği yerde bıraktığı çıplak ayak izini görmeden önce anlamıştı, kısrağının, köpeğinin ayak izlerini nasıl tanırsa öylece tanıdığı kızının ayak izini görmeden önce de anlamıştı onun kim olduğunu; bu izin başında durup bir süre baktı ama görmeden baktı. Demek ki iş böyleydi. Bir bakıma işi kolaylaştırıyordu bu durum. Zamanı olsa bile (bir saate kadar dere boyundaki her tarlada bir zenci ve bir katır bulunacaktı), höyükteki toprağın kazılıp çöktüğünü gösteren her bir belirtiyi yok edebileceğini umut etse bile, imbiği başka bir yere saklamak işe yaramazdı. Çünkü höyüğü kazmaya geldiklerinde bir şey bulmaları yeterli değildi, buldukları şeyi hemen, çabucak bulup çıkarmaları gerekliydi ki daha fazla kazmadan çekip gitsinler – örneğin, yarım yamalak gömülmüş, üstündeki çalıları almadan bile görmeden edemeyecekleri, birkaç çalı parçasıyla gizlenmeye çalışılmış gibi görünen bir şey bulmalıydılar. Çünkü bunun artık durup tartışılacak bir yanı yoktu.

George Wilkins gitmeliydi. Bir gece bile daha geçmeden yol görünmeliydi ona.

2

İskemlesini arkaya atıp yemek masasından kalktı. Kızının eğik, sır dolu yüzüne sert değilse de soğuk tek bir bakış fırlattı. Ancak ne ona ne de karısına bakarak konuşmadı. İkisine de, ya da hiçbirine, söyler gibi, "Gidiyorum," dedi.

"Gecenin bu saatinde nereye gidiyorsun?" dedi karısı. "Dün bütün gece dere boyunda bir işler karıştırıp durdun; eve dönüp de katırı koşup tarlaya gittiğinde güneş doğalı beri bir saat vardı! Senin yatıp dinlenmen lazım, deredeki tarlayı sürmeye niyetliysen, Bay Roth'un sözünü –"

Sonra evden çıktı, onu daha fazla dinlemesine gerek yoktu. Gene gece olmuştu. Toprak yol mısır ekme mevsiminde, aysız gökyüzünün altında soluk, belirsizdi. Az sonra, çobanaldatan kuşları öttüğünde pamuk ekmeye hazırlandığı tarlanın kıyısından geçen yoldan yürümeye başladı. George Wilkins olmasa şimdiye dek çoktan tarla sürülmüş, karıklar açılıp hazırlanmış olurdu. Ama işte iş bitmek üzereydi. On dakika sonra her şey para makinesine beş sent atmış gibi olacaktı; makineden bir altın yağmuru beklediği yoktu, bu gerekmezdi, parayı kendi bulacaktı, ama bunu yapmak için gereken huzura, yalnızlığa kavuşacaktı. İşi gece yapmak, yardımsız yapmak, höyüğün yarısını kazıp çıkarmak zorunda kalsa bile, bunlara aldırımıyordu. Yalnızca altmış yedi yaşındaydı ve hâlâ yarı yaşındaki bazı adamlardan daha güçlüydü; on yıl genç olsa hem gece hem de gündüz çalışabilirdi; ama şimdi bunu denemeyecekti. Çiftçiliği bırakmak bir bakıma üzücüydü. Sevmişti çiftçiliği; tarlalarını beğenir, onları işlemekten hoşlanırdı; kullanacak değerli aletleri olması, bunları kullanmayı bilmesi ona gurur verir, kötü aletleri, yalapşap yapılmış işleri küçümserdi; imbiği kurarken en iyi kazanı satın alması gibi – yitirmekten de öte, kendi eliyle bile bile başkalarına teslim etmek üzere olduğu için, şimdi kaç para ödediğini anımsamayı büsbütün istemediği ba-

kır kaplama kazanı. En başta yapılması gereken şeyi yaptıktan sonra çiftçiliği bırakacağını Edmonds'a haber verirken ne diyeceğini de tasarlamış, aralarında nasıl bir konuşma geçeceğini düşünmüştü; emekli olacak yaşa geldiğini, hasadı almak için Edmonds'ın toprağı bir başkasına vermesi gerektiğini söyleyecekti ona. Roth Edmonds, "Peki ama," diyecekti, "toprağı ekip biçmeyen bir aileye ev ve su vermeme beklemezsin herhalde." İş ona varınca, ki varacağı kesindi, çünkü Lucas ömrünün sonuna dek şundan emin olacaktı: Zack Edmonds oğlundan daha iyi bir insandı, onun babası Cass Edmonds da her ikisinden daha iyiydi – "Peki, evi senden kiralarım. Kaça verdiğini söyle, burda kaldığım süre her cumartesi akşamı öderim kiranı," diyecekti.

Ama daha sonra kendiliğinden hallolacak bir işti bu. Öbür iş önce geliyordu ve daha önemliydi. Bu sabah eve döndüğünde ilk önce şerife kendi gidip durumu haber vermeyi düşünmüştü, çünkü bir terslik olmasını istemiyor, Edmonds, George'un imbiğini kırıp, sakladığı yeri bozduktan sonra, George'u kovmakla yetinir, diye korkuyordu. Bu durumda George, çevrede dolanmayı sürdürür, Edmonds'ın gözüne görünmezdi o kadar; sonuçta, imbik olmayınca, tarlada bile çalışmayınca, George bütün gün boş kalır ve böylece bütün gece boyunca ayakta olur, her zamankinden de büyük bir tehlike oluşturmdu. Bu nedenle şerife haberi Edmonds, beyaz adam, vermeliydi; çünkü şerif de Lucas da şerife göre Lucas'ın bir zenci parçası olduğunu biliyorlardı, her ne kadar onlardan biri, şerifin atalarıyla övünmek için hiçbir nedeni, torunlarıyla övünmek umudu olmadığını, hödük köylünün biri olduğunu bilse de. Eğer Edmonds şerife haber vermeyip işi kendi aralarında çözümlenmek yolunu seçerse, o zaman Jefferson'da biri vardı ki Lucas'ın ona gidip George'la kendinin Carothers Edmonds'ın arazisinde kaçak bir imbik olduğunu bildiklerini, bunu Carothers Edmonds'ın da bildiğini haber verebilirdi.

Geniş araba kapısından girdi, eve giden yol kıvrılarak ilerdeki meşe ve sedir ağaçlarına doğru gidiyordu, bu adamdan daha has adamların lambalarla, mumlarla bile yetindikleri evdeki elektriğin herhangi bir gazyağı lambasının verebileceği

ışıktan daha parlak olan ışıltısı buradan bile görülebiliyordu. Katır sundurmasının altında bir traktör vardı; Zack Edmonds olsa çiftliğine bunu da sokmazdı, bir otomobil sırf onun için yapılan evde duruyordu; ihtiyar Cass Edmonds olsa ayağını bile atmazdı buna. Ama eski günlerdeydi bunlar, eski zamanda, bundan daha has adamların gününde; Lucas da kendini onlardan sayıyordu, yaşlı Cass'le kendini yalnız ruhsal olarak çağdaş bulmakla kalmıyor, aralarındaki yakınlığın, içerdiği çelişki yüzünden, onların birbirine daha da çok benzemesini sağladığını düşünüyordu: İhtiyar Cass annesi soyundan bir McCaslin'di, bu yüzden babasının adını taşımış, ama topraklara sahip olmuş, gelirini almış, sorumluluklarını üstlenmişti; Lucas, baba soyundan bir McCaslin'di, ama annesinin adını taşıyor, toprakları kullanıp yararlanıyor ama hiçbir sorumluluk üstlenmiyordu. Has adamlar: – İhtiyar Cass, yalnızca kadın soyundan gelen bir McCaslin olmasına karşılık, damarlarında yeterince Carothers McCaslin kanı bulunduğundan, sahip olmak istediği, daha iyi kullanacağını bildiği, yeterince güçlü ve acımasız olduğu, yeterince yaşlı Carothers McCaslin olduğu için araziyi gerçek vârisinden almıştı; babası kadar olmasa da Zack de bu has adamlardandı, ailenin erkek kolundan gelen bir McCaslin olan Lucas'ın, öldürmeye niyetlenecek kadar kendiyile eş tuttuğu bir adamdı Zack, kırk üç yıl önceki o sabah, ölüme hazırlanır gibi işlerini düzene koyup, elinde çıplak usturayla uyuyan beyaz adamın başucuna dikilmek noktasına gelene dek kendisiyle eş tuttuğu biri.

Eve yaklaştı – Carothers McCaslin'in yaptırdığı, üstü açık koridorla birleştirilen iki ağaç kanattan oluşan ev yaşlı Buck'la Buddy için yeterli olmuştu; yaşlı Cass Edmonds gururunun anıtı ve kitabesi olarak sonradan açık bölümü kapatmış, üstüne beyaz ahşap bir kat çıkmış, önüne de bir veranda eklemişti. Lucas arkaya dolanıp mutfak kapısına gitmedi. Bu şimdiki Edmonds doğalı beri ancak bir kez yapmıştı bunu; yaşadığı süreçte bir kez daha yapmazdı. Merdivenleri de çıkmadı. Onun yerine karanlıkta balkonun yanında durup beyaz adam gelip kapıdan bakana kadar elinin tersiyle tahtalara vurdu. Edmonds, "Eee, ne var?" dedi.

“Benim,” dedi Lucas.

“Eh, ne duruyorsun orada? İçeri gelsene.”

“Sen dışarı, buraya gel,” dedi Lucas. “Belli olmaz, George orda yatıp dinliyordur.”

“George mu?” dedi Edmonds. “George Wilkins mi?” Balkon çıktı – hâlâ gençti, bekârdı, geçen martta kırk üç yaşını bitirmişti. Lucas’ın bunu anımsaması gerekmiyordu. O geceyi hiçbir zaman unutmuyacaktı. İlkbahar başlarında, on gün süren, yaşlı adamların bile benzerini görmedikleri şiddetli yağmurlardan sonra, beyaz adamın karısının doğum sancıları tutmuştu, dere taşmış, vadinin tümü sular altında kalmış, ağaç kütükleri ve ölü hayvanlarla dolu bir ırmak haline gelmişti; öyle ki karanlıkta atla bile geçip telefona ulaşmak, bir doktor alıp getirmek olanağı yoktu. Ve beyaz adam kendi gelip, Molly’yi, o sırada Lucas’ın kendi ilk çocuğunu emziren genç karısını, uyandırmıştı; onun peşinden kör karanlıkta evine gittiler, Lucas mutfakta bekleyip sobanın sönmesini engelledi; Molly de beyaz çocuğu doğurttu, Edmonds’tan başka kimsenin yardımını olmadan. Sonra doktoru getirmek gerektiğini anladılar. Bu yüzden Lucas daha gün doğmadan suya girdi, seli geçti ama nasıl geçtiğini hiçbir zaman anımsamadı; karanlık basarken doktorla geri döndü; kendi için değil, dünyaya gelmesine neden olan dedesi Carothers McCaslin ile Zack Edmonds için, bu ikisi için göze aldığı o ölümden dönüp (bir aralık işinin bittiğini, kendiyile katırın çok geçmeden suyun yüzünde yüzen ak gözlü, çenesi düşmüş cesetlerin arasına katılacağını, tepelerinde leş kargalarının dolanacağını, bir ay sonra sular çekildiğinde şişmiş, tanınmaz duruma gelmiş olacaklarını düşünmüştü) beyaz adamın karısını ölmüş, kendi karısını beyaz adamın evine yerleşmiş buldu. Sanki o yağmurlu, fırtınalı günde ölümün eşliğini aşırıp geri dönmesine, yaşamasına izin verilmişti, ama yaşamanın karşılığında, dış görünüşü aynı olsa da içten içe değişmiş geri dönüşü olmayan bir dünya bulmuştu. Beyaz kadın yalnızca evden hiç ayrılmamış gibi olmadı, sanki orada hiç yaşamamış gibi oldu- iki gün sonra meyve bahçesine gömdükleri nesne (hala vadiyi geçip kilise mezarlığına ulaşamıyorlardı) önemsiz kutsanmamış bir şey, hiçbir şeydi; kendi karısı olan

karaderili kadın büyük evdeydi, Lucas'ın kendi yaşlı Cass'in evlendiklerinde onlara yaptırdığı evde yalnız başına oturuyor, evlendikleri gün ocakta yaktığı, o günden beri sönmeyen ateşi, şimdi üstünde pek bir şey pişmese de, canlı tutuyordu; – böylece neredeyse altı ay geçmişti, ta ki bir gün Zack Edmonds'a gidip, "Karımı istiyorum. Evde bana gerekli," diyene kadar. Sonra – bunu söylemeye niyet etmemiştir. Ama aradan geçen şu yarım yıla yakın süre vardı, yalnız geçirdiği, geride ne kendi ne de Molly kalmayana dek yanması beklenen ateşi besleyip canlı tuttuğu, o ilkbahar ve yaz süresince geceler boyu ocağın karşısında oturduğu günler; sonunda bir gece birden kendini ocağın başında ayakta durur bulmuştu, öfke içinde, patlamaya hazır, elindeki sedir ağacı kovayı kaldırmış, suyu ateşe boşaltmak üzereydi, ama kendini tutup ne zaman eline aldığını anımsamadığı kovayı rafa koydu, hâlâ titriyordu – sonra, "Karımı geri almam sandın, değil mi?" dedi.

Beyaz adam oturuyordu. Yaş olarak kardeş, daha doğrusu ikiz gibiydiler. Beyaz adam Lucas'a bakarak sandalyesinde yavaş yavaş geriye doğru yaslandı. Alçak sesle, "Tanrı aşkına," dedi. "Demek böyle düşünüyorsun. Beni nasıl bir adam sandın sen? Sen kendi gözünde nasıl bir adamsın?"

"Ben bir zenci parçasıyım," dedi Lucas. "Ama aynı zamanda insanım. O kadar da değil. Benim babamla senin büyükanne aynı şeyden oldu. Karımı geri alacağım."

Edmonds, "Tanrı adına," dedi. "Zencinin birine bir şey için yemin edeceğim hiç aklıma gelmezdi, ama yemin ederim ki –" Lucas çoktan dönmüş, gidiyordu. Birden geri döndü. Öteki de şimdi ayaktaydı. Karşılıklı durdular, ama Lucas bir an için onu görmedi bile.

"Bana yemin etme!" dedi. "Onu bu gece evde isterim. Anladın mı?" Tarlaya sabanı bıraktığı yere döndü; çalışırken, dükkân, ev, gerekirse yatak odası, beyaz adam neredeyse hemen şimdi onu orada bulup karşısına dikileceğini birden anlamış, sabanı iz üstünde bırakmıştı. Katırı üstündeki takımıyla birlikte bir ağaca bağlamıştı. Katırı yeniden sabana koştu, yeniden toprağı sürmeye başladı. Yaptığı her bir karığın sonuna geldiğinde evini görebilirdi. Ama o yana hiç bakmadı. Karısının ye-

niden eve geldiğini anladığı zaman bile, neredeyse yarım yıldır bacadan çıkmayan taze odun ateşinin dumanı bacadan çıkmaya başladığında bile bakmadı, öğleyin karısı elinde kova, üstü örtülü tavayla çitin yanına geldiğinde, kovayla tavayı yere koyup geri gitmeden önce bir an ona baktığında bile bakmadı. Sonra çiftliğin öğle çanı çaldı; pes perdeden, müzikli, ağır çan sesleri. O zaman katırı çözüp suyunu, yemini verdi ve işte ancak o zaman çitin köşesine gitti ve işte oradaydı –hâlâ sıcak ekmek tavası, yağ, yarı yarıya sütle dolu kova, kullanılıp ovula ovula eski gümüş gibi bir renk alan kova–, aynı eskiden olduğu gibi.

Derken öğleden sonra da geçti. Edmonds'ın katırını ahıra koydu, katırın sırtındaki takımları alıp yarın için duvara, her zamanki ağaç çiviye astı. Sonra patikaya çıktı; ateşböceklerinin göz kırpıp uçtuğu, çobanaldatan kuşlarının birbirlerine seslendiği, deredeki kurbağaların patırdayıp homurdandığı alacakaranlığın ortasında ilk kez evine, rüzgârsız havada bacanın üstünde dümdüz yükselen ince akşam yemeği dumanına baktı, soluğu gitgide sıklaştı, daha derinleşti, göğsü gerilip, solmuş gömleğinin düğmelerini zorladı. Belki yaşlanınca kabullenecekti bunu. Ama kabullenemeyeceğini biliyordu, hiçbir zaman, yüz yaşına da gelse, karısının yüzünü, adını, beyaz adamın yüzünü, adını, kendininkini unutsa da kabullenemeyeceğini biliyordu. *Onu öldürmek zorundayım*, diye düşündü, *ya da karımı alıp gitmeliyim*. Bir an beyaz adama gidip hemen, şimdi, o gece oradan ayrılacaklarını söylemeyi düşündü. *Ama onu tam şimdi görürsem öldürebilirim*, diye düşündü. *Ne yapacağıma karar verdim sanırım, ama onu görürsem, fikrimi değiştirebilirim*. – *Ne adam ama!* diye düşündü. *Karımı altı ay yanında, evinde tutuyor, hiçbir şey yapmıyorum, bana geri gönderiyor, ben de gidip onu öldürüyorum. Sanki bütün dünyaya bas bas bağırarak karımı bana ben istediğim için değil, ondan bıktığı için geri yolladı dermişim gibi*.

Lucas, yaşlı Cass evi onlara verdiği zaman, kendi yaptığı tah-ta parmaklıktaki bahçe kapısından içeri girdi; üstünde yürüdüğü yolu da taşlarını kendi taşıyıp gene kendi elleriyle yapmıştı; karısının, kırık tuğlalar, şişeler, porselen ve renkli cam parçalarıyla çevrili çiçek tarhları arasındaki temiz toprağı sö-

ğüt dallarından süpürgesiyle her sabah süpürüp karmaşık desenler oluşturduğu çimsiz bahçeyi geçen patikaydı bu. Karısı baharda ara sıra gelip çiçek tarhlarına baktığından çiçekler her zamanki gibi açmıştı – karısının, kendi ırkının, sevdiği dayanıklı, gösterişli çiçekler: Tilkikuyruğu, ayçiçeği, tespih çiçeği, hanımeli – ama geçen yıldan bu yana, bugüne dek tarhlar arasındaki yollar süpürülmemişti. *Evet*, diye düşündü. *Onu öldürmeliyim ya da buradan gitmeliyim.*

Holü geçip iki yıl önce ikisinden de uzun ömürlü olması beklenen ateşi yaktığı odaya girdi. Ona ne dediğini sonradan her zaman anımsayamadı, ama hiç unutmadığı bir şey vardı, bu da, şaşkınlık ve inanamayan bir öfke içinde, *Demek bunca zaman kuşkulandığımı aklına bile getirmemiş*, diye düşündüğüydü. Karısı yemeğin pişmekte olduğu ocağın başında oturuyor, eliyle, kucağındaki çocuğun yüzünü ateşin aydınlığından, sıcaklığından koruyordu; ufak tefek bir kadındı – etleri, dahası kemikleri bile kendi içine çekilip ufalmadan yıllar önce bile ufaktı. Lucas ayakta, aşağı doğru, kendi çocuğu olmayan çocuğun kara memeye yumulan beyaz yüzüne bakıyordu – yitirilen Edmonds'ın karısı değil, kendi karısı; ona geri getirilen kendi oğlu değil, beyaz adamın oğlu; sesi yüksek, pençeleşmiş eli çocuğa doğru atılırken karısının eli fırlayıp bileğini tuttu.

“Bizim çocuk nerde?” diye bağırdı. “Nerde benimki?”

“İşte şurda, uyuyor” dedi karısı. “Git de bak!” Kımıldamadı, karısının tepesinde, bileği elinde kilitli, durdu. “Onu bırakamazdım! Bırakamazdım biliyorsun! Getirmek zorundaydım!”

“Yalan söz etme bana,” dedi Lucas. “Edmonds çocuğun nerde olduğunu biliyor deme.”

“Biliyor! Ben dedim ona!” Karısının eliyle kolunu tutup geri attı, bileğini kurtardı. Lucas, kadının elinin tersi çenesine çarptığında çıkan sesi duydu, onun elini ağzına götürmek için kaldırıp geri indirdiğini gördü.

“Doğru,” dedi. “Damarlarını patlatıp akmak isteyen senin kanın değil.”

“Budala!” diye bağırdı karısı. “Ah Tanrım!” dedi. “Ah Tanrım. Tamam. Götürürüm onu. Zaten götürecektim. Thisbe Teyze'ye söylerim, şekerli suyla biberon hazırlar –”

“Sen gidemezsin. Ben bile gitmem. Edmonds eve gelip de çocuğu bulamayınca o evde durur mu sandın? Hayır!” dedi Lucas. “Ben Zack Edmonds’ın evine gidip karımı istedim. O da oğlunu istemek için benim evime gelsin.”

Balkona çıkıp bekledi. Vadinin karşı yakasında öteki evdeki ışığı görebiliyordu. *Daha eve gelmemiş, hepsi bu*, diye düşündü. Yavaş yavaş, düzgün aralıklarla soluk alıyordu. *Acelesi yok. O bir şey yapacak, o zaman ben de bir şey yapacağım, her şey bitecek. Her şey düzelecek.* Derken ışık kayboldu. Yavaş yavaş, yüksek sesle, “Şimdi. Şimdi. Yürüyüp buraya gelmesi için biraz zaman vermeli,” dedi. Ötekinin iki ev arasında on kez gidip gelmesine yetecek kadar zaman geçtikten çok sonra bile bu sözleri söylemeyi sürdürdü. O zaman, beyaz adamın gelmeyeceğini çok önceden biliyormuş gibi geldi ona; beyaz adamın evinin içindeymiş gibi, onun da, Lucas’ın evini gözleyerek beklediğini gördü. Sonra onun beklemek zahmetine bile katlanmadığını anladı; işte daha o zaman yatak odasına girip, savunmasız, habersiz gırtlaktan ağır ağır çıkan uyku seslerinin başında elindeki açık usturayla duruyormuş gibi oldu.

Eve, yatakta karısı ile iki çocuğun uyuduğu odaya geri döndü. Akşamüstü eve geldiğinde ocakta piştiğini gördüğü yemek de hâlâ ocağın üstündeydi, çoktan ağır ağır yanıp tükenmiş, geri kalanı, sönmek üzere olan korların üstünde, belki de soğumaya yüz tutmuştu. Tavayla kahve güğümünü bir kenara koydu, bir odun parçasıyla ocağın bir köşesindeki külleri iterek tuğlaları ortaya çıkardı, ıslattığı parmağıyla bir tuğlaya dokundu. Yakıcı, kavurucu değildi ama sıcaktı tuğla, iki yıldır sürekli üstünde yanan ateşin yoğunlaştırdığı katı bir sıcaklığı vardı, ateşle değil zamanla yoğunlaşmış bir sıcaklıktı bu, ateşin sönmesi, su bile soğutamazdı bu tuğlayı, ancak geçen zaman soğutabilirdi. Bıçağının ucuyla tuğlayı kaldırıp altındaki ılık toprağı kazıdı, altından yüz yıla yakın bir süre önce beyaz dedesi Carothers McCaslin’e ait olan küçük bir mektup kutusu çıkardı, içinde madeni paraların sımsıkı sarılı olduğu çıkını, on yaşına varmadan biriktirmeye başladığı, paralardan bazılarının ta dedesinin zamanından kaldığı çıkını aldı. Karısı yatmadan önce yalnız ayakkabılarını çıkarmıştı (onları da tanıyordu. Ölmeyen,

hiçbir zaman var olmayan beyaz kadının ayakkabılarıydı bunlar). Çıkını onlardan birinin içine koydu, Isaac McCaslin'in verdiği düğün armağanı çekmeceli ceviz dolaba gidip çekmesinden usturayı aldı.

Günün ışmasını bekliyordu. Neden beklediğini bilmeden. Yarı yolda, beyaz adamın eviyle araba kapısı arasındaki bir ağacın dibine çömeldi, yıldız kümeleri tepesinde dönerken çobanaldatan kuşlarının korusu hızlanıp sustu, ilk horozlar öttü, yalancı şafak belirdi, soluklaştı ve kuşlar başladı, gece bitmişti. Günün ilk ışıklarıyla beyaz adamın evinin ön merdivenlerinden çıktı, kiltsiz ön kapıdan içeri girdi, sessiz holü geçip yatak odasına geldi, ona bu hareketi daha önce yapmış, daha bir an önce yapmış gibi geliyordu; elinde açık ustura, soluk alıp veren, savunulmayan, korunmasız gırtlığın tepesinde dikilmiş, şimdiden kendini yapmış gibi hissettiği şeyi yapmak üzere duruyordu. Sonra yastığın üstündeki gözlerin sessizce kendine baktığını gördü ve neden günün ışmasını beklediğini anladı. "Çünkü sen de bir McCaslin'sin," dedi ona. "Kadın soyundan gelsen de. Belki de bundandır. Belki de bundan yaptın: Senle babana ihtiyar Carothers'tan ne geçtiyse kadından geçmek zorunda kaldı da ondan – erkekler gibi sorumluluk taşımaz kadın kısmı, erkekler gibi sorumlu tutulamaz. Onun için belki seni şimdiden affettim bile, yalnız affedemem çünkü ancak kendine zarar verenleri affedebilirsin; Kitap bile zarar vermek üzere olduğun adamları affetmeni emretmez, çünkü İsa bile sonunda anladı ki insandan bu kadarı beklenemez."

Edmonds, "Usturayı bırak, seninle konuşacağım," dedi.

"Korkmadığımı bildin, çünkü bir McCaslin, erkek-yapımı bir McCaslin olduğumu biliyordun. Ben de bir McCaslin olduğuma göre bunu yapmaz diye hiç düşünmedin. Hem de bir zenci parçası olduğum için cesaret edemez diye de hiç düşünmedin. Hayır. Sen sandın ki ben zenci parçası olduğum için buna aldırmam. Usturayı ben de aklıma getirmedim. Ama sana bir şans tanıdım. Belki kapımdan içeri girdiğinde ne yapacağımı bilmiyordum, ama ne yapmak istediğimi biliyordum, ne yapacağıma inandığımı biliyordum, Carothers McCaslin ne yapmamı isterdi biliyordum. Beni alt etmeye kalktın. Alt ede-

mezsın, hiçbir zaman, yarın bu zamanlar, cesedim ağaç dalından sallanırken bile, gazyağının yaktığı ateş hâlâ yanarken bile, beni alt etmiş sayılmazsın."

"Usturayı bırak," dedi Edmonds.

"Ne usturası?" dedi Lucas. Elini kaldırıp usturanın orada olduğunu bilmiyormuş, ilk kez görüyormuş gibi baktı, aynı hareketle de onu açık pencereden dışarı fırlattı, çıplak bıçak gözden kaybolmadan önce havada dönüp güneşin ilk bakır ışığında kan rengine büründü. "Ustura gerekmez bana. Çıplak ellerim yeter. Şimdi al yastığının altındaki tabancayı."

Öteki gene kıınıldamadı. Çarşafın altından ellerini de çıkarmadı. "Yastığının altında değil, her zamanki gibi şurada, çekmede, sen de bunu bilirsin. Git, bak. Kaçmam. Kaçmam."

"Kaçmazsın, biliyorum," dedi Lucas. "Kaçmayacağını sen de biliyorsun. Çünkü bana gereken tek şey, bütün istediğim kaçman, sırtını bana dönüp kaçman. Kaçmazsın biliyorum. Çünkü senin alt etmen gereken tek ben varım. Oysa benim bir de ihtiyar Carothers'ı yenmem gerekiyor. Tabancanı al."

"Hayır," dedi öteki. "Eve git. Buradan çık. Bu akşam senin evine gelirim –"

"Bundan sonra mı? Senle ben aynı ülkede, aynı havayı soluyabilir miyiz? Ne dersen de, üstelik inanmak zorunda kalmam için nasıl bir kanıt bulursan bul, bundan sonra ha? Tabancayı al!"

Öteki, ellerini çarşafın altından çıkardı. "Peki," dedi. "Ben tabancayı alana kadar sırtını duvara dayayıp şurada dur."

"Ya, öyle mi?" dedi Lucas. "Ya!"

Öteki, ellerini yeniden çarşafın altına soktu. "O zaman git usturayı al, getir," dedi.

Lucas sık sık soluyarak, havayı dışarı vermeden derin derin içine çekmeye başladı. Beyaz adam onun gerilip kısılarak gömleğini zorlayan göğsünü görebiliyordu. "Dışarı attığımı gördün, gene de getir diyorsun ha?" dedi Lucas. "Bu odadan bir çıkarsam bir daha geri gelmeyeceğimi bile bile, ha?" Gidip duvara sırtını yasladı, yüzü gene yatağa dönük. "Çünkü ben seni zaten alt ettim," dedi. "İhtiyar Carothers yaptı bunu. Al tabancanı, beyaz adam!" Sık sık soluyarak, ciğerleri sonunda çat-

layacak gibi dolana dek orada durdu. Ötekinin doğrulup yatağı ayağından iterek iki yandan da ulaşılabilir gibi duvardan uzaklaştırmasını izledi; beyaz adamın çekmeceli dolaba gidip tabancayı almasını izledi. Lucas kımıldamadı. Beyaz adamın gidip kapıyı kapayarak kilitlemesini, yatağa geri gelip tabancayı yatağın üstüne atmasını, ve ancak o zaman kendine bakmasını izledi. Lucas titremeye başlamıştı. "Olmaz," dedi.

"Sen bir yanda, ben öteki yanda," dedi beyaz adam. "Diz çöküp ellerimizi kenetleyeceğiz. Sayı saymaya gerek yok."

"Olmaz!" dedi Lucas boğulurcasına. "Son olarak. Tabancanı al. Geliyorum."

"Gel öyleyse. Sırf senin dediğin gibi kadın-yapımı olduğum için benim daha az McCaslin olduğumu sandın demek. Belki de sen kendin kadın-yapımı McCaslin bile olamadın, gözü dönmüş bir zenci parçasından başka bir şey değilsin."

O zaman Lucas kendini yatağın yanında buldu. Yerinden kımıldadığını hiç anımsamıyordu. Ortadaki tabanca ile yatağın iki yanında karşı karşıya, diz çökmüş, ellerini kenetlemişlerdi; çocukluğundan bu yana tanıdığı, büyüyene dek neredeyse kardeş gibi bir arada yaşadığı adamla karşı karşıya. Birlikte balık tutmuş, avlanmışlardı, aynı suda yüzme öğrenmişler, beyaz çocuğun mutfağında, zencinin annesinin kulübesinde aynı masada yemek yemişlerdi; ormandaki ateşin başında aynı battaniyenin altında uyumuşlardı.

"Bu son," dedi Lucas. "Sana söylüyorum –" Sonra bağırды, ama beyaz adama değil; beyaz adam da bunu biliyordu, birden zencinin gözlerinin beyazı kıstırılmış bir hayvanda –bir ayı ya da tilkide– olduğu gibi kıpkırmızı kesildi: "Sana söylüyorum! Beni zorlama!" Yanlış yaptım, diye düşündü beyaz adam. *Fazla ileri gittim.* Ama artık çok geçti. Elini Lucas'tan kurtarmaya çalışırken, Lucas'ın eli onu sımsıkı kavradı. Sol elini tabancaya attı ama Lucas o bileği de tuttu. Sonra hareketsiz kaldılar; yalnız önkolları kımıldadı, kenetlenmiş elleri aşağı doğru indi, beyaz adamın kolu, eli tabancanın üstüne gelene kadar eğildi. Hareketsiz, kilitlenmiş, kımıldayamayan beyaz adam, karşısındaki bitkin, çılgın yüze uzun uzun baktı. "Ben sana bir fırsat verdim," dedi Lucas. "Sonra sen burda kapın açık yatıp uyudun,

bana bir fırsat verdin. O zaman ben usturayı dışarı attım, o fırsatı sana geri verdim. O zaman sen tutup onu bana geri attın. Doğru mu?”

“Evet,” dedi beyaz adam.

“Hah!” dedi Lucas. Beyaz adamın sol eliyle kolunu arkaya doğru atarken kendi sağ elini kurtarıp tabancayı kaptı, aralarında yatak, beyaz adam ayağa kalkarken o da geri sıçradı. Tabancanın kuyruk kapağını açtı, silindire çabucak bir göz atıp boş fişek yatağı horozun altına gelene kadar döndürdü, böylece silindir hangi yönde dönerse dönsün horozun altında patlamaya hazır bir mermi bulunacaktı. “Çünkü bana iki kurşun gerekiyor,” dedi. Kuyruk kapağını kapatıp beyaz adama döndü. Beyaz adam onun gözlerindeki akın da, bebeğin de yeniden görünmez olduğunu fark etti. Cesaret edebildiği ölçüde kendini topladı, hızla ve dahası şaşkınlık bile taşımayan bir açık seçikle düşündü: *İşte şimdi*. Lucas farkında değil gibiydi. *Şu anda beni görmüyor bile*, diye düşündü beyaz adam. Ama gene geç kalmıştı. Lucas şimdi ona bakıyordu. “Yapmam sandın, değil mi?” dedi Lucas. “Seni alt edeceğimi bildin, onun için beni ihtiyar Carothers’la alt etmeye kalktın, Cass Edmonds’ın Isaac’e yaptığı gibi; o da Isaac’in kendi topraklarını ona vermesi için ihtiyar Carothers’ı kullanmıştı; çünkü Cass Edmonds kadını yapımı bir McCaslin’di, kadın kolundan, kız kardeşten olma; ihtiyar Carothers, Isaac’in kendi başının çaresine bakamayan kadın akrabalara yardım etmesini isterdi. Sen benim de aynı şeyi yapacağımı sandın, öyle değil mi? Çabuk, Isaac’ten daha çabuk razı olurum sandın, çünkü benim vereceğim şey toprak değil. Bende verecek koskoca güzel bir McCaslin çiftliği yok. Ben ancak McCaslin kanımı verebilirim, o da yasal olarak benim bile değil, ya da en azından pek değeri yok, çünkü ihtiyar Carothers babamı peydahladığı o gece Tomey’ye verdiği şeyin eksikliğini hiç duymuşa benzemez. Bu işleri başıma açan şu McCaslin kanıysa, ben de istemem bu kanı. İhtiyar Carothers’ın kanının benim kara kanıma karışması, ona, bu kanın dışarı akmasının bana vereceği acıdan fazla acı vermediyse, bu işten en çok tat alan ihtiyar Carothers bile olmayacak demektir. – Ya da hayır,” diye bağırdı Lucas. Beyaz adam, *Gene beni görmüyor*, di-

ye düşündü: *Şimdi! "Hayır!"* diye bağırdı Lucas. "Diyelim ki bu birinci kurşunu hiç kullanmadım, yalnız ikinciyi kullanıp seni de Carothers'ı da alt ettim, Carothers'ın çoktan gittiği yere sen de gittiğin zaman ona ne diyeceğini düşünmekten vakit bulursan, yarın, öbür gün, ondan sonraki her gün –yarınların sonuna kadar– sana ara sıra düşünecek bir şey bıraktım, diyelim." Beyaz adam fırlayıp yatağın üstünden tabancayı ve onu tutan eli yakaladı. Lucas da yerinden fırladı, yatağın üstünde birleştiler, Lucas tek bir hareketle beyaz adamı sol koluyla neredeyse kucaklar gibi kavradı, tabancayı böğrüne dayayıp tetiği çekti ve ateş almayan tabancanın hafif, kuru, inanılmaz ölçüde yüksek sesini işitti.

Mevsim yağmurlarla, selle geç başlamıştı ama verimli bir yıl olmuştu: Uzun yazın yılı. Ağustos geldiği halde hâlâ bellecek bir parça tarlası vardı ama bu yıl uzun zamandır aldığı üründen daha fazlasını alacaktı. Şimdi yaptığı da buydu, tek katırın peşinden, iki sıra, bele kadar gelen güçlü gövdelerin, zengin, koyu, parlak yaprakların arasından gidiyor, her sıranın sonuna geldiğinde dönmek için durup sabanla yoldan çıkan katırı çevirip bir sonraki karığa giriyordu –sonunda bacasının üstünde, berrak havada hafif hafif yükselen öğle yemeği dumanı belirene kadar–, sonra karısı eskisi gibi, elinde üstü örtülü tava ve kovayla gelip çitin yanında durdu. Ona bakmadı. Çiftliğin öğle çanı çalana kadar çift sürdü. Katırın suyunu yemini verdi, kendi de yedi –süt, hâlâ sıcak olan ekmek– ve çan yeniden çalana kadar gölgede dinlendi. Daha sonra, yerinden kalkmadan cebinden mermiyi çıkarıp bir kez daha baktı, düşünüyordu –patlamamış mermi, kararmamış, paslı bile değil, kapsülün üstünde ateşleme piminin derin izi– kalemden kısa, kalemden çok da ağır değil, donuk pirinç silindir, gene de iki yaşamı içine alacak ölçüde büyüktü. Daha doğrusu iki yaşamı içine almıştı. *Çünkü ikinci kurşunu kullanmazdım, diye düşündü. Cezamı çekerdim. İpe çekilmeyi, gazyağının yaktığı ateşte yanmayı bile beklerdim. Demek Carothers'ın kanını taşımam boşuna değilmiş. Koca Carothers, diye düşündü. Ona ihtiyacım vardı, geldi benim için konuştu. Yeniden çiftini sürmeye gitti. Az sonra karısı gene çitin yanına gelip onun eve dönerken getirmesini beklemeden*

tavayla kovayı aldı. Ama bugün çok işi olmalıydı onun. Çocukları alıp büyük eve gitmeden önce onun kendi için ocağın üstünde bıraktığı akşam yemeğinin dumanının bacadan yükselmeye başladığını gördüğünde, daha akşama çok varmış gibi geldi Lucas'a. Kendi alacakaranlıkta eve vardığında karısı ayrılmak üzereydi. Ama beyaz kadının ayakkabılarını giymemişti, üstündeki giysi de sabahki soluk, biçimsiz basmaydı. "Yemeğin hazır," dedi karısı. "İneği sağmaya vaktim olmadı. Sen sağacaksın."

"Ben süt için bekleyebilirsem, inek de bekleyebilir bence," dedi Lucas. "İkisini birden götürebilir misin?"

"Götürebilirim herhalde. Erkeklerden yardım görmeden ne zamandır bakıyorum onlara." Çıkarken dönüp bakmadı. "Çocukları uyutur gelirim," dedi.

"Bence acele etmesen iyi olur," dedi Lucas sert bir sesle. "Nasıl da bir defa başladın bu işe." Karısı çıktı, yanıtlamadan, dönüp bakmadan; tepkisiz, sakin, her nedense içi rahat. Kendi de artık ona bakıp durmayı bırakmıştı. Soluk alışı yavaş ve sessizdi. *Kadınlar*, diye düşündü. *Kadınlar. Hiçbir zaman bilmeyeceğim. Bilmek istemiyorum. Sonradan aldatıldığımı öğrenmektense hiç bilmem daha iyi.* Ateşin yandığı, yemeğinin onu beklediği odaya döndü. Bu kez yüksek sesle konuştu: "Tanrım, bir kara adam bir beyaz adama, lütfen karımla yatma nasıl der? Diyebilse bile, Tanrım, beyaz adam nasıl ona bunu yapmayacağına söz verebilir?"

3

"George Wilkins mi?" dedi Edmonds. Balkonun kenarına geldi – hâlâ genç bir adamdı ama, Lucas onda şimdiden Cass Edmonds'tan anımsadığı, ama Zack'i atlayan ani öfkenin izlerini görüyordu. Yaşça Lucas'ın oğlu olabilirdi Roth, ancak aslında onu kendine denk saymamak için bundan başka nedenleri de vardı; çünkü vergi, sigorta parası, faiz ödeyen, ya da su yolları açılacak, çit çekilecek, gübrelenecek mülkü olan Lucas değildi; Lucas döktüğü terden başka hiçbir şeyi tehlikeye atmıyor, bu-

nu da Tanrının gözü önünde kendi uygun gördüğü gibi, yıllık geçimini sağlamak için yapıyordu. "Lanet olsun, George Wilkins ne –"

Lucas, ses tonunu değiştirmeden, görünüşe bakılırsa çaba da harcamadan ve önceden hesaplamadan zenci olmaktan çıkıp "zenci parçası" oldu; bir şey gizlemekten çok ne düşündüğünü belli etmeyen bir havaya, yaltaklanmadan ya da kendini silip yok etmeden, onu neredeyse bir koku gibi sarıp sarmalayan, zaman ötesi, budala, vurdumduymaz bir havaya büründü. "Eski Batı tarlasının arkasındaki hendekte bir kazan işletiyor. Viskiyi de bulmak istersen mutfak tabanının altına bak," dedi.

"İmbik mi?" dedi Edmonds. "Benim arazimde ha?" Kükremeye başladı. "Ben sana, çiftliğimdeki her erkeğe kadına çocuğa, topraklarımın üstünde bir damla beyaz katır viskisi bulursam ne yapacağımı söylemedim mi?"

"Bana demene gerek yok; ben doğalı beri burda yaşıyorum, senin babandan önceden beri. Sen, baban ya da ihtiyar Cass benim herhangi bir çeşit viskiyle alışverişim olduğunu duydunuz mu hiç – Noel'de Molly'ye verdiğin, kentten alınma şişeli viski dışında?"

"Biliyorum," dedi Edmonds. "Sanırdım ki George Wilkins de –" Durdu. "Ha! George'un senin şu kızınla evlenmek istediğini duydum mu, duymadım mı?" diye sordu.

Lucas bir an yanıt vermedi. Sonra, "Doğru," dedi.

"Ha! Demek George kendi yakalanmadan bana haber vermekle, ona kazanı parçalattırıp viskisini döktürdükten sonra bununla yetinip olayı unutacağımı sandın, öyle mi?"

"Bilemedim."

"Şimdi biliyorsun," dedi Edmonds. "George da öğrenecek, şerif gelince –" Eve girdi. Lucas onun tabanın tahta döşemesi üstündeki hızlı, öfkeli ayak seslerini, sonra da şiddetle telefonun numaralarını çevirmesini dinledi. Derken dinlemeyi bıraktı, yarı karanlıkta biraz gözlerini kırıştıtararak, kımıldamadan durdu. *O kadar endişelendim! Şu hiç aklıma gelmediydi,* diye düşündü. Edmonds geri döndü. "Tamam," dedi. "Şimdi eve gidebilirsin. Git, yat. Biliyorum, söylemenin zerrece yararı yok ama, senin güney deresindeki tarlanın yarın geceden önce ekildiğini

görmek istiyorum. Bugün bir haftadır yatak yüzü görmemiş gibi uyukladın durdun orda. Geceleri ne yapıyorsun bilmem ama şurda burda çapkınlık edemeyecek kadar yaşlısın, sen öyle sanmasan da.”

Lucas eve geri gitti. Her şey tamamlanıp iş bitince, aslında ne kadar yorgun olduğunun farkına vardı. Son on günün dün geceki çılgınca hareketlilikle sonuçlanan paniği, haksızlığa uğramak duygusu, öfke, korku dalgaları, üstünden giysilerini bile çıkarmadığı son otuz altı saatle birlikte, onu sanki uyuşturmuş, yorgunluğunu bile duyumsamaz duruma getirmişti. Ama şimdi her şey düzelmişti. Dün geceki o anın karşılığında, bütün katlanması gereken biraz bedensel yorgunluksa, bu yorgunluk on gün, iki hafta daha sürse bile, yakınmazdı. Derken Edmonds’a çiftçiliği bırakmak niyetinde olduğunu, hasadı yapmak için kendi işlediği tarlayı kiralayacak birini bulmasını söylemeyi unuttuğunu anımsadı. Ama belki de söylemediği iyi olmuştu; o büyüklükte bir çömleğin alacağı kadar paranın hepsini bulmak için belki de tek bir gece yeterli olabilirdi, o zaman kendini oyalayacak bir şey olsun diye tarlayı, ürünü bırakmaz, tutardı – *Tarlayı daha önemli bir neden yüzünden tutmam gerekmezse*, diye kara kara düşündü. *Beni zengin edecek olan şans en ufak kırıntısı için altmış yedi yıl beklediğine, neredeyse zenginliği artık istemeyecek yaşa gelmemi beklediğine göre.*

Karıyla paylaştığı odadan sızan hafif bir ışık dışında ev karanlıktı. Holün karşı tarafında kızının yattığı oda da karanlıktı. Oda boş olmalıydı. Beklediği gibi. *Eh, George Wilkins bir gece daha yanında bir kadınla kalsın bakalım, buna hakkı var*, diye düşündü. *İşittiğime göre yarın gideceği yerde bu yok.*

Yatağa yattığında, karısı uyanmadan, “Nerdeydin? Bütün gece sürtüp durdun, tarla sürülmek için bas bas bağıryor, sen yollarda sürtüyorsun. Bak gör Bay Roth sana –” dedi ve gene uyanmadan sustu. Bir süre sonra Lucas uyandı. Gece yarısından sonraydı. Mısır kabuklarından yapılmış yatakta yorganın altında yatıyordu. Şu sırada olması gerekirdi. Bu işi nasıl yaptıklarını biliyordu – beyaz şerifle vergi memurları, yardımcıları, ellerinde tabancalar, çalıkların arasında dört ayak üstünde sürünerek kazanı çevirirler, av köpekleri gibi koklaya püfürdeter,

son testi, son fıçı bulunup arabanın durduğu yere götürülene kadar her dal parçasının, topraktaki her bir çıkıntının altına bakarlar; geri gidip imbiğin yanında çömelirler, bir şeyden haberi olmayan George'un gelmesini beklemeden önce de, soğuk geceye karşı, belki içkiden birkaç yudum alırlar. Ne zafer kazanmış, ne de öç almış gibi bir duygu yoktu Lucas'ın içinde. Dahası şimdi George'a karşı kişisel bir şeyler de duyumsuyordu. *Daha genç, diye düşündü. Orda onu sonsuza dek tutmazlar. Aslında, Lucas için iki hafta yeterliydi. Bir iki yılını orda geçirebilir. Hem de onu dışarı bıraktıklarında kimin kızıyla aşna fişne edeceği konusunda bir ders almış olur.*

Derken karısı yatağın üstüne eğilmiş, onu sarsıyor, bağıryordu. Güneş henüz doğmuştu. Don gömlek karısının ardından arka balkona koştu. Balkonun önünde, yerde George Wilkins'in yamalı, yamru yumru imbiği, balkonda ise çeşit çeşit reçel, konserve kavanozları, taş testiler, bir iki fıçı ve, Lucas'ın uyku sersemi gözlerine üç metrelik bir at yalağının alacağı kadar çok içki alabilecek gibi görünen, beş galonluk paslı bir yağ tenekesi vardı. Cam kavanozların içindeki viskiyi bile görebiliyordu – içinde George'un onuncu el imbiğinin ayıklayamadığı mısır kabuğu parçaları yüzen, soluk, renksiz bir sıvı. "Nat dün gece nerdeydi?" diye bağırdı. Karısını omzundan tutup sarsarak, "Nat dün gece nerdeydi kocakarı?"

Karısı da bağırdı: "Dün akşam sen çıkınca o da çıktı. Önceki gece yaptığı gibi senin peşinden gitti. Bilmiyor muydun?"

"Artık biliyorum," dedi Lucas. "Baltayı getir!" dedi. "Parçalamalı! Saklayacak vakit yok." Ama parçalamak için de zaman yoktu. Bölgenin şerifi, peşinde yardımcısı, evin köşesini döndü – şerif kocaman, şişman bir adamdı, bütün geceyi ayakta geçirdiği ve bundan hiç hoşlanmadığı açıkça belliydi.

"Lanet olsun, Lucas," dedi. "Seni daha akıllı bilirdim."

"Bu benim değil," dedi Lucas. "Sen de biliyorsun ki değil. Benim olsa bile onu burada tutar mıydım? George Wilkins ken--"

Şerif, "Sen George Wilkins'i bırak," dedi. "Onu da yakaladım. Orda, arabada, yanında da senin şu kızın var. Git giy pantolonunu. Kasabaya gidiyoruz."

İki saat sonra Jefferson adliyesindeki komiserin odasında-
dı. Gene yüzünden ne düşündüğü anlaşılmıyor, yanında derin
derin soluyan George Wilkins'i, beyaz adamların seslerini din-
liyordu.

"Lanet olsun, Carothers," dedi komiser, "nasıl bir Sene-
gambialı Montague-Capulet davası bu?"

"Onlara sor," dedi Edmonds öfkeyle. "Sor onlara! Wil-
kins'le şu kız evlenmek istiyorlar. Her nedense Lucas kesinlikle
razı değil – nedenini şimdi anlıyor gibiyim. İşte Lucas dün ak-
şam evime gelip George Wilkins'in benim topraklarımda imbik
çalıştırdığını haber verdi, çünkü –" Edmonds soluk almak için
bile duraksamadan gene kükredi: "– çünkü ne yapacağımı bili-
yordu; o Allahın belası kaçak viskinin bir damlasını bulursam
neler yapacağımı çiftliğimde çalışan her zenciye yıllardır söyle-
dim –"

"Tamam, tamam," dedi komiser. "Böylece şerifi telefonla
aradın –"

"Haberi aldık –" dedi şerif yardımcılarında biri; şerif ka-
dar kocaman olmasa da tombul biriydi, konuşkandı. "– oraya
gittik. Bay Roth nereye bakacağımızı söyledi. Ama onun dediği
hendekte imbik yoktu; oturup düşündük, Bay Roth'un zencile-
rinden biri olsak imbiği nereye sakladık diye; gidip oraya bak-
tık, ordaydı, dikkatlice, güzelce gizlenmişti, parçalara ayrılmış,
dere boyundaki bir toprak yığınının yarı yarıya gömülüp üstü
dallarla örtülmüştü. Yalnız o sırada gün ağarmak üzereydi, bu
nedenle George'un evine gidip Bay Roth'un dediği gibi mutfak
tabanının altına bakmaya, sonra da George'la küçük bir ko-
nuşma yapmaya karar verdik; George'un evine gittik ama or-
da kimse yok, mutfağın altında da bir şey yok; onun için acaba
evleri karıştırdı mı diye Bay Roth'a sormak üzere onun evine
doğru giderken ortalık neredeyse iyice aydınlanmıştı; Lucas'ın
evine yüz metre kadar kala bir de ne görelim: George'la şu kız,
her bir ellerinde galonluk testiler, Lucas'ın kulübesine doğru
hızlı hızlı tepeyi tırmanıyorlar, yalnız George biz yetişene ka-
dar testileri bir ağacın köküne vurup kırdı. O sırada Lucas'ın
karısı evde bağırmağa başlıyor, biz koşup arka bahçeye dönü-
yoruz, bahçede başka bir imbik, Lucas'ın balkonunda durup

duran kırk galon kadar viski, balkonda don gömlek Lucas, sanki viskiyi müzayedeye çıkarmaya hazırlanıyor, 'Baltayı getir, parçala! Baltayı getir, parçala!' diye bağıyor."

"Evet," dedi komiser. "Ama dava açıyor musunuz? George'u yakalamaya gittiniz ama elinizdeki delillerin hepsi Lucas'a karşı."

"İki imbik vardı," dedi şerif yardımcısı. "George'la şu kız Lucas'ın yirmi yıldır Edmonds'ın arka bahçesinde kaçak viski yapıp sattığına yemin ediyorlar." Lucas bir an için Edmonds'a bakıp onun, suçlama değil, artık şaşkınlık bile değil, sert bir öfke taşıyan bakışlarıyla karşılaştı, sonra gözlerini kırıştırarak çevirdi, yanında en koyu bir uykuya dalmış gibi derin derin soluk alan George Wilkins'i ve öteki sesleri dinledi.

"Ama kendi kızı onun aleyhinde tanıklık yapamaz," dedi komiser.

Şerif yardımcısı, "George tanıklık yapabilir ama," dedi. "George'la akrabalığı yok. George'un kendi başının da belada olduğunu söylemeye gerek yok; onun için verecek iyi bir yanıt bulmalı, hem de elini çabuk tutmalı."

Şerif, "Bırak buna mahkeme karar versin, Tom," dedi. "Bütün gece ayaktaydım. Daha kahvaltı bile etmedim. Size bir tutuklu, otuz ya da kırk galon delil ve iki tanık getirdim. Bu kadarı yeterli olsun," dedi.

"Bence iki tutuklu getirdin," dedi komiser. Önündeki kâğıda bir şeyler yazmaya başladı. Lucas onun hareket eden elini izliyor, gözlerini kırıştırıyordu. "İkisine de dava açacağım. George, Lucas'a karşı tanıklık eder, şu kız da George'a karşı. George'la akrabalığı yok, değil mi?"

Lucas banka hesabındaki paranın ilk rakamını değiştirmeden kendiyse George'un kefaletini ödeyebilirdi ama yapmadı. Edmonds masrafı kendi yazdığı çekle ödedikten sonra Edmonds'ın otomobiline döndüler. Bu kez arabayı George sürüyor, Nat de önde, onun yanında oturuyordu. Eve yirmi yedi kilometre vardı. Yirmi yedi kilometre boyunca Lucas arka koltukta asık suratlı, öfkeden köpüren beyaz adamın yanında oturdu, önündeki iki kafadan başka bakabileceği bir yer yoktu - bir kez bile arkaya bakmadan, George'dan elinden geldiğince

ce uzakta, köşeye büzülüp oturan kızının başı; çapkınca kulağına doğru eğdiği ezik büzük hasır şapkasıyla oturduğu yerde bile çalım satar gibi görünen George'un başı. Lucas hınçla, *En azından şimdi yüzü ne zaman kendine bakan biri olsa hep yaptığı gibi dişlerle dolu değil*, diye düşündü. Ama şu anda bunun da önemi yoktu. Böylece otomobil araba yolunun başında durduğunda, Nat ürkmüş geyik gibi fırlayarak, arkasına bakmadan, bir kez bile ona bakmadan evlerine doğru koşmaya başladığında, Lucas yerinde oturdu. Sonra katır ahırına gittiler, Lucas ve George arabadan indiler; şimdi direksiyona geçen Edmonds dirseğini cama dayayıp her ikisine de öfkeyle bakarken, Lucas arkasında duran George'un soluk alıp verdiğini duyuyordu.

Edmonds, "Katırlarınızı alın," dedi. "Ne sallanıp duruyorsunuz?"

"Bize bir şey diyeceksin sandım," dedi Lucas. "Demek insanın akrabaları mahkemede ona karşı konuşamıyor, öyle mi?"

"O seni ilgilendirmez!" dedi Edmonds. "George bol bol konuşabilir, seninle akrabalığı yok. George unutmaya başlarsa, Nat onunla akraba değil, Nat'in söyleyeceği çok şey var. Ne düşündüğünü biliyorum. Ama geç kaldın. George'la Nat şimdi evlenmeye kalkarlarsa, seni de George'u da garanti asarlar. Üstelik, lanet olsun, hüküm giyer giymez sizi götürüp kendi ellerimle cezaevine koyacağım. Şimdi güney deresindeki tarlana git. Bugün artık sana ne dersem onu yapacaksın, işte söylüyorum: Tarladaki işini bitirmeden sakın bırakıp gitmeye kalkma. Karanlık basarsa tasalanma, ben biriyle lamba gönderirim."

Güney deresindeki iş karanlık basmadan bitti, nasıl olsa işi bugün bitirmeyi zaten tasarlamıştı. George hâlâ koşum takımlarını çıkarmadayken Lucas ahıra gelmiş, katırlarını sulayıp tımar etmiş, bölmelerine yerleştirip yemlerini vermişti. Ondan sonra rüzgârsız havada bacasından akşam yemeğinin dumanı yükselen evinin yolunu tuttu. Hızlı yürümüyordu, konuşurken arkasına da bakmadı. "George Wilkins," dedi.

"Efendim?" dedi George arkadan. İki metre kadar aralıkla arka arkaya, neredeyse uygun adım yürüyorlardı.

"Tam olarak ne yapmak istiyordun?"

"Doğrusu bilmiyorum. Daha çok Nat'in aklına uyduk. Si-

zin başınıza iş açmak istemedik. Nat dedi ki, kazanı sizle Bay Roth'un şerife sakladığımı söylediğiniz yerden alıp götürürsek, siz de onu kendi arka balkonunuzda bulursanız, biz de şerif gelmeden ondan kurtulmanız için size yardım etmeyi teklif edersek, belki fikrinizi değiştirip, belki bize borç para vermeyi – şey yapmak – evlenmek için demek istiyorum, düşünürsünüz, dedi Nat."

"Ya," dedi Lucas. Yürümeyi sürdürdüler. Lucas artık pişen etin kokusunu duyabiliyordu. Bahçe kapısına varınca döndü. George da durdu: İnce, eşekarısı belli, çalıklı şapkasının altındaki solmuş tulumun içinde bile züppe bir genç. Lucas, "Başına iş açılan bir ben değilim, başkaları da var," dedi.

"Evet efendim," dedi George. "Öyle gibi. Bu da bana bir ders olsun."

"Umarım olur. Çünkü Parchman'da pamukla mısır yetiştirmek çok vakit alır, üçüncü, dördüncü bir ders için vakit bulup öğrenemezsin."

"Evet efendim," dedi George, "nasıl olsa siz de orada olacaksınız, durumumu düşünmekte bana yardımcı olursunuz."

"Ya," dedi Lucas. Kımıldamadı; sesini bile yükseltmedi: "Nat," dedi. Temiz basma giysisi, başındaki parlak renkli örtüyle, kız yalınayak evden çıkıp yoldan onlara doğru gelirken Lucas eve bakmadı bile. Nat'in yüzü ağlamaktan şişmişti ama sesi sinirli değildi, meydan okuyordu.

"Gidip Bay Roth'a şerife telefon et diyen ben değildim," dedi kız. Lucas o zaman ilk kez ona baktı. Kızın yüzündeki meydan okuyuş dağılmaya başlayıp yerini tetikte, hesaplı bir ifadeye bırakıncaya kadar baktı kızına. Nat'in bakışlarının omzunun üstünden arkaya, George'un durduğu yere doğru yönelip geri döndüğünü gördü.

"Fikrim değişti," dedi. "George'la evlenmenize izin veriyorum."

Kız ona uzun uzun baktı. Lucas gene onun bakışlarının bir an George'a yönelip geri döndüğünü gördü.

"Çabuk değiştirdin," dedi kız, ona bakmayı sürdürdü. Elini, ırkına özgü, ince, uzun, hareketli, hafif avuçlu elini bir an için kaldırıp başına bağladığı parlak renkli bez parçasına do-

kundu. Konuşması, sesinin tonu, tınısı değişmişti. "Ben mi George Wilkins'le evlenecek mişim? Neden evleneyim? Onun arka balkonu tümünden düşmüş evinde oturmaya mı? Bir kilometre yol gidip kaynaktan su taşımaya mı? Sobası bile yok onun."

"Bacam güzel çekiyor," dedi George. "Arka balkonun altına destek korum."

"Ben de iki yağ kovası su getirmek için bir kilometre yürümeye alışırım, öyle mi?" diye bağırdı kız. "Altına destek konmuş balkon istemem ben. George'un evine yeni balkon, bir de yemek pişirme sobası isterim. Neyle alacaksın onları? Soba almak, yeni balkon yapmak, kuyu kazmakta sana yardım edecek birini tutmak kaç paatlar?" Ama kız bunları söylerken gene Lucas'a bakıyordu; susarken de duru soprano sesi mırıltıya dönüşmedi, babasının yüzüne sanki eskrim kılıcıyla savaşıyorlarmış gibi bakıyordu. Lucas'ın yüzü sert olmadığı gibi soğuk ve öfkeli de değildi. Tümüyle ifadesizdi; ne düşündüğünü belli etmiyordu. Ayakta uyuyor olabilirdi, at nasıl uyursa. Söze başladığında kendi kendine konuşur gibiydi.

"Yemek pişirme sobası," dedi. "Arka balkonun onarılması. Kuyu."

"Yeni arka balkon," dedi kız. Lucas sanki onu duymamıştı. Kız sanki hiç konuşmamıştı.

"Arka balkonun onarılması," dedi Lucas. Derken kız artık ona bakmıyordu. Eli, ince, zarif, hiç iş görmemiş benzeyen eli gene kalktı, başındaki örtünün arkasına dokundu. Lucas kıımladı. "George Wilkins," dedi.

"Efendim?"

"Eve gel."

Böylece, zamanı gelince, sonunda o öteki gün geldi. O, Nat ve George pazarlık giysileri içinde araba kapısının önünde durdular; otomobil gelip önlerinde durdu. "Günaydın, Nat," dedi Edmonds. "Ne zaman geldin eve?"

"Dün geldim, Bay Roth."

"Vicksburg'de epey kaldın. Molly teyze senin gittiğini söyleye kadar gideceğini bilmiyordum."

"Evet efendim. Şerifin geldiğinin ertesi günü gittim – ben

de bilmiyordum. Pek gitmek istemedim. Babam gidip halamı görmemi istedi –“

“Kes sesini de gir arabaya,” dedi Lucas. “Burada kendi hasadımı mı, yoksa Parchman’da başkasının hasadını mı kaldıracığımı bir an önce bilmek istiyorum.”

“Evet,” dedi Edmonds. Gene Nat’e döndü. “Sen George’la biraz yürü. Lucas’la konuşmak istiyorum.” Nat’le George yürüdüler. Lucas arabanın yanında durdu. Edmonds ona bakıyordu. Üç hafta önceki o sabahtan bu yana ilk kez konuşuyordu Lucas’la; öfkesinin yok olması, en azından yatışması için bu üç haftanın geçmesi gerekmişti sanki. Beyaz adam şimdi arabanın penceresine yaslanmış, karşısındakinin ne düşündüğünü belli etmeyen yüzüne bakıyordu; beyaz kanın karıştığı kesindi bu yüze, kendi damarlarında da aynı kan vardı, hem bu kan kendisine ailenin kadın kolundan gelirken zenciye erkek kolundan gelmekle kalmamış, kendinden bir kuşak önce erişmişti ona – sakın, ne düşündüğü anlaşılmayan, dahası bir parça tepeden bakan, taşıdığı ifadeye varana kadar büyük-büyükbabası McCaslin’in yüzünü andıran bir yüz. “Başına gelecekleri biliyorsun, değil mi?” dedi. “Federal dava vekili Nat’in işini, Nat George’un işini, George senin işini, yargıç Gowan da hepinizle işini bitirince ne olacak biliyorsun. Ömür boyu bu çiftlikte yaşadın, neredeyse benim iki katım kadar. Koca Carothers dışındada hem bütün McCaslin’leri, hem de Edmonds’ları tanıdın. Arka bahçedeki imbikle viski senin miydi?”

“Biliyorsun, benim değil,” dedi Lucas.

“Peki,” dedi Edmonds. “Derede buldukları imbik senin miydi?”

Birbirlerine baktılar. “Beni o imbik yüzünden yargılamıyorlar.”

“O imbik senin miydi, Lucas?” Birbirlerine baktılar. Gene de Edmonds’ın gördüğü yüz tümüyle boş, ne düşündüğü belli olmayan bir yüzdü. Gözlerin bile ardında bir şey yok gibiydi. Edmonds düşündü, hem de ilk kez değildi bunu düşündüğü: *Bu baktığım yüz yalnızca benimkinden daha yaşlı, daha çok şey görmüş geçirmiş bir yüz değil, bu adamın kanı benim adsız başlangıcım için gereken karışım olduğu sırada on bin yıldır arıydı.*

"Bu soruya cevap vermemi istiyor musun?" dedi Lucas.

"Hayır!" dedi Edmonds şiddetle. "Bin arabaya!"

Kasabaya geldiklerinde, kasabaya giden yollar, Meydanın kendisi otomobillerle, at arabalarıyla doluydu, federal mahkeme binasının üstündeki bayrak güneşli mayıs havasında dalgalanıyordu. Lucas, Nat ve George, Edmonds'ın peşi sıra kalabalık kaldırımını geçtiler, tanıdık yüzler arasından –kendi çiftliklerinden, dere boyundaki komşu çiftliklerden, mahkeme salonuna girme umudu olmadan, yalnızca onların oradan geçtiğini görmek için yirmi yedi kilometre yoldan gelmiş insanların arasından– ve ancak adını duydukları insanların yüzleri arasından geçtiler: Kurumla purolarını tuttürerek birbirleriyle konuşan varsıl beyaz avukatlar, yargıçlar, polis müdürleri, dünyanın mağrurları, güçlüleri. Gene kalabalık olan, çıkan seslerle çın çın öten mermer salona girdiklerinde, George pazarlık ayakka-bılarının katı ökçelerini sakınarak basmaya başladı. O zaman Lucas ceketinden üç haftadır ocağın gevşek tuğlasının altında saklı duran katlanmış, kalın, kirli bir deste kâğıt çıkarıp bununla Edmonds'ın koluna dokundu – belge yeterince kalın, yeterince kirliydi, ama gene de bir dokunuşta ellene ellene kirlenmiş kat yerlerinden kendiliğinden kolayca açıldı, açılış tümcesiy-le mühür arasındaki anlamsız, kimsenin okumadığı yazıların içinden, kim bilir hangi adsız görevlinin çarpık çurpuk yazısıyla yazılmış üç cümle parçası ortaya çıktı; Lucas bütün o laf kalabalığından yalnız bunları okumakla yetindi: *George Wilkins* ile *Natalie Beauchamp* ve geçen yılın ekiminde bir tarih.

Edmonds, "Ne demek istiyorsun? Bunca zamandır sende miydi bu kâğıt? Bütün bu üç hafta boyunca?" diye sordu. Ama öfkeyle baktığı yüz hâlâ hiçbir şey belli etmiyor, neredeyse uy-kulu bir yüz gibi görünüyordu.

"Sen onu Yargıç Gowan'a ver," dedi Lucas.

O, Nat ve George küçük bir odada sert bir tahta sıraya oturdular; odada yaşlıca bir beyaz adam (hakkında özellikle bilgi sahibi değildi ama, Lucas onu tanıyor, yardımcı şerif olduğunu biliyordu) vardı, kürdan çiğneyerekten bir Memphis gazetesi okuyordu. Derken canından bezmiş gibi görünen gençten, gözlüklü bir adam kapıyı açtı, gözlük camlarını bir an

için odada parlatıp kaybordu, sonra, yaşlı adamın peşinden gene büyük holü, sürekli gidip gelen ayak seslerinin mırıltılarıyla yankılanan mermer mağarayı geçtiler, merdivenleri çıkarlar-ken yüzler gene onları izliyordu. Boş mahkeme salonunu durmadan geçip başka bir odaya girdiler; bu oda öncekinden daha büyük, daha güzel, daha sessizdi. Burada Lucas'ın tanımadığı, kızgın yüzlü bir adam, yönetim değiştikten, Lucas artık sık sık kasabaya inmeyi bıraktıktan sonra, daha sekiz yıl önce Jefferson'a gelen Amerika Birleşik Devletleri savcısı vardı. Ancak Edmonds oradaydı, masanın ardında oturan adamı ise Lucas iyi tanıyordu. Kırk elli yıl önce, yaşlı Cass'in zamanında, keklik mevsiminde çiftliğe gelip haftalarca kalır, köpekler avı gösterdiğinde onlar Zack'le birlikte ateş ederken Lucas atları tutardı. Görüşme hemen bitti.

Yargıç, "Lucas Beauchamp?" dedi. "Güpegündüz arka balkonunda otuz galon viski ve bir imbikle yakalansın! Saçma."

Kızgın adam ellerini havaya savurarak, "Olmuş işte!" dedi. "Bu konuda ben de hiçbir şey bilmiyordum, ta ki Edmonds –" Ama yargıcın onu dinlediği yoktu; Nat'e bakıyordu.

"Kız, sen buraya gel," dedi. Nat öne doğru ilerleyip durdu. Lucas onun titrediğini görebiliyordu. Ufak tefekti, çöp gibi inceydi, gençti; en küçükleri, son çocuklarıydı, on yedi yaşında, karısının yaşlılığında doğan, bazen kendinin de yaşlılığında doğduğunu düşündüğü kızı. Evlenmek için daha çok küçüktü, evli insanların yaşlanıp huzurun tadını keşfedene dek katlandıkları bütün o sıkıntılara katlanmak için çok küçüktü. Yalnızca bir soba, yeni bir arka balkon ve bir kuyu yeterli değildi.

"Sen Lucas'ın kızıydın, öyle değil mi?" diye sordu yargıç.

Nat, yüksek, tatlı, şarkı söyleyen, soprano sesiyle, "Evet efendim," dedi. "Adım Nat. Nat Wilkins. George Wilkins'in karısı. Bunu yazan kâğıt işte orda, elinde."

"Görüyorum ki öyle. Geçen ekim tarihini taşıyor."

"Evet, sayın Yargıç, efendim," dedi George. "Geçen sonbaharda pamuğumu sattığımdan bu yana kâğıdımız var. O zaman evlendik, yalnız gelip benim evimde oturmuyor, Bay Lucy yani ben, demek istiyorum, bir soba satın alıp, balkonu onarıp, kuyuyu kazıncaya dek gelmiyor."

“Şimdi bunlar var mı?”

“Evet, sayın Yargıç, efendim. Şimdi bunlar için param var, geri kalanı da elim değince çakıp, kazıp hemen bitireceğim.”

“Anlıyorum,” dedi yargıç. Öbür adama, kürdanlıya dönüp, “Henry,” dedi. “O viskiyi dökebileceğin bir yere koydun mu?”

“Evet, sayın Yargıç,” diye yanıtladı öteki.

“O imbiklerin ikisi de iyice parçalanıp yok edilebilecek bir yerde mi?”

“Evet, sayın Yargıç.”

“O zaman odamdan çıkın dışarı. Onları buradan çıkar. En azından o sivri çeneli soytarıyı çıkar.”

Lucas, “Senden söz ediyor, George Wilkins,” diye mırıldandı.

“Evet, efendim,” dedi George. “Öyle gibi.”

4

İlk başta dışarda geçen iki üç günün yeteceğini düşündü – daha doğrusu iki üç gecenin, çünkü George gündüzleri tarlada çalışmak ve Nat’le evlilik için evini hazırlamak zorundaydı. Ancak bir hafta geçti, Nat gün boyunca en az bir kez –çoğunlukla bir şey ödünç almak için– eve uğruyordu ama George’u hiç görmemişti. Sabırsızlığının kaynağını anlıyordu –höyük ve onun, kendinde olduğu gibi, birinin, herhangi bir insanın rastlantıyla karşısına çıkabilecek olan gizi, hazineyi yalnız bulmak değil, ondan yararlanmak ve tadını çıkarmak için de gereken zamanın günden güne ve hızla azalması, bütün bunların araya giren önemsiz işin tamamlanmasını beklemesi, bekleme sürecinde oyalanacak hiçbir şey bulunmaması-, verimli bir yıl, hasadın erken olgunlaştığı bir mevsim, pamukla mısır nerdeyse ekicinin tekerlek izinden fışkırıyor, öyle ki şimdi parmaklığa dayanıp büyümelerini izlemekten başka yapılacak iş yok – bir yanda yapmak isteyip de yapamadığı şey, öte yanda yapabileceği ama yapılmasına gerek olmayan şey. Ancak sonunda, ikinci hafta, bir gün daha geçse sabrının tükeneceğini anladığı bir sırada, mutfak kapısının hemen içinde dururken George Wil-

kins'in alacakaranlıkta bahçeyi geçip ahıra girdiğini, kısırağını alıp arabaya koştüğünü, sonra arabaya binip gittiğini gördü. Böylece ertesi gün tarlada ilk bölümden sonra işi bırakıp çite dayanıp pamuğu seyretmeye daldı – ta ki karısı evden ona seslenmeye başlayınca dek.

Eve girdiğinde Nat ocak başında Lucas'ın kendi iskemlesinde oturuyordu, öne eğilmiş, ince uzun ellerini dizlerinin arasından gevşekçe sarkıtmıştı, yüzü ağlamaktan şişmiş, yumuk yumuk olmuştu. Molly, Lucas'a, "Senle şu senin George Wilkins'in," dedi. "Hadi, anlat babana."

"Kuyuya filan, hiçbir şeye başlamadı," dedi Nat. "Arka balkonu bile kaldırmadı. Senin verdiğin bütün o parayla daha işe başlamadı bile. Sordum, daha elim değmedi, dedi. Bekledim, gene sordum, gene eli değmemiş. Ben de söz verdiği şeyi yapmaya başlamazsa şeriflerin buraya geldiği o gece neler gördüğüm konusunda fikrimi değiştireceğim dedim, o da bana uzak bir yola gittiğini, belki gece çok geç döneceğini, istersem eve gelip burada kalmamı söyledi; ben de kapıyı arkadan sürgülerim dedim, çünkü kuyuyu kazmak için hazırlık yapmaya başlayacağını sandım; babamın kısırağıyla arabayı aldığını görünce, doğru sanmışım, dedim. Eve döndüğünde neredeyse gün ağarmıştı, hiçbir şey almamış. Ne kazmak için bir şey, ne de balkonu onarmak için tahta, babamın verdiği parayı da harcamış. Ne yapacağımı söyledim ona; Bay Roth kalkıncaya kadar bekledim, gidip ona o gece gördüklerim konusunda fikrimi değiştirdim, dedim; Bay Roth küfür etmeye başladı ve geç kaldığımı, çünkü artık George'un karısı olduğumu, Mahkemenin beni dinlemeyeceğini, eve dönüp sana da George'a da güneş batana dek çiftliğinden çıkıp gitsinler dediğini söylememi istedi."

Molly, "Al işte!" diye bağırdı. "İşte senin George Wilkins'in!" Lucas kapıya doğru gidiyordu. "Nereye gidiyorsun? Nereye gideceğiz biz?" dedi Molly.

Lucas, "Roth Edmonds neden çıkıp gitmedik diye tasalanmaya başlasın, sen de o zaman nereye gideceğiz diye tasalanmaya başlarsın," dedi.

Artık güneş iyice yükselmişti. Bugün hava sıcak olacaktı;

güneş batmadan pamuk da mısır da olgunlaşmıştı. George'un evine gittiğinde, George yavaşça arkadan evin köşesini dönüp çıktı. Lucas güneş altında yanan çimsiz bahçeyi geçti; ince toprak Molly'nin Nat'e öğrettiği gibi karmaşık desenler oluşturacak biçimde süpürülmüştü.

"Nerde?" diye sordu Lucas.

George, "Vadide benimkinin durduğu yere sakladım," dedi. "Geçen sefer şerifler orda bir şey bulamadıklarına göre, artık oraya bakmanın yararı yok diye düşünürler."

"Budala," dedi Lucas. "Yalnızca Roth Edmonds bir zamanlar orda bir imbik var dedi diye, bugünden tezi yok gelecek seçime kadar hafta sektirmeden şeriflerden biri gelip o vadiye bakar, bilmiyor musun? Hem bu sefer seni bir yakalarlarsa tanığın da yok; geçen sonbahardan bu yana evlisin."

"Bu sefer beni yakalayamazlar," dedi George. "Dersimi aldım. Bu imbiği senin bana söylediğin gibi çalıştıracam."

"İyi edersin," dedi Lucas. "Karanlık basar basmaz o arabayı al, o şeyi o vadiden çıkar. Nereye koyacağını ben sana gösteririm. Eh, bence bu da öteki hiç yerinden oynamamış gibi tıpatıp ona benziyordur."

"Hayır efendim," dedi George. "Bu iyi bir imbik. Helezon borusu nerdeyse yepyeni. Adam onun için istediği fiyattan aşağı inmedi ya. O balkon ve kuyu parasından iki dolar eksik kaldı ama üstünü ben tamamladım, size zahmet olmasın diye. Ama beni asıl düşündüren yakalanmak değil. Hiç aklımdan çıkmayan şey: Arka balkonla kuyu konusunda Nat'e ne diyeceğiz biz?"

"Biz mi ne diyeceğiz?"

"O zaman ben ne diyeceğim," dedi George. Lucas bir an ona baktı.

"George Wilkins," dedi.

"Efendim?"

"Ben kimseye karısı konusunda öğüt vermem," dedi Lucas.

İkinci Bölüm

1

Dükkâna varmalarından yüz metre kadar önce Lucas yürüme-yi kesmeden omzunun üstünden konuştu: "Sen burda bekle," dedi.

"Hayır, olmaz," dedi satıcı. "Onunla kendim konuşurum. Ben bunu ona satamazsam, kimse –" Durdu. Aslında geriledi; bir adım daha atsa küt diye Lucas'a çarpacaktı. Gençti, otuzunda yoktu, mesleğine özgü kendine güvenen, sivri dilli, hafifçe ağzı bozuk, gözünü budaktan sakınmayan bir havası vardı, üstelik beyazdı. Gene de konuşmayı da bırakıp, eski püskü iş tulumu içinde ona tepeden, yalnız vakarla değil, aynı zamanda emreden bir tavırla bakan zenciyi süzdü.

"Sen burda bekle," dedi Lucas. Böylece satıcı güneşli ağustos sabahında parmaklığa dayanıp beklerken, Lucas dükkâna girdi. Yanında, sırtındaki geniş çiftlik eyeriyle, alnı ve üç ayağı beyaz bir kısrığın durduğu merdivenlerden çıktı, sıra sıra raflarında konserve yiyecekler, tütün, ilaç kutuları bulunan, çengellerinde çekme zincirlerinin, hamutların, hamut tahtalarının asılı olduğu uzun odaya girdi.

Edmonds ön pencerenin yanındaki kapaklı yazıhanenin önüne oturmuş, bir hesap defterine bir şeyler yazıyordu. Lucas o dönünceye kadar Edmonds'ın ensesine bakarak ses çıkarmadan bekledi. Sonra, "Geldi," dedi.

Edmonds sırtını geriye yasladığı koltuğunu döndürdü. Daha koltuğun dönmesi durmadan öfkeyle bakarak, şaşırtıcı bir şiddetle, "Hayır!" dedi.

"Evet," dedi Lucas.

"Hayır!"

"Onu da getirdi," dedi Lucas. "Kendi gözlerimle gördüm –"

"Ben sana üç yüz dolar değil, üç yüz sent değil, üç sent bile vermem dedim, sen gene de ona yazıp gel dedin, öyle mi?"

"Sana söylüyorum. Gördüm onu," dedi Lucas. "Çalıştırdığını kendi gözlerimle gördüm; bu sabah arka bahçeme bir dolar

gömdüm; o makine dosdoğru gidip parayı buldu. Parayı bu gece buluruz, ben de sabahleyin senin paranı geri öderim.”

“İyi!” dedi Edmonds. “Güzel! Bankada üç bin dolardan fazla paran var. Parasını kendin öde. O zaman geri vermen de gerekmez.” Lucas ona baktı. Gözünü bile kırpmadı. “Eh!” dedi Edmonds. “Çünkü neden? Çünkü sen de benim gibi pekâlâ biliyorsun ki orada gömülü para mara yok. Altmış yedi yıldır buradasın. Bu memlekette gömecek kadar parası olan birini duydun mu hiç? Bu memlekette gömüdüğü iki kuruşu o daha evine dönüp küreğini yerine koymadan akrabalarının ya da arkadaşlarının ya da komşularının kazıp çıkarıp harcamadığı bir kimse düşünebiliyor musun?”

“Yanlışın var,” dedi Lucas. “Bulanlar var. Üç dört yıl önce gece hava karardıktan sonra gelip kazı yapan, eski bir çömlekte yirmi iki bin dolar bulup kimseye göstermeden çekip giden iki yabancı beyaz adamdan söz etmedi miydin sana? Toprakla doldurdukları çukuru gördüm. Çömleği de.”

“Evet,” dedi Edmonds. “Söyledin. Ama o zaman buna inanmamıştın. Şimdi fikrini değiştirdin. Öyle mi?”

“Buldular,” dedi Lucas. “Kimsenin haberi olmadan, kimse onların buraya geldiğini bile öğrenmeden çekip gittiler.”

“O zaman yirmi iki bin dolar olduğunu nereden biliyorsun?” Ancak Lucas ona bakmakla yetindi. İnatla değil, ama sonsuz, neredeyse tanrısal bir sabırla, çılgın bir çocuğun garipliklerini izler gibi baktı.

“Baban olsa bana üç yüz dolar borç verirdi,” dedi.

“Ama ben vermiyorum,” dedi Edmonds. “Senin altın aramak için lanet olası bir makineye para harcamanı engellemek elimden gelse, onu da yapardım. Ama kendi paranı kullanmazsın, öyle değil mi? Bana gelmenin nedeni de bu. O kadar aptal değilsin. Beni budala sandın sen, o kadar. Öyle değil mi?”

“Anlaşılan kendi paramı kullanmak zorunda kalacağım. Sana son defa soruyorum –”

“Hayır!” dedi Edmonds. Lucas bu sefer ona tam bir dakika baktı. İçini çekmedi.

“Tamam,” dedi.

Dükkândan çıktığında partal hasır şapkanın kirli parıltısı

altında George'u da gördü, o ve satıcı şimdi bir ağacın gölgesinde bir yere dayanmadan topuklarının üstünde çömelmiş duruyorlardı. *Eh, diye düşündü. Şehirli gibi konuşabilir, şehirli olduğunu bile sanabilir. Ama ben şimdi onun nerde doğduğunu anladım.* Lucas onlara yaklaşırken satıcı bakışlarını kaldırıp ona çevirdi. Lucas'a çabuk, katı bir bakış fırlatıp ayağa kalktı, dükkâna doğru yürümeye başladı. "Lanet olsun," dedi. "Bırak onunla ben konuşayım dedim sana."

"Hayır," dedi Lucas. "Sen ordan uzak dur."

"Ne yapacaksın o zaman?" dedi satıcı. "Kalkıp Memphis'ten ta buraya kadar geldim – zaten Saint Louis'de hiç kaparo almadan makineyi göndermeye beni nasıl razı ettin, hâlâ anlamıyorum. Şimdi sana söylüyorum, eğer makineyi geri götürmek zorunda kalır da hiçbir şey satamadan bu yolculuğun faturasını firmaya verecek olursam, bir şey –"

Lucas, "Hiç olmazsa burada durmamızın bir yararı yok," deyip yürüdü; ötekiler de geri dönüp peşinden kapıya, satıcının arabasının yolda durduğu yere geldiler. Define arama makinesi arka koltukta oturuyordu; Lucas açık kapının önünde durup ona baktı – iki ucunda taşımak için birer kulpu bulunan, sağlam, madeni, dikdörtgen bir kutu, karmaşık düğmeleri ve kadranlarıyla tastamam, işbilir, ciddi. Lucas ona dokunmadı. Yalnızca kapının üstünden eğilip, gözlerini kırpıştırarak baktı, düşünceli. "Çalıştığını da gördüm," dedi. "Kendi gözlerimle gördüm."

"Ya ne bekliyordun?" dedi satıcı. "Onun işi bu. Üç yüz doları bunun için istiyoruz. Eee?" dedi. "Ne yapacaksın? Bilmeliyim ki ben de ne yapacağımı bileyim. Üç yüz doların yok mu? Akrabalarından ne haber? Karında yatağın altında bir yerde sakladığı üç yüz dolar yok mu?" Lucas makineye bakıp düşünüyordu. Daha satıcıya bakmamıştı.

"Bu gece parayı buluruz," dedi. "Sen makineyi koy; ben de sana nereye bakacağımızı göstereyim, yarı yarıya bölüşürüz."

Satıcı, dudaklarını birbirinden ayıran kaslar dışında, yüzündeki kaslardan hiçbiri yerinden oynamadan, kabaca, "Ha, ha, ha," dedi. "Şimdi de ben bir fıkra anlatayım." Lucas kutuya bakıp düşündü.

George, "Bulmamız kesin," dedi. "Üç yıl önce iki beyaz adam bir gece gizlice geldiler; eski bir çömleğin içinden yirmi iki bin doları çıkarıp şafak sökmeden çekip gittiler."

"Doğru," dedi satıcı. "Sen de paranın tamı tamına yirmi iki bin papel olduğunu biliyorsun, çünkü ertesi gün onların beğenmeyip oraya attıkları sentleri gördün."

"Hayır, efendim," dedi George. "Para yirmi iki bin dolardan fazla olmalı, çünkü çömlek büyüktü."

"George Wilkins," dedi Lucas. "Hâlâ yarı yarıya arabanın içindeydi. Başını bile çevirmedi."

"Efendim?" dedi George.

"Sus," dedi Lucas. Başını, bedeninin üst kısmını geri çekip döndü, satıcıya baktı. Genç beyaz adam gene ne düşündüğü hiç belli olmayan, üstelik biraz soğuk duran bir yüz gördü. "Makineye karşı bir katır veririm," dedi Lucas.

"Katır mı?"

"Bu akşam parayı bulunca katır üç yüz dolara senden geri alırım." George hafif hışırtilı bir sesle soluğunu içine çekti. Satıcı çabucak ona, bir yana eğik şapkaya, kırıştırdığı gözlerine baktı. Sonra gene Lucas'a döndü. Birbirlerine baktılar – genç beyaz adamın kurnaz, birden ayılmış, birden dikkat kesilmiş yüzüyle, zencinin tümüyle ifadesiz olan yüzü.

"Senin katırın var mı?"

"Olmasa makineyle katır değişik tokuş yapabilir miydim?" dedi Lucas.

"Gidip bakalım," dedi satıcı.

"George Wilkins," dedi Lucas.

"Efendim?" dedi George.

"Benim ahıra gidip, yularımı getir."

Edmonds o akşam adamları Dan'le Oscar sürüyü meradan getirir getirmez katırın kaybolduğunu anladı. Üç yaşında, Alice Ben Bolt adında erkek bir katırdı bu; baharda onun için üç yüz dolar teklif etmişler, ama Edmonds satmamıştı. Küfür bile et-

medi. Yalnızca kısırağını Dan'e verip çitin yanında bekleyerek kısırağın ayak seslerinin hızlı temposunun alacakaranlıkta kaybolup sonra yeniden duyulmasını izledi; derken Dan kısıraktan atlayıp Edmonds'ın eline feneriyle tabancasını tutuşturdu. Sonra kendi kısırağın, iki zenci de eyersiz katırların üstünde, geri dönüp merayı aştılar, ırmağın sığ yerinden geçip çitte katırın çıkarıldığı aralığa geldiler. Oradan katırla adamın yumuşak toprakta bıraktıkları izleri sürerek pamuk tarlasının kıyısından ilerleyip yola vardılar. İzleri burada da görebiliyorlardı; Dan şimdi yere inmiş, elindeki fenerle mıcırın yanındaki yumuşak toprakta adamın ipinden çekerek götürdüğü nallanmamış katırın bıraktığı ayak izlerini sürüyordu. Dan, "Bu Alice'in ayağı," dedi. "Nerde olsa tanırım."

Edmonds sonradan her iki zencinin katırı götüren adamın ayak izini de tanıdığını anlayacaktı. Ancak o sırada duyduğu öfke ve endişe zencilerin davranışları konusundaki olağan duyarlılığının kısa devre yapmasına neden olmuştu. Onlara sorsa bile söylemezlerdi izlerin kime ait olduğunu, ama bildiklerini anlamak doğru bir tahmin yapmasını sağlayabilir, o andan başlayarak dört beş saat sürecektir olan bedensel çaba ve akıl karışıklığından onu kurtarabilirdi.

İzleri kaybettiler. Edmonds katırın onu bekleyen bir kamyonete yüklendiği yerdeki izleri bulabileceklerini ummuştu; o zaman eve dönecek, yarınki at-katır pazarlarına bakmaları için Jefferson şerifi ile Memphis polisine telefon edecekti. Böyle bir belirti yoktu. İzlerin mıcırın üstünde kaybolup yolun karşı yanındaki otlardan inerek üç yüz metre ötede başka bir tarlada yeniden belirdiği yeri bulmak bir saate yakın zamanlarını aldı. Aç karnına, öfkeden köpürerek, bütün gün eyer altında kalan kısırağını da yemleyemedi, Edmonds, Alice'e, karanlığa ve mecburen tek dayanakları olan fenerin cılız ışığına söve söve önündeki iki katırın karanlık silüetini izledi.

İki saat sonra evden altı buçuk kilometre uzaklıktaki dere vadisindeydiler. Şimdi bir ağaç dalına çarpıp beynini parçalatmamak için Edmonds da yürüyordu; çalılar, ormanaltı bitkileri, çürümekte olan kütükler, ağaç tepeleri arasında tökezleye vuruşa, bir eliyle kısırağını çeke çeke, öteki koluyla yüzünü

koruyup, bir yandan ayağının bastığı yeri görmeye çalışırken önündeki katırlardan birine tosladığında içgüdüyle doğru yönde sıçrayıp katırın hınçla savurduğu çiftiyi atlattıktan sonra zencilerin durduğunu fark etti. O zaman artık yüksek sesle söverek, oralarda bir yerde bulunması gereken, görünmeyen ikinci katıra toslamamak için çabucak sıçrarken fenerin söndüğünü anladı, ilerdeki ağaçların arasından yanan bir çıranın dumanlı ışığını gördü. Işık hareket ediyordu. "Evet," dedi. "Feneri yakma." Oscar'a seslendi: "Katırı Dan'e ver, buraya gelip kısrağı al." Işığa bakarak bekledi, zencinin eli karanlıkta kendi elini bulana kadar. Sonra dizginleri bıraktı, katırların çevresinden dolaştı, tabancayı çekmiş, hâlâ ışığa bakıyordu. "Feneri bana ver" dedi. "Sen Oscar'la burda bekle."

"Sizinle geleyim daha iyi," dedi Dan.

"Peki," dedi Edmonds ışığa bakarak. "Katırları Oscar tutsun." Beklemeden yürümeye başladı ama çok geçmeden zencinin hemen arkasından geldiğini duydu; ikisi de fark edilmek tehlikesine karşı cesaret edebildikleri ölçüde hızla ilerliyorlardı. Şimdi duyduğu soğuk öfke geçmişti. Kızgınlıktan köpürüyor, sağ elinde tabanca, sol elinde fenerle, ormanaltı bitkilerine, kütüklere aldırmadan hırsla ileri doğru atılıp hızla meşaleye yaklaşıırken, hınç dolu bir çeşit mutluluk duyuyordu.

Dan arkasından, "Bu eski Kızılderili höyüğü," diye mırıldandı. "Işık ondan bu kadar yüksekte göründü. O ve George Wilkins artık işi bitirmek üzere olmalılar."

"O ve George Wilkins mi?" dedi Edmonds. Zıncı diye olduğu yerde kaldı. Şiddetle döndü. Resim çeken birinin flaşının patladığı andaki gibi, durumu tastamam ve bütün açıklığıyla görmek üzereydi; üstelik ta baştan beri bunu gördüğünü, ama tepesinin atacağını bildiğinden, kabul etmediğini de biliyordu. "Lucas'la George mu?"

"O höyüğü kazıyorlar," dedi Dan. "Lucas Amca geçen baharda o bin dolarlık altın parayı bulduğundan bu yana her gece gelip kazıyorlar."

"Siz de bunu biliyordunuz, öyle mi?"

"Hepimiz biliyoruz. Onları hep gözledik. Lucas Amca o gece bin dolarlık bir altın buldu, saklamaya çalışırken im--"

Dan'ın sesi tümünden kesildi. Dan'ın sesini artık duyamıyordu, çünkü kafatasını dolduran, birkaç yıl daha yaşlı olsa felçle sonuçlanacak olan gürültü onu bastırmıştı. Bir an için soluk alamaz, hiçbir şey göremez oldu. Sonra gene şiddetle döndü; boğuk bir sesle bir şey söyledi ve ileri atıldı; sonunda ormanaltı bitkilerinin arasından çıkıp yassı tepeciğin kazılan yamacında, bir fotoğrafın arka alanı gibi duran, kocaman oyuguğun önündeki hareketsiz, ağzı açık, ona bakan iki kişinin karşısında açıklığa bomba gibi düştü – iki kişiden biri, Edmonds'ın yem torbasına benzetebileceği ama bu ikisinden hiçbirinin Alice'i beslemek için vakit ayırmayacağını bildiği için benzetmediği bir şey taşıyor, öteki de çapkınca yana eğilen eski püskü hasır şapkanın üstünden yanan bir çam dalını tutuyordu.

“Lucas, sen!” diye bağırdı. George meşaleyi elinden attı ama Edmonds'ın feneri onları zaten nişanlamıştı. Sonra ilk kez beyaz adamı, satıcıyı gördü; ön kenarı aşağı bükülmüş şapka, boyunbağı tam takım, bir ağacın yanından ayağa kalkıyordu, pantolonu dizlerine kadar sıvanmış, çamura batmış ayakları görünmüyor. “Tamam George, sen kaç,” dedi Edmonds. “Sana dokunmadan o şapkayı vurabilirim sanırım.” Yaklaştı, fenerin ışığını tutup Lucas'ın elindeki, düğmeleri kadranları arasında parıldayan madeni kutu üzerinde yoğunlaştırdı. “Demek bu,” dedi. “Üç yüz dolar. Keşke biri bu memlekete Yeni Yıldan Noele kadar durmadan her gün bakılması gereken bir tohum bulup getirse. Siz zenciler boş kaldınız mı bela arıyorsunuz. Ama sen bakma. Bu akşam Alice'in peşinde koşacak değilim. George'la ikiniz gecenin geri kalan kısmını bu lanet makineyi gezdirmekle geçirmek isterseniz, bu sizin bileceğiniz iş. Yalnız o katır güneş doğduğu zaman ahırlarımdaki bölmesinde olmalı. Duydunuz mu?” Şimdi satıcı aniden Edmonds'ın dirseğinin dibinde belirdi. Edmonds onu unutmuştu.

“Hangi katır bu?” dedi satıcı.

Edmonds bir an için feneri ona çevirdi. “Benim katırım, bayım,” dedi.

“Öyle mi?” dedi öteki. “O katır için bende bir satış belgesi var. Şuradaki Lucas imzaladı.”

“Demek öyle,” dedi Edmonds. “Eve dönünce onunla piponuzu yakabilirsiniz.”

“Öyle mi? Bakın bayım. Adınız nedir –” Ama Edmonds çoktan ışığı, define arama makinesini bir tören ya da ayın simgesi, kutsal bir nesne gibi hâlâ elinde tutan Lucas’a çevirmişti.

“Düşününce,” dedi. “O katırın peşinde hiç koşmam. Bu iş konusunda ne düşündüğümü bu sabah sana söyledim. Ama kocaman adamsın. Vaktini boşuna harcamak istiyorsan seni durduramam. Tanrı bilir, durdurmak istemiyorum bile. Ama eğer o katır yarın sabah şafakla birlikte ahırında olmazsa, şerife telefon ederim. Beni duydun mu?”

Lucas asık suratla, “Duydum,” dedi. Şimdi satıcı gene konuştu.

“Tamam, koca çocuk,” dedi. “Eğer o katır ben onu buradan götürmek için kamyonu yüklemeye hazırlanmadan bulunduğu yerden kımıldarsa, şerife telefon ederim. Bunu da duydun mu?” Bu kez Edmonds sıçrayıp ışığı satıcının yüzüne doğrulttu.

“Bana bir şey mi dediniz, bayım?” dedi.

“Hayır,” dedi satıcı. “Onunla konuşuyorum. O da beni işitti.” Edmonds bir an daha ışığı adamın yüzünde tuttu. Sonra aşağı indirdi, öyle ki yalnız çamur birikintisi içindeki bacaklarıyla ayakları ve ışığın sanki su içinde duruyorlarmış gibi kırılması görüldü. Edmonds tabancayı cebine koydu.

“Eh, Lucas’la ikinizin bu işi halletmek için sabaha kadar vaktiniz var.” Dönüp yürüdü. Lucas onun açıklığının ucunda Dan’ın beklediği yere geri gitmesini izledi. Sonra ikisi uzaklaştılar, ışık bir süre ağaçların, çalılarının arasında parıldadı. Derken kayboldu.

“George Wilkins,” dedi Lucas.

“Efendim?”

“Çam dalını bulup gene yak.” George söyleneni yaptı; kırmızı alev bir kez daha kokular, dumanlar içinde gece yarısını geçiren ağustos yıldızlarına doğru yükseldi. Lucas define arama makinesini bırakıp meşaleyi aldı. “Sen şu şeyi al,” dedi. “Artık onu bulmalı.”

Ancak sabah olduğunda onu bulmamışlardı. Meşale sabahın çiğle ağırlaşmış ölgün havasında soluklaştı. Satıcı şimdi yaş toprağın üstünde uyumaktaydı, şafağın soğuşuna karşı tortop

olmuş, tıraşı uzamış, şık kentli şapkası yanağının altında ezilmiş, boyunbağı kirli beyaz gömleğinde yana kaymış, çamurlu pantolonu dizlerine kadar sıvalı, dünkü parlak cilalı ayakkabıları üstlerine yapışan çamurla yamru yumru iki şey. Sonunda onu uyandırdıklarında oturup sövmeye başladı. Ama nerede ve niçin bulunduğunu hemen anladı. "Eh, şimdi," dedi. "O katır onu bıraktığımız pamuk deposundan bir adım atarsa, şerife telefon ederim."

"Ben yalnız bir gece daha istiyorum," dedi Lucas. "O para burda."

"Bir gece daha al," dedi adam. "Yüz gece al. İstersen geri kalan ömrünü burada geçir. Yalnız önce bana katırın kendinin olduğunu söyleyen adam neydi onu anlat."

"Ben onun çaresine bakarım," dedi Lucas. "Bu sabah onun çaresine bakarım. Sen onu merak etme. Üstelik bugün o katırını kendin alıp götürmek istersen, şerif senden alır. İyisi mi, sen onu olduğu yerde bırak, ne kendini üz bu konuda ne de beni. Yalnız bir gece daha bu şey bende kalsın, ondan sonra her şeyi hallederim."

"Peki," dedi satıcı. "Ama bir gece daha kalmasının sana kaç patlayacağını biliyor musun? Tam tamına yirmi beş dolar daha fazlaya patlayacak. Şimdi ben kente gidip yatacağım."

Satıcının arabasına gittiler. Satıcı define arama aletini arabanın bagajına koyup kilitledi. George'la Lucas'ı Lucas'ın bahçe kapısının önünde bıraktı. Araba yoldan hızla uzaklaştı. George onun arkasından bakıp hızlı hızlı gözlerini kırıştırmıştı. "Şimdi ne yapacağız?" dedi.

"Elinden geldiğince çabuk kahvaltını yap, buraya gel," dedi Lucas. "Öğlene kadar kasabaya gidip geri dönmek zorundasın."

"Benim de yatmam gerek," dedi George. "Ben de çok uykusuzum."

"Yarın uyursun," dedi Lucas. "Belki de bu gecenin çoğunda uyursun."

"Önceden deseydin, onunla gider, onunla gelirdim," dedi George.

"Evet," dedi Lucas. "Ama demedim işte. Kahvaltını elin-

den geldiği kadar çabuk yap. Ya da kente giden bir araba bula-mam dersen, kahvaltı etmeyi bırak, şimdiden yola çık. Çünkü yürüyecek elli beş kilometre yolun var, öğlene kadar da burada olmak zorundasın." George on dakika sonra Lucas'ın bahçe kapısına geldiğinde, Lucas onu elinde çarpık çurpuk ama çok okunaklı elyazısıyla özene bezene doldurduğu çekle karşıladı. Elli dolarlık bir çekti. "Gümüş dolarlar al," dedi Lucas. "Öğlene kadar burada ol."

Satıcının arabası Lucas'ın bahçe kapısında durduğunda ka-ranlık henüz basıyordu; Lucas'la George ellerinde kazma ve uzun saplı bir kürekle onu beklemekteydiler. Satıcı tıraş olmuştu, yüzü dinlenmiş görünüyordu, siperliği eğik şapka fırçalan-mıştı, gömleği de temizdi. Ama şimdi ayağında, üstünde fab-rikanın etiketi ve bu sabah dükkân açıldığında katlı durduğu raftaki kırıksıklıklarıyla boz renkli bir pantolon vardı. George'la Lucas ona doğru yaklaşırlarken Lucas'a alaylı bir bakış fırlat-tı. "Katırımın iyi olup olmadığını sormuyorum," dedi. "Çünkü sormama gerek yok. Var mı?"

"Katır iyi," dedi Lucas. George'la ikisi arka koltuğa otur-dular. Define arama makinesi şimdi ön koltukta, satıcının ya-nında duruyordu. George arabaya binerken yarı yolda durdu, hızlı hızlı gözlerini kırıpıştırarak makineye bakıp, "Düşün-düm ki," dedi. "Şunun bildiklerini ben bilseydim, ne kadar zengin olurduk. Hepimiz olurduk. O zaman her gecemizi gömülmüş para arayarak geçirmemiz gerekmezdi. Öyle de-ğil mi?" Konuşkan bir adamın nazik, saygılı tavrıyla satıcıya bakıyordu. "O zaman ne sen ne de Bay Lucas katır kiminmiş, dahası bir katır var mıymış yok muymuş, ona bile aldırmazdı-nız, değil mi?"

"Kes sesini de bin arabaya," dedi Lucas. Satıcı vites değiş-tirdi ama arabayı yürütmedi. Oturduğu yerde yarım arkaya dönmüş, Lucas'a bakıyordu.

"Ee?" dedi. "Bugün nerede gezinmek istiyorsun? Aynı yer-de mi?"

"Orda değil," dedi Lucas. "Sana gösteririm. Yanlış yere baktık. Kâğıdı yanlış okumuşum."

Satıcı, "Doğru," dedi. "Bunu anlaman fazladan ödeyece-

ğın yirmi beş dolara değdi." Arabayı çalıştırdı. Şimdi de birden durdurdu arabayı, öyle ki koltuğun ucuna ilişmiş oturan Lucas'la George ön koltuğun arkasına savruldu. "Ne dedin?" dedi satıcı. "Kâğıdı ne yaptın?"

"Yanlış okudum."

"Neyi yanlış okudun?"

"Kâğıdı."

"Elinde definenin nerede gömülü olduğunu yazan bir mektup ya da öyle bir şey mi var demek istiyorsun?"

"Evet," dedi Lucas. "Dün onu yanlış okumuşum."

"Nerde o kâğıt?"

"Evimde."

"Git onu getir."

"Boşver," dedi Lucas. "Ona gerek yok. Bu sefer doğru okudum." Satıcı bir dakika daha omzunun üstünden Lucas'ı süzdü. Sonra dönüp elini vites koluna attı ama araba zaten vites-teydi.

"Peki," dedi. "Nerede bu yer?"

"Sür arabayı. Ben sana gösteririm."

Lucas'ın dediği yere varmak iki saatlerini aldı; yol da yol bile değildi, tepelerin arasından kıvrıla kıvrıla çıkan, otlarla kaplı bir dere yatağı; aradıkları yer vadide değil, dereye bakan bir tepedeydi – bir küme salkım saçak sedir ağacı, birtakım eski baca kalıntıları, bir zamanlar kuyu ya da sarnıç olan bir çöküntü, bakımsız fundalıklar, ayak otuna boğulmuş uzanıp giden tarlalar ve bir zamanlar orada bulunan bir meyve bahçesinden kalma birkaç ağaç, aysız gökyüzünde yüzen vahşi yaz sonu yıldızlarının altında karanlık ve belirsiz. "Meyve bahçesinde," dedi Lucas. "Bölünmüş, iki ayrı yere gömülmüş, biri meyve bahçesinde."

"Sana mektubu yazan adam geri gelip ikisini birleştirmediyse," dedi satıcı. "Ne bekliyoruz?" George'a, "Hey, Jack. Tut çıkar şu şeyi oradan," dedi. George define arama makinesini arabadan çıkardı. Şimdi satıcının da arka cebinde yepyeni bir feneri vardı ama hemen yakmadı. Karanlıkta kilometrelerce ilerilere kadar görülebilen öteki tepelerin oluşturduğu karanlık ufka göz gezdirdi. "Valla, bu kez onu ilk çalıştırmada bulsan

iyi edersen, yoksa bir saate kalmaz on beş kilometre öteden yürüeyen herkes gelip bizi izlemeye kalkar."

Lucas, "Bunu bana değil bu üç yüz yirmi beş dolarlık konuşan kutuya söyle," dedi. "Tutup onu satın aldım ama Hayır demekten başka laf bilmiyor gibi."

"Sen bu kutuyu daha satın almadın, koca çocuk," dedi satıcı. "Yerlerden biri şuradaki ağaçların arasında diyordun. Tamam. Neresi?"

Lucas küreği alıp meyve bahçesine girdi. Ötekiler peşinden gittiler. Satıcı, Lucas'ın yeri belirlemek için duraklayıp ağaçlara ve gökyüzüne baktığını, sonra gene yürüdüğünü gördü. Sonunda Lucas durdu. "Buradan başlayabiliriz," dedi. Satıcı, feneri yakıp bir eliyle ışığı perdeleyerek George'un elindeki kutuya doğrulttu. "Tamam Jack," dedi. "Hadi başla."

"Onu ben çekeyim," dedi Lucas.

"Olmaz!" dedi satıcı. "Sen yaşlısın. Daha bizim kadar dayanabileceğini bile bilmiyorum."

"Dün akşam dayandım ya," dedi Lucas.

"Bu dün akşam değil," dedi satıcı. "Hadisene Jack," dedi sert bir sesle. Makineyi taşıyan George ortada, yürümeye başladılar; üçü de gözlerini fenerin ışığının yoğunlaştığı sır dolu küçük kadranelere dikerek meyve bahçesinde bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladılar; üçü de ibrenin hareketlendiğini, bir an dört dönüp sonra titreyerek durduğunu gördüler. O zaman Lucas kutuyu tuttu; George ışığın biriktiği yeri kürekle kazmaya başladı, sonunda paslanmış tenekenin çıktığını, parlak bir gümüş dolar selinin pırıltılarla ve hızla satıcının ellerine aktığını gördü, satıcının sesini duydu: "Ah, Tanrım. Ah, Tanrım." Lucas da çömeldi. Çukurun önünde o ve satıcı karşı karşıya çömeldiler.

Lucas, "Eh, hiç olmazsa bu kadarını buldum." dedi. Satıcı, bir eli dağılmış paraların üstünde, sanki Lucas paralara doğru uzanmış gibi, öbür eliyle şiddetli bir hareket yaptı. Çömeldiği yerden Lucas'a bakıp uzun ve haşın güldü.

"Sen mi buldun? Bu makine senin değil, ihtiyar."

"Onu senden satın aldım," dedi Lucas.

"Neyle?"

"Bir katıra karşılık," dedi Lucas. Adam çukurun öte yanından ona güldü, haşın ve sürekli. "Onun için sana satış belgesi verdim," dedi Lucas.

"On paralık değeri yoktu o belgenin," dedi satıcı. "Şurda arabamda duruyor. İstedğin zaman git, getir. Yırtmak zahmetine bile katlanmadım." Paraları konserve kutusuna geri koydu. Fener, satıcının elinden düşürdüğü yerde, attığı yerde hâlâ yanıyordu. Çabucak kalkıp ışığın aydınlığından çıktı, şimdi yalnız kat yerleri belli yeni pantolonun içindeki bacakları, yeniden boyanmamış, yalnızca yıkanmış olan alçak topuklu siyah ayakkabıları görünüyordu. "Peki," dedi. "Bu daha hiçbir şey değil. Sen define iki bölük dedin. Geri kalan kısmı nerde?"

"Define bulan makinene sor," dedi Lucas. "Onun bilmesi gerek, öyle değil mi? Ona üç yüz dolar istemen bunun için değil miydi?" Karanlıkta yüz­süz iki gölge birbirine baktı. Lucas kıınıldadı. "O zaman biz eve dönelim," dedi. "George Wilkins."

"Efendim?" dedi George.

"Dur," dedi satıcı. Lucas durdu. İki görünmez adam gene yüz yüze baktı. "Burda yüz dolardan fazla yoktu," dedi satıcı. "Çoğu öbür bölükte. Sana yüzde on veririm."

"Mektup benim mektubum," dedi Lucas. "Yetmez."

"Yirmi," dedi satıcı. "Hepsi bu kadar."

"Yarısını isterim," dedi Lucas.

"Yarısını mı?"

"Katır kâğıdını da geri alırım. Makinenin benim olduğunu yazan bir kâğıt da verirsin."

"Ha ha," dedi satıcı. "Ve de ha ha ha. Mektup meyve bahçesinde diye yazıyor, öyle mi? Meyve bahçesi fazla büyük değil. Daha gecenin bitmesine çok var, yarını hesaba katmazsak --"

"Yalnız bir bölümü meyve bahçesinde diyor, dedim," dedi Lucas. Karanlıkta birbirlerine baktılar.

"Yarın," dedi satıcı.

"Şimdi," dedi Lucas.

"Yarın."

"Şimdi," dedi Lucas. Görünmeyen yüz kendi görünmeyen yüzüne baktı. O da George da rüzgârsız yaz havasının beyaz adamın titremesiyle kıınıldadığını duyumsadılar.

"Jack," dedi satıcı. "Öbür adamlar ne kadar buldu demiş-tin?" Ama Lucas, George'un konuşmasını beklemeden yanıtladı.

"Yirmi iki bin dolar."

"Yirmi ikiden fazla olmalı," dedi George. "Büyük bir –"

"Peki," dedi satıcı. "Satış belgesini iş bittiği zaman veririm."

"Ben şimdi istiyorum," dedi Lucas. Arabaya gittiler. Lucas feneri tuttu. Satıcının deri evrak çantasını açmasını, içinden katırın satış belgesini çekip alarak Lucas'a doğru atmasını izlediler. Sonra satıcının eli, arasında kopya kâğıdı bulunan uzun formu doldurdu, imzaladı, bir kopyasını yırttı.

"Yarın sabah senin olacak," dedi. "O zamana kadar benim." Fırlayıp arabadan çıktı. "Gelin hadi." Ama Lucas kımıldamadı.

"Peki, bulduğumuz elli dolar ne olacak?" dedi. "Onun yarısı benim değil mi?" Bu kez satıcı yalnızca durup ona güldü, uzun uzun, kabaca, neşesizce güldü. George'un elinden makineyi, Lucas'tan feneri kaptığı gibi gerisingeri meyve bahçesine koşmaya başladı, koşarken zıplayıp atlıyordu. "George Wilkins," dedi Lucas.

"Efendim?" dedi George.

"O katır götür, aldığın yere koy. Sonra Roth Edmonds'a gidip artık katır için kafa şişirmeyi bırakmasını söyle."

3

Parlak tüylü kısağın sırtındaki geniş eyerle yanında durduğu merdivenin aşınmış basamaklarından çıkıp sıra sıra raflarında konserve yiyecekler bulunan, çengellerinde yularların, koşum kayışlarının, hamutların, saban iplerinin asılı olduğu, melas, peynir, deri ve gazyağı kokularıyla dolu uzun odaya girdi. Edmonds döner koltuğunu masadan ona doğru çevirip sordu: "Neredeydin?" dedi. "İki gün önce haber yolladım sana. Görmek istiyordum. Neden gelmedin?"

"Uyuyordum herhalde," dedi Lucas. "Son üç geceyi ayak-

ta geçirdim. Gençliğimdeki gibi dayanamıyorum uykusuzluğa. Benim yaşıma gelince sen de dayanamazsın.”

“Senin yarı yaşındayım ama böyle bir şey yapmayacak kadar aklım var. Benim iki kat yaşıma gelince sen de akıllanırsın belki. Ama seni bunun için istemedim. O lanet olası Saint Louis’li satıcıyı soracaktım. Dan, o hâlâ buralarda dolaşiyor, diyor. Ne yapıyor?”

“Gömülmüş para arıyor,” dedi Lucas.

Edmonds bir an için konuşmadı. Sonra, “Ne? Ne arıyor? Ne dedin sen?” dedi.

“Gömülmüş para arıyor,” dedi Lucas. Rahatça tezgâhın kenarına dayandı. Yelek cebinden küçük bir enfiye kutusu çıkarıp kapağını açtı, dikkatle kapağın ağzına kadar enfiye doldurdu, alt dudağını başparmağı ile parmağının arasına alıp çekti, enfiyeyi içine boşalttı, kutunun kapağını kapatıp yelek cebine geri koydu. “Benim define arama makinemi kullanıyor. Gece başına benden kir alıyor. Bu yüzden geceleri uyuyamadım ya. Kutuyu geri almak için. Ama dün gece hiç gelmedi; ben de bütün gece iyi bir uyku çektim. Demek nerden geldiyse oraya geri döndü.”

Edmonds döner koltuğunda oturmuş Lucas’a bakıyordu. “Makineyi senden kirayla mı alıyor? Almak için benim katırı çal- sen - o makineyi mi?”

“Geceliği yirmi beş dolardan,” dedi Lucas. “Benden bir geceliğine bu parayı almıştı. Demek bunların kirası böyle. Sattığına göre, fiyatı biliyordur. En azından, benim fiyatım bu.” Edmonds ellerini koltuğun kollarına dayadı ama henüz yerinden kımıldamıyordu. Biraz öne doğru eğilmiş, hiç kımıldamadan, tezgâha dayanmış duran zenciye bakıyordu: Yalnızca çenele- rindeki hafif çekilme nedeniyle yaşlılığı belli olan, Grover Cleveland ya da Başkan Taft gibi adamların yazın giyebileceği tür- den eski bir tiftik pantolon giymiş, sırtında önü kaskatı kolalı yakasız beyaz gömlek, onun üstünde, göğsünde kalın bir altın köstek asılı, eskilikten sararmış pike yelek, başında Edmonds’ın büyükbabasının elli yıl önce verdiği, altmış dolarlık el yapımı kunduz şapkasının altında, uyanık, ya da ciddi olmayan, hiçbir ifade taşımayan bir yüz bulunan zenciye baktı. “Çünkü define- yi yanlış yerde arıyordu,” dedi Lucas. “Tepede arıyordu; oysa

o para Şurda dere boyunda bir yerde gömülü. Dört yıl önce o gece gizlice buraya gelip yirmi iki bin doları alıp giden o iki beyaz adam –“ Şimdi Edmonds koltuktan kalkıp ayakta durdu. Uzun bir soluk alıp Lucas’a doğru yürümeye başladı. “Artık ondan kurtulduğumuza göre, benle George Wilkins –“ Edmonds, Lucas’a doğru yürümeyi sürdürürken, aldığı soluğu dışarı bıraktı. Bağıracağını sanmıştı ama ağzından çıkan ses bir fısıltıdan fazla yüksek değildi.

“ık git buradan,” dedi. “Evine git. Bir daha da gelme. Yiyecek gerektiğinde Molly Teyze’yi gnder.”

Üçüncü Bölüm

Edmonds hesap defterinden başını kaldırıp da yoldan ona doğru gelen kadını gördüğünde tanımadı. Başını yeniden hesap defterine eğdi; ancak kadın güç bela merdivenleri çıkıp dükkâna girdiği zaman kim olduğunu anladı. Çünkü dört beş yıldır onu kendi kapısının dışında hiç görmemişti. Tarlalarındaki ürüne bakmak için kısrak sırtında dolaşırken evin önünden geçtiğinde onun toprak piposunun kamış ağızlığı çevresinde çökmüş buruşuk yüzüyle balkonda oturduğunu, ya da arka bahçede çamaşır leğeni veya ipinin oralarda ağır ağır, zorlukla dolaştığını görür, bu konuda pek kafa yormasa da, gerçek yaşından çok daha yaşlı gösterdiğini düşünürdü. Edmonds düzenli olarak ayda bir kez atından iner, atı parmaklığa bağlar, elinde bir kutu tütün ve onun sevdiğini bildiği küçük bir torba ucuz yumuşak şekerle eve girip yarım saat otururdu. Eski Romalı yüzbaşının içtiği şarabın birazını dökerek tanrılara armağan etmesi gibi, o da bu davranışını talihine verdiği bir armağan olarak görüyordu, ama aslında bu, zenci kadının kişiliğinde, dedelerine ve, büyük bir olasılıkla sahip olmadığını düşündüğü, vicdanına sunulan bir armağandı; onun tanıdığı tek anne bu zenci kadındı; o yağmurlu selli gece, kocasının doktoru getirmeye gidip neredeyse yaşamını yitirdiği, doktorun yetişemediği o gece onu doğurtmakla kalmamış, kendi çocuğuyla birlikte hemen gelip eve yerleşmişti; ikisini birden emzirebilmesi için, memeden kesilinceye dek beyaz çocukla kara çocuk onunla birlikte aynı odada uyumuş, kendi on iki yaşında okula başlayıncaya dek hiçbir zaman da evden fazla uzakta kalmamıştı – ufacık bir kadındı, neredeyse minik, geçen kırk yıl içinde sanki daha da ufalmıştı; ilk günden beri gördüğü aynı temiz beyaz baş örtüsü ve önlüklerle anımsıyordu onu; Lucas'tan genç olduğunu bildiği halde ondan çok daha yaşlı, inanılmaz derecede yaşlı görünüyordu; son birkaç yıldır ona babasının adıyla seslenmeye, dahası, yaşlı zencilerin büyükbabası için kullandıkları unvanı onun için kullanmaya başlamıştı.

“Aman Tanrım,” dedi, “Ta buralarda ne işin var senin? Neden Lucas'ı göndermedin? Seni göndermemesi gerektiğini bil—”

“O Şimdi yatıyor,” dedi kadın. Yürümekten biraz soluk so- luğa kalmıştı. “Onun için gelebildim ya. Bir Şey istemiyorum. Seninle konuşmaya geldim.” Biraz pencereye doğru döndü. Ed- monds o zaman binlerce kırıŐıkla dolu olan o yüzü gördü.

“Ne var? Ne oldu?” dedi. Döner koltuktan kalkıp yazı ma- sasının arkasından ayakları telle bağlı dik tahta iskemleyi çekti. “Geç otur,” dedi. Ama kadın aynı görmez bakışları Şimdi on- dan iskemleye çevirdi; Edmonds sonunda onu kolundan tuttu; iki üç kat başka giysinin üstüne giydiği solmuş, tertemiz basma elbisenin altındaki bu kol, piposunun kamış sapından daha ka- lın değildi. Edmonds onu iskemleye kadar götürüp oturttu, üst üste giydiği etekleri, alt etekleri yayıldı. Oturunca hemen başı- nı eğip yana çevirdi, bir demet kararmış kuru kök gibi görünen boğum boğum elini kaldırıp gözlerinin önünde tuttu.

“IŞık acıtıyor,” dedi. Edmonds gidip kalkmasına yardım et- ti; iskemlenin sırtını pencereye döndürdü. Bu kez kadın iskem- leyi kendi bulup oturdu. Edmonds yeniden döner koltuğuna oturdu.

“Peki,” dedi. “Ne var?”

“Lucas’tan ayrılmak istiyorum,” dedi kadın. “Şey.... o Şey- den..... istiyorum.” Edmonds hiç kımlıdamadan Şimdi de ken- dinin açık seçik göremediği yüze bakıyordu.

“Ne istiyorsun? Ne?” dedi. “Boşanmak mı? Kırk yıl sonra? Senin yaşında? Ne yapacaksın? Yanında kimse olmadan nasıl –”

“ÇalıŐabilirim. Ça–”

“Lanet olsun,” dedi Edmonds. “Onu demek istemediğimi biliyorsun. Babam vasiyetnamesiyle senin ömür boyu geçimini saęlamamıŐ olsaydı, gene de çalıŐtırmazdım seni. Demek iste- diğim, ne yapacaksın? Senle Lucas’a ait olan evi bırakıp gidip Nat ve George’la mı oturacaksın?”

“Őimdikinden farklı olmaz. Benim hepten çıkıp gitmem la- zım. Çünkü o deli. O makineyi aldığından bu yana çıldırdı. O ve – ve....” Edmonds daha Şimdi kendi söylediği halde kadının George’un adını bile bulup çıkaramadığını fark etti. Kadın kı- mıldamadan, Edmonds’ın gördüğü kadarıyla hiçbir yere bak- madan, elleri kusursuz beyaz önlüğün üstünde, kasılıp kalmış, iki mürekkep lekesi gibi, konuşmayı sürdürüyordu. “– her gece

bütün geceyi o makineyle dışarda geçiriyor, o gömülü parayı arıyor. Artık kendi hayvanlarına bile doğru dürüst baktığı yok. Kısrağı, domuzları ben besliyorum, sütü ben sağıyorum. Ama zararı yok. Bunları yapabilirim. Hastalandığı zaman seve seve yaparım. Ama şimdi kafası hasta. Kötü hasta. Artık pazar günü kiliseye gitmek için bile kalkmıyor yataktan. Çok kötü hastalandı, efendim. Tanrının insanlar için amaçlamadığı bir iş yapıyor. Ben de korkuyorum.”

“Neden korkuyorsun?” dedi Edmonds. “Lucas at gibi sağlam. Şu anda benden daha güçlü. Hasada kadar yapılacak işi de yok şimdi. Bir süre bütün gece yatmayıp George’la birlikte o dere boyunca bir aşağı bir yukarı varsın dolaşsın; bir zararı dokunmaz ona. Gelecek ay o işi bırakıp pamuğunu toplaması gerekecek nasılsa.”

“Korkum bu değil.”

“Ne peki? Ne var?”

“Bulursa diye korkuyorum.”

Edmonds koltuğunda oturduğu yerden gene baktı ona. “Bulmasından mı korkuyorsun?” dedi. Kadın hâlâ kıvıldamıyor, belli bir yere bakmıyordu, ufacıktı, bir bebek, bir süs gibi.

“Çünkü Tanrı, Toprağıma giren şey Ben ona yeniden can verip geri getirene dek Benimdir, ona dokunan erkek ya da kadın korksun,’ der. Ben de korkuyorum. Gitmeliyim. Kendimi ondan kurtarmalıyım.”

Edmonds, “Bu memlekette gömülü para mara yok,” dedi. “Ta geçen bahardan bu yana o çukuru kazıp durmadı mı? Makine de bulamaz. O makineyi almasın diye elimden gelen her şeyi yaptım – şu satıcıyı izinsiz topraklarıma girmekten tutuklatmak dışında. Keşke tutuklatsaydım – ama yararı olmazdı. Lucas onunla dışarda bir yerde buluşur, gene de alırdı o makineyi. Ama dere boyunca gidip gelerek, George’a şurayı kaz, burayı kaz demekle nasıl bulamadıysa parayı, makineyle de bulacağı yok. Yakında kendi de anlar. Vazgeçer. İyileşir.”

“Yok,” dedi kadın. “Lucas yaşlı. Göstermiyor ama altmış yedi yaşında. O yaştaki adamın define avcılığına çıkması, kendini kumara, içkiye, kadına kaptırmasıyla aynı şey. Vazgeçmeye vakti yetmez. Elden gidecek, gidecek...” Sustu. Sert iskemle-

de kımıldamadan oturuyordu, ağarmış önlüğünün üstünde leke gibi duran boğumlu ince elleri bile hareketsizdi. Edmonds, *Lanet olsun, lanet olsun, lanet olsun*, diye düşündü.

“Yirmi yaş daha genç olsaydın, onu iki gün içinde nasıl kendine getireceğini sana söyleyebilirdim. Ama şimdi yapamazsın,” dedi.

“De bana. Yapabilirim.”

“Olmaz. Fazla yaşlısın.”

“De bana. Yapabilirim.”

“Yarın sabah o şöyle birlikte eve dönmesini bekle; sonra sen kendin makineyi alıp dereye git, gömülmüş parayı ara. Aynı şeyi ertesi gün, bir sonraki gün gene yap. Ne yaptığının farkına varsın – o uykudayken makinesini kullandığını, ne zaman uyursa, makineye ne zaman göz kulak olamıyor, kendi kullanamıyorsa senin aldığını anlasın. Eve geldiğinde kahvaltısı hazır olmasın, uykudan kalktığında, sen hâlâ dere boyunda onun makinesiyle define aradığından, akşam yemeğini bulamasın. O zaman akli başına gelir. Ama fazla yaşlısın. Buna dayanamazsın. Şimdi eve git, Lucas uyanınca birlikte – yok, bir günde iki kez yürüyemezsin bu yolu. Ona evde beni beklemesini söyle. Yemekten sonra gelip onunla konuşacağım.”

“Konuşmak aklını çelmez. Ben yapamadım. Sen de yapamazsın. Tek yapabileceğim onu bırakıp gitmek.”

“Konuşmak işe yaramayabilir,” dedi Edmonds. “Ama, lanet olsun, deneyebilirim. O da, lanet olsun, dinlemek zorunda. Söyle ona, beklesin.”

Kadın kalktı o zaman. Edmonds onun, neredeyse bir bebek kadar ufacık olan kadının, güçlkle yürüyerek yoldan evine doğru gidişini izledi. Yalnızca ilgi değildi duyumsadığı, işin doğrusu, kadın için endişe de duymuyordu. Öfke kaplamıştı içini – yalnız kendi yaşadığı dönemi değil, babasının hayatta olduğu dönemi de kapsayan, kendi büyükbabası McCaslin Edmonds’ın zamanına kadar uzanan, saygısızlıkların, hakaretlerin topuna karşı duyduğu öfkeyle köpürüyordu. Lucas çiftliğin en yaşlısı, Edmonds’ın babası hayatta olsa ondan bile yaşlı bir kimse olmakla kalmıyordu; Lucas’ın kanına karışmış olan o bir çeyrek beyaz kan da vardı, ki yalnız beyaz, yalnız Edmonds

kanı değildi bu, koca Carothers McCaslin'in kendi kanıydı, hem de Edmonds'a beş kuşak önce anne tarafından ulaştığı halde, Lucas'a yalnız iki kuşak önce baba tarafından geçmişti; Edmonds daha küçük bir çocukken, Lucas'ın babasından söz ederken nasıl öteki zenciler gibi Bay Zack demediğine, Bay Edmonds dediğine, beyaz adamın kendisiyle konuşurken de, tümüyle hesaplı bir davranışla, hiçbir hitap sözcüğü kullanmadığına dikkat etmişti.

Gene de Lucas kanındaki beyaz karışımıyla, dahası McCaslin kanıyla bile övünmezdi; tam tersine: Sanki buna aldırılmıyor, bununla ilgilenmiyor gibiydi. Bu beyaz kanla savaşmak gereğini bile duymuyordu. Ona karşı çıkmak zahmetine bile katlanması gerekmiyordu sanki. Ona karşı direnmesi, bu iki ırkın karışımı olarak varlığını sürdürmekle, yalnızca bu beyaz kana sahip olmakla sınırlıydı. İki ayrı soyun savaş alanı ve kurbanı olmaktansa, onları içinde barındıran, zehirle panzehirin açık havada gürültüsüz patırtısız birbirinin etkisini yok ettiği, dayanıklı, cetsiz, yalıtkan bir tekneydi Lucas. Bir zamanlar üç tane vardı onlardan: James, sonra Fonsiba adında bir kız kardeş ve Lucas. Yaşlı Carothers McCaslin'in oğlu Tomey'nin Turl ile, Tennie'nin çocuklarıydı bunlar. Edmonds'ın büyük dayısı Amodeus McCaslin 1859'da oynadığı bir poker oyununda komşusundan kazanmıştı Tennie'yi. Fonsiba evlenip Arkansas'a yerleşti; hiç geri gelmedi, ama o ölene dek Lucas haberini alıyordu. Ancak en büyükleri James daha reşit olmadan kaçıp Ohio ırmağını geçti, ondan bir daha haber alamadılar – beyaz akrabalarının bildiği kadarıyla. Sanki James kendisiyle büyükannesinin uğradığı ihanet ve babasının adsız doğuşu arasına bir akarsu koymakla kalmamış, aynı zamanda enlem ve coğrafyayı da araya koymuş, ceddinin keyfine göre bir günden ötekine kendisini ret ya da kabul edebileceği, ama onun beyaz ceddini, kendi istemedikten sonra, reddetmek cesaretini gösteremeyeceği bu ülkenin tozunu tümüyle ayağından silkeleyip atmıştı.

Ancak Lucas kaldı. Kalmak zorunda değildi. Üç çocuğun arasında tek onun çiftlikten ayrılmasını engelleyen maddesel bir bağ olmadığı gibi (Carothers Edmonds daha sonra Lucas'ın

manevi bağları da olmadığını anlamaya başladı), yirmi birinci doğum gününden başlayarak herhangi bir zamanda bir daha dönmek üzere çıkıp gitmesini sağlayacak parasal bağımsızlığa önceden sahip olan da yalnız oydu. Carothers McCaslin'in ikiz oğulları Amodeus ile Theophilus'un 1850'lerin başlarında babalarının kölelerini azat etmek üzere nasıl bir düzen kurdukları konusunda Edmonds'larda babadan oğula geçen, Carothers Edmonds'a kadar ulaşan bir bilgiye göre, ikizler babalarının zenci oğlu için ayrı bir ödenek sağlamıştı (böylece yalnızca beyaz yarı-kardeşlerince ve dolaylı bir yoldan da olsa, zenci çocuk resmen tanınmıştı). Bir miktar paraydı bu; zenci oğul sözlü olarak istediği zaman, biriken faizleriyle birlikte kendisine verilecekti. Ancak Tomey'nin Turl, anayasal özgürlüğüne kavuştuktan sonra da çiftlikte kalmayı yeğlemiş, bu hakkını hiçbir zaman kullanmamıştı. Ve Turl öldü, o sırada yaşlı Carothers McCaslin öleli elli yıldan fazla olmuştu; Amodeus ile Theophilus da öldüler, yetmiş yaşlarında, nasıl aynı yılda doğdularsa gene aynı yıl içinde öldüler; çiftlik McCaslin Edmonds'a geçmişti şimdi; kimsenin kesinlikle bilmediği bir düşünce ya da nedenle (bu neden Carothers'ın Jefferson'daki derme çatma kulübede yaşayan Isaac'e ödemeyi sürdürdüğü küçük maaş değilse eğer), Theophilus'un oğlu Isaac McCaslin, çiftliği McCaslin'e, onun oğlu Zachary'ye ve onun oğlu Carothers'a bırakmıştı. Kimsenin bilmediği bir nedenle, ama kesinlikle bırakmıştı işte; Mississippi'nin karanlık döneminde, arkada bırakacak bir mülk edinmek için insanın katı ve acımasız olması, nerede ve nasıl olduysa elde ettiği bu mülkü geride bırakacağı güne dek elinde tutabilmek için güçlü ve sert olması gerektiği o günlerin mirasını almamıştı – gerçek sahibi mirasını reddetmişti (Isaac, "Ike Amca", çocuksuz, şimdi dul, ölmüş karısının evinde, gene tapusunu üstüne almayı reddettiği evde oturan, babasının yaşlılık çocuğu, kendi de yaşlı doğan, sonra durmadan gençleşen, daha gençleşen, artık yetmişini aştığı, seksenine itiraf etmek istemediği kadar yaklaştığı bu yıllarda genç bir çocuğun bencillikten uzak, yüce saflığını kazanan), mirasını reddetmiş, yalnız bu mirasın zenci amcasına ait olan bölümünün, zenci amcanın istemesiyle kendisine verileceğini

bir türlü anlamış gibi görünmediği paranın vekâletini üstünde tutmayı talep etmişti.

Zenci amca, Turl, parayı hiçbir zaman istemedi. Öldü. Sonra onun ilk oğlu James kaçtı, çiftlikte içinde doğduğu kulübeyi, Mississippi'yi, sırtındaki giysilerden başka hiçbir şey almadan bir gece vakti bırakıp gitti. Isaac McCaslin bunu duyunca paranın üçte birini faiziyle birlikte bankadan çekti, o da kasabadan ayrıldı; bir hafta sonra geri dönüp parayı gene bankaya koydu. Sonra zenci amcanın kızı, Fonsiba, evlenip Arkansas'a yerleşti. Bu kez Isaac onlarla birlikte gitti, mirasın üçte birini Arkansas'taki yerel bir bankaya transfer ettirdi ve Fonsiba'nın bu paradan her ay üç dolar –ne daha fazla, ne de eksik– almasını sağlayacak biçimde bir düzenleme yapıp eve döndü. Sonra bir sabah Isaac evde gazeteye bakarken, okumadan bakarken, ne olduğunu, bunu niçin yaptığını fark etti. O günün tarihiydi dikkatini çeken. *Bugün birinin doğum günü*, diye düşündü. Karısı odaya girerken yüksek sesle, "Lucas'ın. Lucas bugün yirmi bir yaşında," dedi. O zamanlar genç bir kadındı karısı; ancak birkaç yıldır evliydimler ama onun yüzündeki ifadenin anlamını okumayı çoktan öğrenmişti Isaac; her zamanki gibi şimdi de sakin bir acımayla baktığı bu yüzün, taşıdığı ifade kadar, gergin, acı, inatçı sesini de tanıdığından, aynı zamanda pişmanlıkla, hem onun, hem de kendi adına duyduğu bir pişmanlıkla bakıyordu ona:

"Lucas Beauchamp mutfakta. Seni görmek istiyor. Belki kuzenin yollamıştır; babanın çiftliğine karşılık sana ayda verdiği o elli doları da kesmeyi kararlaştırdığını haber vermek için olmalı." Ama zararı yoktu. Önemi yoktu. Ondan böyle de af dileyebilir, sanki bağıra bağıra söylemiş gibi, duyduğu pişmanlığı ve acıyı böyle de dile getirebilirdi; karı-koca sözcüklere gerek kalmadan anlıyorlardı birbirlerini, yalnızca uzun süre birlikte yaşamının getirdiği eski alışkanlıkla değil, aynı zamanda, uzun ve zavallı insan yaşamının süresi içinde, çok zaman önce, kalıcı olmadığını, olamayacağını bildikleri kısa bir anda, Tanrılaşıp, her biri karşısındakinin hiçbir zaman olmasını istediği kişi olamayacağını bilerek onu önceden ve kendi arzusuyla bağışladığı için. Derken Lucas odaya girdi; kapının hemen için-

de, şapkası bir elinde bacağına dayalı durdu – kullanılmış eyer renginde Suriyeliydi yüz hatları, ırksal anlamda değil, ama on bin yıldır çölde at koşturan adamların mirasçısı olduğundan. Hiç de büyükbabaları Carothers McCaslin'in yüzü değildi bu yüz. Kendilerinden önceki kuşağın, İç Savaşta çarpışan Birleşik Güney'in on bin yenilmemiş askerinin ortak resmiydi; neredeyse tanınmayacak ölçüde karikatürize edilmiş, sakın, soğuk, kendi yüzünden daha soğuk, kendi yüzünden daha acımasız, daha sağlam bir yüz.

"Nice yıllara," dedi Isaac. "Ben de tam –"

"Evet," dedi Lucas. "Paranın geri kalanı. İstiyorum."

"Para mı?" dedi Isaac. "Ne parası?"

"Eski Efendinin babama bıraktığı para. Hâlâ bizimse. Bize vereceksen."

"Benim değil ki vereyim, ya da kendime saklayayım. Babanın parasıydı o. Sizin hepinizin ya da herhangi birinizin tek yapması gereken parayı istemektir. Jim'i bulmaya çalıştım, o git–"

"Şimdi istiyorum," dedi Lucas.

"Hepsini mi? Yarısı Jim'in."

"Sen nasıl sakladıysan ben de onun payını saklarım."

"Evet," dedi Isaac. "Sen de gidiyorsun," dedi. "Sen de bırakıp gidiyorsun."

"Daha karar vermedim," dedi Lucas. "Gidebilirim. Artık büyüdüm. Ne istersem yaparım. Karar verdiğim zaman gidebileceğimi bilmek istiyorum."

"Ne zaman istesen zaten gidebilirdin. Büyükbabam Tomey'nin Turl'e o parayı bırakmamış olsaydı bile. Senin ya da herhangi birinizin tek yapacağınız şey bana gelip..." Sesi yavaşlayıp kesildi. *Ayda elli dolar, diye düşündü. Tüm aldığım paranın bu olduğunu biliyor. Dönklik ettiğimi, pes dediğimi, doğuştan kazandığım bir hakkı reddedip, onun da adına huzur diyeceği bir şey için değil, bir şeyi silip yok etmek için, ve biraz da yiyecek için, soyuma ihanet ettiğimi biliyor.* "Para bankada," dedi. "Gidip alalım."

İşin bu bölümünü yalnız Zachary Edmonds'la onun oğlu Carothers biliyordu. Ama sonradan olanları Jefferson kasabasının çoğu öğrendi, öyle ki bu öykü yalnız Edmonds ailesinde

anlatılmakla kalmadı, aynı zamanda kasabanın daha az önemli kayıtlarına da geçti: beyaz ve zenci iki kuzenin o sabah nasıl birlikte bankaya gittikleri, Lucas'ın, "Dur. Bu dünyanın parası," dediği.

Beyaz adam, "Çok para. Evde ocağın kırık tuğlası altında saklanacak gibi değil. Bırak da senin için ben saklayayım. Bırak kalsın."

"Dur bakalım," dedi Lucas. "Banka parayı kara derili bir adam için de beyazlar için sakladığı gibi saklar mı?"

"Evet," dedi beyaz adam. "Onlardan bunu yapmalarını isterim."

"Nasıl geri alabilirim parayı?" Beyaz adam çek yazma konusunu anlattı. "Peki," dedi Lucas. Beyaz adam hesabı yeni banka defterine geçirtirken vezne penceresinin önünde yan yana durdular; sonra Lucas gene, "Dur," dedi; mürekkep lekeleriyle dolu tahta rafın önünde gene yan yana, beyaz adam Lucas'a çekin nasıl doldurulacağını anlattı; o da beyaz adamın annesinin kendine de kız ve erkek kardeşine de öğrettiği kargacık burgacık ama tümüyle okunaklı elyazısıyla çeki yazdı. Sonra Lucas, tek pencerenin, demirli vezne penceresinin önünden çekilmeden veznedarın verdiği parayı iki kez yavaş yavaş, güç bela saydı ve sonra parayı yeniden demirlerin ötesine itip, "Şimdi bunu geri koyabilirsin, bana da kâğıdımı ver," dedi.

Ancak gitmedi. O yıl içinde evlendi, çiftlikteki kadınlardan biriyle değil, kasabalı bir kadınla evlendi; McCaslin Edmonds da ona bir ev yaptırdı ve yaşadığı ve çiftlikte kaldığı sürece uygun gördüğü gibi ekip biçmesi için belli bir miktar toprağı ona ayırdı. Sonra McCaslin Edmonds öldü; oğlu evlendi ve o mahsur kaldıkları, sel basan bahar gecesinde onun oğlu Carothers doğdu. Carothers daha bebekliğinde kara adamı, anımsadığı tek annenin bir uzantısı olarak görmeyi kabullenmişti, nasıl ki kara süt kardeşini de, babasını da kendi varlığının birer uzantısı olarak sorgusuz sualsiz kabul etmeyi öğrenmişse. Daha bebeklikten çıkmadan iki ev birbiriyle değiş tokuş edilebilir olmuştu onun için: Kendi ve süt kardeşi, beyaz adamın evinde aynı yer şiltesinde ya da zencinin evinde aynı yatakta uyuyor, bu evlerden birinde ya da ötekinde masada aynı yemek-

ten yiyorlardı; beyaz çocuk aslında ocağında yaz günlerinde bile yaşamı çevresinde toplayan küçük bir ateşin yandığı zencinin evini kendi evine yeğliyordu. Kendi beyaz babasıyla süt kardeşinin kara babasının da aynı şeyi yaptıklarını ailesinin tarihçesinden öğrenmesi gerekmedi; onların da ilk anılarının, kendi anılarındaki gibi, derisi kara olan tek bir kadınla ilgili olmayabileceğini aklına bile getirmede. Bir gün, şaşırmadan, ne zaman ve nasıl öğrendiğini de anımsamadan, kara derili kadının annesi olmadığını anladı ve bu ona keder vermedi; kendi annesinin öldüğünü öğrendi, kederlenmedi. Sadık ve değişmez zenci kadın hâlâ oradaydı, babası kadar sık, belki daha da sık gördüğü kara adam da, güçlü, sıcak zenci kokusuyla, yaz gecelerinde bile yanan ocağıyla şimdi bile kendi evine yeğlediği zenci evi de oradaydı. Üstelik, artık bebek değildi. Kendisi ve süt kardeşi çiftlikteki atlara, katırlara biniyorlardı; avlanmak için küçük köpekleri vardı, bir iki yıl içinde tüfek de verileceği vaat edilmişti; kendi içlerinde yeterli, bütündüler, tüm çocuklar gibi anlaşılacak istiyorlar, özel yaşamlarına girilmesi tehdidi karşısında birlikte savaşıyorlar, sevmek, soru sormak, kimse karışmadan her şeyi incelemek ve rahat bırakılmak istiyorlardı.

Sonra bir gün cetlerinden kalma o eski lanet, babadan kalma o eski gurur onun da üstüne indi; herhangi bir değer değil, bir coğrafya rastlantısıydı bu gururun temeli; yüreklilikten, onurdan değil, haksızlık ve utançtan kaynaklanan bir gururdu. Önce onu tanımadı. O ve süt kardeşi, Henry, yedi yaşındaydılar. Akşam yemeğini yemişlerdi, Molly onları holün karşı ucunda, orada oldukları zaman uyudukları odada yatmaya göndermek üzereydi; o birden, "Ben eve gideceğim," dedi.

"Burda kalalım," dedi Henry. "Babam kalkınca kalkıp ava gidecektik ya."

"Sen gidebilirsin," dedi o. "Ben eve gidiyorum."

"Peki," dedi Henry. Kalkıp peşinden geldi. Yaz gününün alacakaranlığında kendi evine kadar olan o yarım kilometrelik yolu nasıl yürüdüklarını anımsıyor : Kendi önden ,zenci çocuğu ona yetişip yan yana yürümelerini engelleyecek ölçüde hızlı hızlı yürüdüler , eve tek sıra girip medivenleri çıktılar içinde bir karyola,bir de yer yatağı bulunan, burada kaldıkla-

rı zaman uyudukları odaya girdiler, kendi soyunmayı yavaştan alıp Henry'nin ondan önce yer yatağına yatmasını bekledi. Sonra karyolaya çıktı, Henry'nin dirseğine dayanıp yavaş, sakın bir şaşkınlıkla yatağa doğru bakarak, "Orda mı uyuyacaksınız?" demesinden sonra bile, kaskatı, tavana bakarak yattı. Henry, "Eh, peki. Bu yer yatağı bence güzel uyutuyor, ama istediğin gibi olsun," deyip karyolaya yaklaşarak beyaz çocuğun tepesinde durdu, onun kendine yer açmasını bekledi, sonunda beyaz çocuk, yüksek sesle değil ama şiddetle, "Olmaz!" dedi.

Henry kımıldamadı. "Seninle karyolada uyumamı istemiyor musun?" diye sordu. Çocuk da kımıldamadı. Yanıt vermedi; kaskatı sırtüstü yatıp yukarı baktı. Henry yavaşça, "Peki," dedi; yer yatağına dönüp gene yattı. Çocuk kendini sıkışmış, kaskatı, gözleri açık yattığı yerden onun yavaş, sakın sesini duyuyor, dinlememek elinden gelmiyordu: "Eh, bu gece gibi sıcak bir gecede daha serin uyuruz ayrı –"

"Kes sesini!" dedi çocuk. "Konuşup durursan sen de ben de nasıl uyuruz?" Henry sustu o zaman. Ancak çocuk uyumadı, Henry'nin sessiz, rahat soluğunu duymaya başladıktan çok sonra, nedenini açıklayamadığı bir hüznle, duyduğunu itiraf etmediği bir utancın katı öfkesi içinde uyanık yattı. Sonra uyudu; uyumadığını sanıyordu ama uyuduğunu bilmeden sabaha karşı uyanıp da yerdeki boş yatağı görünce uyuduğunu anladı. O sabah ava çıkmadılar. Bir daha aynı odada uyumadılar, aynı masada yemek yemediler, çünkü çocuk utanç duyduğunu kendi kendine artık itiraf etmişti ve bir ay Henry'nin evine gitmedi, Henry'yi yalnızca uzaktan, Lucas'la tarlada, babasının yanında yürürken, Lucas toprağı sürdüğü sırada katırların dizginlerini tutarken gördü. Sonra bir gün hüznü duyduğunu anladı, utanç duyduğunu ve bunu itiraf etmeye hazır olduğunu da anladı, yalnız geç kalmıştı, sonsuza, sonsuza dek geç kalmıştı. Molly'nin evine gitti. Öğleden sonranın geç bir saatiydi; Lucas'la Henry her an tarladan dönebilirlerdi. Molly oradaydı; çocuk bahçeyi geçerken mutfak kapısından ona bakıyordu. Yüzü ifadesizdi. Çocuk o anda aklına gelen en iyi şeyi söyledi, daha sonra daha iyisini yapar, bir sözle yaptığı şeyi düzeltir, sonsuza kadar silinip gitmesini sağlayabilirdi. Molly'nin evine

girmeden, kapının dışında iki ayağını ayırıp durdu, biraz titreyerek, kesin bir tavırla, "Bu akşam yemeği sizinle yiyeceğim," dedi.

Her şey yolundaydı. Molly'nin yüzünde hiçbir şey yoktu. Artık ne zaman olsa söyleyebilirdi o sözü, zamanı gelince. "Elbet yersin," dedi Molly. "Sana tavuk pişiririm."

Derken her şey eskisi gibi oldu. Henry hemen geldi, tarladan onu görmüş olmalıydı; ikisi tavuğu kesip yoldular. Sonra Lucas geldi, Lucas ve Henry'yle birlikte o da ambara gitti, Henry ineği sağdı. Sonra Molly önce Henry'yi, az sonra da onu içeri çağırınca kadar bahçede bir şeyler yaptılar. Molly'nin sesi her zamanki gibiydi, sakin, metin: "Gel de yemeğini ye," dedi.

Ama geç kalmıştı. Sofra mutfakta her zamanki yerinde kurulmuştu, Molly her zamanki gibi ocağın önünde durup ekmeği çıkarıyordu, ama Lucas ortada yoktu ve yalnız tek bir iskemle vardı, tek bir tabak, yanında kendinin süt dolu bardağı, ortada dokunulmamış tavukla dolu servis tabağı; bir an gözleri kararıp oda çevresinde döndü, şaşkınlıkla geri sıçrarken Henry'nin kapıya yönelip dışarı çıktığını gördü.

"Ben yediğim zaman yemekten utanıyor musun?" dedi.

Henry durakladı, ağır ağır, öfkesiz bir sesle, sakin, "Kimse-den utanmıyorum," dedi. "Kendimden bile."

Böylece mirasını omuzladı. Acı meyvesini yedi. Babasından söz ederken Lucas'ın Bay Zachary yerine Bay Edmonds dediğini duyuyor, karşı karşıya kaldıklarında onun beyaz adama herhangi bir biçimde hitap etmekten kaçındığını gözlemliyordu; Lucas bunu öylesine sürekli tetikte durarak, hesaplı bir tavırla, öylesine kararlı ve amansız bir incelikle yapıyordu ki, çocuk zencinin babasına Bay Zachary demeyi reddettiğine babasının dikkat edip etmediğini bile anlayamıyordu. Sonunda bir gün bundan babasına söz etti. Öteki onu yüzünde çocuğun ne olduğunu anlamadığı, küçük olduğu için pek de dikkat etmediği bir ifadeyle dinledi; henüz babasıyla Lucas'ın arasında bir şeyler geçtiğini sezinleyemeyecek kadar küçüktü; Lucas'la öteki beyazlar arasında böyle bir şey olmadığına göre, bu ırk ayrımı ile açıklanamayan, ondan daha fazla bir şeydi, Lucas'ın damarlarındaki beyaz kanla, dahası McCaslin kanıyla da açık-

lanamazdı, çünkü büyük dayısı Isaac McCaslin'le Lucas arasında böyle bir şey yoktu. "Lucas'ın benden büyük olması, onun Buck ve Buddy Dayıları biraz anımsayacak kadar yaşlı olması, biz Edmonds'ların, daha dün çıkan mantarların, haksız yere gasp ettiğimiz bu çiftlikte yaşayan insanların soyundan gelmesi, sence yeterli neden değil mi bana Bay Zachary demeyi reddetmesi için?" dedi babası. "Biz birlikte büyüdük, seninle Henry gibi birlikte yemek yedik, uyuduk ve avlandık, balık tuttuk. Büyük adam oluncaya kadar böyleydi. Yalnız nişancılıkta hep ben öndeydim, bir kez dışında. O zaman bile sonunda ben kazandım. Yeterli neden değil mi bunlar?"

"Biz çiftliği zorla gasp etmedik," dedi çocuk, neredeyse bağırarak. "Büyükannemiz McCaslin de Buck ve Buddy Dayılar kadar Carothers'la akrabaydı. Isaac Dayı kendi verdi - Isaac Dayı diyor ki..." Sustu. Babası ona bakıyordu. Çocuk sertçe, "Hayır efendim," dedi. "Bu yeterli bir neden değil."

"Ah," dedi babası. O zaman çocuk babasının yüzündeki ifadenin anlamını okuyabildi. Bunu daha önce de görmüştü, bütün çocuklar gibi - tam anne babasının artık ondan sakladığı bir şey kalmadığına inanarak sıcak bir güven duygusuna bürünmüşken, bir anda, onlardaki, artık geçtiğini sandığı, ağız sıklığının yalnızca biraz geride durduğunu, araya gene aşılmaz, yeni bir engel koyduğunu fark eder çocuk, hüznü ve öfke içinde anne babasının kendinden önce bir geçmişi olduğunu, kendisinin paylaşamayacağı bir yaşantısı, utançları, zaferleri bulunduğunu fark eder. "Seninle bir anlaşma yapalım," dedi babası. "Lucas'ın bana nasıl davranması gerektiğini sen Lucas'la bana bırak; ben de onun sana nasıl davranması gerektiği konusunu ikinize bırakayım."

Daha sonra, ergenlik çağında, o sabah babasının yüzünde gördüğü şeyin ne olduğunu, nasıl bir şeyin gölgesi, lekesi, izi olduğunu anlayacaktı - babasıyla Lucas arasında geçen, kendilerinden başka kimsenin bilmediği bir olaydı bu, ayrı ırklardan olmalarından, ya da her ikisinin damarlarında akan kanın da aynı olmasından kaynaklanmayan, kendi oldukları, insan oldukları için aralarında geçen bir olay. Sonra yirmi yaşına yakın, hemen hemen yetişkin bir erkek olduğu zaman bu olayın

ne olduğunu bile anladı. *Bir kadındı bu, diye düşündü. Babamla bir zenci, zenci bir kadın için. Babam ve zenci bir adam, zenci bir kadın için, çünkü bunun beyaz bir kadın olabileceğini düşünmeyi reddettiğini fark etmeyi bile kabul etmiyordu. Molly'nin adını aklına bile getirmedi. Bunun önemi yoktu. Ve Tanrım, Lucas onu alt etti, diye düşündü. Edmonds, diye düşündü, hırçın ve acımasızca. Edmonds. Zenci bir McCaslin bile daha üstün bir insan, hepimizden üstün. İhtiyar Carothers zenci piçlerini arka bahçesinde peydahlarken ona hayır diyecek bir koca ya da herhangi bir kimse çıksaydı da görseydim. – Evet, Lucas babamı alt etti. Öyle olmasa Lucas burada olmazdı. Babam Lucas'ı alt etmiş olsa, Lucas'ın onu bağışlaması için bile burada kalmasına izin vermezdi. Ancak Lucas burada kalabilirdi. Çünkü o kimseden etkilenmez, ne bağışlamak, ne de zarar vermek için.*

Lucas zamandan da etkilenmiyordu. Zachary Edmonds öldü; çiftlik Roth'un kendine kaldı – oysa, ahlak açısından kesinlikle, belki –gerçekler bilinse– yasal açıdan da, çiftliğin baba tarafından gerçek mirasçısı olan kişi hâlâ yaşıyordu ve şimdi de küçük yeğenin ayda ödediği azıcık parayla geçimini sağlıyordu. Yirmi yıldır işletiyordu çiftliği, kendinden önce babasıyla büyükbabasının, onlardan önce de büyük-büyükbabasının yaptığı gibi, değişen zamana ayak uydurmaya çalışarak tarım yapıyordu. Gene de dönüp geçen yirmi yıla baktığında, bu süre ona uzun ve berbat bir mücadele ve dert içinde geçmiş gibi geldi – toprak ve hava (ya da son zamanlardaki gibi yerel yönetim) değildi onu uğraştıran, yaşlı zenciydi – ona Bay Carothers dememeyi anımsamak zahmetine bile katlanmayan, yerine göre Bay Edmonds, Bay Carothers ya da Roth ya da evlat ya da, birtakım genç zencilerle birlikteyken hepsini bir torbaya koyarak, "siz çocuklar" diye hitap eden yaşlı zenci. Lucas'ın kendi toprağını belki Carothers McCaslin'in de kullanmış olduğu eski, köhne yöntemlerle işlemeyi sürdürdüğü, öğütlere kulak asmadığı, gelişmiş aletleri kullanmayı reddettiği, traktörün McCaslin cetlerinin kendisine yaşam boyu verdikleri toprağın üstünden bile geçmesine izin vermediği, pilotun pamuk kurdu zehriyle yüklü uçağını tarlasının üzerinden uçurmasını yasakladığı yıllar vardı; gene de dükkânın def-

terlerindeki hesabına göre otuz yılda aldığı malzeme beş yüz dönümlük toprakta inanılmaz derecede kârlı bir tarım yapıyormuş gibi yüklüydü; Edmonds onun borcunu hiçbir zaman ödemeyeceğini biliyordu, çünkü Lucas yalnız kendinden önceki iki Edmonds'ı gömdüğü gibi kendisini de gömmekle kalmayacak, büyük bir olasılıkla hesabın yazıldığı defterlerden de uzun yaşayacaktı. Sonra o imbik vardı, onun, Edmonds'ın, arka bahçesinde, kendi açgözlülüğü onu ele verinceye dek, kızına bakılırsa, yirmi yıl çalıştırdığı imbik; iş ortağı, kefil olmakla kalmayıp akrabası da olan insandan çalıp, gömülmüş paranın saklandığı yeri aramak için define makinesiyle değiş tokuş ettiği üç yüz dolarlık katır vardı; şimdi de bu: Onun, Edmonds'ın tanıdığı tek annenin kırk beş yıllık evinin yıkılmasına neden oluyordu, onu yetiştiren, kendi çocuğu gibi emziren, hem bedensel hem de ruhsal olarak onu her zaman koruyup kollayan, yol yordam öğreten, doğru davranışları –kendinden aşağıdakilere karşı nazik, eşitlerine onurlu davranmayı, zayıflara karşı cömert, yaşlılara karşı anlayışlı ve herkese karşı yürekli olmayı– öğreten, ona, annesiz çocuğa, hiç sakınmadan, ödül de beklemeden, dünyanın başka hiçbir yerinde bulamayacağı bir bağlılık ve sevgi veren; – bu kadının, Jefferson'da oturan, on yıldır yüzünü bile görmediği erkek kardeşi ile on sekiz yaşındaki evli kızının dışında hiç kimsesi olmayan, kendi kocasının üstüne çektiği lanetin kızının kocasının da başında dolaştığına inandığından kızıyla oturmayı da kabul etmeyen bu kadının evini yıkıyordu.

Zamandan da etkilenmiyordu Lucas. Edmonds yemek masasında yalnız başına bir şey yiyemeden otururken, onun odada önünde durduğunu görür gibi oldu – altmış yedi yaşındaki Lucas'ın yüzü kırk üç yaşındaki kendi yüzünden daha genç görünüyor, tutkuların, düşüncenin, doyunlukların ve hayal kırıklıklarının oluşturduğu yıkıntının izlerini kendi yüzünden daha az taşıyordu – bu yüz büyükbabası McCaslin'in yüzüyle onun karikatürü olacak kadar bile bir benzerlik taşı-mıyordu, ama eski, ceddinin ait olduğu, kuşağın tümünü, tüm düşünce biçimini miras almıştı, sarsıcı bir benzerlikle onların, tıpkısının aynı bir kopyasıydı –Isaac McCaslin'in kırk beş yıl

önce o sabah gördüğü yüz, Güneyli genç askerlerin yenilgi görmemiş, ateşli ortak yüzüydü, tahnit olmuş, hafifçe mum-yalaşmış- ve Edmonds şaşkınlık ve dehşete çok benzeyen bir duyguyla düşündü: *Bizim topumuzdan daha çok Carothers'a benziyor o, Carothers'ın kendisinden bile daha çok. Carothers'ı yaratan tüm coğrafya, iklim ve biyolojik koşulların, soyumuzun tümünün, yüzü unutulmuş, kendi kendini yaratan onun dışında artık adı bile unutulmuş binlerce kişinin ilk örneği, temsilcisi Lucas, kusursuz, tastamam ve tepeden bakan, belki yaşlı Carothers'ın da bakmış olduğu gibi, bütün siyah, beyaz, sarı ya da kızıl ırklara, kendi ırkı dahil hepsine, tepeden bakan.*

2

Kısağını Lucas'ın parmaklığına bağlayıp, toprağa gömülen kırık tuğlalar, baş aşağı edilmiş şişelerle iki yanına düzgünce bordür çekilmiş taş yoldan yürüyerek merdivenleri çıkıp içeri girdiğinde, iyice karanlık basmıştı. Lucas, şapkası başında, kapının içinde onu bekliyordu; ocaktaki ateşin önünde yalnız silueti belliydi. Yaşlı kadın ayağa kalkmadı. O gün öğlenden sonra dükkânda oturduğu gibi kıvıldamadan, yalnız biraz öne doğru eğilmiş, boğum boğum elleri beyaz önlüğün üstünde hareketsiz, yüzünün trajik maskesi yer yer ateşin yansımasıyla aydınlanarak oturuyordu ve Edmonds, anımsadığı kadarıyla, onu, evin içinde ya da dışında, ilk kez ağzında toprak piposu olmadan görüyordu. Lucas onun için bir iskemle çekti. Ancak Lucas'ın kendi oturmadı. Gidip ocağın öbür yanında durdu, alevler onda da yansıyor - Edmonds'ın büyükbabasının elli yıl önce verdiği el yapımı kunduz şapkanın geniş eğimi, hafifçe Suriyeli olan yüz çizgileri, iliklemediği yeleğinin üstündeki kalın altın saat kösteği. "Nedir bakalım bütün bunlar?" dedi Edmonds.

"Boşanmak istiyor," dedi Lucas. "Peki."

"Peki mi?" dedi Edmonds. "Peki mi?"

"Evet. Bana kaç patlar?"

"Anladım. Para ödemen gerekecekse boşanmayacaksın de-

mek. Eh, bir bu işte kimseye kazık atamazsın. Altın bulma makinesini de alıp satmıyorsun, ihtiyar. Karın katırı istemiyor.”

“Onun olsun,” dedi Lucas. “Ben yalnız bunun kaç patlayacağını bilmek istiyorum. Neden bizi sen boşamıyorsun? Geçen yaz Oscar’la onun Memphis’ten getirdiği sarı orospuyu boşamıştın ya. Boşamakla da kalmadın, kadını kasabaya kendin götürdün, Memphis’e tren biletini alıp eline verdin.”

“Çünkü onların evliliği pek sıkı değildi,” dedi Edmonds. “Hem de kadın er geç taşıdığı usturayla ona saldıracaktı. Usturayı tam rastlatamaz ya da tökezlerse, Oscar onun kafasını koparırdı. Bunun için fırsat kolluyordu. Ondan boşadım onları. Ama sen Oscar değilsin. Dinle beni, Lucas. Benden yaşlısın, bunu kabul ediyorum. Benden çok paran olabilir, ve sanırım ki var, öyle düşündüğüne göre, benden daha akıllı da olabilirsin. Ama bunu yapamazsın.”

“Bana değil, ona söyle,” dedi Lucas. “Bunu o çıkardı. Bana göre hava hoş.”

“Evet. Tabii. Sen istediğini yaptığın, yemekle uyumak dışındaki zamanında George Wilkins’i o Allahın belası makineyi çeke çeke dere boyunda bir aşağı bir yukarı dolaştırdığın sürece sence hava hoş. O Allahın be—” O zaman sustu, yeniden konuşmaya başladığında yalnız sesini alçaltmakla kalmamış, en azından bir süre için geriye doğru çekmişti: “Sana söyledim, hep söyledim, buralarda gömülü para yok diye. Vaktini boşuna harcıyorsun dedim. Ama olsun. Senle George Wilkins canınız çıkana kadar orda dolanıp durun isterseniz. Ama Molly Teyze —”

“Ben erkeğim,” dedi Lucas. “Burda erkek benim. Bu evde benim sözüm geçer, aynı senin, ondan önce babanın, ondan da önce onun babasının kendi evinde sözü geçtiği gibi. Toprağı işleyip hasadı kaldırmam konusunda bir yakınman yok değil mi?”

“Nasıl yok?” dedi Edmonds. “Nasıl yok?” Ama öteki duraklamadan sözünü sürdürdü.

“Ben işimi yaptığım sürece özel işlerimi nasıl yürüteceğimi ben bilirim; baban sağ olsaydı bunu sana ilk o söylerdi. Üstelik yakında her akşam define aramayı bırakmam gerekecek. Pamuğumu toplayacağım. O zaman yalnız cumartesi, pazar ge-

celeri arama yapacağım." Şimdiye kadar anlaşılın tavana bakıp konuşmuştu. Şimdi Edmonds'a baktı. "Ama o iki gece benim. Toprak benim diyen kim olursa olsun, o iki gece kimsenin tarlasında çalışmam."

"Eh," dedi Edmonds. "Haftada iki gece. Gelecek hafta başlaman gerekir, çünkü pamuğunun bir bölümü toplanmaya hazır." Yaşlı kadına döndü. "İşte Molly Teyze," dedi. "Haftada iki gece. Yakında mutlaka onun bile aklı başına gelir."

"Ben onun haftada iki gece dışında define aramayı bırakmasını istemiyorum ki," dedi kadın. Hiç kıvıldamamıştı, şarkı söyler gibi tekdüze bir sesle konuşuyor, ikisine de bakmıyordu. "Ben onun define aramayı hepten bırakmasını da istemiyorum. Çünkü artık çok geç. Olan oldu. Ben ayrılmalıyım."

Edmonds gene eski moda şapkanın altındaki ifadesiz, ne düşündüğü belli olmayan yüze baktı. "Onun gitmesini istiyor musun?" dedi. "İstediğin bu mu?"

"Bu evde erkek ben olacağım," dedi Lucas. İnatla değil. Alçak sesle. Kesin. Bakışı Edmonds'ınki kadar dik, onunkiyle ölçülemeyecek kadar soğuktu.

"Dinle," dedi Edmonds. "Yaşın ilerliyor. Bu dünyada çok zamanın kalmadı. Bir dakika önce babamdan söz ettin. Haklısın. Ama onun vadesi yetip de ölmeye yattığında, içi rahat yattı." *Çünkü o hiçbir şey, Tanrım az kalsın yüksek sesle söyleyecekti bunu. Lanet, lanet, lanet olsun, diye düşündü, o yaşlı karısına, Tanrı bu yaptıklarım için beni başışlasın demesini gerektirecek hiçbir şey yapmamıştı, diyecekti az kalsın; ama kendini tuttu.* "Senin de huzur içinde yatmanın zamanı yaklaştı. Ne zaman olduğunu da bilemezsin."

"Sen de bilemezsin."

"Doğru. Ama ben kırk üç yaşındayım. Sen altmış yedi yaşındasın." Birbirlerine baktılar. Şapkanın altındaki yüz hâlâ ifadesizdi, ne düşündüğünü belli etmiyordu. Derken Lucas kıvıldadı. Dönüp şak diye ateşe tükürdü.

"Tamam," dedi. "Ben de içim rahat ölmek isterim. Makineyi bırakacağım. George Wilkins'e veririm –" İşte o zaman yaşlı kadın da yerinden kıvıldadı. Edmonds dönüp baktığında, kadın bir eliyle iskemlesine dayanarak kalkmaya çalışırken öte-

ki elini –durdurmak için Lucas’a değil– kendisine, Edmonds’a doğru uzatarak, “Olmaz!” diye bağıyordu. “Bay Zack! Görmüyor musun? Makine kendisindeymiş gibi kullanması bir yana, Tanrının kendine verilen, dokunma dediği şeye dokunan adamın ya da kadının üstüne yığacağı laneti benim son çocuğumun, tek evladım Nat’in üstüne çekecek. Makine onda kal-sın istiyorum. Onun için ben gitmeliyim. Gitmeliyim ki makineyi kendi tutsun, George’a vermeyi aklından bile geçirmesin. Görmüyor musun?”

Edmonds da kalkmıştı, iskemlesi gürültüyle arkaya düştü. Öfkeden titreyerek Lucas’a bakıyordu. “Demek bana da oyun oynamayı deniyorsun, öyle mi? Bana?” dedi titreyen bir sesle. “Tamam. Boşanma yok. Makineyi de bırakacaksın. Yarın sabah ilk iş o şeyi evime getireceksin. Duydun mu?”

Evine döndü, ya da ahıra. Şimdi ay çıkmıştı, neredeyse toplanmaya hazır olan açılmış pamuğun üstünde bembeyaz ışıldı-yordu. Tanrının laneti. Kadının ne demek istediğini, ona neyi anlatmaya çalıştığını biliyordu. İnanılmaz bir şey ama diyelim ki Lucas’ın arama yaptığı yerde gömülüp de unutulmuş bin dolar gibi bir para olsa, bundan da olanaksız, Lucas bu parayı bulsa: Bu onu ne hale getirir – altmış yedi yaşında bir adam olsa da, Jefferson’da bir bankada, Edmonds’ın bildiği gibi, bunun üç katı parası bulursa da; alın teri bile dökülmeden, en azından kendi alın terini dökmeden kazandığı bin dolar. Ya George’u, kızının kocasını, hiçbir yerde bir doları olmayan, daha yirmi beşine basmamış, on sekiz yaşında, gelecek baharda bebek bekleyen bir karısı olan genci ne hale getirir bu para?

Kısrağı alacak kimse yoktu. Dan’e bekleme demişti. Eyeri alıp hayvanı tımar etti, mera yolunun kapısını açıp gemini çıkardı, ay aydın kalçasına bir şaplak indirdi; hayvan aniden ileri atıldı, eşkin koşuyla şahlanarak dönerken üç ayağındaki beyazlar bir an için aya doğru parıldadı. “Lanet olsun,” dedi. “Keşke ben ya da Lucas Beauchamp at olsaydık. Ya da katır.”

Lucas ertesi sabah define arama makinesini alıp gelmedi. Edmonds’ın kendi saat dokuzda evden ayrıldığında (günlerden pazardı) hâlâ ortada yoktu. Edmonds bu kez otomobilini almıştı; bir an Lucas’ın yol üstündeki evine uğramayı düşün-

dü. Ama günlerden pazardı; ona öyle geldi ki, geçen mayıstan bu yana haftanın altı gününü Lucas'ın işleri nedeniyle sıkılıp öfkelenmekle geçirmişti; yarın sabah güneşin doğmasıyla birlikte büyük bir olasılıkla gene onun işlerine kızıp köpürmeye başlayacaktı; Lucas'ın kendi gelecek haftadan başlayarak yalnız cumartesi ve pazar günlerini makineye ayıracağını söylediğine göre, o zamana kadar bu iki gün makineyi kullanmamaya kendinin karar verebileceğini düşünmüş olabilirdi. Böylece yoluna devam etti. Bütün gün dönmedi – sekiz kilometre uzaktaki kiliseye, oradan beş kilometre uzaklıktaki arkadaşlarının evine pazar yemeğine gitti, öğleden sonrayı başkalarının pamuklarına bakıp, pamuk yetiştirme ve pazarlama konularında hükümetin işlerine karışması dolayısıyla edilen küfürlere kendi sesini de katarak geçirdi. Böylece kendi evine dönüp Lucas'ı, Molly'yi ve define arama makinesini yeniden anımsadığında karanlık basmıştı. Lucas o yokken gelip makineyi boş eve bırakmazdı; onun için dönüp otomobilini Lucas'ın kulübesine sürdürdü. Kulübe karanlıktı; seslendiğinde yanıt alamadı. O da George'un çeyrek kilometre ötedeki kulübesine gitti; orası da karanlıktı, sesine yanıt veren de çıkmadı. *Belki de artık her şey yolunda, diye düşündü. Belki hepsi kiliseye gitmiştir. Nasılsa on iki saat sonra sabah olduğunda Lucas'la ilgili bir konuda kafa yorup üzülmeğe başlayacağım, hiç değilse ne olduğunu bildiğim, artık alıştığım bu konuda üzülürüm, daha iyi.*

Derken ertesi sabah, pazartesi günü, ahırda bir saate yakın beklemiş, ne Dan ne de Oscar görünmemişti. Bölmeleri açıp katar sürüsünü mera yoluna kendi çıkarmıştı, tam elinde yem sepetiyle kısırağın bölmesinden çıkarken Oscar'ın koridora girdiğini gördü, koşmuyor, yorgun görünüyor ama hızlı hızlı yürüyordu. Sonra Edmonds, Oscar'ın üstünde hâlâ pazar giysilerinin olduğuna dikkat etti – canlı renkli bir gömlekle boyunbağı, bir paçası boylamasına yırtılmış, dizine kadar çamura batmış yünlü kumaştan pantolon. “Molly Beauchamp Teyze,” dedi Oscar. “Dünden beri kayıp. Bütün gece onu aradık. Derede gittiği yeri bulduk; izini sürdürdük ama öyle hafif, öyle ufak ki, yerde iz bırakmıyor gibi bir şey. Luke Amca, George, Nat ve Dan hâlâ arıyorlar.”

Edmonds, "Ben kırsağın eyerini koyarım," dedi. "Katırları meraya saldım, gidip birini yakalamam gerekecek. Çabuk ol."

Koca merada başıboş dolaşan katırları yakalamak kolay olmadı; Oscar'ın çıplak sırtına bindiği katırlardan biriyle dönmesi bir saate yakın zaman aldı. Bundan da iki saat sonra Lucas, George, Nat ve Dan'in olduğu yere varabildiler. Yaşlı kadının bir bulup bir yitirdikleri, sonra yeniden buldukları silik soluk, hafif ayak izleri onun dere boyundaki çalılarının, çürümüş kütüklerin arasında amaçsız dolaştığı izlenimini uyandırıyor. Onu bulduklarında öğleye yakındı; yerde, kusursuz beyaz önlüğü, temiz, solmuş etekleri çamurlara bulanmış, yırtılmış, bir eli hâlâ düşerken tuttuğu define arama makinesinin sapını kavramış, çamurun içinde yüzükoyun yatıyordu. Ölmemişti. Oscar onu kaldırdığında gözlerini açıp bir yere, bir kimseye bakmadan yeniden kapadı. "Koş," dedi Edmonds, Dan'e. "Katırı al. Otomobile git. Gidip Doctor Rideout'u getir. Çabuk ol. - Onu taşıyabilir misin?"

"Taşıyabilirim," dedi Oscar. "Hiç ağırlığı yok ki. Arama kutusu kadar bile ağır değil."

"Ben taşırım," dedi George. "Nat'in annesi -" Edmonds ona ve Lucas'a döndü. "Sen şu kutuyu taşı," dedi. "İkiniz de taşıyın. Umarım buradan çıkıp eve varana kadar bir şey bulur. Çünkü ondan sonra benim toprağım da bu ibreler hareket ederse, ikinizden hiçbiri orada olup onlara bakmayacak." Lucas'a, "O boşanma işinin de çaresine bakacağım," dedi. "Molly Teyze kendini öldürmeden. Senle şu makine aranızda onu öldürmeden. Tanrım, şu anda senin yerinde olmadığımı seviniyorum. Bu akşam yatağına yatıp düşüneceğin şeyleri düşüneceğine de seviniyorum."

O gün geldi. Pamuk toplanmış, çiğidi ayrılmış, balyalanmış, kırağı yağmıştı; mısır toplanıp, nemi alınıp, ölçülüp ambarlanması da bitmişti. Lucas'la Molly arka koltukta, Edmonds, Jefferson'a geldi, yargıcın bulunduğu ilçe adliyesinin önünde durdu. Lucas'a, "Sen içeri girmesen olur," dedi. "Zaten belki de seni içeri almazlar. Ama buradan ayrılma. Seni bekleyecek değilim. Hem de unutma, evi Molly Teyze alıyor, bir de bu yılki ürünün yarısı ve sen benim çiftliğimde kaldıkça her yıl aldığın ürünün yarısı onun olacak. "

“Toprağımda tarım yaptığım her yıl demek istiyorsun.”

“Çiftliğimde kaldığın sürece her lanet yıl demek istiyorum. Söylediğim gibi.”

“Cass Edmonds o tarlayı bana verdi, ben –”

“Beni duyduğun,” dedi Edmonds. Lucas ona bakıp gözlerini kırıştırdı.

“Ordan çıkmamı mı istiyorsun?”

“Neden?” dedi Edmonds. “Ne yapmak için? Sen her gece bütün gece benim topraklarımda gömülü para aradığına göre, gündüzleri de üstünde uyursun. Üstelik ürünün yarısını Molly Teyze’ye vermek için de kalman gerekir. Hem de yalnız bu yıl değil. Her yıl demek –”

“Hepsini alsın,” dedi Lucas. “Ben yetiştiririm, o hepsini alabilir. Şurdaki bankada Carothers’ın bana bıraktığı üç bin dolarım var. Ölene kadar yeter bana – sen onun da yarısını birine vermemi kararlaştırmazsan tabii. Benle George Wilkins o parayı bulduğumuzda da –”

“Çık arabadan,” dedi Edmonds. “Hadi çık. Git.”

Yargıç odasındaydı; asıl adliyenin yanındaki küçük bir binada bulunan bürosunda oturuyordu. Oraya doğru giderlerken Edmonds’ın birden gene yaşlı kadının kolundan tutması gerekti; tam zamanında tuttuğu bu kolda kat kat giysilerin altından eline neredeyse hiç et gelmiyordu, kuru, hafif, kırılğan bir koldu bu, çürümüş bir değnek kadar zayıftı. Kadına destek olarak durdu. “Molly Teyze,” dedi. “Hâlâ boşanmak istiyor musun? Boşanman gerekmez. Ben o şeyi ondan alırım. Tanrı adına –”

Yaşlı kadın yürümeye çalıştı, Edmonds’ın elini de kendisiyle birlikte çekerek. “Ayrılmak zorundayım,” dedi. “Başka bir tane alır. Sonra sen almayasın diye ilk iş onu George Wilkins’e verir. Bir gün parayı bulurlar, ben o zaman gitmiş olurum, yardım edemem. Nat benim en küçük, son çocuğum. Ölmeden ötekileri bir daha görmem.”

“Hadi gel,” dedi Edmonds. “Gel öyleyse.”

Yargıcın odasına girip çıkan birkaç kişi vardı, içerde de birkaç kişi oturuyordu, kalabalık değildi. Sıraları gelene kadar odanın arkasında sessizce beklediler. Derken Edmonds birden

yaşlı kadını kendinin ayakta tuttuğunu fark etti. Ona destek olarak öne doğru yürüttü, bir an tutmayı bıraksa, yaşlı kadın eski, solmuş, tertemiz giysilerin örttüğü cansız, kurumuş bir kemik yığını gibi yere yığılacaktı sanki. Yargıç, "Eh, Bay Edmonds," dedi. "Davacı bu mu?"

"Evet, efendim," dedi Bay Edmonds. Yargıç (iyice yaşlıydı) başını yana doğru eğip gözlüklerinin üstünden Molly'ye baktı. Sonra gözlüklerini burnunun üstüne kaldırıp bir de arkalarından baktı. Diliyle cık cık diye bir ses çıkardı. "Kırk üç yıl sonra. Siz bir şey yapamıyor musunuz?"

"Hayır efendim," dedi Edmonds. "Denedim. Ben..." Yargıç gene diliyle o cık cık sesini çıkardı. Mahkeme kâtibinin önüne koyduğu dilekçeye baktı.

"Geçimi sağlanacak, değil mi?"

"Evet efendim. Ben ilgileneceğim."

Yargıç dilekçeye bakıp düşündü. "O zaman sanırım karşı çıkan yok."

"Hayır efendim," dedi Edmonds. Ve o zaman - Lucas'ın arkalarından geldiğini bilmiyordu, ta ki yargıcın gene başını yana eğip bu kez gözlüklerinin arkasından onların omzunun üstünden bir yere baktığını görene, kâtibin de oraya bakıp, "Hey sen, zenci. Şapkanı çıkar," dediğini duyana kadar. Derken Lucas, Molly'yi bir kenara itip masaya yaklaştı, bir yandan da şapkasını çıkarıyordu.

"Karşı çıkma yok, boşanma da yok," dedi.

"Sen ne?" dedi Yargıç. "Nedir bu?" Lucas bir kez olsun Edmonds'tan yana bakmamıştı. Edmonds yıllardır Lucas'ın başını açık görmediğini düşündü budalaca; aslında daha önce Lucas'ın saçlarının ağarmış olduğunu fark ettiğini de anımsamıyordu.

"Boşanmak istemiyoruz," dedi Lucas. "Vazgeçtim."

"Kocası sen misin?"

"Evet."

"Mahkemeye 'Efendim' de," dedi kâtip. Lucas ona baktı.

"Ne?" dedi. "Mahkeme istemiyorum. Ben vazgeçtim."

"Vay, seni kendini bilmez küstah -" demeye başladı kâtip.

"Dur," dedi yargıç. "Lucas'a baktı. "Geç kaldın. Bu dilekçe usulüne göre yazılmış. Kararı bildirmek üzereyim."

“Artık istemiyoruz,” dedi Lucas. “Boşanmak istemiyoruz. Roth Edmonds ne demek istediğimi bilir.”

“Ne? Kim biliyor?”

“Seni küstah –” dedi kâtip. “Sayın Yargıç –” Yargıç elini yenden hafifçe kâtibe doğru kaldırdı. Hâlâ Lucas’a bakıyordu.

“Bay Roth Edmonds,” dedi Lucas. Edmonds çabucak ilerledi; hâlâ yaşlı kadının kolunu tutuyordu.

“Evet, Bay Edmonds?”

“Evet efendim,” dedi Edmonds. “Dediği doğru. Artık boşanmayı istemiyoruz.”

“Dilekçeyi geri çekmek mi istiyorsunuz?”

“Evet efendim. Lütfederseniz efendim.”

“Ya,” dedi yargıç. Dilekçeyi katladı, kâtibe verdi. “Bunu dava listesinden çıkarın, Bay Hulett,” dedi.

Odadan çıktıklarında yaşlı kadın yürümeye çalışıyordu ama Edmonds onu neredeyse taşıyordu. “İşte,” dedi neredeyse sertçe. “Her şey halledildi. Yargıcı duymadın mı? Lucas’ın yargıca, Roth Edmonds ne demek istediğimi bilir, dediğini duydun mı?”

Onu neredeyse kucaklayıp arabaya oturttu; Lucas hemen arkalarından geliyordu. Ancak arabaya bineceği yerde, “Bir dakika bekle,” dedi.

“Bir dakika bekleyeyim mi?” dedi Edmonds. “Bekleyeyim ha!” dedi. “Sen beklemede sıfırı tükettin. Zaten zamanımı –” Ama Lucas gitmişti. Edmonds da bekledi. Arabanın yanında durup Lucas’ın Meydanı geçişini, dükkânlara doğru gidişini, eski, güzel, bakımlı şapkanın altında, dimdik, vakarlı bir kararlılıkla dümdüz yürüyüşünü, zaman zaman başındaki şapka gibi kendi cetlerinden aldığı görüp yüreğinde keskin bir şeyler duymasına neden olan yürüyüşünü izledi. Lucas gecikmedi. Acele etmeden dönüp arabaya bindi. Elinde küçük bir torba vardı – birkaç kuruşluk şeker. Torbayı Molly’nin avcuna bıraktı.

“İşte,” dedi. “Hiç dışın kalmadı ya, diş etlerinle yersin.”

O gece hava serindi. Ocakta küçük bir ateş yaktı; tıkrıtları işitiğinde tek başına akşam yemeğine oturmuş, aylardır duymadığı bir iştahla mevsimin ilk fûme jambonunu yiyordu; evin önündeki verandanın kenarına parmakların eklemeleriyle vurulmasından çıkan tıkrıtı yüksek değil, aceleci değil, yalnızca ısrarlıydı. Mutfak kapısından aşçıya seslendi: "Söyle ona, buraya gelsin," dedi. Yemeyi sürdürdü. Lucas içeri girerek Edmonds'ı geçip define arama makinesini masanın öteki başına koyduğunda, o hâlâ yemeyi sürdürüyordu. Makinenin şimdi çamurları temizlenmiş, sanki parlatılmıştı, parlak, gizemli kadranları, parıltılı düğmeleriyle karmaşık ama aynı zamanda küçük, derli toplu, işbilir görünümlü bir kutu; Lucas bir an durup ona baktı. Sonra döndü. Odadan çıkana dek bir daha ona bakmadı. "İşte orda," dedi. "Kurtul ondan."

"Peki. Onu tavanarasına koyarım. Belki gelecek bahara kadar Molly Teyze onu unuttur, sen de –"

"Hayır. Kurtul ondan."

"Temelli mi?"

"Evet. Burdan büsbütün gitsin; bir daha görmeyeyim. Bana nerde olduğunu söyleme. Satabilirsen sat, parası sende kalsın. Yalnız uzakta bir yere sat ki bir daha gözüm görmesin, adını duymak istemiyorum."

"Ya!" dedi Edmonds. "Ya!" İskemlesini masadan arkaya doğru itip oturduğu yerden ötekine, annesiz çocukluğunun trajik karmaşıklığından anne olarak bildiği tek kadının kocası olarak ortaya çıkan, beyazlığına hürmeten bir kerecik bile olsun kendisine "efendim" dememiş olan, yüzüne karşı demesi bir yana, arkasından da kendinden Roth diye söz ettiğini bildiği adama baktı. "Bana bak," dedi. "Bunu yapmak zorunda değilsin. Molly Teyze yaşlı, bazı garip düşünceleri var. Ama bilmediği şey – Çünkü gömülü ya da değil, para bulamazsın, ne burada ne de başka yerde. Bu lanet şeyi arada bir alıp, ayda bir ya da iki kez, o lanet dere boyunda bir aşağı bir yukarı yürüterek geceyi geçirmek istersen –"

"Yok, istemem," dedi Lucas. "Kurtul ondan. Artık bir da-

ha görmek istemiyorum onu. İnsanın bu dünyada geçireceği yetmiş yılı var, der Kitap. Bu süre içinde bir dolu şey isteyebilir insan; istediklerinin bir dolusu da ona gelebilir, vaktinde istemeye başlarsa. Ben başlamak için fazla bekledim. O para orda. Üç yıl önce o gece gizlice buraya gelip topraktan yirmi iki bin dolar çıkaran o iki beyaz adam kimseye görünmeden çekip gitti. Ben biliyorum. Yeniden toprakla doldurdukları çukuru, paranın içine konup gömüldüğü çömleği gördüm. Ama ben yetmişime yaklaştım, o parayı bulmak bana yazılmamış demek.”

Kara Pantalone

1

Eski, solmuş, temiz tulumunu daha bir hafta önce Mannie kendi eliyle yıkamıştı; durup küreğin attığı ilk toprağın çam tahtasından tabuta çarpmasını dinledi. Çok geçmeden kendi de eline bir kürek almıştı; onun elinde (boyu bir seksenden, kilosunu yüzden fazlaydı) kürek kumsalda oynayan çocukların oyuncak küreğini andırıyor, küreğin attığı on beş santimetre küplük toprak çocuk küreğinin atacağı kum damlası kadar hafif görünüyordu. Çalıştığı hızar fabrikasından bir başka işçi koluna dokundu, "Küreği bana ver, Rider," dedi. Rider duraklamadı bile. Havadaki küreği yarı yolda bırakıp bir elinin tersiyle arkadaşının göğsüne vurdu; adamı bir adım geri attıktan sonra gene hareket halindeki küreğe yapıştı; görünüşte hiç çaba harcamadan, öfke içinde toprağı atmayı sürdürdü; öyle ki, sanki toprak yukardan doldurulmuyor, yerden kendiliğinden yükseliyordu; sonunda, yeniliği dışında, mezarın boş arsada düzensiz olarak serpiştirilmiş öteki mezarlardan farkı kalmadı; mezarlar kırık çömlek parçaları, kırık şişeler, eski tuğlalar ve başka birtakım nesnelere işaretlenmişti; bakınca anlamsız görünen, hiçbir beyaz adamın asla okuyamayacağı bu işaretler aslında derin anlamlar taşıyan, dokunması ölümcül şeylerdi. Sonra doğrudu, tek eliyle cirit atar gibi fırlattığı kürek titreyerek toprak yığınının tepesine dikildi; dönüp yürümeye başladı; orada toplanan az sayıdaki akraba ve arkadaşlarının, ölen karısıyla kendini doğdukları günden bu yana tanıyan

insanların arasından ayrılan yaşlı bir kadın gelip kolunu tuttuğunda bile yürümeyi kesmedi. Teyzesiydi. Onu büyütmişti. Anne babasını hiç anımsayamıyordu.

“Nereye gidiyorsun?” dedi kadın.

“Eve gidiyorum,” dedi Rider.

“Yalnız başına dönme oraya. Yemek yemelisin. Eve gel de bir şeyler ye.”

“Eve gidiyorum,” dedi gene; sanki demirden olan kolunun üstünde kadının eli bir sinekten daha ağır değildi; bu elden kurtulup ilerledi; hızar fabrikasında başı olduğu ekibin öteki üyeleri sessizce açılıp ona yol verdiler. Ancak o parmaklığa varmadan arkadaşlarından biri koşup yanına geldi; onu teyzesinin gönderdiğini söylemeye gerek yoktu.

“Rider, bekle,” dedi. “Çalıkların arasında testimiz var –” Ve sonra adam söylemeyi düşünmediği, herkesin bilmesine karşın bu koşullarda söyleyeceğini hiç aklına getirmediği bir şey söyledi (bedenleri toprağa verilmiş olsa da ölümler bu dünyayı hemen bırakıp gitmez ya da gidemezler; her ne kadar papazlar bize onların buradan, yalnız üzüntü çekmeden değil, seve seve giderek Tanrı katına çıktıklarını tekrar tekrar söyleyip dursalar da), “Dönemezsin oraya. Karın daha dolaşıyordur,” dedi.

Rider duraklamadı, hafifçe arkaya eğik, yüksekteki başında gözlerinin pınarları kızarmıştı; aşağı doğru, arkadaşına baktı. “Rahat bırak beni, Acey,” dedi. “Bana karışma şimdi.” Ve yürümeyi sürdürdü, üç sıralı tel çiti adımlarını bölmeye bile gerek kalmadan aştı, yolu geçti, koruya daldı. Korudan çıkıp, gene bir adımda son tarlanın çitini aşip yola vardığında karanlık basmak üzereydi. Pazar akşamının bu saatinde boştu yol –ne bir aileyi taşıyan araba, ne bir atlı, ne de kiliseye yayan giden, onunla konuşacak, dönüp arkasından bakmamaya özen gösterecek bir kimse vardı-, geçen uzun bir haftanın yolda bıraktığı toynak ve tekerlek izleri, un gibi kuru, un gibi hafif soluk renkli ağustos tozunun üstünde telaşsız gezinen pazar ayakka-bılarıyla bozulmuş ama kaybolmamıştı, altta, orada bir yerde, görünmüyordu ama izleri tavlayıp sabitleştiren tozun içinde, pazar öğleden sonraları kendi yıkanırken, dükkâna, gelecek haftanın yiyeceğini almaya giden karısının baş parmağı ayrık

çıplak ayağının izleri duruyordu; şimdi ilerlerken kendi ayak izleri noktayı koyuyor, daha ufak bir adamın koşmasına yakın bir hızla yürürken bedeni karısının bedeninden boşalan havayı göğüslüyor, gözleri onun gözlerinin yitirdiği nesnelere değişiyor – direk, ağaç, tarla, ev, tepe.

Onunki yolun en son eviydi, kendinin değildi, yörenin be-yaz mal sahibinden, Carothers Edmonds'tan kiralanmıştı. Ancak kira geciktirilmeden peşin ödeniyordu; taşınalı daha altı ay geçmesine karşın, Rider verandanın tabanını yenilemiş, mutfuğu yeniden yapmış, dam eklemişti, cumartesi öğleden sonraları, pazarları kendi çalışarak yapmıştı bunları, karısının yardımıyla; fırını da almıştı. Çünkü iyi kazanıyordu: On beş-on altı yaşlarında bedeni gelişmeye başladığından bu yana hızar fabrikalarında çalışmıştı; şimdi yirmi dördünde ekibin başına getirilmişti, çünkü başında bulunduğu ekip gündoğumu ile günbatımı arasında öteki ekiplerin üç katı kereste kaldırıyordu; kendinin de, gücüyle övündüğünden, normalde iki kişinin kaldıraç yardımıyla hareket ettirebileceği kütükleri kaldırdığı olurdu; hiç işsiz kalmazdı, aslında paraya gerek duymadığı eski günlerde bile; istediği, belki gereksindiği şeylerden çoğu parayla satın alınmıyordu – adı anılmayan her türlü amaç için, açıklı koyulu her türlü kadını satın almasına gerek yoktu, ne giydiğine önem vermezdi, her cumartesi günü verdiği iki doları bile almak istemeyen teyzesinin evinde günün, gecenin her saatinde onun için yemek vardı – böylece geriye yalnız cumartesi, pazar oynadığı kumarla içtiği viskinin parası kalıyordu, ta ki altı ay önce ömür boyu tanıdığı Mannie'ye ilk kez rastlayana ve kendi kendine, "Bu iş burada biter," diyene dek. Ve o zaman evlendiler, Carothers Edmonds'tan kulübeyi kiraladı; Edmonds'ın en yaşlı kiracısı Lucas Beauchamp Amca'nın kırk beş yıl önce evlendiği gece yaktığı ateşin o günden bu yana yandığı anlatılırdı; o da evlendikleri gece ocakta bir ateş yak-tı; ve haftada beş gün her sabah lamba ışığında kalkıp giyindi, kahvaltısını ettikten sonra altı buçuk kilometre yol yürüyerek güneş doğarken hızara ulaştı, ve her gün güneşin batmasından tam bir saat sonra evine geri döndü, cumartesi gününe kadar. Cumartesileri öğleyi bir saat geçmeden evin merdivenlerinden

çıkarmak, verandanın direğine ya da kapının çerçevesine değil, verandanın tavanına vurup içeri girer, parlak gümüş dolarları mutfaktaki tertemiz ovulmuş masanın üstüne şakır şakır dökerdi; mutfakta yemek ocağın üstünde tıkırdar, teknede sıcak su, hamur kabartma tozu kutusunda yumuşak sabun, kaynatılmış un çuvallarının dikilip birbirine eklenmesiyle yapılan havlu, temiz tulumu, gömleği hazır beklerdi; Mannie parayı toplar, yarım kilometrelik yolu yürüyüp dükkândan gelecek haftanın yiyeceklerini alır, paranın artanını Edmonds'ın kasasına yatırıp dönerdi, beş günden sonra ilk kez hiç acele etmeden yemeklerini yerlerdi – et, sebze, mısır ekmeği, çardaklı kuyudan çıkmış ayran, Mannie'nin fırını olduğundan bu yana her cumartesi taze taze pişirdiği pasta.

Ancak elini bahçe kapısına koyduğunda ona sanki kapının ardında hiçbir şey yokmuş gibi geldi. Ev zaten hiçbir zaman kendinin olmamıştı, ama şimdi her şey, yenilenen tahtalar, çerçeveler, saçaklar, ocak, fırın, yatak bile, hepsi anılarında bir başkasının parçalarıydı, öyle ki, sanki bir yerde uyuyakalmış, sonra aniden gözlerini açınca kendini başka bir yerde bulmuştu; daha öteye gitmeden, yarı açık bahçe kapısının içinde durup yüksek sesle konuştu: "Ne yapıyorum ben burda?" Sonra köpeği gördü. Onu unutmuştu. Dün sabaha karşı havlamaya başlamasından bu yana onu ne gördüğünü anımsıyordu, ne de duyduğunu – büyük bir köpekti, az buçuk mastı kırmacı bir tazi (evlendikten bir ay sonra Mannie'ye, "Bana büyük bir köpek gerek; benle duran tek küçücük şeysin sen, dört hafta değil, bir gün bile yalnız kalman olmaz," demişti.) balkonun altından çıkmış, yaklaşıyordu, koşmadan, akşam alacasının akıntısına kapılmış gibi geldi, hafifçe bacağına yaslandı, başını Rider'ın ona yalnızca dokunan parmak uçlarına değecek gibi kaldırdı, yüzünü eve çevirdi, hiç ses çıkarmadan öylece durdu; ancak o zaman Rider'ın karşısındaki, tahta ve çatıdan oluşan içi boş kabuk somutlaştı, doldu, sanki hayvan onun yokluğunda evin denetimi ve korunmasını üstlenmişti de şimdi ona bırakıyordu; Rider bir an oraya giremeyeceğini sandı. "Ama yemem gerekir," dedi. "Yemeliyiz," diyerek ilerledi ama köpek peşinden gelmedi, sonunda dönüp küfretti, "Buraya gel!" dedi. "Ne kor-

kuyorsun? Seni de severdi beni sevdiği gibi." Ve basamakları çıktı, verandayı geçip eve, alacakaranlıkla dolu tek odaya girdi; şimdi bütün o altı ay, zamanın tek bir anı içine sıkışmış, soluk almak için hava bırakmadan, ocağın çevresine doluşup üst üste yığılmıştı –daha fırını alamadığı günlerde, hızardan çıkıp altı buçuk kilometrelik yoldan geldiğinde, onu bu ocağın önünde, daracık sırtı, kalçalarıyla çömelmiş, ince ellerinden birini açmış, yüzünü alevlerden korurken öteki eliyle tavayı ateşin üstünde tutar bulurdu; onlar yaşadıkça yanacak olan ateş daha dün sabah gün doğduğunda ölü bir kül kümesiydi-, ağaçlıklarla tarlalar arasından yürüdüğü zorlu yol yürek atışlarını hızlandırmamıştı, sessiz, karanlık odada hareketsiz durmak da yavaşlatmadı, günün son ışığı, bu güçlü, yenilmez yürekle derin ve düzenli inip kalkan göğsün çevresinde solarken, şimdi ocağın başında durdu.

Köpek ondan ayrıldı. Hayvanın yaslandığı bacağındaki hafif basınç kayboldu; tahta taban üzerinde hızla kayan pençelerin çıkardığı gıcırtilı sesi duydu ve önce köpeğin kaçtığını sandı. Ancak hayvan ön kapının hemen dışında durmuştu; Rider onun başını yukarı kaldırıp ulumaya başladığını görebiliyordu. Ve Rider onu da gördü. Karısı mutfak kapısında durmuş, kendine bakıyordu. Rider kıvıldamadı. Soluk almadı, sesinin düzgün çıkacağını anlayana kadar konuşmadı, onu korkutmamak için yüzünü de değiştirmede. "Mannie," dedi. "Rahat ol. Korkmuyorum." Sonra ona doğru bir adım attı, yavaşça, elini bile kaldırmadı ve durdu. Sonra bir adım daha attı. Ancak bu kez Rider hareket eder etmez, karısı solmaya başladı. Hemen durdu, soluk almayı kesti, kıvıldamadan durdu, gözleriyle onun da durmasını sağlamak istiyordu. Ama o durmamıştı. Soluyor, gidiyordu. "Dur, bekle," dedi, o güne dek bir kadına karşı ağzından çıkan en yumuşak sesiyle. "O zaman ben de seninle gelayim tatlım," dedi. Ama o gidiyordu. Hızla kayboluyordu. Rider, ancak iki kişinin kaldırabileceği bir kütüğü kaldırmasını sağlayan kendi gücünün, fazlasıyla güçlü olan kan ve kemiğin yaşama direncinin ne denli büyük olabileceğini, şiddet sonucu gelen ani bir ölümden bile, genç bir adamın belki etiyile kemiğinin değil, ama o etle kemiğin hayatta kalma iradesinin gerçekte

ne denli güçlü olduğunu, en azından bir kez, kendi gözleriyle görüp öğrendi.

Sonra o gitti. Rider onun durduğu kapıdan geçip fırına ulaştı. Lambayı yakmadı. Işık gerekmiyordu. Fırını kendi kurmuş, tabak raflarını kendi yapıp çakmıştı; bunların arasından el yordamıyla iki tabak aldı, soğuk fırının üstünde duran soğuk tencereden dün teyzesinin getirdiği, şimdi ne olduğunu, ne zaman yediğini anımsamadığı, ama dün yediği yemekten tabaklara koydu, tabakları alıp mutfağın tek penceresinin altında duran, ovulup temizlenmiş masaya götürdü, iki iskemle çekti, oturup sesinin çıkmasını istediği duruma gelmesini bekledi. “Gel şimdi buraya,” dedi sertçe. “Gel de yemeğini ye. Ben hiç –” Ve durdu, tabağına bakıyor, hızlı hızlı soluk alıyor, göğsü kabarıp iniyordu; sonunda soluk almayı bıraktı, belki yarım dakika hareketsiz kaldı, sonra bir kaşık soğuk, tutkallaşmış bezelyeyi ağızına götürdü. Donmuş, ölgün lokma dudaklarına değince sanki geri fırladı, ağızdaki sıcaklıkla bile ısınmamış olan bezelyelerle kaşık tabağa çarpıp döküldü, iskemlesi gürültüyle arkaya düştü, ayaktaydı şimdi, çene kaslarının gerilip başının üst kısmını yukarıya doğru çekerek ağızını açmaya başladığını duyumsadı. Ama bunu da ses olarak çıkmadan durdurdu, gene kendini tutarak tabağındaki yemeği öteki tabağa aktardı, tabağı alıp mutfaktan çıktı, odayı, verandayı geçti, tabağı en alt basamağa koyup bahçe kapısına doğru gitti.

Köpek ortada yoktu. Ama yolun ilk kilometresinde ona yetmişti. O sırada ay çıkmıştı, ikisinin gölgesi ağaçların arasında kırık dökük, oradan oraya dolaşıyor, ya da meranın eğimiyle tepelerdeki terk edilmiş, eski tarlaların üstünde kusursuz uzanıp gidiyordu; adam neredeyse bir atın gidebileceği bir hızla bu arazide yürüyor, önüne ne zaman ışıklı bir pencere çıksa yolunu değiştiriyordu; köpek onun ayağının dibinden ayrılmıyor, ayın gökyüzünde çizdiği çembere göre adamla köpeğin gölgeleri kısalıyordu; sonunda gölgelerine bastılar, en son yanan lamba da gözden kayboldu, gölgeleri öte yandan uzamaya başladı, köpek, adamın hemen ayağının dibinden bir tavşan bile fırlasa, ondan ayrılmadı; sonra şafağın kurşun renkli ışığında yere serilip yatan adamın yanında o da yattı, adamın güçlkle

aldığı soluklarla kabarıp inen göğsünün, acıyla inleyen değil, ama uzun uzadıya teke tek silahsız dövüşen birinin çıkardığı sesleri andıran haşin horlamasının yanında yattı.

Hızır fabrikasına vardığında orada ateşçiden başka kimse yoktu, odun yığınınından dönmekte olan yaşlıca bir adamdı bu, sessizce onu izliyordu, Rider yalnız kazan kulübesinden değil, kazanın içinden (ya da üstünden) geçip gidecekmiş gibi uzun adımlarla yürüyordu; çünkü temiz tulumu dizlerine kadar çamura bulanmış, kirlenmiş, sıırıslıklam olmuştu; başına yan geçirdiği bez şapkasının siperi her zamanki gibi kulağına düşmüştü, gözlerinin akı çepeçevre kızarmıştı, bakışlarında ısrarlı, gergin bir ifade vardı. "Kovan nerde?" dedi. Ancak ateşçi onu yanıtlamadan yanından geçip gitti, direkte çiviye asılı duran parlak yağ kovasını aldı. "Biraz ekmek istiyorum, o kadar," dedi.

"Hepsini al," dedi ateşçi. "Ben ötekilerin kovalarındaki yemeklerden yerim. Sonra git evine, yat. İyi görünmüyorsun."

"Görünmeye gelmedim buraya," dedi Rider. Sırtını direğe vererek yere oturdu, yiyecek kovasını dizlerinin arasına aldı, yemeği ağzına eliyle tıktırıyordu –gene bezelye, gene pıhtılaşmış, soğuk; çünkü pazar gününden kalma kızarmış tavuktan bir parça, bu sabahki kahvaltıdan birkaç kızarmış et, çocuk bonesi kadar ekmek-, sıradan, tatsız. Ekibin geri kalanları şimdi toplanmaya başlamış, kazan kulübesinin dışından konuşmaları, yaptıkları hareketlerin sesleri duyuluyordu, çok geçmeden beyaz ustabaşı da at üstünde açıklığı geçip geldi. Rider başını kaldırıp bakmadı, boş kovayı kenara bırakıp kalktı, kimsenin yüzüne bakmadan dereye gitti, yüzükoyun yatıp başını suya uzattı, aynı horlarken yaptığı gibi, derin, güçlü, tedirgin soluklarla, ya da dün alacakaranlıkta boş evde boğulurcasına soluk almaya çalıştığı zamanki gibi suyu içine çekti.

Sonra kamyonlar çalışmaya başladı. Hava kamyon egzozlarının hızlı atışları, hızırın inleme ve bangırtılarıyla zonkluyor, kamyonlar teker teker kütüklerin yığıldığı yere yanaşiyor, Rider sırayla her gelen kamyonu çıkıp, kaldırdığı yükün üstünde dengede durarak, kütüklerin altındaki takozları söküp atıyor, zincirlerini gevşetip çıkarıyor, kancalı kaldıracıyla birer

birer düzelttiği servi, sakız ve meşe kütüklerini, ekibinden sıradaki iki kişi alıp kaydıraktan gütmeye hazır oluncaya kadar, orada tutuyordu; öyle ki sonunda her bir kamyonun yükünün boşalması homurtulu bağırmaclarla noktalanın uzun gümbürtülü bir kükreme haline geldi; sabah ilerleyip ter bastıkça oradan buradan havaya atılan şarkı sözleri duyuldu. Rider onlarla şarkı söylemedi. Pek ender yapardı bunu ve bu sabah herhangi başka bir sabahtan çok farklı sayılmazdı: Kendi, ona bakmaktan dikkatle kaçınan adamların başlarından bir adam boyu yüksekte, şimdi beline kadar soyunmuş, gömleğini çıkarmış, tulumunu askılarından kalçasının üstünde bağlamış, boynundaki mendille başındaki sağ kulağının üstüne sarkan şapkasının dışında bedeninin üst tarafı çıplak, gece karası kas kümeleleri ile şeritleri üstünde tırmanan güneşin teri çelik mavisi parlayarak çalıştı, ta ki öğlen düdüğü çalana kadar; o zaman kütüklerin başındaki adamlara, "Geri durun," dedi. "Çekilin." Ve kısa, hızlı adımlarla arka arka kayan kütüğün üstünden dengeli, dimdik yere indi.

Teyzesinin kocası onu bekliyordu – onun kadar boylu ama çelimsiz denecek kadar zayıf, yaşlı bir adamdı eniştesi; bir elinde bir kova, öbür elinde üstü örtülü bir tabak tutuyordu; onlar da dere kenarında, ötekilerin yemek kovalarını açmaya başladıkları yerin az ötesinde gölgede oturdular. Kovada temiz, ıslak bir kıtık çuvalına sarılmış kavanozda ayran vardı. Örtülü tabak şeftali turtasıydı, hâlâ sıcaktı. Enişte, "Bu sabah senin için pişirdi bunu," dedi. "Bize gel dememi tembihledi." Rider yanıt vermedi; dirsekleri dizlerinin üstünde, biraz öne eğilmiş, turtayı iki eliyle tutup büyük lokmalarla yiyor, şeftalinin şekerli suyu çenesinden damlıyor, ağızındaki lokmayı çiğnerken bir yandan da beyazları biraz daha kırmızılaşan gözlerini hızlı hızlı kırıştırıyordu. "Dün akşam evine geldim ama sen yoktun. Teyzen gönderdi. Bize gelmeni istiyor. Dün bütün gece gelirsin diye lambayı söndürmedi."

"Ben iyiyim," dedi Rider.

"İyi değilsin. Tanrı verdiğini geri aldı. Tanrıya inancını, güvenini kaybetme. Teyzen sana yardım edebilir."

"Hangi inanç, hangi güven?" dedi Rider. "Mannie Ona ne kötülük etti? Ne diye gelip benim hayatıma karışıyor –"

“Sus!” dedi yaşlı adam. “Sus!”

Sonra kamyonlar gene çalışmaya başladı. O zaman soluk almayı sürdürmek için kendine nedenler icat etmesine gerek kalmadı, bir süre sonra da, yuvarlanan kütüklerin gürültüsü arasında soluk alma konusunu unuttuğuna inanmaya başladı; ancak, soluk alma konusunu unuttuğuna inandığını anlar anlamaz, unutmadığını anladı, öyle ki son kütüğü kaydırağa çevirdikten sonra ayağa kalktı, elindeki kaldıraç kancasını yanmış bir kibriti atar gibi fırlatıp attı, son attığı kütüğün kaydıraktaki gürültülü inişi biterken kaydırığın iki eğimli yolunun ortasında, yüzü kamyonunda kalan kütüğe dönük durdu. Bunu daha önce de yapmıştı – kamyonundan bir kütüğü elleriyle alıp, dengeleyip, onunla birlikte dönüp kaydırağa attığı olmuştu, ama bu kütük kadar büyük değildi onların hiçbirisi; o zaman egzoz gürültüsüyle, boş çalışan hızarın hafif vızıltısı dışında bütün sesler kesildi, bütün gözler (beyaz ustabaşının gözleri de bunların arasındaydı) Rider’a dikilmişti. Kamyonun kasasına dayadığı kütüğü, çömelip elleriyle altından kavradı. Bir an tam bir hareketsizlik oldu. Sanki akılsız, cansız tahta, adamı büyümüş, kendi doğal hareketsizliğinden birazını ona aktarmıştı. O zaman bir ses yavaşça, “Kaldırdı,” dedi. “Kütük kamyonundan kalktı.” Sonra sınımsız yere basan bacakların sonsuz küçük hareketlerle dizler birleşinceye kadar doğrulduğunu gördüler, hareket son derece küçük ilerlemelerle içine doğru çektiği karnına, kabarmış göğsüne, boyun kaslarına çıktı, geçerken, sıkılmış dişlerden dudakları kaldırdı, başını tümüyle arkaya doğru çekti, yalnız kan çanağı gözlerin sabit bakışlarını etkilemeyen bu hareket kollara erişti, dirsekleri kütüğü başının üstünde dengede tutacak biçimde kaldırdı. Aynı ses, “Yalnız bu kütüğü çeviremez,” dedi. “Onu kamyonu geri koymayı deneyince de, kütük onu ezer.” Ancak kimse kıvılcıkmadı. Sonra –büyük bir güç toplaması olmadan– kütük sanki aniden kendiliğinden adamın başının üstünden arkaya doğru fırladı, dönüp gümbürdeyerek kaydırağa atladı; Rider döndü, eğik yolun üstünden tek adımda indi, adamlar ona yol açarken aralarından yürüdü, açıklığı geçip ormana daldı; oysa ustabaşı arkasından, “Rider! Hey, Rider,” diye bağıyordu.

Güneş batarken o ve köpeği altı buçuk kilometre uzaklık-taki ırmak bataklığındaydılar – bir odadan büyük olmayan bir açıklık daha, sonra bir kulübe, yarı yarıya tahtalarla çadır be-zinden yapılmış harap bir yer; tıraşı uzamış beyaz bir adam, kapıya dayanmış bir tüfeğin yanında durmuş, Rider'ın uzattığı avucundaki dört gümüş dolarla yaklaşmasını izliyor. "Bir testi istiyorum," dedi Rider.

"Testi mi?" dedi beyaz adam. "Yarım litrelik bir şişe demek istiyorsun. Bugün pazartesi. Bu hafta çalışma yok mu?"

"Ben bıraktım," dedi Rider. "Nerde testim?" Görünüşte hiçbir yere bakmadan, yüksek, hafifçe arkaya eğik başındaki kan çanağı gözlerini sık sık kırpıştırarak bekledi; sonra testiye kulpundan orta parmağına takıp bacağına dayayarak döndü; beyaz adam o anda aniden dikkatle bakıp onun gözlerini gördü –sanki ilk kez görüyordu, önce kısılmış ve ısrarlı olan, şimdi de sanki görmeden bakan, akları artık hiç görünmeyen gözleri-ni– ve,

"Dur. Ver şu testiye bana. Sana bir galon içki lazım değil. Yarım litrelik şişeyi vereceğim, parasız. Al onu git. Bir daha da gelme, şeye kadar–" dedi. Sonra beyaz adam uzanıp testiye tuttu; bunun üzerine öteki testiye savurup arkasına alırken kolunu kaldırıp öbür elini beyaz adamın göğsüne indirdi.

"Dikkat et beyaz adam," dedi. "Testi benim. Parasını ödedim."

Beyaz adam ona küfür etti. "Hayır, ödemedin. İşte paran. Bırak şu testiye, zenci."

"Testi benim," dedi Rider, sesi sakın, hatta nazikti, kırmızı gözlerini sık sık kırpıştırması dışında yüzü sakindi. "Parasını ödedim." Dönüp, adama da tüfeğe de arkasını dönüp yürüdü, yeniden açıklığı geçip köpeğin gene onun peşinden gitmek için kıyısında beklediği yola geldi. İki birliktelikte, yaklaşan alacakaranlığa bir çeşit sarışınlık bulaştıran ve evinin duvarlarının uyandırdığı sıkıntıyı andıran bir duyguyla ona soluk alacak yer bırakmayan, geçit vermez şeker kamışı duvarlarının arasından hızla ilerlediler. Ancak bu kez, bu duygudan kaçmak yerine durdu, koca testiye kaldırıp mısır koçanı tıkaçını çıkardı, akşam karanlığında kötü kötü kokan ham alkolü başına dikti, buzlu

su gibi katı ve soğuk olan sıvıyı, tadını, sıcaklığını duyumsamadan, büyük yudumlarla içti, sonunda testiği indirdiğinde, ciğerlerine hava girdi. "Hah, bu iyi," dedi. "Beni dene. Dene beni bakalım koca çocuk. Şimdi bende seni alt edecek bir şey var."

Çukurun soluk aldirtmayan karanlığından çıkınca ay yeniden parladı; şimdi içerken, uzun gölgesi, başına diktiği testinin gölgesiyle birlikte, yerde uzayıp gidiyor, sonra testiği indirip yeniden soluk alabilinceye kadar boğazına gümüş havayı çekiyor, testiği konuşuyordu: "Hadi bakalım. Her zaman senden üstünüm derdin. Hadi bakalım. Göster kendini." Gene dikti testiği başına; içkiyi yudumladığı sürece soğuk sıvının ne tadı, ne de sıcaklığı vardı, boğazından soğuk bir ateşle geçen katı sıvının az sonra güçlü ciğerlerinin sürekli inip kalkışını sarmaladığını duyumsadı, en sonunda hareket eden bedeni göğüslediği havanın gümüş katılığındaki duvarında koştukça ciğerleri de aniden özgürleşip onunla birlikte koştı. Şimdi iyiydi, onun uzun adımlarla ilerleyen gölgesi ile yanında koşan köpeğin gölgesi tepe boyunca hızla ilerleyen iki bulut gibiydiler; eniştesinin güçlkle tepeye tırmanan çelimsiz bedenini gördüğünde, Rider'ın hareketsiz, uzun gölgesi, havaya kaldırdığı testinin gölgesiyle birlikte tepeye düşmekteydi.

Yaşlı adam, "Fabrikada senin gittiğini söylediler," dedi. "Nereye gideceğini bildim. Eve gel, oğlum. O elindeki sana yardım edemez."

"Yardım etti bile," dedi Rider. "Zaten evimdeyim. Yılan soktu beni, zehir zarar veremez artık."

"O zaman gel, teyzeni gör. Bırak seni görsün; başka şey istemiyor: Seni görsün yeter –" Ancak Rider uzaklaşmaya başlamıştı bile. "Bekle!"

"Bana yetişemezsin," dedi Rider, gümüş havaya doğru konuşuyordu; göğüslediği gümüş katılığındaki hava onun yanından neredeyse hareket eden bir atın yanından geçtiği kadar büyük bir hızla akmaya başlamıştı. Hafif, çelimsiz ses gecenin sonsuzluğunda kaybolmaya başlamıştı bile, Rider'ın gölgesi köpeğin gölgesiyle birlikte kilometreleri aşıyor, göğsü derin, güçlü soluklarla hava gibi özgür inip kalkıyordu, çünkü artık iyiydi.

Derken, gene içtiğinde, artık sıvının ağzından girip içine gitmediğini aniden fark etti. Yutkunuyor ama içki boğazından aşağı akıyor, ağzını, boğazını dolduran katı, hareketsiz sütun, herhangi bir geri tepme ya da tiksime olmadan kendiliğinden, gırtlığının bozulmamış biçimini koruyarak dışarı fırlıyor, ay ışığında parlıyor, parçalanarak çiğle kaplı otların binbir çeşit mırıltısı arasında kayboluyordu. Gene içti. Gene sıvıyla kaskatı dolan ağzının kenarlarından buz gibi iki derecik aktı; o soğuk havayı ciğerlerine çekerken, gene biçimi bozulmamış sütun gümüş gümüş parıldayıp titreyerek yere indi; testiyle konuşurken onu kaldırmış, havada tutuyordu: "Tamam. Seni bir kez daha denerim. Koyduğum yerde durmaya karar verirsen, rahat bırakırım." İçti, üçüncü kez gırtlığını doldurdu, aynı parlak bozulmamış sütunun yinelemesinden bir saniye önce testiye indirdi, göğsü hızla inip kalkarak sonunda soluk alabilinceye kadar serin havayı içine çekti. Mısır koçanını dikkatle testinin ağzına geri tıkadı, hızlı hızlı soluyor, gözlerini kırıştırıyordu, yalnız kalan gölgesi tepenin eğimi boyunca ötelere, geceye bulanmış dünyanın sonsuz karmaşıklığına doğru uzanıyordu. "Tamam," dedi. "Ben yanlış anlamışım. Bana gerektiği kadar yardım etmiş. İyiyim şimdi. Daha fazla istemez."

Çayırdan, çocukken boş enfiye kutuları, paslı koşum tokaları, çekme zinciri parçalarıyla, ara sıra da gerçek bir tekerlekle oynadığı kumlu hendeğin açılmış kara-gümüş ağzından geçerken penceredeki lambayı görebiliyordu; baharda, teyzesi mutfak penceresinde başında beklerken çapaladığı bahçenin o bölümünü geçti, daha yürümeyi öğrenmemişken tozlarının içinde yuvarlanıp emeklediği otsuz bölümünü de geçti. Eve, odaya, ışığın içine girdi; kapıda durdu, başını, görmekte zorluk çekiyormuş gibi geriye atmıştı, kulpunu parmağına taktığı testi bacağına dayalı. "Alec Enişte, beni görmek istediğini söyledi," dedi.

"Yalnız görmek değil," dedi teyzesi. "Eve gel istedim, sana yardım edebiliriz."

"Ben iyiyim. Yardıma gerek yok."

"Hayır," dedi teyzesi. İskemleden kalkıp geldi, dün mezarda tuttuğu gibi Rider'ın kolunu sıkıca tuttu. Gene dünkü gibi

elinin altındaki bu kol demir gibiydi. "Hayır! Alec eve gelip de daha güneşin batmasına çok varken senin fabrikadan çıkıp gittiğini anlatınca, neden bunu yaptığını, nereye gittiğini anladım. Bunun sana yararı olmaz."

"Oldu bile. İyiyim şimdi."

"Yalan söyleme bana," dedi teyzesi. "Bana hiç yalan söylemedin. Şimdi de söyleme."

O zaman söyledi. Kendi sesiyle, hüzün ve şaşkınlık belirtmeden, bu odanın duvarlarının da az sonra dar gelmeye başlayacağı göğsünün devasa inip kalkışlarından çıkan alçak bir sesle konuştu. Ancak bir an sonra çıkıp gidecekti buradan.

"Hayır," dedi. "Hiç yararı olmadı."

"Olmaz da! Sana Tanrıdan başka hiçbir şey yardım edemez. Ondan yardım iste! Anlat Ona. Seni duymak, sana yardım etmek istiyor!"

"Tanrıysa benim anlatmam gerekmez. Tanrıysa zaten biliyordur. İşte burdayım. Gelsin de bir hayrı dokunsun bakalım."

"Diz çök!" diye bağırdı teyzesi. "Diz çök de yalvar Ona!" Ama yere basan dizleri değil, ayaklarıydı. Bir süre arkasından gelen teyzesinin tahtaların üstündeki ayak seslerini, kapıya gelip arkasından seslendiğini duydu: "Spoot! Spoot!" diye sesleniyordu teyzesi, ay ışığıyla benek benek bahçenin ötesinden, çocukluğunda, yeniyetmeliğinde ona seslendikleri addı bu, birlikte çalıştığı adamlardan, yoluna çıkıp sonradan unuttuğu adsız parlak kara kadınlardan, Mannie'yi görüp, "Bu iş burada biter," demesinden önceydi; o zaman ona Rider demeye başlamışlardı.

Fabrikaya vardığında henüz gece yarısını geçmişti. Artık köpek yoktu yanında. Bu kez nerede, nasıl olduğunu anımsayamıyordu. Önce köpeğe boşalan testiyi fırlattığını anımsar gibi oldu. Ancak daha sonra baktı, testi hâlâ elindeydi, boş da değildi; gerçi şimdi her içtiğinde içki ağzının kenarlarından iki buzlu akıntıyla inip gömleğini, tulumunu ıslatıyordu; öyle ki, artık yutamadığı halde, hep tadı, sıcaklığı, dahası kokusu kalmayan sıvının acı soğukluğu içinde yürüyordu. "Üstelik," dedi. "Ben ona bir şey atmam. Hak ederse, yakınımda duruyorsa tekmeleyebilirim. Ama hiçbir köpeği üstüne bir şey atıp kovalamam."

Açıklığa girip, sessizce yükselen ay sarışını kereste yığınları arasında durduğunda testi hâlâ elindeydi. Şimdi de engelsiz uzanan gölgesinin ortasında duruyor, dün akşam bastığı gibi gölgesine basıyor, biraz sallanarak gözlerini kırıştırdı, üst üste yığılmış kerestelere, kaydırağa, yarını beklemek üzere dizilen kütüklere, ay ışığında ağarmış, suspus duran kazan kulübesine bakıyordu. Ve her şey gene yolundaydı. Gene kıpırdadı. Ama kıpırdamadı, içiyordu, soğuk, hızlı, tatsız sıvıyı yutması gerekmiyordu, öyle ki içkinin boğazından aşağı, içeri mi, yoksa dışarı mı gittiğini bilmiyordu. Ama her şey yolundaydı. Gene yürümeye başladı, şimdi testi de yok olmuştu, ne zaman, nerede, bilmiyordu. Açıklığı geçti, kazan kulübesine girip onu da geçti, zaman tuzağının kavşaksız ters dönemecinden aşip alet odasının kapısına geldi, tahtaların birleştiği yerlerin ardında lambanın ölgün ışığı, yükselip alçalan canlı gölgeler, mırıltılı sesler, atılan zarların basık tıkrıtları, eli sürgülü kapıda, gürültülü, sesi de yüksek: "Açın şunu. Benim. Yılan soktu, öleceğim."

Derken kapıdan içeri girmişti, alet odasındaydı. Aynı yüzler vardı – kereste ekibinden üç kişi, fabrika işçilerinden üç dört kişi, kalça cebindeki koca tabancayla beyaz gece bekçisi, bekçinin önünde yerde madeni ve kâğıt paralardan küçük bir yığın, adına Rider denen ve Rider olan adam, yere çömelmiş duran çemberin başında, ayakta, biraz sallanıyor, gözlerini kırıştırdı, beyaz adam gözlerini dikmiş ona bakarken Rider'ın yüzünün ölü kasları gülümseme biçimini alıyor. "Yer açın kumarbazlar," dedi. "Yer açın. Yılan soktu beni, bana zehir işlemez."

"Sarhoşsun sen," dedi beyaz adam. "Çık, git burdan. Zenciler, biriniz kapıyı açsın, çıkarın onu burdan."

"Tamam beyaz adam," dedi Rider, sesini yükseltmeden. Yüzünde, kırıştırdığı kırmızı gözlerinin altında, hâlâ donup kalmış o hafif gülümseme; "Sarhoş değilim. Düzgün yürüeyimiyorum, çünkü cebimdeki senin şu paran ağırlık yapıyor."

Şimdi o da diz çökmüştü, son haftalığının geri kalan altı doları yerde önündeydi, gözlerini kırıştırdı, hâlâ karşısındaki beyaz adamın yüzüne gülümseyerek bakıyordu, gene gülümseyerek beyaz adam bahis tutuşurken zarların elden ele geçmesini, beyaz adamın önündeki kirli, eski paralar yığınının

gitgide büyümesini seyretti, beyaz adamın zar atıp arka arkaya iki çifte bahsi kazandığını, sonra yirmi beş sentlik bir partiyi kaybettiğini gördü, sonunda zarlar eline geldi, avcunun içinde tıkrıdadı, madeni paralardan birini ortaya sürdü.

“Bir dolar koyuyorum,” dedi, zarları attı, beyaz adam zarları toplayıp geri verirken Rider ona baktı. “Dursun,” dedi. “Beni yılan soktu, neyle olsa geçerim.” Yeniden zarları attı, Bu sefer bir zenci onları alıp ona geri verdi. Gene, “Dursun,” dedi, zarları attı ve beyaz adamın elinin zarlara uzanmasıyla o da elini uzatıp adamı bileğinden yakaladı, zarlarla paranın üstünde çömelmiş, ikisi yüz yüze duruyorlardı, Rider sol eliyle adamın bileğini tutuyor, yüzünde hâlâ o kaskatı donmuş, ölü gülümseme, sesi sakın, neredeyse saygılı, “Hileli zarlarla bile geçerim. Ama bu öteki çocuklar –” diyordu. Sonunda beyaz adamın avcu açıldı, ikinci çift zar yere, birinci çiftin yanına yuvarlandı, beyaz adam elini Rider’dan kurtarıp ayağa ve geri fırladı, elini tabancasını koyduğu arka cebine uzattı.

Ustura Rider’ın boynunda pamuklu bir sicimle asılıydı, gömleğinin altında, kürekkemiklerinin arasında duruyordu. Tek bir hareketle usturayı omzunun üstünden öne alıp ipinden kurtardı ve bıçağı açtı, bıçağın sırtı sıkılmış yumruğunun içinde eklemlerine dayandı, başparmağıyla bıçağın sapını kapatan parmaklarına doğru bastırdı, öyle ki, yarı çekilmiş tabanca patlamadan bir saniye önce, usturayla değil, aslında savurduğu yumruğuyla beyaz adamın boğazına vurdu, aynı hareketi usturayla sürdürünce, ilk fışkıran kan eline de koluna da değmedi.

2

Her şey bittikten sonra –çok sürmedi; ertesi gün– tutukluyu hızar fabrikasının üç kilometre kadar ötesinde bir zenci okulunda asılmış buldular. Savcı ölüme bilinmeyen kişi ya da kişilerin neden olduğuna beş dakika içinde hükmetti, cesedi yakınlarına teslim etti – şerif yardımcısı bunları karısına anlatıyordu. Mutfaktaydılar. Yardımcının karısı yemek yapıyordu. Tutuklu dün gece yarısından hemen önce hapisaneyeye getirildiğinden bu

yana uyumamıştı şerif yardımcısı, ayaktaydı ve çok şey yapmıştı, şimdi uykusuzluktan, aceleyle, gelişigüzel zamanlarda yediği çabuk yemeklerden bitkindi, sobanın yanında bir iskemlede oturuyordu, bitkindi, hem de biraz fazlaca heyecanlıydı.

“Şu Allahın belası zenciler,” dedi. “Başımıza daha çok dert açmadıklarına şaşıyorum valla. Çünkü neden? Çünkü insan değil bunlar. Görünüşleri insan gibi, arka ayaklarının üstünde yürüyüp konuşabiliyorlar, sen onları anlayabiliyorsun, sanıyorsun ki onlar da seni anlar, en azından zaman zaman. Ama normal insanca duygulara gelince, insanların ince duygularına gelince, manda sürüsünden farksız bunlar. Şimdi bugünkü adamı ele al-”

“Keşke ele alsan da,” dedi karısı sertçe. Bir zamanlar güzel olan, iri yapılı bir kadındı; şimdi saçları kırışmaya başlamıştı, boynu kesinlikle çok kısaydı; canı sıkılmış gibi görünmüyordu, aslında sakindi ama kızmıştı. Üstelik o gün bir kulüpte oyuna gitmiş, elli sentlik en büyük ödülü kazanmış, ancak başka bir üye puanların yeniden sayılmasında diretmiş, oyunun tümünün sonuçları geçersiz sayılmıştı. “Hiç olmazsa benim mutfağımın çıkar şu adamı. Siz şerifler! Bütün gün adliyede oturup çene çalarsınız. İki üç kişinin gelip burnunuzun dibinden tutuklunuzu alabilmesine şaşmamalı. Ayaklarınızı, kışkılarınızı birazcık kıpırdatsanız altınızdaki iskemlelerinizi, masalarınızı, oturduğunuz pencere içlerini de alırlardı,” dedi.

“O Birdsong tayfası öyle iki üç kişi değil,” dedi şerif yardımcısı. “Kırk iki tane etkin oyları var. Maydew’yla ikimiz bir gün seçmen listesini alıp saydık. Ama dinle -” Karısı elinde bir yemekle ocaktan döndü. O geçerken şerif yardımcısı aceleyle ayaklarını topladı, kadın nerdeyse kocasının üstünden geçip yemek odasına gitti. Şerif yardımcısı kendini duyurabilmek için sesini yükseltti. “Karısı onu bırakıp ölüyor. Tamam. Ama o yas tutuyor mu, ne gezer. Cenazede en çok çalışan o. Dediklerine göre tabutu çukura koymalarını bile beklemeden bir kürek kapıp üstüne toprak atmaya başlamış, buldozerden hızlı. Ama bunu bir yana bırakalım -” Şerif yardımcısının karısı geri geldi. O da gene ayaklarını çekip sesini alçalttı. “- belki de karısı konusundaki duyguları böyleydi. Kimseyi karısını gömmekte

acele etti diye suçlayamazsın, onu acele mezarlığa göndermekte de parmağı yoksa tabii. Ama ertesi gün ateşçinin dışında işe ilk gelen o, buhar çıkmasını bırak, daha ateşçi ateşini bile yakmadan fabrikaya geliyor. Beş dakika önce gelse, kaldırıp eve yatmaya yollamak için Birdsong'u uyandırmakta ateşçiye yardım edebilir, ya da Birdsong'un gırtlığını o zaman kesip herkesi zahmetten kurtarabilirdi.

"İşte, işe geliyor, ilk işbaşı yapan adam o, oysa McAndrews ve ordaki herkes onun o gün izin almasını bekliyor, çünkü bir zenci bile tatil yapmak için karısını yeni gömmüş olmaktan daha iyi bir bahane bulamaz; adam beyaz olsa, karısına beslediği duygular ne olursa olsun, saygısından gelmez işine, küçük bir çocuk bile o gün işe gelmemeyi akıl ederdi, hem de o günün gündeliğini alacağını bile bile. Ama o bunu yapmıyor. İlk işbaşı yapan o, daha işbaşı düdüğünün çalması bitmeden bir kütük kamyonundan ötekine atlıyor, üç metrelik servileri tek başına kaldırıp kibrit çöpü gibi fırlatıp atıyor. Ve sonunda tam herkes onu öyle kabul etmişken, öyle kabul edilmek istediğini düşünmekteyken, öğleden sonranın orta yerinde McAndrews'a ya da herhangi başka birine, izninize, hoşça kal, eyvallah demeden çekip gidiyor, tam bir galonluk viskiyi, kafa patlatan beyaz katır viskisini alıyor ve sonra doğruca fabrikaya geri dönüyor, Birdsong'un on beş yıldır fabrikada çalışan zencilerle oynadığı hileli barbutun üstüne geliyor; hileli zarların üstündeki noktaları saymasını öğrenecek yaşa geldiğinden bu yana hiç ses çıkarmadan kazancının yüzde doksanını kaybettiği o hileli barbutun başına çöküyor ve beş dakika sonra Birdsong'un gırtlığını boyun kemiğine kadar kesiyor." Şerif yardımcısının karısı yeniden önünden geçti, o da yeniden ayaklarını toplayıp sesini yükseltti.

"Böylece benle Maydew oraya gittik. İşe yarayacağını sandığımızdan değil, çünkü gün ağarırken o Jackson, Tennessee'yi boylamış olurdu; hem onu yakalamanın en kolay yolu Birdsong tayfasının peşinden ayrılmamaktı. Elbet onlar onu bulduğunda geri getirmeye degecek bir şey bırakmazlardı ama, dosya kapandı. Onun için adamın evinin ordan geçmemiz tamamıyla şans eseri oldu; neden gittiğimizi bile anımsamıyorum şimdi, ama gittik, ve ordaydı. Sürgülü kapının arkasında bir dizinde açık ust-

ra, öbür dizinde dolu tüfekte mi oturuyordu? Hayır. Uykudaydı. Ocağın üstünde içindekilerin hepsini yediği koca bir bezelye tenceresi, yalnızca başı verandanın kenarında gölgede, arka bahçede güneşin altında serilmiş uyuyor; arka kapıda ayıyla boynuzsuz boğa kırmaması gibi bir köpek avaz avaz havlıyor. Onu uyandırıyoruz, kalkıp oturuyor, 'Tamam beyaz adamlar, ben yaptım. Yalnız beni kilit altına sokmayın,' diyor. Maydew diyor ki, 'Bay Birdsong'un akrabaları da seni kilit altına sokmazlar. Seni bir yakalarlarsa istediğin kadar temiz hava alırsın,' diyor; o da, 'Ben yaptım. Yalnız kilit altına almayın,' diyor – kilit altına alınmaması konusunda şerife öğüt, talimat veriyor; tamam, yapmış, çok fena, ama şu anda temiz havadan kesilmesi onun için hiç uygun değilmiş. Böylece onu arabaya bindirdik, o sırada yaşlı kadın soluk soluğa koşarak yoldan çıkıp geldi –anası, teyzesi ya da öyle bir şey-, bizimle gelmek istiyordu; Maydew, biz adamı kapatmadan Birdsong'un akrabaları yetişirse kadının kendine de ne yapacaklarını anlatmaya çalıştı ama kadın gene de geliyor; Maydew, belki de, dedi, Birdsong'un akrabaları bize yetişirse kadının arabada olması iyi bile olur; ne de olsa kanunu engellemek onaylanacak bir şey değil, her ne kadar Birdsong'la ilişki geçen yaz Maydew'un seçimi kazanmasını sağladıysa da.

"Böylece kadını da arabaya aldık, adamı kasabaya hapishaneye getirdik, Ketcham'a teslim ettik; Ketcham onu merdivenlerden çıkarırken ihtiyar kadın da peşinden gidiyor, ta hücreye kadar; bir yandan da Ketcham'a, 'Onu iyi yetiştirmeye çalıştım. İyi çocuktur. Şimdiye kadar başı hiç derde girmedi. Yaptığının karşılığını görecek. Ama onu beyaz adamlara verme,' deyip duruyor; sonunda Ketcham ona dönüp, 'Sen de, o da bunu o beyaz adamları sabunsuz tıraş etmeye başlamadan önce düşünseydiniz,' diyor. Böylece Ketcham hücreye ikisini birden kapatmış, çünkü Maydew gibi o da düşünmüş ki, yaşlı kadının orada onunla olması, bir şey çıkarsa Birdsong tayfası üstünde iyi bir etki yapar; ne olur ne olmaz, Maydew'un dönemi bitince kendi şerif adayı madayı olur belki diye. Böylece Ketcham aşağı geri dönüyor, çok geçmeden de prangalı mahkûmlar gelip yukarı, kodese çıkıyor; Maydew şimdilik işler duruldu diye düşünmeye başlamışken birden bir haykırma duyuluyor, acıyla inleme değil,

haykırma: Sözlere olmayan bir haykırma bu; Ketcham tabancasını kapıp gerisingeri merdivenlerden kodese prangalıların koğuşuna koşuyor, oradan zencinin hücresinin içini görebiliyor; ihtiyar kadın bir köşeye büzülmüş, zenci demir karyolayı çakılı olduğu yerden sökmüş, hücrenin orta yerinde karyolayı bebek beşiği gibi başının üstünde tutuyor, bağıra bağıra yaşlı kadına, 'Ben sana zarar vermem,' diyor, karyolayı fırlatıp duvara atıyor, sonra gelip o çelik parmaklıklı kapıyı yakalıyor, tuğlaları, menteşeleriyle birlikte kapıyı söküyor, cibinlikten pencere teli gibi tepesinde tutup bağırıyor, 'Tamam. Tamam. Kaçmaya çalışmıyorum.'

"Elbette Ketcham hemen oracıkta vurabilirdi onu, ama, dediğim gibi, madem kanunsuzluk olacaktı, o zaman ilk adımı atmak Birdsong'un adamlarının hakkıydı. Böylece Ketcham vurmuyor onu, bunun yerine demir kapıdan gerileyip üst üste yığılan prangalı zencilerin arkasından atlayıp bağırıyor, 'Yakalayın onu! Yere yatırın!' Ancak zenciler ilk başta ona yaklaşmıyor, geri duruyorlar; sonunda Ketcham aralarına girip yetişebildiklerini tek-meliyor, yetişemediklerine tabancanın kabzasıyla vuruyor da, onlar o zaman zencinin üstüne yürüyor. Ketcham diyor ki, tam bir dakika bu zenci üstüne gelenleri yakalayıp paçavra bebekleri atar gibi odanın öbür yanına fırlatmış, bir yandan da, 'Kaçmaya çalışmıyorum, kaçmaya çalışmıyorum,' deyip duruyormuş. Sonunda yere yatırmışlar, üstünde yerde bir alay zenci kafası, kolu, bacağı kaynıyor; Ketcham diyor ki, o zaman bile arada sırada bir zenci oda boyunca havada uçup, uçan sincap gibi yere seriliyor, gözleri otomobil farları gibi fırlamış; sonunda yerde kalıyor; Ketcham gidip adama erişinceye kadar, zencileri birer birer üstünden soyuyor; sonunda, kümenin altında onu gördüğünde, o gülüyor, gözlerinden cam bilyeler gibi iri gözyaşları dökülüyor, yüzünden inip, kulaklarını geçip yerde baloncuk patlamasına benzer bir çeşit ses çıkarıyor bunlar, biri yere kuş yumurtaları düşürüyormuş gibi. Zenci gülüyor, gülüyor, bir yandan da, 'Anlaşıldı, düşünmeden edemiyorum; anlaşıldı, düşünmeyi bırakamıyorum,' diyor. Ya buna ne demeli?"

Karısı yemek odasından, "Bu evde yemek yiyeceksen önümüzdeki beş dakika içinde yersin derim," diye sesleniyor. "Beş dakika sonra sofrayı toplayıp sinemaya gidiyorum."

Eski İnsanlar

1

İlk başta hiçbir şey yoktu. Sürekli, soğuk, hafif yağmur vardı, kasım sonu şafağının değişmez kurşun renkli ışığı, bu ışığın içinde bir yerlerde buluşup onlara doğru koşan köpeklerin sesleri. Derken Sam Fathers çocuğun arkasında durup, hemen hemen ilk kez doldurulan ilk tüfeğiyle ilk koşan tavşanını vurduğu gün arkasında durduğu gibi durup, omzuna dokundu ve çocuk titremeye başladı ama üşüdüğünden değil. O sırada geyik oradaydı. Ortaya çıkıp görünmedi; yalnızca oradaydı, hayalet gibi değildi ama sanki ışığın tümünü kendi içinde toplamıştı, ışığın kaynağı oymuş gibi, sanki yalnızca ışığın içinde hareket etmiyor, aynı zamanda ışığı yayıyordu ve koşmaya başlamıştı bile, geyikleri hep gördüğünüz gibi, siz onu görmeden önce o sizi görmüş, saniyenin binde biri içinde ilk atlayışını yapmıştı; havada süzülürken, boynuzları o soluk ışıktaki bile sanki başının üstünde sallanan küçük bir salıncaklı iskemle.

“Şimdi,” dedi Sam Fathers. “Çabuk ateş et, acele etme.”

Çocuk ateş ettiğini hiç anımsamıyordu. Babası, babasının ikiz kardeşi, onların babaları gibi o da seksen yaşına kadar yaşayacak ama hiçbir zaman o gün ateş ettiğini, dipçiğin omzundaki geri tepmesini bile anımsamayacaktı. O tüfeği sonradan ne yaptığını da anımsamadı. Koşuyordu. Derken geyiğin başında durmuştu, hayvanın bedeni hızla koşar durumda kalmıştı, ölü gibi değildi, çocuk onun başında titriyor, sarsılıyordu, Sam

Fathers gene yanındaydı, bıçağı uzatıyordu. "Önden yaklaşma," dedi Sam. "Ölmediyse ayaklarıyla seni parça parça eder. Arkadan yaklaş, önce boynuzlarından yakala ki sen geri sıçrayana kadar başını aşağıda tutabilesin. Sonra da öbür elini getirip parmaklarını burun deliklerine sok."

Çocuk söyleneni yaptı – geyiğin başını geri çekti, boğazını gerdi ve Sam Fathers'ın bıçağıyla kesti; Sam eğilip ellerini dumani tüten sıcak kana batırdı, çocuğun yüzünde öne arkaya sürüp sildi. Sonra Sam'in borusu ıslak, kurşun renkli ormanda birçok kez çınladı ve köpekler bir dalga halinde koşup geldiler, çevrelerinde kaynaşmaya başladılar, her biri geyiğin kanını bir kez yaladıktan sonra Tennie'nin Jim'le Boon Hogganbeck onları kovalayıp uzaklaştırdı, sonra adamlar geldiler, gerçek avcılar – tüfeği hiç şaşmayan Walter Ewell, Binbaşı de Spain ve yaşlı General Compson ve çocuğun kuzeni, McCaslin Edmonds, babasının kız kardeşinin torunu, kendinden on altı yaş büyük, ancak kendi de McCaslin de tek çocuk olduklarından ve çocuk doğduğunda babası yetmişine yaklaştığından, kuzenden çok ağabey, ikisinden de çok baba-, hepsi atlarının üstünde oturmuş, onlara bakıyorlar: Yetmiş yaşındaki yaşlı adama – iki kuşaktan bu yana zenci, ama yüz hatları ve duruşu hâlâ Chickasaw reisi babasının izlerini taşıyan Sam Fathers'a ve yüzündeki kanlı ellerin izleriyle orada duran, şimdi dik durup titremesini belli etmemekten başka yapacak bir şeyi kalmamış olan çocuğa bakıyorlar.

Kuzeni, "İyi yaptı mı, Sam?" diye sordu.

"İyi yaptı," dedi Sam Fathers.

İlk öldürdüğü geyiğin kanının damgasını sonsuza kadar taşıyacak olan beyaz çocukla, esmer yaşlı adama bakıyorlardı; yaşlı adamın anne ve baba soyunun her ikisinde de vahşi kralar vardı, kanlı elleri, çocuğun daha önce zaten alçakgönüllülükle, sevinçle, özveri ve aynı zamanda gururla onun öğretmenliğinde kabul ettiği şeyi resmen kutsamıştı, o kadar; bu eller, bu dokunuş, çocuğun sonunda dökmeye değer bulunduğu bu ilk değerli kan, çocukla adamı öylesine sonsuza dek birleştiriyordu ki, adam, tüm reislerle kralların girdiği toprağın altına girdikten sonra bile, çocuğun yaşayacağı yetmiş yılda, seksen

yılda yaşamını sürdürecekti; – henüz yetişkin bir erkek olmayan çocuk, büyükbabasının yaşadığı memlekette, onunkine yakın bir yaşam sürerek büyüyecek, büyükbabasının kendine bıraktığı toprakları o da torunlarına bırakacaktı; yetmişini aşkın yaşlı adamın dedeleri hiçbir beyaz adam girmeden çok önce bu toprakların sahibiydi, ama kendi ırklarından herkesle birlikte şimdi yok olup gitmişlerdi; miras bıraktıkları kan bir başka ırkın damarlarına geçmiş, bir süre köle bile olmuş, şimdi de kısır, Sam Fathers'ın çocuğu olmadığından, izlediği yabancı ve kaçınılmaz yolun sonuna yaklaşmıştı.

Sam'in babası, kendi kendine Doom adını takan Ikkemotubbe'ydi. Sam çocuğa bunu anlatmıştı – yaşlı Issetibbeha'nın kız kardeşinin oğlu olan Ikkemotubbe'nin nasıl gençliğinde New Orleans'a kaçtığını, yedi yıl sonra yanında, adının Şövalye Soeur-Blonde de Vitry olduğunu söyleyen Fransız bir arkadaşla döndüğünü, bu Fransız'ın da herhalde kendi ailesinin Ikkemotubbe'si olduğunu ve adamın daha o zamandan Ikkemotubbe'ye *Du Homme* demeye başladığını anlatmıştı; Ikkemotubbe geri dönmüş, yuvaya gelmişti, yanında, bu yabancı Aramis ve Sam'in annesi olacak olan, zenci-beyaz kırması bir köle kadın ve sim dantelli şapkasıyla ceket ve içinde bir aylık köpek yavruları bulunan şarap sandığı bir sepet ve içinde ince toz şekere benzer beyaz bir toz bulunan altın enfiye kutusu vardı. Gene Sam anlatmıştı, onu ırmak iskelesinde bekâr gençliğinden üç dört arkadaşının karşıladığını, dumanı tüten meşalenin ışığı şapkasının parlak bandıyla ceketinin üstünde pırıldarken Doom'un nasıl çamurların üstünde çömelip köpek yavrularından birini sepet sandıktan çıkardığını, yavrunun dilinin üstüne beyaz tozdan bir tutam koyduğunu, yavrunun onu tutanın elinden atmasına fırsat kalmadan öldüğünü. Ve Sam anlatmıştı, ölen Issetibbeha'nın yerine oğlu Mocketubbe'nin, Doom'un şişman kuzeninin geçtiği Çiftliğe nasıl döndüklerini ve ertesi gün Mocketubbe'nin sekiz yaşındaki oğlunun nasıl aniden öldüğünü ve o gün öğlenden sonra Mocketubbe'yle ötekilerin çoğunun (Sam bunlara Halk diyordu) gözleri önünde Doom'un şarap sandığından bir yavru köpek daha çıkarıp onun da diline bir tutam toz koyduğunu, Mocketubbe'nin tahttan feragat ettiği-

ni ve Doom'un, Fransız arkadaşının zaten ona vermiş olduğu Adam adını aldığını. Nasıl ertesi gün, tahta çıkma kutlamaları sırasında Doom'un o sırada hamile olan melez kadınla miras olarak henüz kendine kalan kölelerden birinin evlendiğini ilan ettiğini (Sam Fathers, Chickasaw dilinde İki-Babası-Vardı anlamına gelen adını böyle almış), iki yıl sonra da adamı, kadını ve çocuğu, kendi çocuğu olan çocuğu, beyaz bir komşusuna, Carothers McCaslin'e sattığını gene Sam anlatmıştı.

Bunlar yetmiş yıl önce olmuştu. ocuk onu ilk tanıdığında Sam Fathers altmış yaşındaydı – uzun boylu olmayan, daha çok tıknaz bir adam, görünüşte pek yerinden kımıldamayan, kasları gevşek biri gibi, ama gerçekte öyle değil, yetmişinde bile tek beyaz teli olmayan saçları at yelesi gibi, yüzünde de yaşını gösteren hiçbir Şey yok, ta ki gülümseyene kadar; zenci kanı taşıdığının görünürdeki tek izi, saçlarıyla tırnaklarındaki hafif donukluk, bir de gözlerinde dikkatinizi çeken bir Şey, her zaman orada olmadığı için dikkatinizi çeken, istirahat halindeyken ortaya çıkan, o durumda bile her zaman görülmeyen bir Şey – gözlerin biçimi ya da renginde değil, ama ifadesinde beliren bir Şey; bunun ne olduğunu çocuğun kuzeni ona söylemişti: Ham'den aldığı bir miras değildi bu ifade, kulluğun değil, köleliğin, kanındaki bir bölümün kölelerin kanından geldiğini bilmenin gözlerdeki anlatımıydı. McCaslin, "Kafesteki yaşlı bir aslan ya da ayı gibi," dedi. "Kafeste doğdu, bütün hayatı boyunca da kafesteydi; başka bir Şey bilmiyor. Derken burnu bir koku alıyor. Herhangi bir koku olabilir, herhangi bir Şeyin yanından geçip sonra onun burun deliklerine gelen bir esinti. Ama o bir an için bu kokuda kendi gözleriyle hiç görmediği kızgın l ya da kamışlığı buluyor, belki de görse tanıyamayacağı, gitse içinde barınamayacağını herhalde bildiği yeri buluyor. Ama artık kokladığı bu yer değil. Kafesin kokusunu duyuyor. O dakikaya kadar duymamıştı kafesin kokusunu. O anda kızgın kumlar ya da kamışlık burun deliklerine flledi ve uzaklaştı, Şimdi tek duyabildiği koku kafes oldu. Gözlerine o ifadeyi veren Şey işte bu."

"O zaman bırak da gitsin!" dedi ocuk. "Bırak gitsin!"

Kuzeni kısaca güldü. Sonra gülmeyi, daha doğrusu o se-

si çıkarmayı bıraktı, aslında hiç gülmemişti. “Onun kafesi McCaslin’ler değil,” dedi kuzeni. “Sam vahşi bir adamdı. Doğduğunda, küçük beyaz karışımı dışında, iki taraftan da taşıdığı kanda birçok şeyin bilgisi vardı; bu bilgiler bizim kanımızdan o kadar çok önce ehlileştirilip çıkarıldı ki, biz yalnız onları unutmakla kalmadık, kendimizi kendi kaynaklarımızdan korumak için sürüler halinde birlikte yaşamak zorundayız. Sam yalnız bir savaşçının değil, bir reisin oğluydu. Sonra büyüdü, bir şeyler öğrendi ve ihanete uğradığını anladı, damarlarındaki kan, savaşçıların, reislerin kanı ihanete uğramıştı. İhanet eden babası değildi,” diye çabucak ekledi McCaslin. “Annesiyle kendisini köleliğe satan yaşlı Doom’u belki de hiç suçlamadı, çünkü belki kendine verilen zararın bundan daha önce başladığına inanıyordu; kendinin de Doom’un da damarlarındaki aynı savaşçıların, reislerin kanıydı ve bu kan annesinin kendisine verdiği kara kan aracılığıyla ihanete uğramıştı. İhanet eden, damarlarındaki kara kan değildi, annesi de bile bile ihanet etmemişti, ama kölelerin kanıyla birlikte biraz da onları köle yapanların kanını ona vererek gene de ihanet etmişti; Sam’in savaş alanı, yenilgisinin yer aldığı sahne, bu yenilginin anıt mezarı Sam’in gene kendisiydi. Onun kafesi biz değiliz,” dedi McCaslin. “Şimdiye kadar hiç kimsenin, ya da babanın, Buddy Day’ının bile, ona bir şey yap ya da yapma dediğini ve onun buna kulak verdiğini duydun mu hiç?”

Doğruydü. Onu ilk kez çiftliğin demirci dükkânının kapısında otururken gördüğünü anımsıyordu; ormana gitmediği zamanlarda orada saban demirlerini biler, aletleri onarır, biraz marangozluk bile yapardı. Ve bazen de, ormanın onu çekmediği kimi günlerde, dükkân çiftliğin yapılmasını beklediği işlerle dolup taşsa da, Sam, bir yarım ya da bütün gün orada hiçbir şey yapmadan oturur, hiç kimse, ne kendi günlerinde çocuğun babasıyla onun ikiz kardeşi, ne de onlardan sonra resmen olmasa da pratik olarak çiftliğin başına gelen kuzeni McCaslin, ona, “Yarın güneş batmadan bu iş bitecek,” ya da, “Bu iş neden dün yapılmadı?” demezdi. Ve her yıl bir kez, kasım ayında çocuk o gün kubbeli bezden tepesi takılan arabanın yüklendiğini görürdü – tütsü evinden yiyecekler, jambon, sosis, dükkândan

kahve, un ve melas, kampa et gelene kadar köpeklerin yemesi için daha dün gece kesilen sığırın tamamı, köpeklerin kendilerinin konduğu sandık, sonra yataklar, tüfekler, borular, lambalar, baltalar arabaya yüklenir, çocuğun av giysileri içindeki kuzeni McCaslin'le Sam Fathers arabacı yerine, Tennie'nin Jim köpek sandığının üstüne oturur, Jefferson'a doğru yola çıkarlardı; orada Binbaşı de Spain ve General Compson ve Boon Hogganbeck ve Walter Ewell ile buluşup Tallahatchie'nin büyük vadisinde, geyikle ayının bulunduğu yerlerde avlanmaya giderlerdi, iki haftalığına. Ancak çocuk arabanın yüklenmesi bitmeden daha fazla bakmaya dayanamayacağını anlardı; neredeyse koşarak oradan uzaklaşır, kendinin arabayı, kimsenin de kendini göremeyeceği bir köşenin arkasına gidip beklerdi; kendini tutar, kaskatı durup ağlamaz, kendi kendine, "Çok kalmadı. Üç yıl sonra" (ya da iki, ya da bir yıl sonra) "on yaşında olurum. Cass o zaman gidebilirsin dedi," diye fısıldardı.

Sam Fathers çalıştığı zaman beyaz adamların yaptığı işleri yapar, başka bir şey yapmazdı: Carothers McCaslin'in eskiden kölesi olan zenciler gibi kendine ayrılan topraklarda çiftçilik yapmaz, daha genç olan ya da yeni gelen zencilerin yaptığı gibi gündelikle tarlada da çalışmazdı – çocuk bu konuda ihtiyar Carothers ile Sam arasında, ya da belki ondan sonra, Carothers'ın ikiz oğulları ile Sam arasında nasıl bir anlaşma yapıldığını hiçbir zaman öğrenemedi. Çünkü Sam zenci kulübelerinin orada, kendi de bir zenci kulübesinde oturur, zencilerle ahbaplık eder (çocuk büyüdükten, evden kendi başına çıkıp demirci dükkânına gelmeye, sonra da tüfek taşımaya başladıktan sonra Sam herhangi bir kimseyle ne kadar ahbaplık ettiyse), onlar gibi giyinip onlar gibi konuşur, ara sıra onlarla birlikte zenci kilisesine bile giderdi, ama hâlâ bir Chickasaw reisinin oğluydu ve zenciler de bunu biliyordu. Yalnız zenciler değil, çocuk da böyle düşünüyordu. Boon Hogganbeck'in büyükannesi de bir Chickasaw kadınıydı, o günden bu yana ailede beyaz kan egemen olmuştu, Boon beyaz bir adamdı, ama reis soyundan gelmiyordu. En azından çocuk Boon'la Sam'i yan yana görünce aradaki farkın hemen anlaşıldığını düşünüyordu; Boon bile bu farkı biliyordu sanki – o Boon ki, bir kimsenin kendinden daha

soylu olabileceği düşüncesini hiç aklına getirmezdi. Bir adam ondan daha akıllı ya da daha zengin (Boon buna şanslı diyordu) olabilirdi ama daha soylu olamazdı. Boon mastı cinsinden bir köpekti, tümüyle sadık, bağlılığını Binbaşı de Spain'le çocuğun kuzeni McCaslin arasında eşit olarak bölüştürmüştü, yediği ekmek için tümüyle onlara bağımlıydı, yediği ekmeği de bu ikisi arasında bölüştürüyordu, dayanıklı, cömert, yeterince yürekli, her türlü iştaha açık ve muhakeme yetisinden hemen hemen tümüyle yoksundu. Sam Fathers ise, en azından çocuğun gözünde, yalnız kuzeni McCaslin'le Binbaşı de Spain'e karşı değil bütün beyazlara karşı ağırbaşlı, vakur bir tavır takınabilen, yaltaklanmadığı gibi zencilerin beyazlarla kendi aralarına diktikleri bir duvar olan, her an gülmeye hazır bir neşe içinde görünmeye de çalışmayan kişiydi. Sam çocuğun kuzeni McCaslin'e yalnız bir insanın ötekine davrandığı gibi davranmakla kalmıyor, yaşlı bir adamın genç bir adama davrandığı gibi davranıyordu.

Sam çocuğa ormanı öğretti, avlanmayı, ne zaman ateş edileceğini, ne zaman ateş edilmeyeceğini, ne zaman öldürülüp ne zaman öldürülmeyeceğini, bundan da iyisi, daha sonra bu avla ne yapılacağını öğretti. Sonra konuşurdu Sam çocukla, ikisi yaz gecesinin parlak, yere yakın yıldızları altında bir tepede oturup köpeklerin tilkiyi yakına getirdiğini iştirmeyi beklerken, ya da köpekler dere boyunda bir rakunun izini sürerken, kasımda, aralıkta, ormanda bir ateşin başında, ya da nisan sabahlarında ateşsiz, zifiri karanlıkta, yoğun çiyin içinde hindi tüneğinin altında çömelmiş otururlarken konuşurdu. Çocuk soru sormazdı; Sam sorulara karşı tepki vermezdi. Çocuk yalnızca oturup bekler ve dinlerdi ve Sam konuşmaya başlardı; eski günleri, tanıyacak kadar aralarında yaşamaya vakit bulamadığı, bu nedenle de anımsamadığı Halkı (babasının yüzünü gördüğünü bile anımsamıyordu) ve kanının karıştığı ama Halkın yerini alamayan öteki ırkı anlatırdı.

Ve Sam o eski günleri, çocuğun tanıdığı iki ırktan da ayrı bir ırkın ölmüş, kaybolmuş insanlarını anlatırken, eski günler eski günler olmaktan çıkar, çocuğun şimdisinin bir parçası olur, olaylar çocuğa yalnızca dün olmuş gibi gelmekle kalmaz,

hâlâ oluyormuş, onları yaşayanlar hâlâ soluk alıp dolaşüyor, gerçek gölgeleri bırakıp gitmedikleri toprağın üstüne düşüyormuş gibi gelirdi. Dahası da var: Sanki kimi olaylar henüz yer almamıştı, ama yarın olacaktı; sonunda çocuğa öyle gelirdi ki, kendi de henüz var olmamıştı; çocuğun kendi ırkı da, onların birlikte getirdiği köle ırk da henüz gelmemişti buralara; Sam'le ikisinin üstünde avlandıkları topraklar önce büyükbabasının, sonra babasıyla amcasının, şimdi de kuzenini ve bir gün kendinin olacaktı, ama aslında bu toprakların onların elinde olması önemsiz ve gerçekdışı bir şeydi, tıpkı Jefferson arşivlerindeki defterin, bu toprakların onlara ait olduğunu belirten, şimdi silik soluk olmuş arkaik yazıları gibi; ve sanki burada konuk olan çocuğun kendisiydi, Sam Fathers'ın sesinden ev sahiplerini dinliyordu.

Üç yıl önceye kadar onlardan iki tane vardı, öteki safkan Chickasaw Sam Fathers'tan da beter kaybolmuş biriydi. Geçmişini bilen yoktu. Adının Jobaker olduğunu söylerdi, tek sözcük gibi. Çiftlikten ve herhangi başka bir yerleşim yerinden sekiz kilometre ötede insanlardan uzakta, küçük, pis bir kulübede yaşardı. Pazarda av eti satmak için avlanır, balık tutar, zenci ya da beyaz, kimseyle konuşmazdı; hiçbir zenci onun yoluna çıkmaz, hiç kimse kulübesine yaklaşmaya cesaret edemezdi – Sam dışında. Belki ayda bir kez de çocuk onu Sam'in dükkânında bulurdu – iki yaşlı adam toprak yerde topuklarının üstünde çömelir, zenci İngilizcesi ile tekdüze bir dağ lehçesinin karışımı bir dilde konuşurlar, ara sıra, çocuğun da çömelip yanlarında otururken zamanla öğrenmeye başladığı o eski dilden bir cümleyi de araya katarlardı. Sonra Jobaker öldü. Daha doğrusu bir süredir onu kimse görmemişti. Derken bir sabah Sam'i bulamadılar, kimse, çocuk bile, ne zaman nereye gittiğini bilmiyordu; sonunda o gece dere boyunda avlanan zenciler birden alevlerin parladığını görüp o yana gittiler. Yanan, Jobaker'ın kulübesiydi, ama onlar kulübenin yakınına bile gelemeden arkadaki gölgelerin içinden biri onlara ateş etti. Ateş eden Sam'di, ama Jobaker'ın mezarı hiçbir zaman bulunamadı.

Ertesi sabah çocuk kuzeniyle kahvaltıdayken Sam'in yemek odasının penceresi önünden geçtiğini gördü ve eve de-

mirci dükkânından daha yakın bir yerde onu hiç görmediğini anımsadı. Yemeği bile bıraktı; o ve kuzeni durup kiler kapısının dışından gelen sesleri dinlediler; sonra kapı açıldı, Sam elinde şapkasıyla ama kapıya vurmada içeride girdi, oysa evdeki hizmet edenler dışında herkes girmeden kapıya vururdu, ancak Sam kapının arkasından kapanmasına yetecek kadar ilerleyip ikisine de bakmadan durdu – zenci giysilerinin üstünde Kızılderili yüzü, onların başlarının üstündeki bir şeye ya da odada bile olmayan bir şeye bakıyordu.

“Gitmek istiyorum,” dedi. “Gidip Büyük Vadi’de yaşamak istiyorum.”

“Orada yaşamak mı?” dedi çocuğun kuzeni.

“Binbaşı de Spain’le sizin kampınızda, avlanmaya gittiğiniz yerde,” dedi Sam. “Siz yokken oraya göz kulak olabilirim. Büyük kulübede oturmamı istemezseniz ormanda kendime küçük bir ev yapabilirim.”

“Peki, Isaac ne olacak?” dedi çocuğun kuzeni. “Ondan nasıl ayrılacaksın? Onu da mı yanında götüreceksin?” Ama Sam hâlâ ikisine de bakmıyor, kapının hemen önünde, ne düşündüğü anlaşılamayan, yalnız gülümsediğinde yaşlılığını ele veren yüzüyle duruyordu.

“Gitmek istiyorum,” dedi. “Bırakın gideyim.”

“Peki,” dedi çocuğun kuzeni yavaşça. “Binbaşı de Spain’le konuşurum. Yakında mı gitmek istiyorsun?”

“Şimdi gidiyorum,” dedi Sam. Dışarı çıktı. Hepsi bu kadar. Çocuk o zaman dokuz yaşındaydı; ona bir kimsenin, kuzeninin bile, Sam’le tartışmaya kalkışmaması son derece doğal geliyordu. Ayrıca artık dokuz yaşında olduğundan Sam’in bir burukluk duymadan, kendisini, ormanda geçirdikleri günleri geceleri bırakabileceğini anlayabiliyordu. Çocuk kendinin de Sam’in de yalnızca bu ayrılığın geçici olduğunu değil, aynı zamanda gerekli, çocuğun olgunlaşması ve bir gün kendisini adamak üzere Sam’in yaşamı boyunca onu eğittiği şey için gerekli olduğunu bildiğine inanıyordu. Bunu geçen yaz bir gece dere vadisinde köpeklerin tilkiyi geri getirdiğini duymayı beklerken konuşup kararlaştırmışlardı; çocuk şimdi ağustosun yükseklerdeki cırlak yıldızları altında geçen o konuşmada, bu-

günkü bu dakikanın bir önbilgisi, bir uyarı olduğunu görebiliyordu. "Bu yerleşik memlekette ne varsa öğrettim sana," demişti Sam. "Şimdi buralarda benim kadar iyi avlanabilirsin. Büyük Vadi için hazırsın şimdi, ayı ve geyik için. Avcının eti bunlar," demişti. "Gelecek yıl on yaşında olacaksın. Yaşını iki haneli rakamlarla yazacaksın, erkek olmaya hazırlanacaksın. Baban" (çocuğun kuzeninden her zaman baba diye söz ederdi Sam; böylece çocuk daha yetim kalmadan önce bile kuzeniyle arasındaki ilişkiyi, çocukla vasisi, akrabası, reis, ailenin başı arasındaki bir ilişki olarak değil de, çocukla onun bedenini ve aynı zamanda düşünüş biçimini yaratan adam arasındaki ilişki olarak nitelemişti) "baban o zaman bizimle gelebileceğine söz verdi." Bu nedenle çocuk Sam'in gitmesini anlayabiliyordu. Ancak neden şimdi, mart ayında, av ayının doğmasından altı ay önce gitmesi gerektiğini anlayamıyordu.

"Eğer dedikleri gibi Jobaker öldüyse," dedi çocuk, "ve Sam'in bizden başka yakını yoksa, neden Büyük Vadi'ye şimdi, bizim oraya gitmemizden altı ay önce gitmek istiyor?"

"Belki de bunu istiyor," dedi McCaslin. "Belki bir süre senden uzaklaşmak istiyor."

Ama zararı yoktu. McCaslin'le öteki büyükler sık sık böyle şeyler söylerler ama o hiç aldırmazdı, nasıl ki Sam'in artık orada yaşamak üzere Büyük Vadi'ye gitmek istediğini söylemesine aldırmadıysa. Giderse Sam'in orada altı ay kalması gerekecekti, çünkü şimdi gidip hemen geri dönmesi anlamsızdı. Ve insanların yerleşip oturduğu bu ülkede avlanmak konusunda Sam'in ya da herhangi bir kimsenin öğretebileceği her şeyi bildiğini Sam'in kendi söylemişti ona. Onun için zararı yoktu. Yaz, derken ilk kırağının düşmesinden sonra gelen bulutsuz, güneşli günler, sonra soğuk ve kendi bu kez McCaslin'le birlikte arabada ve kan dökeceği, onu yetişkin bir erkek, bir avcı yapacak olan ilk büyük avını vuracağı gün gelecekti; ondan sonra da Sam onlarla birlikte eve dönerdi, kendi de çocukça tavşanların, oposumların peşinde koşmayı geride bırakmış olurdu. O zaman kışın avcılarının yaptığı gibi ateşin başında oturup geçmiş avlardan, gelecek avlardan konuşanlardan biri de o olurdu.

Böylece Sam gitti. O kadar az şeyi vardı ki, hepsini elinde

taşıyabiliyordu. McCaslin'in onu arabayla göndermesine razı olmadığı gibi, binmek için katırlardan birini de almadı. Giderken gören de olmadı onu. Bir sabah gitmiş buldular o kadar, içinde zaten fazla bir şey olmayan kulübesinde kimse yoktu, boştu, içinde zaten pek fazla iş yapılmayan demirci dükkânı çalışmıyordu. Sonunda kasım geldi, çocuk da katıldı – kendi, kuzeni McCaslin ve Tennie'nin Jim, ve Jefferson'da onları bekleyen, öteki arabayla kendilerine katılacak olan Binbaşı de Spain ve General Compson ve Walter Ewell ve Boon ve yemek pişirmek için yaşlı Ash Amca, ve kendinin, McCaslin'in, General Compson'la Binbaşı de Spain'in binecekleri payton.

Sam kampta onları karşılamak için bekliyordu. Onları gördüğüne sevindiyse, bunu belli etmedi. İki hafta sonra da kampı toplayıp döndüklerinde üzülüyse, bunu da belli etmedi. Çünkü onlarla birlikte geri dönmedi. Geri dönen çocuk oldu, yerleşilmiş, tanıdık memlekete dönen, tek başına ve yalnız, tavşan kovalama benzeri çocukça şeylerle oyalanıp on bir ay sonra ormana geri gitmeyi bekleyecek olan, bu ilk kısa kampından kendisiyle birlikte büyük ormanın ne anlama geldiği konusunda unutulmaz bir bilgiyi getiren çocuk – nedenini bilmiyordu ancak, tehlikeli ya da özellikle düşmanca bir niteliği olmayan, ama derin, duyumsayan, devasa ve derin derin düşünen bir ortam olan bu orman onun istediği gibi, içinde ileri geri dolaşmasına izin vermişti, yaralanmamıştı çocuk ama orada küçüldüğünü ve, onurlu bir biçimde dökülmeye değer olan kanı dökünceye kadar, yabancılığını duyumsamıştı.

Sonra gene kasım gelir ve ormana geri dönerlerdi. Sam her sabah çocuğu alıp ona ayrılan bekleme noktasına götürürdü. Doğallıkla kötü noktalardan biriydi bu, çünkü daha on, on bir, on iki yaşındaydı ve henüz koşan bir geyik bile görmemişti. Ama orada dururlardı, Sam'in kendi tüfek taşımaz, aynı çocuk sekiz yaşındayken koşan tavşana ateş ettiği zaman durduğu gibi, çocuğun biraz arkasında dururdu. Kasım şafaklarında orada beklerler ve bir süre sonra köpeklerin sesini işitirlerdi. Bazen av kovalanırken iyice yakınlarından geçer, sesi duyulur ama görünmezdi; bir seferinde Boon Hogganbeck'in eski tüfeğiyle iki kez ateş ettiğini duydular; Boon o tüfekte sincaptan,

o da oturan bir sincaptan daha büyük bir şey vurmuş değildi; iki kez de Walter Ewell'ın yankı yapmayan tüfeğinin gürlendiğini duydular ki o sesi duyduktan sonra borusunun ötmesini bile beklemezsiniz.

"Ben hiç ateş edemeyeceğim," dedi çocuk. "Hiç vuramayacağım."

"Evet, vuracaksın," dedi Sam. "Bekle de gör. Avcı olacaksın. Erkek olacaksın."

Ama Sam gelmedi. Onu orada bıraktı. Binek atlarını götürmek için, paytonun onları beklediği yola kadar gelirdi, o kadar. Büyükler atlara biner, arkadan gelen, Sam'le birlikte Ash Amca'nın, Tennie'nin Jim'le çocuğun bindiği, kamp malzemesini, ganimetleri, eti, başları, boynuzların sağlam olanlarını taşıyan araba, avcının dışında balta girmemiş ormanda, yüce sakızların, servilerin, meşelerin ve geçit vermeyen kamış ve çalı duvarlarının arasından kıvrıla kıvrıla giderdi – değişen ama sürekli uzayıp giden iki duvar ve bu duvarların hemen ardında vahşi orman, ilk iki haftadan sonra çocuğun damgasını ruhunda sonsuza dek taşıyacağı, biraz eğilerek onları gözleyen, dinleyen vahşi orman, tümüyle düşman değil, çünkü onlar küçük, birçok ayı, geyik vurmuş olan Walter Ewell, Binbaşı de Spain ve General Compson bile çok küçük ve ormanda kaldıkları süre çok kısa, zararsızdı, derin derin düşünen, gizemli, devasa, neredeyse aldırılmaz bir duruşu olan vahşi ormanı heyecanlandıramayacak kadar küçük ve zararsızdı onlar.

Sonra çıkarlardı ormandan, kapısı olan bir duvar kadar sınırı belirgindi çıktıkları yerin. Birden iki yandan iskelet pamuk, mısır tarlaları akmaya başlar, kurşun renkli yağmurun altında kasvetli, hareketsiz görünürdü bunlar; şimdi, bir ev, ambarlar, insan elinin bir an üstünde gezindiği çitler arkalarındaki vahşi ormanın duvarını tutar; devasa ormanın, solgunlaşan kurşun renkli ışıktaki hâlâ içine girilemez bir görünüşü vardır, içinden çıktıkları ufak aralığı da yutmuş gibidir. Paytondan inen, kuzeni McCaslin'i, Binbaşı de Spain'i, General Compson'u ve Boon'u paytonun yanında kendilerini bekler bulurlardı. O zaman Sam arabadan iner, atlardan birine binip ötekileri iplerinden çekerek geri dönerdi. Çocuk bir süre onun arkasından

bakar, yüksek, gizemli duvarın önünde küçüle küçüle hiç ardına bakmadan ilerlemesini izlerdi. Sonra Sam girerdi o duvarın içine; çocuğun onun kimsesiz kaldığını, yalnızlık çektiğini düşündüğü, kuzeninin de öyle düşündüğünü sandığı yere dönerdi Sam.

2

Böylece o an geldi. Çocuk tetiği çekti, Sam Fathers onun döktüğü kanı yüzüne sürdü, çocuk da çocukluktan çıkıp avcı ve erkek oldu. Son gündü. Öğleden sonra kampı bozup yola çıktılar, kuzeni, Binbaşı de Spain ve General Compson ve Boon at sırtında, Walter Ewell'la zenciler, kendi ve Sam ve vurduğu geyiğin postu ve boynuzları ile arabada. Arabada başka ganimetler de olabilirdi (vardı da) ama onun gözünde yoktu hiçbiri, Sam'le ikisinin de, tıpkı o sabahki gibi, aslında yalnız oldukları varsayılabilirdi. Araba kıvrıla sarsıla, yavaş, değişken ama uzayıp giden ağaç duvarları arasından ilerliyor, vahşi orman bu duvarların ardından ve tepeden onların geçişini izliyordu; düşman olmaktan uzaktı şimdi orman, bundan böyle hiçbir zaman da düşman olmayacaktı, çünkü geyik hâlâ ormanın içinde koşup atlıyordu ve sonsuza kadar da atlayacaktı, sarsılan namlular sürekli gelecek, sonsuza kadar şaşmaz nişanlarını alıp patlayacak ve geyik hâlâ bu ölümsüzlük anından fırlayıp sonsuza kadar ölümsüz atlayacak; – araba sarsılıyor, hoplayıp zıplıyordu, erkek geyiğin görüldüğü o an, kendinin ateş edişi, Sam Fathers ve kendi ve Sam Fathers'ın yüzüne damgasını vurduğu kan, onu sonsuza kadar vahşi ormanla birleştirmiş, vahşi orman onu kabul etmişti, çünkü Sam, başardı demişti, tam o sırada Sam birden dizginleri çekip arabayı durdurdu ve hepsi yattığı yerden fırlayıp koşmaya başlayan geyiğin çıkardığı o şaşmaz ve unutulmaz sesi duydular.

Derken Boon patikadaki kıvrımın ötesinden bağırdı ve, duran arabada kıpırdamadan otururlarken, Walter ve çocuk tüfeklerine uzanırken, Boon koştura koştura geri geldi, şapkasıyla katırı dehliyordu, onlara bağırırken yüzü heyecan için-

deydi. Derken öteki atlılar da atlarını mahmuzlayarak kıvrımı döndüler.

"Köpekleri getirin!" diye haykırdı Boon. "Köpekleri getirin! Geyiğin başında en azından on dört boynuz vardı! Papaya korusunda yolun tam kenarına yatmış! Orda olduğunu bilsem çakımla kesebilirdim boğazını!"

"Ondan kaçmış olmalı," dedi Walter. "Tüfeğinin olmadığını görmüştür." Walter tüfeğini alıp arabadan inmişti bile. Çocuk da tüfeğini alıp indi, öteki atlılar da geldiler, Boon da nasıl olduysa katırından indi, arabadaki kamp araç gereçlerini yoklayıp tüfeğini arıyor, bir yandan da bağırıp duruyordu: "Köpekleri getirin! Köpekleri getirin!" Çocuğa öyle geldi ki, büyükler sonsuza kadar ne yapacaklarına karar veremeyeceklerdi – yaşlı adamların damarlarında soğuk ve yavaş akan kan, kendi yaşı ile onlarınki arasındaki yıllarda değişik bir madde olmuş, kendi damarlarındaki, dahası Boon'la Walter Ewell'in damarlarındaki kandan bile farklı, daha soğuk bir madde haline gelmişti.

"Ne dersin Sam?" dedi Binbaşı de Spain. "Köpekler geri getirebilirler mi geyiği?"

"Köpek gerekmez," dedi Sam. "Peşinde köpekleri duymazsa bir çember çizer, güneş batarken dönüp buraya yatmaya gelir."

"Peki," dedi Binbaşı de Spain. "Siz çocuklar atları alın. Biz arabayla yola çıkıp sizi orada bekleriz." O ve General Compson ve McCaslin arabaya bindiler, Boon ve Walter ve Sam ve çocuk atlara binip patikadan ayrılarak geri döndüler. Bir saat, Sam'in gösterdiği yolda, öğleden sonranın şafaktan bu yana pek değişmeyen, arada bir geçiş süreci olmadan karanlığa dönüşecek olan kurşun renkli aydınlığında ilerlediler.

"Daha fazla gitmeyelim," dedi Sam. "Rüzgâra karşı gelecek. Katırların kokusunu duymasını istemeyiz." Binekleri korulukta bağladılar. Belirsiz öğleden sonra aydınlığında Sam şimdi yürüyerek önlerine düşmüştü, çocuk onun hemen ardında, öbür ikisi de çocuğun hemen arkasında (ya da çocuk öyle sanıyordu). Ama değillerdi. Sam yürümeyi bırakmadan, başını hafifçe çevirip iki kez omzunun üstünden onunla konuştu. "Zamanın var. Biz oraya ondan önce varırız," dedi.

Böylece o da daha yavaş yürümeye çalıştı. Henüz hareket ettiğini bile görmediği geyiğin içinde ilerlediği zamanın baş döndürücü hızını, bilerek yavaşlatmaya çalıştı, ona öyle geliyordu ki, Sam geyiğin koşusunda bir çember çizerek onlara doğru geri geleceğini söylemişti ama, peşinde onu koşturacak köpekler olmamasına karşın, zaman, geyiği geri dönüşü olmayan bir biçimde, onlardan uzaklara, daha, daha çok uzaklara taşıyordu. Yürümeyi sürdürdüler; belki bir saat daha, belki bunun iki katı, belki de yarım saat geçmişti, çocuk ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordu. Derken bir sırta geldiler. Çocuk daha önce buraya gelmediğinden bunun bir sırt olduğunu bilemezdi. Tek bildiği, ormanaltı bitkileri seyreltiğine göre, hafif bir eğime geldikleri, toprağın, belli belirsiz bir eğimle, sık bir kamış duvarına doğru yükseldiğiydi. Sam durdu. "İşte burası," dedi. Walter'la Boon'a söylüyordu: "Bu sırtı izleyin, iki yol ayrımına geleceksiniz. İzleri görürsünüz. Geyik geçerse bu üç noktanın birinden geçer."

Walter bir süre çevresine bakındı. "Biliyorum," dedi. "Geyiğinizi gördüm. Geçen pazartesi buradaydım. Bir yıllıktan daha büyük olmayan bir yavru o geyik."

"Bir yıllık yavru mu?" dedi Boon. Yürürken soluk soluğa kalmıştı. Yüzünde biraz çılgın bir ifade vardı. "Benim gördüğüm geyik bir yıllık yavruysa, ben daha anaokuluna gidiyorum."

"O zaman demek ben bir tavşan gördüm," dedi Walter. "Ben her zaman senin ilkokula başlamadan iki yıl önce okulu bıraktığını duyardım."

Boon öfkeli öfkeli Walter'e baktı. "Onu vurmak istemiyorsan, çekil yoldan," dedi. "Git bir yere otur, Tanrım, ben -"

Sam alçak sesle, "Burada durarak kimse vuramaz geyiği," dedi.

"Sam'in hakkı var," dedi Walter. Yürümek için tüfeğinin gümüş renkli namlusunu aşağı verdi. "Biraz daha fazla hareket ve biraz daha fazla sessizlik. Hogganbeck sekiz kilometre daha yürüyebilir, rüzgar sırtımızda olmasa bile," dedi. Yola koyuldular. Çocuk bir süre Bonn'un konuştuğunu duyabildi, az sonra bu ses de kesildi, Sonra Sam'le ikisi bir kez daha küçük bir

korulukta kocaman bir meşenin önünde kımıldamadan durdular, gene bir şey yoktu. Yalnızca tepelerinde yükselen vahşi ormanla soluk ışıktaki kasvetli yalnızlık, bir de bütün gün durmayan hafif, soğuk yağmurun ince mırıltısı. Derken, sanki onların yerlerini alıp kımıldamadan durmalarını beklermiş gibi, vahşi orman yeniden soluk almaya başladı. Sanki onların üstüne doğru eğilmişti, ayrı ayrı bekleme noktalarında, çocuğun ve Sam'in ve Walter'ın ve Boon'un üstüne eğilmişti, devasa, dikkatli, yan tutmayan ve her şeyi bilen, içinde bir yerlerde büyük erkek geyiğin dolaştığı orman; henüz peşine düşülmediği için koşmayan, henüz korkmamış, hiçbir zaman da korkak olmayan ama yalnızca uyanık, onların da olduğu gibi uyanık olan geyik, belki de çemberini çizip dönüş yoluna girmişti bile, belki de çok yakınlarındaydı, belki de çok eskiden beri var olan ölümsüz Hakem'in gözünün onların üstünde olduğunu o da fark etmişti. Çünkü o sırada çocuk daha on iki yaşındaydı ve o sabah başından bir şey geçmişti: İki saniyeden az bir süre içinde dünkü çocuk olmaktan çıkmıştı. Ya da belki bunun da bir önemi yoktu, belki çocuk bir yana, kentte büyümüş yetişkin bir adam bile anlayamazdı, aldığı canı sevmenin ne demek olduğunu. Çocuk gene titremeye başladı.

"İyi ki şimdi başladı," diye fısıldadı. Konuşurken kımıldamıyor, yalnız dudaklarıyla çıkan sözcükleri biçimlendiriyordu. "O zaman geçmiş olur. Tüfeği kaldırıncı –"

Sam de konuşmadı, "Sus," dedi.

"O kadar yakında mı?" diye fısıldadı çocuk. "Ne dersin –"

"Sus," dedi Sam. O da sustu. Ama titremesini durduramıyordu. Durdurmaya çalışmadı, çünkü sarsılmadan durması gerektiği anda titremenin geçeceğini biliyordu; Sam Fathers onu kutsayıp zayıflık ve pişmanlık duygularından arındırmamış mıydı zaten? Sam'in onu arındırdığı duygular zayıflık ve pişmanlıktı, yaşayan ve koşan ve en ihtişamlı, en hızlı olduğu bir anda, bir saniye içinde yaşamı sona eren her şeye karşı duyulan sevgiden arınmış değildi. İşte bu nedenle kımıldamadan durdular, derin derin, sessizce ve sürekli soluk alarak. Güneş olsa şimdi batmaya yaklaşırdı; kurşuni, değişmez ışığın sıklaştığını, yoğunlaştığını sandı, sonra birden anladı ki bu

onun kendi soluk alış, kendi yüreği, kendi kanıydı – bir şey, her şey ve şu Sam Fathers. gerçekten de ona bir damga vurmuş, bu onu yalnızca avcı yapmakla kalmamış, aynı zamanda Sam'le onun yok olmuş halkında bulunan bir şeyle damgalamıştı. O zaman soluğunu tuttu; yalnız yüreği, kanı vardı şimdi ve bunun ardından gelen sessizlikte vahşi orman da soluk almayı kesti, soluğunu tutmuş, eğilip abanıyor, devasa, yan tutmayan tavrıyla bekliyordu. Derken çocuğun titremesi de, önceden tahmin ettiği gibi, geçti; o zaman tüfeğinin iki ağır horozunu çekti.

Derken her şey geçti; olup bitti. Issızlık henüz yeniden soluk almaya başlamamıştı; yalnızca çocuğu gözlemeyi bırakmış başka yere bakıyordu, ona arkasını bile dönmüştü, sırtta çok yukarılarda başka bir noktaya bakıyordu; çocuk kendi gözleriyle görmüşçesine geyiğin kamışlığın kenarına kadar geldiğini, onları ya gördüğünü, ya da kokularını alıp geri döndüğünü anlamıştı. Ancak ıssızlık yeniden soluk almaya başlamadı. Yeniden soluk almalıydı ama almadı. Hâlâ durup daha önce gözlediği şeyi gözlüyordu ama o şey burada değildi, ıssızlık bakıyordu ve baktığı yer çocukla Sam'in durduğu yer değildi; kaskatı kesilen, kendi de soluk almayan çocuk aklımdan, *Hayır! Hayır!* diye geçirdi, ama artık çok geç olduğunu biliyor, iki üç yıl önceki umutsuzluğuyla, *Bana hiçbir zaman ateş etme fırsatı çıkmayacak,* diye düşünüyordu. Derken işitti – Walter Ewell'in her zaman attığını vuran tüfeğinden çıkan tek merminin sesini duydu. Sonra da borunun yumuşak sesi sırttan aşağı süzülüp geldi ve çocuğun içinden bir şeyler koptu, geyiğe ateş etme fırsatının çıkmasını baştan beri beklemediğini anladı.

"Tamam sanırım," dedi. "Walter Ewell vurdu onu." Farkında olmadan tüfeğini hafifçe kaldırmıştı. Şimdi tüfeği indirdi, horozlardan birini de indirmiş, kamışlıktan çıkmak için dönmüştü ki Sam konuştu:

"Bekle!"

"Beklemek mi?" diye bağırdı çocuk. Kaçırılmış fırsatın, uçup giden şansın verdiği acıyla nasıl da Sam'e dönüp hışımla, "Ne beklemesi? Boruyu duymuyor musun?" dediğini anımsayacaktı.

Sam'in orada nasıl durduğunu da anımsayacaktı. Sam kı-
mıldamamıştı. Uzun boylu değildi; kısa ve biraz kalındı, çocuk
da geçen bir iki yıl içinde hızla boy atmıştı, öyle ki ikisinin boy-
ları arasında fazla bir fark yoktu; gene de Sam çocuğun başının
üstünden sırtın tepesine, borunun sesine doğru bakıyordu; çoc-
uk Sam'in kendini görmediğini de anladı; çocuğun hâlâ ora-
da, yanında olduğunu biliyor ama onu görmüyordu. O zaman
çocuk geyiği gördü. Sırttan aşağı doğru, sanki ölümünü haber
veren boru sesinin içinden çıkıp geliyordu. Koşmuyordu, koca-
mandı, acelesizdi, boynuzlarını alçak dallardan geçirmek için
başını sağa sola eğerek yürüyordu; çocuk da, Sam her zamanki
gibi arkasında değil bu kez yanında, tüfek hâlâ biraz doğrul-
tulmuş, horozlardan biri hâlâ kalkık, duruyordu.

Derken geyik onları gördü. Gene de koşmaya başlamadı.
Yalnızca bir an durdu, herhangi bir insandan daha boyluydu,
onlara baktı; sonra kasları yumuşayıp toparlandı. Yolunu değişt-
tirmede bile, kaçmıyordu, koşmuyordu da, geyiklerin o kanatlı,
o çabasız rahatlığıyla ilerleyip onların altı yedi metre ötesinden
geçti, başı yukarda, gözü mağrur ve kibirli değil, ama dopdo-
lu, vahşi ve korkusuz; ve şimdi çocuğun yanında duran Sam,
avcunu dışarı doğru açıp sağ kolunu dimdik yukarıya kaldır-
dı, çocuğun Joe Baker'la onun demirci dükkânında konuşma-
larını dinleyip öğrendiği o dilde konuştu, bir yandan da Walter
Ewell'in borusu hâlâ çalıyor, onları ölü bir geyiğin yanına çağı-
rıyordu.

"Ole, Reis," dedi Sam. "Büyükbaba."

Walter'ın yanına vardıklarında, o, arkası onlara dönük, kı-
mıldamadan, neredeyse şaşkın ve düşünceli, ayaklarının dibine
bakıyordu. Başını kaldırmadı.

Yavaşça, "Buraya gel, Sam," dedi. Yanına gittiklerinde gene
başını kaldırmadı, yerde daha geçen bahar yavru olan, boynuz-
ları henüz çıkmış küçük bir geyik vardı. Walter, "O kadar kü-
çük ki neredeyse vurmayacaktım," dedi. "Ama şu bıraktığı iz-
lere bir bakın. Nerdeyse bir ineğin ayak izleri kadar kocaman.
Üstünde yattığı izlerden başkası olsa, burada benim görmedi-
ğim başka bir geyik daha bulunduğuna yemin edebilirdim."

Yolda paytonun beklediği yere vardıklarında karanlık basmıştı. Hava soğuyordu, yağmur dinmiş, gökyüzü rüzgârla açılmaya başlamıştı. Kuzeni, Binbaşı de Spain ve General Compson bir ateş yakmışlardı. "Vurdunuz mu onu?" dedi Binbaşı de Spain.

Walter, "Yavru boynuzları olan büyükçe bir bataklık tavşanı vurduk," dedi. Küçük geyiği katırından indirdi. Çocuğun kuzeni McCaslin geyiğe baktı.

"Büyük geyiği gören olmadı mı?" diye sordu.

"Boon'un bile onu gördüğüne inanmıyorum," dedi Walter. "Boon'un ürküttüğü şey, birinin o korulukta kaybettiği inekti belki de," dedi. Boon ilenmeye, sövgüler yağdırmaya başladı, Walter'a, köpekleri salmadığı için Sam'e, geyiğe ve her şeye.

"Aldırma," dedi Binbaşı de Spain. "Gelecek sonbaharda geldiğimizde burada olur. Hadi yola çıkalım."

Walter'ı Jefferson'dan üç kilometre uzaktaki evinin bahçe kapısında bıraktıklarında vakit gece yarısını geçmişti; General Compson'u evine bıraktıklarında daha da geçti, sonra da onun ve McCaslin'in gecenin geri kalan bölümünü geçirecekleri Binbaşı de Spain'in evine geldiler, çünkü kendi çiftliklerine daha yirmi yedi kilometre vardı. Hava soğuktan şimdi, gökyüzü açıldı; güneş doğana kadar şiddetli bir don olacaktı; atların ayaklarının, tekerleklerin, arabadan inip Binbaşı de Spain'in bahçesinden geçerek eve girerlerken kendi ayaklarının altındaki toprak şimdiden donmuştu; ev karanlık ve sıcaktı, karanlık merdivenlerden el yordamıyla çıktılar. Sonra Binbaşı de Spain bir mum bulup yaktı; yabancıları oldukları odaya girdiler, çarşafaları onlar içine girip ısıtıcaya kadar soğuk olan büyük, derin yatağa yattılar, sonunda çocuğun titremesi geçti ve birden McCaslin'e olanları anlattı; McCaslin ses çıkarmadan sonuna kadar onu dinledi. "İnanmıyorsun," dedi çocuk. "Biliyorum inan—"

"Neden olmasın?" dedi McCaslin. "Burada, yeryüzünde, olup biten her şeyi bir düşün. Düşün ki yaşamak, hayattan tat almak için kaynayan güçlü kanı sonunda toprak emiyor. Elbette aynı zamanda keder ve acı da var, ama gene de, her şeye karşın, hayat yaşayana bir şeyler, pek çok şey veriyor, çün-

kü sonuçta acı çekmek olduğuna inandığın bir şeye katlanmak zorunda değilsin, her zaman bunu durdurmayı, buna bir son vermeyi seçebilirsin. Ve acı çekmek, kederlenmek bile hiçlikten iyidir, yaşamamaktan kötü yalnız bir tek şey vardır, o da utanç. Ama sonsuza dek yaşayamazsın, ve hayat her zaman sen tüm olanakları yaşayıp tüketmeden önce biter. Ve bütün bunlar bir yerlerde var olmayı sürdürmeli, bütün bunlar yalnızca bir yana atılmak için icat edilmiş, yaratılmış olamaz. Ve toprak derin değildir; kayaya gelene dek çok fazla toprak yoktur. Ve toprak nesnelere alıp kendinde saklamak istemez; onları yeniden kullanmak ister. Tohuma, meşe palamutlarına baksana, gömmeye kalktığın kokmuş ete bile ne olduğuna bak: O da yok olmayı reddeder, yeniden ışığa, havaya erişinceye dek kaynaşır, savaşıyor, durmadan güneşi arar. Ve onlar –“ çocuk bir an için onun pencerenin önündeki elinin silüetini gördü, gözleri artık karanlığa alıştığından tertemiz, buzlu yıldızların pırıldadığı gökyüzünü de görebiliyordu. –“ onlar da bunu istemez, buna gerek duymaz. Üstelik, neden istesin ki, bu dünyadaki yaşama doymamışken, kanı hâlâ kanken kullanıp tat aldığı yerlerin aynısında bol bol gezinecek yer bulup istediği gibi dolaştığına göre.”

“Ama biz onları istiyoruz,” dedi çocuk. “Biz onları da istiyoruz. Bize de onlara da bol bol yer var.”

“Haklısın,” dedi McCaslin. “Maddi varlıklarının olmadığını var sayalım, yere gölgelerinin düşmediğini –“

“Ama ben onu gördüm!” diye bağırdı çocuk. “Gördüm onu!”

“Yavaş ol,” dedi McCaslin. Bir an eli çocuğun yorganının altındaki bacağına dokundu. “Yavaş ol. Gördüğünü biliyorum. Ben de gördüm. İlk geyiğimi vurduğumda Sam beni de bir kez götürdü oraya.”

Ayı

1

Bu sefer bir adamla bir de köpek vardı. Koca Ben'i, ayıyı sayarsak iki hayvan, Boon Hogganbeck'i sayarsak iki adam; Boon'da da Sam Fathers'taki kanın aynısından biraz vardı ama o soylu değildi, yalnızca Sam, Koca Ben ve melez Aslan kusursuzdu, bozulmamıştı ve bozulamazdı.

On altı yaşındaydı. Altı yıldır yetişkin avcılarının arasında bir avcıydı. Altı yıldır konuşmaların en iyisini duymuştu. Vahşi orman üstüneydi bu konuşmalar, büyük ormanlardan konuşulmuştu, yazılı herhangi bir belgeden daha büyük ve daha eski olan ormanlardan: – yabancı toprakların herhangi bir parçasını satın aldığına inanacak kadar budala olan beyaz adamlardan, herhangi bir parçasını kendininmiş gibi gösterip bir başkasına devredecek kadar insafsız olan Kızılderiliden konuşulmuştu; bu topraklar, onlara sahip olunamayacağını bile bile bir parçasının sahibiymiş gibi davranan Binbaşı de Spain'den büyüktü; satamayacağını bile bile buraları Binbaşı de Spain'e satan yaşlı Thomas Sutpen'den yaşlıydı; kendi de satamayacağını bile bile onları yaşlı Sutpen'e satan Chickasaw reisi yaşlı Ikkemotubbe'den de eskiydi. Yabancı toprakların kendi içinde düzenlediği zorunlu yarışa, hafifletilmesi söz konusu olmayan çok eski kurallara göre koşulan, pişmanlığa yer vermeyen amansız yarışa katılan insanlarla hayvanlardan konuşulmuştu, ormanın artalanı önünde bir duvar kabartması gibi duran in-

sanlardan, beyaz, kara, Kızılderili olmayan ama avcı olan, dayanmak için gereken irade ile dayanıklılığa, hayatta kalabilmek için gereken alçakgönüllülük ile beceriye sahip olan avcılardan ve köpeklerden, ayı ve geyiklerden konuşulmuştu: – oyunların en iyisiydi bu, soluk alıp vermenin en hası, ve sonsuza kadar dinlemelerin en iyisi; geçmişe dönüp tamı tamına anımsamak için yavaştan çıkan, ağırlığı olan, kararlı sesler, somut av ganimetleri –raflara dizilmiş tüfekler, kafalar, postlar– arasında, kasaba evlerinin kütüphanelerinde ya da çiftlik evlerinin çalışma odalarında ya da (en iyisi) kampta, daha parçalanmamış, hâlâ ılık etin asılı durduğu, onu vuran adamların, kamp evi ve ocak varsa, yanan kütüklerin karşısında, ocak başında, yoksa, gerilmiş muşambaların önüne yığılan odunların dumanlı alevi çevresinde oturulup konuşulanlar. Her zaman bir şişe olurdu ve ona öyle gelirdi ki, yüreğin, beynin, kurnazlığın ve hızın o keskin ve şiddetli anları damıtılarak, kadınlarla çocukların, yeniyetmelerin içmediği, yalnızca avcıların içtiği bu kahverengi içkide toplanmıştı; avcılar döktükleri kanı değil ama yoğunlaştırılmış ölümsüz vahşi ruhu içiyorlardı; ölçülü içerlerdi, dahası alçakgönüllülükle, inançsızlar gibi aşağılık ve temelsiz bir umutla içkinin onlara kurnazlık, güç ve hız erdemlerini kazandıracığını umduklarından değil, bu erdemleri saygıyla selamlamak için içerlerdi. Böylece, bu aralık sabahının da viskiyle başlaması sanki yalnız doğal değil, aynı zamanda uygundu.

Sonradan bunun çok daha önceden başlamış olduğunu fark etti. İlk kez adını iki haneli bir rakamla yazmaya başladığı, kuzeni McCaslin'in onu ilk kez kampa, büyük ormanlara götürdüğü o gün zaten başlamıştı; yeterince alçakgönüllü ve dayanıklı olabilirse bunun karşılığında vahşi topraklardan kendine avcı adını ve payesini kazanacaktı. Tuzaktan yaralanmış ayağıyla neredeyse yüz altmış kilometre karelik bir alanda kendisi için bir ad, yaşayan bir adam gibi belirli bir unvan kazanan yaşlı ayıyı daha görmemişti ama öyküsünü biliyordu: Parçalanıp talan edilen mısır ambarları, ormana götürülüp yenilip yutulan domuz yavruları, yetişkin domuzlar, dahası, danalar, sökülüp atılan tuzaklar, kapanlar, ezilip öldürülen köpekler, ona yivli tüfeklerle, av tüfekleriyle çok yakından atılan ama ço-

cukların boruyla üflediği bezelye taneleri kadar bile etkili olmayan mermiler konusunda uzun bir öykü – çocuk doğmadan önce başlayan bir yıkıp dökme koridoru ve onun içinden, hızla değil, ama daha çok bir lokomotifin aman vermeyen, karşı konulmaz kararlılığıyla ilerleyen kaba tüylü koskocaman bir beden. Çocuk daha onu görmeden önce bile bu beden koşuyordu bilincinde. Henüz onun sol ayağının çarpık izini bıraktığı büyük ormana girmeden bile yaşlı ayı kocaman boyuyla düşlerinde yükseliyordu, kaba tüylü, kocaman, kırmızı gözlü, kötü niyetli değil, ama büyük, onu kısıtırmaya çalışan köpeklere, ondan hızlı koşmaya çalışan atlara, insanlara, onların sıktıkları mermilere, içinde yaşadığı, onu kısıtlayan memlekete göre çok büyüktü. Çocuk sanki duyumlarıyla aklının henüz algılamadığı şeyi önceden sezmişti: Ölmeye hükümlü olan, kenarları sabanlarla, baltalarla azıcık azıcık sürekli kemirilen, vahşi olduğu için korkulan o vahşi orman, yaşlı ayının kendine bir ad kazandığı ve içinde koştuğu ülkede birbirleri için bile adsız, sayısız adam; ölümlü bir hayvan bile değil, eski, ölüp gitmiş bir dönemden kalma bir tarih hatası, yılmaz, yenilmez bir hayalet, küçük, cılız insanların uyuklayan bir filin ayak bileklerine üşüşen cüceler gibi, nefret ve korku içinde, öfkeyle kesip biçtiği eski vahşi hayatın kutsal bir örneği olan yaşlı ayı; – tek başına, yılmaz ve yalnız, dul kalmış, çocuksuz ve ölümlülükten arınmış, yaşlı karısı elinden alınan, tüm oğullarından daha çok yaşayan yaşlı Priamos.

Daha çocukken, onlara katılmasına üç yıl, sonra iki yıl, sonra bir yıl kalmışken, her kasım köpekleri, yatak yorganı, yiyeceği, kuzeni McCaslin'i, Tennie'nin Jim'i ve, Sam sürekli kalmak için kamp yerine gitmeden önce, Sam'i götüren arabanın, büyük ormana gitmek üzere Büyük Vadi'ye doğru yola çıkmasını izlerdi. Çocuğa kalırsa onlar ayı, geyik avlamaya değil, öldürmeyi bile amaçlamadıkları ayıyla her yılki buluşmalarına gidiyorlardı. İki hafta sonra yanlarında ganimet, post olmadan döneceklerdi. Beklememişti. Bu kez o postun öteki postlar ve kafalarla birlikte arabada olacağından korkmamıştı. Üç, ya da iki, ya da bir yıl daha sonra bunun kendi gözleri önünde olacağını, belki onun kendi tüfeğiyle bile olacağını kendi kendine

söylemiş bile değildi. Ancak ormandaki çıraklık dönemini geçirip avcı olmaya değer bulduktan sonra, ayının çarpık ayak izini ayırt etmesine izin vereceğine, ve o zaman bile iki kasım haftası boyunca, kuzeni ve Binbaşı de Spain ve General Compson ve Walter Ewell ve Boon ve onu kısırmaktan korkan köpekler, ondan kan akıtmayı bile başaramayan tüfekler, çifteler gibi kendinin de, yaşlı ayının öfkeli ölümsüzlüğünün yıllık tören-ayininde bir başka önemsiz varlık olarak kalacağına inanıyordu.

Sonunda günü geldi. Kuzeni ve Binbaşı de Spain ve General Compson'la birlikte paytonda, ağır ağır inen, donma noktasının hemen üstünde çiseleyen kasım yağmurunun ardındaki yabancı ormanı gördü, daha sonra hep gördüğü ya da en azından gördüğünü anımsadığı gibiydi – eriyen öğleden sonranın ve ölmekte olan yılın altındaki sık kasım ormanlarının, bitmek bilmeyen, kasvetli, geçit vermez görünen, yüksek duvarları (Sam Fathers'ın arabayla kendilerini beklediğini bildiği halde henüz nasıl, hangi noktada bu duvardan içeri girebilme-yi umduklarını anlamış değildi); payton son açık arazide, pamukla mısırın iskelet saplarının, vahşi ormanın o çok çok eski böğrünün insanlarca ucun ucun kemirilmesinden son kalan izler olan tarlaların arasından ilerliyordu, sonunda, bu açıdan bakılınca, arabanın kendi de küçülüp gülünç olma derecesinde cüceleşmiş gibiydi, sanki artık hareket etmiyordu (bu da daha sonra, yıllar sonra, yetişkin bir adam olup denizi gördüğü zaman tamamlanacak olan bir şeydi), tek başına küçük bir teknenin okyanusun sonsuzluğunda hiç ilerlemiyor gibi görünerek yalnızca aşağı yukarı inip çıkması, en sonunda suyun sallanıp açılarak, yavaşça, demir atılacak küçük koya doğru genişlemesi gibi. Oraya girdi. Sam arabada, sabırlı katırların arkasındaki arabacı yerinde, yorgana sarınmış, bekliyordu. Çocuk gerçek vahşi ormandaki çıraklık dönemine de gene yanında Sam'le başladı, aynı tavşan ve benzeri şeylerin peşinde çıraklık ederek yetişkin erkeklige hazırlandığı zamanlardaki gibi; ikisi nemli, ılık, zenci kokulu yorgana sarındılar, vahşi orman onu kabul etmek için bir an açıldıktan sonra hemen arkasından gene kapandı, ilerlemesi karşısında açılıp, o geçtikten sonra kapanıyor-

du; belli bir yolu izlemiyordu araba, beş metre önünde biten ve o beş metre gittikten sonra yok olan bir kanaldan geçiyordu; araba sanki kendi isteğiyle gitmiyor, çevrelerindeki el değmemiş ama gene de akışkan, uykulu, kulaksız ve neredeyse ışısız ortamın aşınmasıyla ilerliyordu.

Ona on yaşında kendi doğumuna tanık oluyormuş gibi geldi. Ona kalırsa olanlar garip bile değildi. Hepsini daha önce yaşamıştı, hem de yalnız düşlerinde değil. Kamp evini gördü –baharda yükselen suya karşı üst üste yığılan kütüklere oturtulmuş, altı odalı, boyasız kulübe-, daha görmeden biliyordu kampın ona nasıl görüneceğini. Kampa yerleşmenin düzensiz hızlı düzeni içinde o da yardım etti, bu sırada yaptığı hareketlerin bile yabancı değildi, önceden bilinen şeylerdi bunlar. Sonra iki hafta boyunca hiçbir inceliği olmayan, aceleyle pişirilmiş yemekleri yedi –ekşi mayalı, şekilsiz ekmek, vahşi garip etler, geyik, ayı, hindi ve daha önce yemediği rakun-, bunları önce avcı, sonra aşçı olan adamlar pişiriyor, gene onlar yiyordu; avcılar gibi o da çarşafsız, sert battaniyelerin altında uyudu. Her sabah şafak sökerken Sam Fathers’la onu, bekleme noktasında, avın ona ayrılan geçit yerinde buldu. En kötü geçitti burası, en kısır olanı. Böyle olmasını beklemişti zaten; bu ilk avında koşan köpekleri bile duymayı ummaya cesaret etmemişti. Ama onları duydu. Üçüncü sabahtı – kaynağı belli olmayan, neredeyse ne olduğu ayırt edilemeyen bir mırıltı duyuldu; daha önce o kadar çok sayıda köpeğin bir arada koştuğunu duymamıştı ama bu mırıltının ne olduğunu anladı, sonra mırıltı kabarıp belirginleşti, sonunda çocuk kuzeninin beş köpeğinin seslerini ötekilerin arasından seçmeye başladı. “Şimdi,” dedi Sam, “tüfeğini hafifçe yukarı kaldır, horozları çek ve kımıldamadan dur.”

Ancak, daha vakit dolmamıştı onun için. Alçakgönüllülük vardı. Onu öğrenmişti. Sabırlı olmayı da öğrenebilirdi. Daha on yaşındaydı, bir hafta olmuştu onunu dolduralı. O an geçmişti. Ona geyiği, büyük erkek geyiği kendi gözleriyle görmüş gibi geliyordu, hızdan uzamış, duman renkli bedeninin gözden kaybolduğunu görür gibi oldu; köpeklerin sesi kesildikten sonra, ormanın, kurşun renkli yalnızlığın hâlâ bu sesle çınladığını duydu; uzaktan, kurşun renkli, yarı sıvı sabahla karanlık orma-

nın ötesinden, iki el silah sesi geldi. "Şimdi horozları indir," dedi Sam.

Söyleneni yaptı. "Sen de biliyordun," dedi.

"Evet," dedi Sam. "Ateş etmediğin zaman ne yapacağını öğretmek istiyorum. Köpeklerle insanlar ayıyla geyiği vurma fırsatı gelip geçtikten sonra ölür."

"Ama o değildi," dedi çocuk. "Ayı bile değildi. Yalnızca bir geyikti."

"Evet," dedi Sam. "Yalnızca bir geyik."

Sonra, ikinci hafta içinde bir gün, gene duydu köpekleri. Köpeklerin geçen sefer olduğundan daha az yaklaştığını bile bile, Sam kendine bir şey söylemeden, fazla uzun, fazla ağır olan büyük adam tüfeğini Sam'in ona öğrettiği gibi doğrulttu; güçlkle işitilebildikleri bir yerdeydi köpekler. Koşan köpeklerin daha önce duyduğu havlamasına da benzemiyordu havlayışları. Sonra fark etti ki, ona önce tüfeği doğrultup sonra hiç kımıldamadan durmayı öğreten Sam, kalkıp onun yanına gelmişti. "Orada," dedi Sam. "Dinle." Çocuk dinledi; duyduğu, açık bir kokunun hızla izini süren köpeklerin çınlayan, güçlü korusu değildi; bir oktav daha tiz, kesik kesik, yüksek, gürültülü havlamalardı bunlar, kararsızlıktan öte bir şey vardı bu seslerde, bir teslim oluş, çocuğun henüz ne olduğunu anlamadığı bir isteksizlik vardı; köpekler büyük bir hızla koşmadığından seslerinin işitilmez olması uzun zaman aldı; havlamalar işitilmez olduktan sonra bile havada kalan bir yankı vardı: ince ve neredeyse insana özgü bir isteri, bir teslim olma, artık önünde hiçbir şey, kaçan hiçbir duman renkli beden olmadan duyulan, neredeyse insana özgü bir yas. Omzunun üstünden Sam'in soluduğunu duydu. Soluk alan yaşlı adamın burun deliklerinin kabaran kıvrımını gördü.

"Koca Ben!" diye bağırdı Sam, fısıldayarak. Sam kımıldamıyor, yalnız sesler azaldıkça yavaş yavaş başını çeviriyor, hızlı hızlı soluk alırken burun delikleri sürekli kabarıp iniyordu. "Hah!" dedi. "Koşmuyor bile. Yürüyor."

"Ama burada, yukarda!" diye bağırdı çocuk. "Ta yukarlarda!"

"Bunu her yıl yapar," dedi Sam. "Bir kez yapar. Ash'le

Boon onun öteki küçük ayları buradan kovalamak için geldiğini söylüyor. Onlara, cehennem olup gidin, avcılar ayrılana dek bir daha da gelmeyin, diyormuş. Belki." Çocuk artık bir şey duymuyordu ama Sam'in başı yavaş yavaş dönmeyi sürdürdü; sonunda çocuğa arkasını döndü. Sonra yeniden başını çevirip ona baktı – aynı yüz, ciddi, tanıdık, gülümseyene kadar ifade-siz, aynı yaşlı adamın gözleri; çocuk onlara bakarken içlerinde, karanlık bir alev gibi, tutkulu, gururlu bir nitelik şiddetle parlayıp yavaşça söndü. "Köpeklerle adamlara nasıl aldırmazsa, aylara da aldırmaz o," dedi Sam. "Buraya geldi, çünkü bu yıl burada kim var, kim kampa yeni katılmış görmek istiyor. Bu yeni gelen iyi ateş edebiliyor mu, ateş etmeden bekleyebiliyor mu bekleyemiyor mu. Bakalım elinde tüfeğiyle bir adam gelene dek onu kıştırıp tutabilecek bir köpek bulmuş muyuz, anlamaya çalışıyor. Çünkü o baş ayıdır. Adam." Gözlerindeki o nitelik soluklaşıp kayboldu; yeniden ömür boyu tanıdığı gözler oldu. "Köpekleri bırakır ki ırmağa kadar peşinden gelsinler, ondan sonra geri gönderir onları, biz de gitsek iyi olur; kampa döndüklerinde köpeklerin nasıl görünüyor bakarız."

Kampa önce köpekler gelmişti, on köpek mutfağın altında, gerilerde birbirlerine sokulmuş duruyorlardı; Sam'le çocuk çömelip karanlıkta görmeye çalıştılar, köpekler yere çökmüş, sessizler, fır dönen gözleri parlıyor, sonra kayboluyor ve hiç ses yok, yalnız çocuğun nereden geldiğini henüz bilmediği bir şeyin ortalığa yayılan kokusu var, köpekten fazla, köpekten güçlü, yalnızca hayvansı değil, dahası yalnızca vahşi hayvansı da değil. Çünkü köpeklerin teslimiyet içindeki, acı dolu havlamasının önünde koşan, boşluktan, vahşi ormandan başkası değildi; öyle ki on birinci köpek öğleden sonranın ortalarında kampa döndüğünde, çocuk ve Tennie'nin Jim hâlâ titreyen, kımıldamadan duran bu dişi köpeği tutarken, Sam onun parçalanmış kulağıyla yaralı omzuna tentürdiyot ve makine yağı sürdürdü; bunları yapan da gene canlı bir yaratık değil, vahşi ormanın kendisiydi, orman bir an için eğilmiş, köpeğin cesaretini hafifçe okşamıştı. "Tıpkı insan gibi," dedi Sam. "Tıpkı adamlar gibi. Yüreklilik göstermek zorunda kalmayı elinden geldiğince erteledi ama köpek denmeye değer bir köpekse, er geç bir gün

bunu yapmak zorunda kalacağını ve yapınca da başına neler geleceğini önceden biliyordu.”

Sam'in tam ne zaman gittiğini bilmiyordu. Tek bildiği onun gittiği idi. Bundan sonraki üç gün kalkıp kahvaltı ettiğinde Sam'i kendini bekler bulmadığı idi. Bekleme noktasına yalnız gitti; şimdi orayı kendi başına bulabiliyordu; Sam'in ona öğrettiği gibi orada durup bekledi. Üçüncü gün gene köpekleri duydu, öğrendiği gibi tüfeğini hazır etti, avın ilerden geçip gittiğini işitti, çünkü daha hazır değildi; şimdiden sabır ve alçakgönüllülikle vahşi ormana adanmış bütün o uzun yaşamına göre, ormanda geçirdiği iki haftalık kısacık süreyle henüz bundan başkasını hak etmemişti; yeniden tek bir el ateş edildiğini duydu, Walter Ewell'ın tüfeğinden çıkan gürlemeyi. Artık kimse yol göstermeden ormandaki kendi bekleme yerini bulup kendi kendine kampa geri dönebildiği gibi, şimdi de, pusulasını kullanarak, at üstündeki Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim dışında, herkesten önce, geyiğin başında bekleyen Walter'ın ve gürültüyle havlayan köpeklerin yanına geldi, kan kokusuna, dediklerine göre, ayının kokusuna bile aldırmayan tek gözlü katırın çektiği arabayla gelen Ash Amca bile daha orada değildi.

Katırla gelen Ash Amca değil, Sam'di. Geri dönen Sam. Yemekten sonra Sam gene onu bekliyordu, çocuk tek gözlü katırın sırtında, Sam öteki araba katırına binmiş olarak yola çıktılar, üç saatten fazla, gittikçe kısalan öğleden sonra aydınlığında, çocuğun bile yol, iz fark edemediği, bölgenin daha önce görmediği bir bölümünde yol aldılar. Derken çocuk Sam'in neden kendini kan kokusundan, vahşi hayvanların kokusundan ürkmeyen tek gözlü katıra bindirdiğini anladı. Öteki katır, sağlam olanı, birden durdu, Sam üstünden inerken katır geri dönüp kaçmak istedi; Sam onu tutuyor, katır dizginlere asılıp çekiyordu; Sam onu bağlamak tehlikesini göze alamadığından konuşarak sesiyle yatıştırıp yürütmeye çalıştı; çocuk da o sırada ürkmeyen sakat katırdan indi. Sonra, ölmekte olan kış öğleden sonrasında yaşlı ormanın büyük, koyu karanlığında Sam'in yanında durarak, sessizce yerdeki pençelenmiş, parçalanıp içi oyulmuş çürük kütüğe, onun yanındaki ıslak toprağın üstündeki kocaman, çarpık, iki tırnaklı ayak izine baktı. Şimdi geçen sabah köpeklerin sesinde

işittiği şeyin ve mutfağın altında birbirlerine sokulmuş köpeklere bakarken duyduğu kokunun ne olduğunu anlıyordu. Kendi içinde de vardı aynı şey; biraz farklı, çünkü onlar hayvandı, kendisi değildi, ama yalnızca biraz farklıydı bu şey – edilgin bir istek, bir teslim oluş, çok çok eskilerden beri var olan ormanın karşısında kendi kırılğanlığını, güçsüzlüğünü anlamak, ama kuşku ya da ürküntü duymadan; aniden ağzını dolduran salyada bir bakır tadı; beyninde ya da midesinde, hangisinde olduğunu bilmiyordu ama önemi yoktu, katı, keskin bir kasılma; tek bildiği, ilk kez anladığı şeydu: Ayı, dinlediği öykülerde koşan, kendini bildi bileli düşlerinde beliren, demek ki kendilerini bildiklerinden bu yana kuzenin, Binbaşı de Spain'in, belki de yaşlı General Compson'un bile dinledikleri öykülerde ve düşlerinde var olan ayı, ölümlü bir hayvandı ve onların her kasım ayında kampa gelirken aslında ayıyı vurmaya ummayışlarının nedeni, ayının ölümsüz olması değil, ama o güne dek kendilerinin bunu yapabileceği konusunda gerçek bir umut beslememeleriydi. "Yarın olur," dedi çocuk.

"Yarın gene deneriz, demek istiyorsun," dedi Sam. "Daha köpeğimiz yok."

"On bir köpek var ya," dedi çocuk. "Pazartesi günü kovadılar onu."

"Sen de işittin köpekleri," dedi Sam. "Gördün de. Daha köpeğimiz yok. Bir köpek yeter. Ama daha yok. Başka türlü sü ancak ayı eli tüfekli ve kurşun sıkmasını bilen birini kazara ezerse olabilir."

"Bu ben olmam," dedi çocuk. "Walter Ewell olabilir, ya da Binbaşı, ya –"

"Olabilir," dedi Sam. "Yarın dikkat et. Çünkü akıllıdır. Bu kadar uzun yaşamazdı yoksa. Kuşatılır da çiğneyip geçmek için birini seçmesi gerekirse, bu sen olursun."

"Nasıl?" dedi o. "Nereden bilecek....." Durdu. "Beni zaten tanıyor mu demek istedin sen? Daha önce büyük ormana hiç gelmediğimi, daha ne yapıp yapamayacağımı öğrenecek kadar zamanım olmadığını....." Gene durdu, Sam'e bakıyordu; alçakgönüllülükle, şaşkınlık bile duymadan konuştu: "Bakmaya geldiği bendim; sanırım bir kez bakması yeterliydi," dedi.

“Sen yarın dikkat et,” dedi Sam. “Dönmeye başlasak iyi olacak. Kampa varmadan kararır hava.”

Ertesi sabah her zamankinden üç saat önce çıktılar yola. Aşçı Ash Amca bile gidiyordu, o Ash Amca ki mesleğinin aşçılık olduğunu söyler, Binbaşı de Spain’in av ve kamp partileri için yemek pişirmekten başka pek bir şey yapmazdı, yalnızca orada bulunmakla o da vahşi ormanın damgasını yemişti, bir köpeğin yırtılan kulağı, omzu ile ıslak bir toprak parçasındaki çarpık ayak izi karşısında tıpkı ötekilerin hepsinin ve daha iki hafta öncesine kadar yabanıl ormanı görmemiş olan çocuğun verdiği tepkinin aynısını o da veriyordu. Atlara bindiler. Gidecekleri yer yayan gidilemeyecek kadar uzaktı: Çocuk, Sam ve Ash Amca köpeklerle arabadaydı, kuzeni ve Binbaşı de Spain ve General Compson ve Boon ve Walter Ewell ve Tennie’nin Jim ikişer ikişer atlara bindiler. İki hafta önceki gibi bu sabahın da ilk kurşun renkli ışıkları onu Sam’in getirdiği, tüfeğiyle bırakıp gittiği bekleme noktasında buldu. Boyuna göre çok büyük olan tüfek kendinin bile değildi, Binbaşı de Spain’indi, arkadan doluyordu ve çocuk henüz bu tüfikle, geri tepmesini ve mukavva mermiyle yeniden doldurulmasını öğrenmek için ilk gün tek bir kez bir kütüğe ateş etmişti o kadar; kıpırtısız kara suları bir kamışlıktan çıkan, kıpırtısızca küçük bir açıklıktan geçtikten sonra gene kamışlığa dalan küçük bir derenin yanındaki yüksek bir sakız ağacının dibinde durdu; kamışlıkta, görünmeyen bir yerde, bir kuş, zencilerin Lord-to-God dedikleri bir ağaçkakan ölü bir ağacın gövdesini tıkırdatıyordu. Durduğu yer, herhangi başka bir bekleme noktası gibiydi, iki haftadır durduğu bekleme noktasından ancak bazı ayrıntılarda farklıydı; kendisi için yeni bir bölge, ama iki hafta sonra biraz öğrendiğine inandığı öteki yerden daha az tanıdık olmayan bir yerdi – aynı ıssızlık, cılız ve korkak insanların değiştirmeden yalnızca içinden geçtiği, hiçbir işaret, hiçbir iz bırakmadığı aynı yalnızlık, şimdiki görünüşü, Sam Fathers’ın ilk Chickasaw atalarının, sopa ya da balta, ya da yayı çekilmiş kemik oklarını hazırlayıp içine sokuldukları yerin tıptı tıpına aynısıydı bu yer, yalnız çocuk farklıydı, çömelip mutfağın kenarından korku içinde birbirine sokulan köpekleri, köpek denmeye değer bulunmak uğru-

na bir kez olsun cesaret göstermek zorunda kalan dişi köpeğin parçalanmış kulağını, boynunu ve dün içi oyulmuş kütüğün yanında, topraktaki canlı ayağın izini gördüğü için, yalnızca bu nedenle, farklıydı. Köpekleri hiç duymadı. Kesinlikle hiç duymadı onları. Yalnızca ağaçkakanın tıkırtısının aniden kesildiğini duydu ve ayının kendine baktığını anladı. Ayıyı hiç görmedi. Önündeki kamışlıktan mı yoksa arkasından mı bakıyordu bilemedi. Kımıldamadı, işe yaramayan ve şimdi veya sonra hiçbir zaman ona ateş etmeyeceğini artık anladığı tüfeğini elinde tutarken, salyasında mutfağın altına baktığında birbirine sokulan köpeklerde duyduğu kokunun bakır tadını duydu.

Sonra o gitti. Ağaçkakanın kuru tıkırtısı nasıl birdenbire bittiyse gene öyle birden yeniden başladı ve bir süre sonra köpekleri bile duyduğunu sandı – bir mırıltı, pek ses bile denemeyecek bir şeydi bu, belki de dikkat etmeden önce bir süredir, bir ya da iki dakikadır duyduğu, işitme alanına girip sonra yeniden çıkan, kaybolan bir ses. Köpekler çocuğun yakınında bir yere hiç gelmedi. Duyduğu sesin köpeklerin olduğuna yemin edemezdi, köpekler bir ayının peşindeydiyseler, bu başka bir ayıydı. Kamışlıktan çıkıp gelen, bataklığı geçen Sam oldu, yanında, kuş avına giden köpeklere öğretildiği gibi topuğunun dibinden ayrılmayan yaralı dişi köpek vardı. Gelip, titreyerek, çocuğun ayağına yaslanıp yattı. "Onu görmedim," dedi çocuk. "Görmedim Sam."

"Biliyorum," dedi Sam. "Bakan öydu. Onu duymadın da, öyle mi?"

"Hayır," dedi çocuk, "Ben –"

"Akıllıdır," dedi Sam. "Fazla akıllı." Çocuk, bacağına yaslanıp hafifçe ama sürekli titreyen köpeğe bakan Sam'ın gözlerindeki o niteliği, o karanlık ve düşünceli alevi gördü. Köpeğin yaralı omzunda bir iki damla taze kan böğürtlen taneleri gibi parlıyordu. "Fazla büyük. Daha köpeği bulamadık. Ama belki bir gün," dedi Sam.

Çünkü bir gelecek sefer vardı, daha, daha sonraki seferler. Henüz on yaşındaydı. Çocuk onu ve kendini görür gibi oldu: Zamanın karışık karanlıklardan çıkıp zaman olduğu yerde, gölgeler içinde, ikisini, ölümlülükten arınmış olan yaşlı ayıyı

ve bundan biraz payını alan kendini gördü. Çünkü şimdi anlıyordu, birbirine sokulan köpeklerden gelen kokunun ve kendi salyasındaki tadın ne olduğunu anlıyordu: Korkuydu bu, ve çocuk korkuyu tanımıştı, nasıl ki bir çocuk, bir genç, rastlantıyla karşılaştığı ya da yalnızca yatak odasına girdiği, birçok erkeği sevmiş ve onlar tarafından sevilmiş bir kadının huzurunda kendinde kalıtsal olarak bulunan ama henüz yaşamadığı aşkı ve tutkuyu ve tecrübeyi tanırsa, çocuk da öylece tanımıştı korkuyu. *Demek onu görmem gerekecek*, diye düşündü, korkusuzca ve umuda bile kapılmadan. *Ona bakmalıyım*. Böylece ertesi yazın haziranı geldi. Gene kamptaydılar, Binbaşı de Spain'le General Compson'un doğum günlerini kutluyorlardı. Biri eylülde, öteki kış ortasında ve neredeyse otuz yıl daha önce doğmuştu ama her yaz ikisi ve McCaslin ve Boon ve Walter Ewell (ve şimdiden sonra çocuk) kampta iki hafta geçirir, balık, sincap, hindi avlar, geceleri köpeklerle rakun ve yabankedilerini kovalarlardı. Daha doğrusu yalnız Boon ve zenciler (ve şimdi çocuk) balık tutar, sincap avlar, geceleri köpeklerle rakun ve yabanke-disi avına çıkardı, çünkü yalnız Binbaşı de Spain'le General Compson gibi denenmiş avcılar değil (onlar bu iki haftayı kocaman demir kazanda pişen Brunswick yahnisinin başında sallanan iskemlelerde geçirir, yahniyi karıştırıp tadına bakarlar, Ash Amca'yla pişirme yöntemlerini tartışır, Tennie'nin Jim de kendi içkisini içtiği teneke maşrapayla viskilerini doldururdu), McCaslin ve Walter Ewell gibi gençler de bahis tutuşmak ya da nişancılıklarını denemek dışında vahşi babahindilere ateş etmeyi küçümserlerdi.

Daha doğrusu kuzeni McCaslin'le ötekiler onun sincap avına çıktığını sanıyorlardı. Üçüncü günün akşamına kadar Sam Fathers'ın da öyle sandığını düşünüyordu. Her sabah kahvaltıdan sonra çıkıyordu kamptan. Artık kendi tüfeği vardı, yeni, arkadan dolma, bir Noel armağanı, sonradan bu ilk tüfek iki çift namlu, emniyet, bir de kabza değiştirecek, geriye yalnız üstünde kendinin ve McCaslin'in adları ve 1878 tarihi kazılmış gümüş kakma tetik köprüsü kalacaktı ama onu neredeyse yetmiş yıl taşıyıp, onunla ateş edecekti. O sabah avı beklediği noktayı, küçük bataklığın yanındaki ağacı da buldu. Pusulası-

nı kullanarak bu noktadan başlayarak çevreyi taradı; farkında olmadan, orta halliden daha iyi bir orman adamı olmayı öğretiyordu kendine. Üçüncü gün ayak izini gördüğü içi oyulmuş kütüğü bile buldu. İz şimdi hemen tümüyle unufak olmuş, inanılmaz bir hızla kaybolmaya yüz tutmuş, tutkulu bir kendini bırakışla ağacın içinden çıkıp büyüdüğü toprağa geri dönüyordu. Şimdi dolaştığı yer yaz ormanıydı, karanlıkla yeşil, kasımdaki erimiş kurşun renginden daha bile karanlık, öğlende bile güneş buraya ancak rüzgârsız beneklerle iniyor, hiçbir yeri tam olarak kurumayan toprakta sürünen yılanlar – kendileri de aynı benekli kara renkte olduklarından çocuğun bazen ancak kıpırdadıklarında gördüğü zehirli mokasenler, çingiraklı yılanlar, su yılanları vardı; kampa her gün biraz daha, biraz daha geç dönüyordu, ilk gün, ikinci gün; üçüncü gün alacakaranlıkta Sam'in geceyi geçirmek üzere hayvanları kapattığı, kütüklerden yapılma ahırın önündeki kütüklerle çevrilmiş küçük açıklığı geçerken Sam, "Daha doğru dürüst bakmadın da ondan," dedi.

Çocuk durdu. Bir an yanıt vermeden bekledi, sonra sakin ama bir çocuğun küçük bir derede oluşturduğu küçük bir setin yıkılması gibi, sakin bir patlamayla konuştu: "Tamam. Evet. Ama nasıl? Bataklığa gittim. O kütüğü de gene buldum. Ben –"

"İyi yapmışsın. Belki de seni izlemiştir. Ayak izini de görmedin mi?"

"Ben....." dedi çocuk. "Görmedim – sanmıyordum –"

"Tüfektendir," dedi Sam. Çitin yanında kımıldamadan duruyordu yaşlı adam, zenci bir köleyle bir Chickasaw reisinin oğlu, eski, solmuş tulumuyla, başında, bir zamanlar zencinin köleliğinin simgesi olan, şimdi de özgürlüğünü taçlandıran, tiffillenmiş beş sentlik hasır şapka. Binbaşı de Spain'in de kendi çapında, geçici bir süre için ucundan azıcık kemirdiği vahşi ormandaki kamp –açıklık, ev, küçücük avlusuyla ahır– alacakaranlıkta soluklaştı, ormanın çok eski zamanlardan beri var olan karanlığına karıştı. *Tüfek*, diye düşündü çocuk. *Tüfek*. "Bir seçim yapmak zorundasın," dedi Sam.

Ertesi sabah kahvaltıdan önce, Ash Amca mutfağın yerine serdiği yorganlarının içinde uyanıp da ateşi yakmadan çok

önce, kamptan ayrıldı. Yanında yalnız pusula ve yılanlar için sopa vardı. Karanlıkta görünmeyen pusula elinde, bir kütüğün üstüne oturdu, onun gelmesiyle kesilen gece sesleri yeneden kıpırdadı, sonra gene bu kez temelli kesildi, baykuşlar sustu, yerlerini uyanan gündüz kuşlarına bıraktılar, kurşun renkli ıslak ormana ışık girdi ve çocuk pusulayı görebildi. Hızlı ama sessizce ilerliyordu, henüz bunu fark edecek zamanı olmamıştı ama gittikçe daha usta bir ormancı oluyordu; dişi bir geyikle yavrusu ürküp kaçtılar, yattıkları yere onları görecek kadar yaklaşmıştı – ormanaltı bitkilerinin hışırtısı, kısa, beyaz kuyruk, annesinin arkasından fırlayan, çocuğun sandığından hızlı koşan yavru. Doğru avlanıyordu, Sam'in öğrettiği gibi, rüzgâra karşı; ama bunun önemi yoktu şimdi. Tüfeği bırakmıştı, kendi iradesiyle vazgeçmişti tüfekten, bir şey feda etmiş ya da bir seçim yapmış değildi, ama ayının şimdiye kadar bozulmayan görünmez olma kuralı gibi, avcıyla av arasındaki dengeyi koruyan bütün o eski kuralların da yok sayıldığı bir durumu kabul etmişti. Korku bile duymayacaktı, tüm bedenini (kan, deri, bağırsaklar, kemikler, bellek, kendi belleğinden çok önceki zamanlara kadar giden anımsayış, her şey) onu bu ayıdan ve neredeyse bundan sonraki yetmiş yılda izini süreceği bütün öteki aylarla geyiklerden ayıran tek şey dışında, açık, ince, söndürülemez bir zekâ dışında her yerini korku sardığı o anda bile korkmayacaktı; Sam ondaki bu zekâyâ seslenerek demişti ki: "Kork, korkmamak gelmez elinden. Ama ürkme. Ormandaki hiçbir şeyden zarar gelmez sana, yeter ki bir köşeye kısırılmış olmasın ya da kokundan ürktüğünü anlamasın. Ayıyla geyiğin de, tıpkı cesur insanlar gibi, ödleklenden korkması gerekir."

Artık küçük bataklıktaki geçit yerinden çok ötede, daha önce hiç gitmediği yeni ve yabancı bir bölgedeydi; şimdi yalnız pusulayı değil, aynı zamanda babasından kalan, bir çörek kadar kalın, ağır gümüş saati de kullanıyordu. Kamptan ayrılalı dokuz saat olmuştu; bundan dokuz saat sonra karanlık basalı bir saat geçmiş olacaktı. Durdu; ortalık sonunda pusulayı okumasına yetecek kadar aydınlanıp da oturduğu kütükten kalktığından bu yana ilk kez duruyordu; çevresine bakındı, gömleğinin yeniyle yüzünün terini sildi. Ayıyı görmek için duyduğu

gereksinme nedeniyle, alçakgönüllülük ve huzur içinde ve pişmanlık duymadan vazgeçmişti tüfeğinden, ama anlaşılan tüfekten vazgeçmek yetmiyordu. Bir an orada durdu – tepesinde yükselen, yol iz tanımayan vahşi ormanın ortasında bir çocuk, yabancı, kaybolmuş. Sonra kendini tümüyle yabanıl ormana bıraktı. Hâlâ uygarlık bulaşığı vardı üstünde. Saat ve pusulaydı nedeni. Tulumundan birinin halkalı zincirini, ötekinin ilmekli sıırımını çözdü, onları bir çalının üstüne astı, sopayı da yanlarına dayayıp yürüdü.

Kaybolduğunu anladığında, Sam'in ona öğretip çalıştırdığı şeyi yaptı: Geldiği yolu kesecek bir çember çizerek yürüdü. Son iki üç saattir fazla hızlı yürümemişti, pusulayla saati çalının üstünde bıraktığından bu yana daha da yavaş yürüyordu. Onun için şimdi iyice yavaşladı, ağaç çok uzakta olamazdı; gerçekten de beklediğinden çabuk buldu onu, dönüp o yana gitti, ama altında çalı yoktu, pusula, saat de yoktu; o da Sam'in ona öğretip çalıştırdığı ikinci şeyi denedi: Ters yönde ve daha geniş ikinci bir çember çizerek iki çemberin oluşturduğu çizgilerin bir yerde kendi önceki ayak izlerini kesmesini bekledi, ama ne kendi ayak izini ne de başka bir iz göremedi; şimdi daha hızlı yürüyordu ama paniğe kapılmamıştı, kalbinin atışları biraz daha hızlı ama güçlü ve yeterince düzenliydi; bu kez ağacı da bulamadı, çünkü yanında daha önce hiç görmediği devrilmiş bir kütük, kütüğün ötesinde küçük bir bataklık, toprakla su arası bir ıslaklık vardı; çocuk Sam'in ona bir sonra, en sonunda yapmayı öğretip çalıştırdığı şeyi yaptı; kütükte otururken çarpık ayak izini gördü, ıslak topraktaki çarpık çöküntü çabucak suyla doluyor, su toprakla aynı düzeye gelince taşıyor, ayak izinin kenarları hızla kayboluyordu. Çocuk daha bakarken bir sonraki, ondan da bir sonraki izi gördü; ilerlemeye başladı, acele etmiyor, koşmuyordu, ama sanki hava onları biçimlendiriyormuş gibi önünde belirmeyi sürdüren izlerin hızına ayak uyduruyordu; onları sonsuza dek kaybedeceği ve kendisinin de sonsuza dek kaybolacağı yere kadar bir adım geriden izledi; yorulmadı, kuşku ya da korku duymadan istekle ilerledi, kalbinin güçlü, hızlı vuran çekicinin üstünde göğsü biraz soluk soluğa kalmıştı; birden küçük bir açıklığa çıktı ve orman çevresinde bütün-

leşti. Sessizce ve hızla gelip katılaştı – güneş ışınlarının dokunduğu yerlerde o ağaç, çalı, pusula ve saat pırıldıyordu. Derken ayıyı gördü. Ortaya çıkıp görünmedi ayı; orada duruyordu; hareketsiz, rüzgârsız öğlenin benekli sıcaklığında kımıldamadan duruyordu; düşlerindeki kadar büyük değildi ama beklediği kadar büyüktü, beklediğinden büyüktü, alacalı karanlıkta tek boyutlu, ona bakıyordu. Derken kımıldadı. Acele etmeden açıklığı geçti, bir an için güneşin tam aydınlattığı yerdeydi, sonra oradan çıktı ve durup bir omzunun üstünden gene ona baktı. Derken gitmişti. Ormanın içine doğru yürümedi. Gözden yitti, hareket etmeden vahşi ormanın içine daldı, aynı çocuğun bir gün izlediği bir balık, havuzunun karanlık derin sularına yüzgeç kıpırdatmadan batan kocaman bir levrek gibi.

2

Buna göre, nefret etmeli, korkmalıydı Aslan'dan. O zaman on üç yaşındaydı. Geyiğini vurmuş, Sam yüzüne geyiğin sıcak kanını sürmüştü; ertesi kasımda bir ayı vurdu. Ancak bu rütbeye ulaşmadan önce ormanda aynı tecrübeyi geçiren birçok yetişkin kadar ustalaşmıştı. Artık daha tecrübeli bazı büyüklerden daha iyi bir orman adamıydı. Kampın kırk kilometre çevresinde bilmediği yer yoktu – ırmak azmağı, bayır, nirengi noktası ağaçlar, yol; isteyen bu bölge içinde istediği bir noktaya dosdoğru götürüp geri getirebilirdi. Sam Fathers'ın bile hiç görmediği av geçitlerini biliyordu. Üçüncü sonbahar kendi başına bir geyiğin yattığı yeri buldu; kuzenine haber vermeden Walter Ewell'ın tüfeğini ödünç aldı; şafak sökerken geyiğin yatağına gelmesini bekledi; Sam'in anlattığı, eski Chickasaw dedelerinin yaptığı gibi, geyik gelince onu vurdu.

Artık ayının ayak izini, hem de yalnız çarpık olanını değil, hepsini, kendi ayak izinden daha iyi tanıyordu. Öteki üç ayak izinden herhangi birini görür görmez ayırt edebiliyordu, hem de yalnızca bu izler büyük olduğu için değil. O seksen kilometrelik alan içinde hemen hemen onunki kadar büyük ayak izleri bırakan başka ayılar vardı; en azından bu izler onunkilere o

kadar yakındı ki aradaki farkı ancak iki izi yan yana getirirseniz anlayabilirdiniz. Koca Ben'in ayak izlerini tanınması bundan fazla bir şeydi. Sam Fathers onun öğretmeni, arka bahçedeki tavşanlarla sincaplar anaokulu olmuşsa, o zaman vahşi orman ve orada koşup duran yaşlı ayı da onun üniversitesiydi; onca uzun bir süredir eşsiz ve çocuksuz olduğundan kendi kendinin atası durumuna gelen yaşlı erkek ayıydı çocuğun eğitimini aldığı yer, alma mater'i.

Şimdi ne zaman istese buluyordu çarpık izi, kampa on ya da sekiz kilometre uzaklıkta, ya da bazen daha yakın bir yerde. Sonraki üç yıl içinde bekleme yerindeyken iki kez onun izini bulan köpekleri duydu; bir keresinde rastlantıyla gittiler üstüne, isteri tutmuş gibi havlamaları tiz, sefil, neredeyse insan sesi gibiydi köpeklerin. Hâlâ Walter Ewell'm tüfeğiyle avlanırken, bir gün onun bir kasırganın yıktığı ağaçlardan oluşan uzun bir koridordan geçtiğini gördü. Ayı birbirine girmiş ağaç gövdeleriyle dalların baştan başa üstünden geçecek yerde, lokomotif gibi onları yarıp aralarından geçmişti, neredeyse bir geyik kadar hızlıydı, çünkü geyik bu uzaklığın büyük bir bölümünü havada geçirir; o zaman ayıyı kısıtırmak için yalnız olağanüstü cesur değil, aynı zamanda büyük ve hızlı bir köpek gerektiğini anladı. Evde küçük bir köpeği vardı; zencilerin *fyce* dedikleri bu melez köpek cesarettten öte bir gözüpekliğe sahipti. Bir haziran ayında yanında köpeği de getirdi, sanki bir başka insana verdiği buluşma sözünü tutarcasına ayarladı zamanı; köpeğin başına bir çuval geçirip kucağına aldı, Sam Fathers da bir çift tazıya bağladığı ipleri çekti, böylece rüzgârdan yana ayının izini sürdürdüler ve gerçekten de pusuya düşürdüler onu. O kadar yakındaydılar ki kısıtırılan ayı ayağa kalkıp sırtını ağaca dayadı, ancak çocuk sonradan ayının bunu küçük köpeğin çılgın yaygarasının şaşkınlığıyla yapmış olabileceğini anladı. Ayı bir servinin önünde arka ayakları üstünde kalkmıştı, çocuğa ayının boyu gitgide daha, daha çok uzuyormuş, yükselmesi hiç bitmeyecekmiş gibi geldi; tazılara bile küçük köpekten umutsuz, umarsız bir çeşit yüreklilik bulaşmış gibiydi. Derken çocuk küçük köpeğin havlamayı gerçekten bırakmayacağını anladı. Tüfeği atıp koştu. Çılgın gibi bas bas bağırarak, fırladık gi-

bi dönen küçük köpeği yakalayıp kucakladığında sanki ayının tam altındaydılar. Ayının kokusunu duydu, güçlü, sıcak, keskin. Yere yayılıp yukarı, tepesinde gök gürültüsü gibi yükselen ayıya baktı. Ayı ona çok tanıdık göründü, sonunda anımsadı: Tam düşlerinde gördüğü gibiydi.

Sonunda ayı gitti. Çocuk onun gittiğini görmedi. Hâlâ küçük köpeği tutuyordu. Yere diz çökmüş, iki eliyle çığına dönen küçük köpeği tutuyor, giderek iki tazının uzaklaşan, aşağılanmış feryatlarını duyuyordu; sonunda Sam elinde tüfekte geldi. Ses çıkarmadan tüfeği çocuğun yanına koydu, durup ona baktı. "İkidir onu elinde tüfekte görüyorsun," dedi. "Bu sefer mutlak vururdun."

Çocuk kalktı. Hâlâ küçük köpeği tutuyordu. Köpek kucakta bile çılınca havlamasını sürdürüyor, elektrikli tellerden yapılma yaylar gibi tazıların gitgide kaybolan sesine doğru uzanıp atılıyordu. Çocuk biraz soluk soluğa kalmıştı. "Sen de vura-bilirdin," dedi. "Tüfeğin vardı. Neden ateş etmedin?"

Sam işitmemiş gibi yaptı. Elini uzatıp, iki tazının artık sesi duyulmazken, hâlâ çocuğun kucağında gerilip havlayan küçük köpeğe dokundu. "Gitti artık," dedi. "Gevşeyip gelecek sefere kadar dinlenebilirsin." Küçük köpek elinin altında sakinleşmeye başlayınca kadar okşamayı sürdürdü. "Sen nerdeyse istediğimiz köpeksin," dedi. "Ama yeterince büyük değilsin. Daha bulamadık o köpeği. Gövdesi aklından birazcık büyük olmalı, cesareti ikisinden de büyük olmalı." Elini küçük köpeğin başından çekip ayıyla tazıların kaybolduğu ormana doğru baktı. "Bir gün birisi vuracak," dedi.

"Biliyorum," dedi çocuk. "Onun için bizden biri vurmali onu. Vurmali ki son güne kalmasın. Onun bile artık daha fazla uzamasını istemeyeceği son günlere kalmasın."

İşte bunun için Aslan'dan nefret etmesi, korkması gerekirdi. Dördüncü yazdı, Binbaşı de Spain'le General Compson'un doğum günü kutlamalarına çocuğun katıldığı dördüncü kez. Binbaşı de Spain'in kısırağı bir erkek tay yavrulamıştı. Bir akşam Sam atlarla katırları ahıra götürmeye gittiğinde tay yok oldu, korkudan çığına dönen kısırağı Sam güçlekle ahıra koyabildi. Önce atın kendisini yavrusundan ayrıldığı yere götüre-

ceğini düşünmüştü Sam. Ama kısarak direndi, gitmedi. Dahası ormanda herhangi bir yere, herhangi bir yöne yönelir gibi de yapmadı. Hâlâ korkudan deliye dönmüş bir durumda tek yaptığı şey körlemesine koşmak oldu. Bir keresinde dönüp saldırmak ister gibi Sam'in üstüne doğru geldi, sanki umarsızlığın son kertesinde onun bir insan, hem de çoktandır tanıdığı bir insan olduğunu fark edemiyordu. Sonunda Sam onu ahıra getirdi; o zamana kadar hava iyice karardığından kısrağın dolaşmış olacağı yolları bulmak olanaksızdı.

Çocuk eve gidip Binbaşı de Spain'e haber verdi. Bunu yapan bir hayvandı doğallıkla, büyük bir hayvan, tay her neredeyse, artık ölüydü. Hepsini biliyordu bunu. General Compson hemen, "Panterdir," dedi. "Aynı panter. Geçen mart hani o dişi geyikle yavrusu." Boon Hogganbeck hayvanların kışı nasıl geçirdiğini görmek için her yılki gibi kampa gelmiş, dönüşünde Sam'in Binbaşı de Spain'e yolladığı haberi getirmişti – dişi geyiğin boğazı parçalanmış, hayvan yavruyu da kovalayıp yakalamış, öldürmüştü.

"Sam onu panterin yaptığını söylemedi," dedi Binbaşı de Spain. Yemek masasının başında oturan Binbaşı de Spain'in arkasında ayakta duran Sam şimdi hiç konuşmuyordu, ne düşündüğü belli değildi, artık konuşmayı kesseler de eve gitsem der gibi bekliyordu. Herhangi bir yere de bakmıyordu sanki. "Panter habersiz bir geyiğe saldırabilir, ondan sonra da yavruyu yakalamakta fazla güçlük çekmez. Ancak hiçbir panter annesinin yanında duran taya saldırmaz. Koca Ben yapmıştır," dedi Binbaşı de Spain. "Beni düş kırıklığına uğrattı. Kuralları çiğnedi. Böyle bir şey yapacağını sanmazdım. Benim köpeklerimi, McCaslin'in köpeklerini öldürdü, tamam, olabilir. Köpekleri onun üstüne sürdük; birbirimizi uyardık. Ama şimdi evime gelip malıma zarar veriyor, üstelik av mevsimi de değil. Kuralları çiğnedi. Bunu Koca Ben yaptı Sam." Sam gene bir şey demedi, orada öylece duruyor, Binbaşı de Spain'in konuşmayı kesmesini bekliyordu. "Yarın kısrağın izini sürer, ne olduğunu anlarsınız," dedi Binbaşı de Spain.

Sam gitti. Kamp evinde oturmayı istememiş, çeyrek kilometre kadar uzakta, bir dere azmağında, Joe Baker'inki gibi

ama daha sağlam, daha korunaklı bir kulübe yapmış, buna bir de kütüklerden yaptığı, her yıl yetiştirdiği domuz yavrusu için biraz mısır depoladığı, sağlam bir ambar eklemişti. Ertesi sabah uyandıklarında Sam bekliyordu. Tayı bulmuştu. Kahvaltıyı bile beklemediler. Uzakta değildi, boğazı parçalanmış, bağırsakları ile budunun bir parçası yenmiş olan tayın yan yattığı yerle ahır arasında dört yüz metre yoktu. Oraya taşınıp düşürülmüş gibi değil, fırlatılıp atılmış gibiydi, üstünde panterin tayın boğazını ararken yakaladığı yerde bırakacağı pençe izi de yoktu. İzleri okudular: Çılgına dönen kısrağın çemberler çizerek koşmuş, sonra da dönüp dün akşam Sam Fathers'a yaptığı gibi saldırmıştı; korku içindeki kaçışın, ölümün uzun izleri vardı; hayvanın izleri vardı, kendine doğru ilerleyen kısrağa koşarak saldırmamış, yalnızca üç dört adım atmış, kısrağın dönüp kaçmıştı. General Compson, "Tanrım, ne kurt ama!" dedi.

Sam hâlâ konuşmuyordu. Büyükler diz çöküp izleri ölçerlerken çocuk Sam'e bakıyordu. Şimdi bir şey vardı Sam'in yüzünde. Ne mutluluktan bu, ne sevinç, ne de umut. Çocuk daha sonraları, büyüdüğünde anlayacaktı bunun ne olduğunu ve Sam'in ta baştan beri izleri neyin bıraktığını bildiğini, baharda dişi geyiğin boynunu neyin parçaladığını, yavruyu kimin öldürdüğünü. O sabah Sam'in yüzünde gördüğü şey, olacaktı önceden bilmeydi. Çocuk, *Memnundu*, diye düşündü. *Yaşlıydı. Çocukları, halkı, yeryüzünde görebileceği, yaşayan, kendi kanından kimsesi yoktu. Olsaydı bile ona dokunamaz, onunla konuşamazdı, çünkü yetmiş yıldır bir zenci olmak zorunda kalmıştı. Şimdi hemen hemen sonuna gelmişti ve memnundu.*

Kampa dönüp kahvaltı ettikten sonra tüfeklerle tazıları alıp geri geldiler. Çocuk sonradan Sam Fathers gibi kendilerinin de tayı neyin öldürdüğünü bilmeleri gerekirdi diye düşündü. Ama insanların birtakım yanlış anlamalardan yola çıkarak mantık yürüttüklerini, hatta hareket ettiklerini görmesi ne ilkti ne de son oldu. Boon Hogganbeck tayı iki bacağının arasına alıp tazılara kemeriyle vurarak onları taydan uzaklaştırdı; tazılar o zaman izleri koklamaya başladılar. İçlerinde henüz akli olmayan genç bir erkek tazı bir kez uludu, köpekler biraz ize benzeyen bir şeyin üzerinde koştu. Sonra durup adamlara

baktılar, iz sürmeye istekliydi ama şaşırmışlardı, soru sorar gibi bakıyor, sanki, "Eee, şimdi ne olacak?" diye soruyorlardı. Sonra koşup gene taya döndüler, Boon hâlâ iki ayağını açmış onun üstündeydi, köpekleri kemeriyle kovup uzaklaştırdı.

"Hiç bu kadar çabuk soğuyan iz görmedim," dedi General Compson.

"Belki de anasının yanı başında duran bir tayı tek başına öldürebilecek büyüklükte bir kurt koku bırakmıyor," dedi Binbaşı de Spain.

"Belki de bu bir hortlak," dedi Walter Ewell. Tennie'nin Jim'e baktı. "Ne dersin Jim?"

Tazılar izi sürmediklerinden Binbaşı de Spain Sam'i yolladı, o da yüz metre kadar ötede izleri buldu; gene köpekleri izin üstüne saldılar, genç olanı gene uludu ama adamlardan hiçbiri onun avı bulan bir tazi gibi değil de bahçesine yabancı biri giren bir köy köpeği gibi havladığını fark etmedi. General Compson, sincap avcılarına, çocuğa, Boon'a, Jim'e döndü: "Çocuklar bu sabah köpekleri yanınızdan ayırmayın. Tayı sabah kahvaltısında yemek için buralarda bir yerde dolaşıyordur. Ona rastlayabilirsiniz," dedi.

Ama rastlamadılar. Durup arkalarından onların bağlı köpeklerle ormana girişine bakan Sam'in yüzünü anımsıyordu çocuk – gülümseyene kadar hiçbir şey belli etmeyen, tazıların Koca Ben'i buldukları o sabah burun deliklerinin hafifçe kabarması dışında ifadesiz Kızılderili yüzünü. Ertesi gün tazıları yanlarına aldılar ama taze bir iz bulmayı umdukları, tayın olduğu yere vardıklarında cesedin yok olduğunu gördüler. Sonra üçüncü sabah, bu kez kahvaltıdan kalktıklarında, baktılar ki Sam gene onları bekliyor. "Gelin," dedi Sam. Onları evine, küçük kulübesine, onun arkasındaki mısır ambarına götürdü. Mısırları çıkarıp kapıya bir kapan kurmuş, yem olarak tayın cesedini koymuştu. Kütüklerin arasından rengine, biçimine bakabildikleri kısacık süre içinde, tüfek ya da tabanca namlusu rengine yakın bir hayvan gördüler; hayvan yere çökmüş ya da ayakta duruyor bile değildi, hareket halinde, havada, onlara doğru geliyordu – çok büyük bir güçle kapıya atılan, kapıyı çerçevesi içinde yerinden zıplatıp zangırdatan ağır bir beden, her

neyse, bu hayvan sanki yere değmesine fırsat kalmadan kendini yeniden kapıya fırlatıyor, bir daha fırlatmak için yeniden hız alıyordu. "Uzaklaşın," dedi Sam. "Yoksa boynunu kıracak." Geri çekildiklerinde bile hayvan ağır bedenini eşit arlıklarla kapıya fırlatmayı sürdürdü, sağlam kapı her seferinde yerinden hoplayıp zangırdıyordu, hayvanın kendinden hâlâ hiç ses çıkarmamıştı – ne bir hırlama, ne bir inilti.

"Nedir bu Allahın belası şey?" dedi Binbaşı de Spain.

"Köpek," dedi Sam. Tazıların yaşlı ayının izini buldukları o ilk sabahtaki gibi burun delikleri sürekli hafif hafif kabarıp iniyordu, gözlerinde de o vahşi uysallık vardı. "O köpek," dedi.

"O köpek mi?" dedi Binbaşı de Spain.

"Koca Ben'i o kıştırarak."

"Ne köpeği? Köpeklerimin arasına bu hayvanı sokmaktan-
sa Koca Ben'in kendisini alırım daha iyi. Vur onu."

"Yok," dedi Sam.

"Onu evcilleştiremezsin. Onun gibi bir hayvanın senden korkmasını sağlayabileceğini nasıl umuyorsun?"

"Ben onun evcil olmasını istemiyorum." dedi Sam. Çocuk onun burun deliklerini, gözlerindeki vahşi uysallığın ışığını gördü. "Ama korkmasındansa, benden ya da başka birinden ya da bir şeyden korkacağına, evcilleşsin daha iyi. Ama ne evcil olacak, ne de korkak, hiçbiri."

"Ne yapacaksın onunla öyleyse?"

"Görürsün," dedi Sam.

İkinci hafta her sabah Sam'in ambarına gittiler. Sam çatıdan bir kaç tahtayı kaldırmış, tayın cesedine bir ip bağlayarak sarkıtmış, kapan düşünce tayı çekmişti. Her sabah hayvan durup dinlenmeden kendini kaldırıp kaldırıp kapıya atarken Sam'in ambarın çatısından aşağı bir kova su sallandırmasını izlediler. Hayvan hiç ses çıkarmıyordu; hareketlerinde bir çılğınlık da yoktu, soğuk, sert, karşı konulmaz bir kararlılık vardı davranışında. Haftanın sonuna doğru kapıya atlamayı bıraktı. Ancak fazla zayıf düşmüşse benzemiyordu, kapıyı kıramayacağını da anlamış gibi değildi. O sırada artık daha fazla kapıya atlamaya gerek görmüyor gibi bir hali vardı. Kimse onun yattığını görmemişti. Ayakta duruyordu –artık görebiliyorlardı

onu-, biraz mastı, biraz Airedale ve bir düzine başka cinsin karışımı, omuzlarının genişliği belki yetmiş beş santimden fazla, ağırlığı tahminen kırk kiloya yakın, soğuk sarı gözler, kocaman bir göğüs ve hepsinin üstünde o garip mavimsi tüfek namlusu renk.

Derken iki haftanın sonu geldi. Kampı bozmaya hazırlandılar. Çocuk gitmemek için yalvardı, kuzeni de ona izin verdi. Sam Fathers'ın yanma küçük kulübeye taşındı. Her sabah Sam'in kovayı ambara sallandırmasına baktı. O haftanın sonunda köpek yattı. Kalkıp sendeliyor, yarı yarıya sürünerek su kovaasına kadar gidip suyu içiyor, sonra gene yere yığılıyordu. Bir sabah artık suya kadar gidemedi, ön ayaklarını yerden kaldıramadı bile. Sam kısa bir sopa alıp ambara girmeye hazırlandı. "Dur," diye bağırды çocuk. "Tüfeği alayım -"

"Yok," dedi Sam. "Şimdi kıınıldayamıyor." Kıınıldayamadı da. Yan yatmış, Sam ona, başına, zayıflamış bedenine dokunurken, hareketsiz, sarı gözleri açık, bakıyordu. Bu gözler yırtıcı değildi, bakışlarında küçük, çapsız bir kötü niyet de yoktu; ama, bir doğa gücününkini andıran, soğuk, neredeyse kişisel olmayan bir kötülük vardı. Sam'e de bakmıyordu, kütüklerin arasından kendine bakan çocuğa da.

Sam ona yiyecek vermeye başladı. İlk verdiğinde çorbayı içebilmesi için Sam'in onun başını kaldırması gerekti. O akşam Sam köpeğin erişebileceği bir yere içinde et parçaları olan bir kap çorba bıraktı. Ertesi sabah kap boşalmış, köpek doğrulup karın üstü yatmıştı, başı yukarda, soğuk sarı gözleriyle kapıdan ambara giren Sam'i izliyordu; soğuk sarı gözlerin bakışında hiçbir değişiklik olmadan ve gene hiç ses çıkarmadan Sam'in üstüne atladı; zayıflıktan nişan alma yeteneği, kas uyumu bozulmuştu, Sam sopayla ona vurup yatırdıktan sonra ambardan dışarı atlayıp kapıyı kapatacak vakit bulabildi; Sam'in arkasından köpek iki haftadır aç kalan o değilmiş gibi, arada ayaklarını yere basacak kadar vakit bırakmadan, kendini gene kapıya fırlatmaya başladı.

O gün öğleyin ormanda naralar atarak kamptan doğru gelen biri vardı. Boon'du bu. Gelip bir süre kütüklerin arasından gene karın üstü yatan koca köpeğe baktı, başı yukarda, uyku-

lu sarı gözlerini bir yere bakmadan kırıştırtıyor, boyun eğmeyen, dize getirilemeyen bir ruh. "En iyisi," dedi Boon, "bu piçi bırakmalı Koca Ben'i yakalasin, sonra da ayıyı bunun üstüne salmalı." Açık havada kızarmış, sarkık yüzünü çocuğa çevirdi. "Kapanlarını topla. Cass, eve dönsün, diyor. Bu at yiyecek yarattıkla oyalandığın yeter."

Kampta Boon'un ödünç aldığı bir katır vardı; payton vadinin kenarında bekliyordu. Çocuk o akşam eve döndü. McCaslin'e anlattı. "Sam onu gene aç bırakacak. İçeri girip dokunmasına izin verene kadar. Sonra gene yiyecek verecek. Sonra gerekirse gene aç bırakacak."

"Ama neden?" dedi McCaslin. "Sam bile evcilleştiremez o vahşi hayvanı."

"Onun evcilleşmesini istemiyoruz ki. Böyle kalmasını istiyoruz. Tek istediğimiz, onun ambardan çıkmak ve bir daha girmemek için Sam'in ya da birinin sözünü dinlemek zorunda olduğunu anlaması. Koca Ben'i durduracak, sonra da kıştırarak köpek bu. Adını bile koyduk. Adı Aslan."

Derken sonunda kasım ayı geldi. Kampa döndüler. General Campson ve Binbaşı de Spain ve kuzeni ve Walter ve Boon'la birlikte kamp evinin avlusunda, tüfekler, yatak yorgan, yiyecek kutuları arasında duran çocuk, Sam Fathers'la Aslan'ın yoldan gelip avluya girişini izledi – yıpranmış tulumu, lastik çizmeleri, eskimiş koyun postu ceket, çocuğun babasından kalma şapkasıyla yaşlı Kızılderili adam, onun yanında ciddi ciddi yürüyen koskoca köpek. Onları karşılamaya koşan tazılar birden durdu, yalnız hâlâ pek akıllı olmayan genç tazi dışında. O, Aslan'a doğru koştu, yaltaklanarak. Aslan onu terslemedi. Durmadı bile. Bir ayının yapacağı gibi bir pençe vuruşuyla canı yanmış sesler çıkaran genç köpeği birkaç metre öteye yuvarlayıp attı, sonra avluya girdi, hiçbir yere, hiç kimseye bakmayan gözlerini kırıştırtarak durdu. "Tanrım. Tanrım. – Dokunmama izin verir mi ki?" dedi Boon.

"Dokunabilirsin," dedi Sam. "Aldırmaz. Kimse, hiçbir şey umurunda değil onun."

Çocuk bunu da izledi. Boon'un Aslan'ın başını okşadığı, sonra yanına diz çöküp kemiklerini, kaslarını, gücünü yokla-

dığı bu andan başlayarak bundan sonraki iki yıl izledi. Sanki Aslan bir kadındı – ya da belki kadın Boon’du. Bu daha doğrudu – kocaman, ciddi, uykulu bir görünüşe sahip olan, Sam Fathers’ın dediği gibi, hiçbir insanı, hiçbir şeyi umursamayan köpek; vahşi, duygusuz, katı yüzlü, az biraz Kızılderili karışımı, neredeyse çocuk akıllı bir adam. Çocuk, Boon’un Aslan’a yiyecek verme işini Sam’den ve Ash Amca’dan devralmasını izledi. Aslan yemeğini yerken Boon’un mutfağın yanında yağmur altında çömelip beklediğini gördü. Aslan öteki köpeklerle birlikte ne yemek yedi, ne de uyudu; bu nedenle ikinci kısım ayma kadar kimse onun nerede yattığını bilmiyor, Sam’in kulübesinin yanındaki köpek kulübesinde yattığını sanıyordu; o gün çocuğun kuzeni McCaslin’in Sam’e rastlantıyla söylediği bir söz üzerine Sam ona anlattı. O akşam, çocuk, Binbaşı de Spain ve McCaslin bir lamba alıp Boon’un uyuduğu arka odaya gittiler –küçük, kapalı, Boon’un yıkanmamış bedeninin, ıslak av giysilerinin ağır kokusuyla dolu havasız oda–, sırtüstü yatıp horlayan Boon soluk alamayıp uyandı, Aslan da onun yanından başını kaldırıp soğuk, uykulu sarı gözlerle onlara baktı.

“Lanet olsun Boon,” dedi McCaslin. “Çıkar şu köpeği buradan. Yarın Koca Ben’i kovalayacak. Bütün gece senin kokunu aldıktan sonra, porsuk kadar kokmayan bir şeyin kokusunu nasıl alır?”

“Kokumun benim burnuma bir zarar verdiğine hiç dikkat etmedim,” dedi Boon.

“Verseydi de zararı yoktu. Ayının izini bulmamız sana bağlı değil. Onu dışarı koy. Evin altına, öteki köpeklerin yanına koy.”

Boon kalkmaya davrandı. “Yüzüne doğru esneyen, ya da ona dokunan ilk köpeği öldürür,” dedi.

“Sanmam,” dedi Binbaşı de Spain. “Hiçbiri o uyurken bile yüzüne karşı esnemek ya da ona dokunmak tehlikesini göze almaz. Dışarı koy onu. Yarın sabah burnunun doğru dürüst koku almasını istiyorum. Koca Ben geçen yıl kandırdı onu. Bu yıl gene kandıracağını sanmam.”

Boon ayakkabılarını bağlamadan giydi, üstünde kirli uzun donu, uyurken dağılan saçlarıyla Aslan’la birlikte çıktı. Öteki-

ler ön odadaki poker oyununa, McCaslin'le Binbaşı de Spain'in ellerinin kendilerini beklediği masaya döndüler. Bir süre sonra McCaslin, "Gene gidip bakmamı ister misin?" dedi.

"Hayır," dedi Binbaşı de Spain. Walter Ewell'a, "Açıyorum," dedi. Gene McCaslin'e döndü. "Bakarsan bana söyleme. Yaşlanmanın ilk belirtisini görmeye başlıyorum kendimde. Emirlerime karşı geldiğini bilmek istemiyorum, emri verirken karşı geleneğini bilsem bile. – Küçük bir döper," dedi Walter Ewell'a.

"Ne kadar küçük?"

"Çok küçük," dedi Binbaşı de Spain.

Üst üste yığılan yorganların, battaniyelerin altında uykuyu bekleyen çocuk, Aslan'ın şimdiden Boon'un yatağında olduğunu, gecenin geri kalan bölümünü, ertesi geceyi, ondan sonrakileri, gelecek kasımda ve ertesi kasımda bütün geceleri orada geçireceğini biliyordu. O zaman düşündü: *Sam ne düşünüyor acaba? Her ne kadar Boon beyaz olsa da Sam Aslan'ı kendi yanına alabilirdi. Binbaşı ya da McCaslin'den bunu isteyebilirdi. Aslan'a ilk dokunan Sam'in eliydi ve Aslan da bunu biliyor.* Sonra büyüdü çocuk ve böylesinin daha doğru olduğunu anladı. Böyle olmalıydı. Sam reisti, prensti; ayaktakımından olan Boon avcıydı. Köpeklere Boon'un bakması doğrudu.

Aslan'ın önderliğinde köpek sürüsünün Koca Ben'in peşine düştüğü ilk sabah kampta yedi yabancı belirdi. Bunlar bataklığın adamlarıydı: Nereden geldikleri belli olmayan, sıska, sıtmalı adamlar; rakunlara tuzak kuran ya da belki vadinin kenarındaki küçük tarlalara pamukla mısır eken, giysileri Sam Fathers'inkilerden çok daha iyi olmayan ama Tennie'nin Jim'in giysilerinden çok daha kötü olan bu adamlar şafak söktüğünde gelmiş, eski çifteleri, tüfekleriyle yan avluda çömelmiş sabırla bekliyorlardı. Bir sözcüleri vardı; Sam Fathers sonradan Binbaşı de Spain'e onların geçen yaz ve sonbahar boyunca nasıl birer, ikişer, üçer kampa gelip sessizce Aslan'a baktıklarını, sonra gittiklerini anlattı. "İyi sabahlar Binbaşı," dedi sözcü. "Bu sabah şu mavi köpeği o iki parmaklı koca ayının üstüne salacaktıysanız, duyduk. Gelip bakalım dedik, iznin olursa. Atış yapmayız üstümüze varmazsa."

"Hoşgeldiniz," dedi Binbaşı de Spain. "İsterseniz ateş edin. O bizden çok sizin ayınız."

“Yalan değil ha. Ona epey rakun yedirdim, üç yıl önce de bir domuz yavrusu. Ayıda biraz hakkım var.”

“Benim de hakkım var,” dedi bir başkası. “Ama ayıda değil.” Binbaşı de Spain ona baktı. Adam tütün çiğniyordu. Tükürdü. “Düve yavruydu. Güzeldi de. Geçen yıl. Onu buldum sonunda. Aynı geçen hazirandaki sizin tayın durumundaydı.”

“Eh,” dedi Binbaşı de Spain. “Sizin olsun. Köpeklerimin önünde av görürseniz vurun.”

O gün kimse Koca Ben’e ateş etmedi. Kimse görmedi onu. Çocuğun on bir yaşındayken onu gördüğü açıklıktan yüz metre kadar ilerde köpekler ona rastladı. Çocuğun durduğu yerin oradan uzaklığı çeyrek kilometre yoktu. Köpeklerin sesini duydu ama aralarında tanımadığı, Aslan’ın sesi olması gereken bir ses yoktu, Aslan’ın onların yanında olmadığını sandı. Köpeklerin Koca Ben’in arkasında o güne kadar koştuklarından çok daha hızlı koşmaları, seslerinde isteri tutmuş gibi bir tizlik bulunmayışı da onu uyandırmaya yetmedi. O akşam Sam ona Aslan’ın iz üzerinde hiç ses çıkarmadan gittiğini söyleyinceye kadar anlamadı. “Koca Ben’i boğazından yakaladığında homurdanacak,” dedi Sam. “Ama hiçbir zaman bağırmayacak. O beş santim kalınlığındaki kapıya atlarken nasıl hiç ses çıkarmadıysa öyle. İçinde o mavi köpek var ya ondan. Ne diyordunuz ona?”

“Airedale,” dedi çocuk.

Aslan oradaydı; ancak ayıyı buldukları yer ırmağa fazla yakındı. O akşam Boon’la Aslan on bir sıralarında kampa döndüklerinde, Boon Aslan’ın Koca Ben’i bir kez durdurduğuna yemin etti; ama tazılar yaklaşmamış, Koca Ben kaçıp ırmağa atlamış, kilometrelerce yüzmüş akıntıyla birlikte, Boon’la Aslan da kıyıda on altı kilometre kadar gidip sonra karşı kıyıya geçmişler, ancak, karanlık basmaya başladığından, ırmağın sığ yerinden karşı kıyıya çıktığı yerde Koca Ben’in izini bulamamışlar, hâlâ yüzmüyorsa tabii. Sonra Boon tazılara küfretmeye başladı, Ash Amca’nın onun için sakladığı yemeği yedi ve yatmaya gitti; bir süre sonra çocuk, horultularla sarsılan, havasız küçük odanın kapısını açtı, ciddi, koca köpek başını Boon’un yastığından kaldırıp bir an ona baktı sonra gene başını yastığa koyup yattı.

Ertesi kasımda artık geleneksel olarak Koca Ben'e ayrılmaya başlayan kampın son günü geldiğinde, onları bekleyen bir düzineden fazla yabancı vardı. Bu kez hepsi bataklıktan gelmiyordu. Kimileri Aslan'la Koca Ben'i duyup bölgenin Jefferson gibi kasabalarından, koca mavi köpeğin iki parmaklı ayıyla yıllık buluşmasını izlemek için gelen adamlardı. Bazılarının tüfeği bile yoktu, üstlerindeki av giysileri, çizmeleri dün bir dükkânın rafında duruyordu.

Bu kez Aslan, Koca Ben'i ırmaktan sekiz kilometre ötede buldu, üstüne gidip kıstırdı; bu kez tazılar bir tür umarsız özenmeyle onun yanına gittiler. Çocuk onları duydu; o kadar yakındaydı. Boon'un nara attığını, General Compson'un başedemediği atını yaklaştırabildiği kadar yakından, iki namlusuyla birden ateş ettiğini duydu; bir namludan beş saçma, ötekinden tek kurşun atılmıştı. Çocuk, köpeklerin, ayı kurtulup yeniden kaçmaya başladığındaki havlamasını da duydu. Şimdi o da koşuyordu, soluk soluğa, tökezleyerek, ciğerlerini paralarcasına, General Compson'un ateş ettiği, Koca Ben'in tazılardan ikisini öldürdüğü yere vardı. General Compson'un mermilerinin akıttığı kanı gördü, ama daha ileri gidemedi. Soluk almak, kalbinin çarpıntısını yavaşlatmak için bir ağaca dayanıp durdu, köpeklerin giderek uzaklaşan sesi sonunda duyulmaz oldu.

Geri kalanını o gece kampta -yeni av ceketleri, çizmeleriyle beş yabancıyı konuk ettiler; bütün gün ormanda kaybolan, hâlâ korku içindeki bu adamları sonunda Sam Fathers bulup getirmişti- dinledi: Aslan'ın ayıyı bir kez daha durdurduğu, ama ancak vahşi hayvanlardan ürkmeyen tek gözlü katırın ona yaklaşabildiği, katırın üstünde Boon'un olduğu ve şimdiye kadar hiç kimsenin Boon'un ateş ettiği bir şeyi vurduğunu görmediği anlatıldı. Boon pompalı tüfeğiyle beş el ateş etmiş, hiçbir şey vuramamış, Koca Ben bir tazıyı daha öldürüp yeniden kaçmış, gene ırmağa atlayıp kaybolmuştu. Boon'la Aslan gene cesaret edebildikleri kadar kıyı boyunca ilerlemişlerdi. Fazla uzaklaşmışlardı; hava kararırken karşıya geçmişler, bir kilometre sonra karanlık basmıştı. Bu sefer Aslan karanlıkta, Koca Ben'in sudan çıktığı yerde, kaybolan izini bulmuştu, kan yüzünden belki, ama neyse ki ipi Boon'un elindeydi, Boon ka-

tırdan inip Aslan'la boğuşarak onu güç bela kampa getirmişti. Bu sefer Boon küfür bile etmiyordu. Kapıda duruyordu, çamur içindeydi, bitkindi, hayvan başlı oluk ağızlarına benzeyen çirkin yüzü kocaman, trajik ve hâlâ şaşkın, "Vuramadım onu," diyordu. "Sekiz metre uzaktaydım ve beş el ateş edip vuramadım."

"Ama kan akıttık," dedi Binbaşı de Spain. General Compson kan akıttı. Daha önce olmamıştı bu."

"Onu vuramadım," dedi Boon. "Beşinde de vuramadım. Aslan orda bana bakarken."

"Aldırma," dedi Binbaşı de Spain. "İyi kovaladık. Kan da akıttık. Gelecek yıl Katie'ye General Compson'u ya da Walter'ı bindirip onu vururuz."

O zaman McCaslin, "Aslan nerde Boon?" diye sordu.

"Sam'e bıraktım," dedi Boon. "Ben onunla yatmaya layık değilim."

Buna göre Aslan'dan nefret etmeli ve korkmalıydı çocuk. Ama bunu yapmadı. Ona öyle geliyordu ki bütün bu olanlar bir kaderdi. Ne olduğunu bilmediği bir şey başlamaktaydı, başlamıştı bile. Sanki kurulmuş bir sahnede oynanan bir oyunun son perdesi gibiydi. Ne olduğunu bilmediği bir sonun başlangıcıydı, yalnız buna üzülmeceğini biliyordu o kadar. Alçakgönüllü olacak hem de gurur duyacaktı kendi de bunun bir parçası olmaya değer görüldüğü ya da yalnızca orada olup, olanları görebildiği için.

Aralık ayıydı. Anımsayabildiği en soğuk aralık. Kampta iki hafta geçirmiş, Aslan'la Koca Ben'in yıllık yarışlarını koşmaları için havanın yumuşamasını bekleyerek dört gün daha kalmışlardı. Ondan sonra kampı bozup eve döneceklerdi. Havanın değişmesini bekleyerek geçirdikleri bu fazladan zaman boyunca poker oynamak dışında yapacak şey olmadığından viskileri tükenmişti; çocuk ve Boon, ellerinde Binbaşı de Spain'in içki yapımcısı Bay Semmes'e yazdığı bir not ve bir bavulla Memp-

his'e viski almaya gönderiliyorlardı. Daha doğrusu Binbaşı de Spain'le McCaslin, Boon'u viski almaya gönderiyor, çocuğu da Boon'un kampa viskiyle ya da viskinin çoğuyla, ya da birazıyla birlikte dönmesini sağlamak için onun yanma katıyorlardı.

Tennie'nin Jim onu saat üçte uyandırdı. Titreyerek çabucak giyindi; titremesi soğuktan değildi, çünkü ocakta şimdiden gürül gürül yanan bir ateş vardı, karakışta bu saatte kanın yavaş akmasından, kalbin yavaş atması, uykunun yarım kalmasındandı. Evle mutfak arasındaki boşluğu geçti, sabaha daha üç saat kala, parlak, kaskatı gecenin altındaki demir toprak boşluğu geçerken kavurucu karanlığın tadını dilinde, damağında, ciğerlerinin ta dibinde duydu ve sonra lambanın aydınlattığı, alev alev yanan, camları buğulandıran sobanın ısıttığı mutfığa girdi; Boon masanın başına oturmuş, içine düşercesine tabağına eğilerek kahvaltısına başlamıştı bile, ağzındaki çiğneyen çenesi uzamış sakallarıyla maviydi, yüzü su görmemiş, kaba, at yelesi saçları tarak görmemişti – dörtte bir Kızılderili, Chickasaw'lu bir kadının torunuydu Boon, sırasında kanında bir damla bile yabancı kanı bulunduğu ima edilse sert, öfkeli yumruklarıyla bunu yalanlar, sırasında, genellikle viski içtikten sonra, aynı yumruklar ve aynı öfkeyle babasının safkan bir Chickasaw, dahası bir reis olduğunu, annesinin bile yalnızca yarı beyaz olduğunu savunurdu. Bir doksanın üstünde boyu, çocuk aklı gibi bir aklı, at kalbi gibi bir kalbi vardı, çocuğun o zamana kadar gördüğü en çirkin yüz olan yüzündeki, derinliği olmayan, potin düğmesi gibi küçük, katı gözlerinde ne kötülük, ne iyilik, ne yumuşaklık, ne şiddet, ne de herhangi başka bir şey bulabilirdiniz. Sanki biri bir futbol topundan az büyük bir ceviz bulup çekiçle üstüne kaş göz ağız burun yapmış, sonra da boyamıştı, genellikle kırmızıya; Kızılderili kırmızısı değil, içinde viskinin de payı olabilecek, parlak, yalnızca iyi ve kötü havalarda dışarda bulunmanın sağlıklı allığıydı, bu yüzdeki kırışıklıklar da geçirdiği kırk yılın kalıntısı değildi, gözlerini kısıp güneşe ya da avın kaçıp saklandığı kamışlıkların karanlığına bakmaktan oluşmuş, soğuk kasım ya da aralık aylarında gün ışığınca kalkıp yeniden avlanmak için toprağın üstünde yatarak önünde uyuduğu kamp ateşiyle pişmişti; sanki

zaman, hava gibi içinden geçip gittiği bir şeydi ve onu havanın yaşlandırdığından fazla yaşlandırmıyordu. Cesur, sadık, basiretsiz ve güvenilmezdi; mesleği, işi, zanaatı yoktu; bir kötü, bir de iyi yanı vardı; viski, ve Binbaşı de Spain'le çocuğun kuzenine karşı duyduğu sorgusuz sualsiz bağlılık. Binbaşı de Spain bir seferinde, "Ben bazen bunların ikisi için de onun iyi yanı diyorum," demişti. McCaslin, "Ya da iki kötü yanı," dedi.

Çocuk kahvaltısını etti, kızaran etin kokusundan ya da tepelerindeki ayak seslerinden uyanan köpeklerin evin altındaki seslerini duyuyordu. Aslan bir kez havladı, kısa ve kesin, nasıl ki her kampta en iyi avcının budalalar dışında herkese tek bir söz söylemesi yeterli olursa; Binbaşı de Spain'le McCaslin'in köpeklerinden hiçbiri Aslan kadar büyük, onun kadar güçlü, dahası belki de onun kadar cesur değildiler ama budala da değillerdi; içlerindeki son budalayla Koca Ben geçen yıl öldürmüştü.

Onlar kahvaltılarını bitirirken Tennie'nin Jim geldi. Araba dışardaydı. Ash Amca, bulaşıkları Tennie'nin Jim'e bırakıp, arabayla ormancılardan demiryoluna kadar onları götürmeye, kütük taşıyan trene el sallayıp durdurarak bindirmeye karar vermişti. Çocuk bunun nedenini biliyordu. Ash Amca'nın Boon'a takılıp kızdırmasını dinlemesi ilk olmayacaktı.

Hava soğuktu. Arabanın tekerlekleri donmuş toprağın üstünde gürültüyle tangırdıyordu: Gökyüzü kımiltısız, pırlı pırlıydı. Çocuk titremiyor, yavaş yavaş ve şiddetle durmadan sarsılıyordu, o durmadan yavaş yavaş sarsılırken, az önce yediği şeyler, boşlukta asılıymış gibi duran midesinde hâlâ sıcak ve kaskatıydı. "Bugün avlanmazlar," dedi. "Bugün hiçbir köpeğin burnu koku almaz."

"Aslan dışında," dedi Ash. "Aslan için buruna gerek yok. Ona tek gereken şey ayı." Ash çuvalları ayaklarına dolamış, mutfağın yerine serdiği yatağından aldığı bir yorganı da başına ve her yanına sarmıştı, öyle ki, parlak yıldızların ince ışığı altında, çocuğun o zamana kadar gördüğü hiçbir şeye benzemiyordu. "Bin dönümlük buzhanede kovalar o ayıyı. Tutar da. Öbür köpeklerin önemi yok, nasıl olsa Aslan'a yetişemezler, o koşarken önünde bir ayı olsun yeter."

“Öbür köpeklerin nesi var?” dedi Boon. “Sen zaten ne bilirsin ki? Kampa geleli biraz odun kırmanın dışında kışını mutfaktan ilk şimdi çıkardın.”

“Köpeklerin bir şeyi yok,” dedi Ash. “Kendilerine kalsa hiçbir zaman da bir şey olmaz onlara. Keşke ben de ömür boyu sağlığını bu köpekler kadar korumayı bilseydim.”

“Eh, bu sabah avlanmazlar,” dedi Boon. Sesi sert, kendinden eminindi. “Binbaşı benle Ike dönene dek ava çıkmaz, söz verdi.”

“Hava bugün değişir. Yumuşar. Gece yağmur yağar.” Sonra Ash güldü, yüzünü bile saklayan yorganının içinde bir yerlerde kıkırdadı. “Deh, katırlar,” deyip dizginlere asıldı, katırlar ileri atıldı, sendeleyip tangırdayan arabayı birkaç metre ileri attı, sonra yeniden yavaşlayıp kısa adımlarla çabuk çabuk yürüyüşlerini tutturdular. “Üstelik Binbaşı ne diye seni beklesin? Aslan’ı kullanacak o. Senin bu kampa ayı ya da başka bir et getirdiğini hiç duymadım ben.”

Şimdi Boon Ash’e küfür edecek, ya da belki ona vurur, diye düşündü çocuk. Ama Boon yapmadı; hiç yapmamıştı bunu; çocuk da biliyordu yapmayacağını; Boon dört yıl önce ödünç aldığı bir tabancayla Jefferson’da sokakta bir zenciye beş el ateş edip vurmamıştı, aynı geçen sonbaharda Koca Ben’e beş el ateş edip vurmadığı gibi, ama gene de vurmazdı Ash’e. “Yemin ederim,” dedi Boon, “bu gece ben dönmeden ne Aslan’ı ne de başka bir köpeği hiçbir şeyin avına çıkarmaz. Çünkü bana söz verdi. Kamçıla şu katırları, durma kamçıla. Beni dondurmak mı istiyorsun?”

Tren yoluna varıp bir ateş yaktılar. Bir süre sonra doğu aydınlanırken kütük treni ormandan çıktı, Boon el sallayıp treni durdurdu. Sonra çocuk sıcak vagona yeniden uyudu; Boon, kondüktör ve frenci, Aslan’la Koca Ben’den konuştular, tıpkı daha sonra insanların Sullivan’la Kilrain’den, daha da sonraları Dempsey’le Tunney’den konuşacakları gibi. Yaysız vagon sarsıla sarsıla tangır tungur giderken, uykusunun arasında çocuk bir yandan onların Koca Ben’in öldürdüğü domuz yavrularından, buzağılardan, talan ettiği ambarlardan, parçaladığı tuzak ve kapanlardan ve derisinin altında mutlak taşıdığı kurşunlardan konuştuğunu duyuyordu – Koca Ben; ayakları tuzakta

sakatlanan ayıların elli yıldır İki Parmak ya da Üç Parmak ya da Sakat Ayak diye adlandırıldığı ülkede yalnız Koca Ben fazladan bir ayıydı (baş ayı diyordu General Compson ona) ve işte bundandır ki insan bir adamın taşımaktan pişmanlık duymayacağı bir ad kazanmıştı kendine.

Sonra güneş doğarken Hoke'un Yeri'ne vardılar. Sıcak vagonun av giysileri, çamurlu çizmeleri, lekeli hâkileri, Boon'un tıraşı uzamış mavi çenesiyle çıktılar. Ama bunun zararı yoktu. Hoke'un Yeri bir kereste hızarıydı, orada aynı zamanda bir iâşe ve levazımat mağazası, iki dükkân, ana hattan ayrılan bir rayın üstünde bir yükleme kızıağı bulunuyordu ve buradaki herkesin ayağında çizme, üstünde hâki giysiler vardı. Az sonra Memphis treni geldi. Boon büfeden üç paket patlamış mısır-melas, bir şişe de bira aldı, çocuk da onun çığneme sesleri arasında yenden uykuya daldı.

Ancak Memphis'te zararı vardı kılıksız olmanın. Yüksek binalar, sert yaya kaldırımları, kolalı yakalı, boyunbağlı adamlar, onların çizmeleriyle hâki giysilerini biraz daha çamurlu, daha kaba saba, Boon'un tıraşını daha beter uzamış gösteriyordu, sanki Boon yüzünü ormandan ya hiç çıkarmamalı, ya da en azından yanında onu tanıyan, "Korkmayın, size zarar vermez," diyecek bir Binbaşı de Spain ya da McCaslin gibi biri olmalıydı. Bir yandan dişlerinin arasına giren patlamış mısırları diliyle çıkarmak için ağzını oynatarak, kalçadan tutulmuş bacaklarını iki yana açıp, tereyağlı cam üstünde yürüyormuşçasına istasyonun kaygan platformunu baştan başa geçti Boon, yüzündeki mavi sakal, eğlenmiş yeni bir tüfek namlusunun talaşı gibiydi. İlk meyhaneyi geçtiler. Çocuk kapalı kapıların arkasından bile talaş ve bayat içki kokusunu duyar gibi oldu. Boon öksürmeye başladı. Bir dakikadan daha kısa bir süre öksürdü. "Lanet olası soğuk," dedi. "Nereden kaptım, bilmem ki."

"İstasyondan," dedi çocuk.

Boon gene öksürmeye başladı. Durdu. Çocuğa baktı. "Ne dedin?" dedi.

"Kamptan çıktığımızda yoktu, trende de öksürmedin." Boon gözlerini kırpıştırarak ona baktı. Sonra gözlerini kırpıştırmayı bıraktı. Bir daha öksürmedi.

Yavaşça, "Bana bir dolar ödünç ver," dedi. "Hadi ver. Sende vardır. Cebinde bir dolar varsa, hâlâ ordadır. Eli sıkışın demek istemiyorum. Çünkü değilsin. İstedğin bir şey yok, o kadar. Ben on altı yaşımıdayken elimdeki dolar daha üstünde onu çıkararak bankanın adını okuyamadan eriyip giderdi." Yavaşça, "Bana bir dolar ver Ike," dedi.

"Binbaşı'ya söz verdin. McCaslin'e söz verdin. Kampa dönene kadar olmaz."

"Pekâlâ," dedi Boon, sesi alçak, sabırlı. "Tek bir dolarla ne yapabilirim ki? Bana başka bir dolar daha vermezsin."

"Haklısın, vermem," dedi çocuk, onun da sesi yavaştı ve öfkeden buz gibiydi, ama öfkesi Boon'a karşı değildi, çünkü Boon'un nasıl McCaslin'le kendini uyandırmak için mutfaktaki katı iskemlenin üstünde horlayarak saati gözleyip sabahladığını, onları arabayla yirmi yedi kilometre uzaktaki Jefferson'a götürüp Memphis trenine yetiştirdiğini anımsadı; McCaslin'i kandırıp izin alınca, Boon'la kendi müzayedede dört dolar yetmiş beş sente vahşi, hiç gem vurulmamış, benekli bir Teksas midillisi satın almışlar, yumuşakbaşlı iki yaşlı kısrığın arasında dikenli telle bağlayıp çiftliğe getirmişlerdi; hayvan tanelenmiş mısır görmemişti hiç, bunun ne olduğunu bile bilmiyor, belki de mısır tanelerini böcek sanıyordu ve sonunda (çocuk on yaşındaydı, Boon da ömür boyu on yaşında kalmıştı) Boon midillinin uysallaştığını söylemişti; atın başına bir çuval geçirmişler, dört zenci onu ite kaka iki tekerlekli eski bir arabaya koşmuş, takımları takmışlar, Boon'la çocuk arabaya oturmuş ve Boon zencilere, "Tamam çocuklar, bırakın," demiş, zencilerden biri -Tennie'nin Jim'di bu- çuvalı çekip almış, canını kurtarmak için kendini kenara atmıştı; tekerleklerden biri avlunun açık kapısının direğine çarpıp fırlamış, o anda Boon yakasından tutup çocuğu yolun kenarındaki çukura attığından o bundan sonra olanları ancak bölük pörçük görebilmişti: Yan kapıya çarpıp arka bahçeyi geçen, balkona atlayan öteki tekerleği, yol boyunca oraya buraya saçılan araba parçalarını, hâlâ dizginleri elinden bırakmayan Boon'un havaya kalkan toz toprak içinde karın üstü gidişini anımsadı; sonunda dizginler de kopmuş, iki gün sonra on bir kilometre uzakta midilliyi bulmuşlardı, boynun-

da hâlâ koşumlarıyla gemi asılı, iki gerdanlık birden takmış bir düşes gibi. Boon'a doları verdi.

"Tamam," dedi Boon. "Soğukta durma, gel içeri."

"Soğuk değil," dedi o.

"Limonata içersin."

"Limonata istemiyorum."

Kapı Boon'un arkasından kapandı. Güneş şimdi iyice yükselmişti. Ash gecedен önce yağmur yağar demişti ama pırıl pırıl bir gündü. Hava şimdiden ılınmıştı, yarın ava çıkılabildi. Kalbinde o ilk günkü çarpıntıyı duydu; avlanmakta, av peşinde koşmakta ne kadar eskirse eskisin hiçbir zaman geçmeyecekti bu çarpıntı: En iyisiydi bu, soluk alıp vermenin en iyisi, alçakgönüllülük ve gurur. Düşünmemeliydi bunu. Sanki koşmaya başlamıştı bile, gerisingeri istasyona, tren yolunun kendine: Güneye giden ilk trene; düşünmemeliydi bunu. Cadde kalabalıktı. Büyük Norman araba atlarına, Percheron'lara, içlerinden güzel paltolu adamların, pembe kürklü hanımların çıkıp istasyona girdiği şık arabalara baktı. (Hâlâ istasyonun bir kapı ötesindeydiler.) Babası yirmi yıl önce at üstünde, Forrest'in komutasındaki Albay Sartoris'in süvarilerinden biri olarak Memphis'e gelmiş, anacaddeyi geçip, (anlatılanlara bakılırsa) deri koltuklarda Kuzeyli subayların oturduğu, uzun, parlak tükürük hokkalarına tükürdüğü Gayoso Oteli'nin lobisine girmiş ve çıkmıştı.

Arkasındaki kapı açıldı. Boon elinin tersiyle ağzını siliyordu. "Tamam," dedi. "Hadi gidip işi bitirelim de buradan defolup gidelim."

Gidip bavulu doldurttular. Çocuk Boon'un öteki şişeyi nereden, nasıl elde ettiğini hiç bilmiyordu. Kuşkusuz Bay Semmes vermiş olmalıydı. Güneş batarken Hoke'un Yeri'ne geldiklerinde şişe boşalacaktı. Hoke'un Yeri'ne giden dönüş trenine iki saat vardı; Binbaşı de Spain, sonra da McCaslin, Boon'a doğruca istasyona gitmelerini önce söylemiş, sonra da emretmişlerdi; söyleneni yapması için de yanına çocuğu katmışlardı. Boon şişeden ilk içkisini önce tuvalette içti. Üniformalı bir adam geldi, ona orada içki içemeyeceğini söyleyecekti, Boon'un yüzüne bir bakıp vazgeçti. Bir sonraki içkisini lokantada masa-

nın altında su bardağına koyarken, yönetici (bir bayandı) burada içki içemezsiniz dedi, o da gene tuvalete gitti. Aslan'la Koca Ben hakkında hiçbir şey duymamış olan, duymak da istemeyen zenci garsonla, onu duymazlık edemeyen lokantadaki herkese anlatıyordu Koca Ben'le Aslan'ı. Sonra birden aklıma hayvanat bahçesi geldi. Hoke'un Yeri'ne saat üçte bir tren daha olduğunu öğrenmişti, kalan zamanı hayvanat bahçesinde geçirir, saat üçteki trene binerlerdi, tuvaletten üçüncü kez dönene kadar. Sonra ilk gelen trene binip kampa gideriz, diyordu, Aslan'ı alıp hayvanat bahçesine geri geliriz. Oradaki ayıları dondurmayla, pastayla besliyorlarmış, Aslan'ı onların üstüne salarız.

Böylece ilk treni kaçırdılar, binmeleri beklenen ilk treni. Çocuk Boon'u saat üçteki trene bindirdi, gene yola koyuldular; Boon artık tuvalete bile gitmiyor, trenin koridorunda içkisini içerek yakaladığı adamlara Aslan'ı anlatıyor, onlar da istasyondaki adam gibi ona orada içki içemeyeceğini söylemeye cesaret edemiyorlardı.

Güneş batarken Hoke'un Yeri'ne geldiklerinde Boon uyuyordu. Çocuk güç bela onu uyandırıp onu ve bavulu trenden indirdi; Boon'u hızarın levazımat dükkânında yemek yemeye bile razı etti. Böylece ormana dönmek için kütük trenine bindiklerinde Boon kendine gelmişti; güneş batarken gökyüzü kızarmış, şimdiden bulutlanmıştı, bu akşam toprak donmazdı. Şimdi uyuyan çocuktuktu, yaysız yük vagonu sarsıla tangırdaya ilerlerken, kıpkırmızı sobanın arkasında oturan Boon, frenci ve kondüktör Aslan'la Koca Ben'den konuştular, çünkü onlar Boon'un neden söz ettiğini biliyorlardı, çünkü burası kendi memleketleriydi. "Hava bulutlandı, buzlar erimeye başladı bile," dedi Boon. "Yarın Aslan onu yakalar."

Koca Ben'i yakalayanın Aslan olması, ya da Boon'dan başka biri olması zorunluymuştu. Bu kişi Boon olmayacaktı. Kimse onun sincaptan daha büyük bir şey vurduğunu görmemişti, zenci bir adama ateş ettiği gün vurduğu zenci kadın dışında. O gün zenci Boon'dan üç metre uzaktaymış, iriyarı da bir adammış; Boon, Binbaşı de Spain'in zenci arabacısından ödünç aldığı tabancayla beş el ateş etmiş; adam da posta havalesiyle aldığı bir buçuk dolarlık bir tabanca çıkarmış, Boon'u yakacaktı,

ama tabanca ateş almayıp beş kez klikilikliklik diye bir ses çıkarırken, Boon ateşe devam ediyormuş, McCaslin'e kırk beş dolara patlayan bir vitrin camı kırmış, oradan geçen bir zenci kadını da bacağından yaralamış; yalnız onun parasını Binbaşı de Spain ödemişti; McCaslin'le ikisi vitrinle zenci kadın arasında hangisinin parasını kimin ödeyeceğini kararlaştırmak için kâğıt çekmişlerdi. Ve bu yılın ilk günkü bekleme yerinde, kampın ilk gününün sabahı geyik Boon'un tam üstünden geçmişti; çocuk Boon'un eski, pompalı tüfeğinin pam, pam, pam, pam ettiğini, sonra da Boon'un sesini duydu: "Lanet olsun, geliyor işte! Karşısına çıkın! Karşısına çıkın!" Oraya gittiğinde baktı, geyiğin izleriyle patlamış beş mermi kovunu arasındaki uzaklık altı metre bile yoktu.

O gece kampta Jefferson'dan beş konuk vardı: Bay Bayard Sartoris ve oğlu, General Compson ve iki kişi daha. Ertesi sabah, Ash Amca'nın yağacağı önceden bildiği yağmur altındaki kurşun renkli şafakta pencereden bakınca, ince ince çiseleyen yağmurda çömelip oturan ya da ayakta duran iki düzineye yakın adam gördü; on yıldır Koca Ben'i mısırları, domuz yavruları, danalarıyla bile besleyen bu adamların giydiği eski püskü şapkaları, av ceketlerini, tulumları, kentli bir zenci fırlatıp atar ya da yakardı; yalnız lastik çizmeleri sağlam ve yeniydi; tüfekleri, mavisini gitmiş, eski tüfeklerdi, kimilerinin tüfeği de yoktu. Kamptakiler kahvaltıda ederlerken, at üstünde, ya da yaya bir düzine adam daha belirdi: Bunlar on beş kilometre aşağıda kamp kurdukları yerden gelen ormancılarla, Hoke'un Yerinden gelen hızar fabrikasının adamlarıydı; onlardaki tek tüfek, kütük taşıyan trendeki kondüktörün tüfeğiydi: Öyle ki, bu sabah ormana giderken Binbaşı de Spain'in kumandasındaki ordu, bazılarının silahsız olmaları dışında, neredeyse o karanlık '64 ve '65 yıllarında kumandanı olduğu bazı ordular kadar güçlüydü. Küçük avluya sığmıyor, yola taşıyorlardı. Binbaşı de Spain yolda at üstünde oturuyor, Ash kirli önlüğüyle yağlı mermileri onun karabinasına sürüp tüfeği eline verirken, üzengisinin dibinde koca ciddi mavi köpek duruyor, ama bir köpek gibi değil, at gibi duruyor, uykulu, topaz gözlerini belli bir şeye bakmadan kırıştı-

ıyor, Boon'la Tennie'nin Jim'in bağı tuttuğu tazıların sesine bile kulak vermiyordu.

Binbaşı de Spain, "Bu sabah Katie'ye Genel Compson'u bindireceğiz," dedi. "Geçen yıl kan akıttı; altında kaçmayan bir katır olsaydı, o zaman –"

"Olmaz," dedi General Compson. "Ben artık ormanda katır, at ya da başka bir şeyin sırtında koşturamayacak kadar yaşıyorum. Üstelik geçen yıl elime fırsat geçti, kaçırdım. Katie'yi şu çocuğa bırakıyorum; o binsin."

"Dur, olmaz," dedi McCaslin. "Ike'in önünde ayıları avlayacağı koca bir ömür var. Başkası binsin –"

"Hayır," dedi General Compson. "Ben Ike'in binmesini istiyorum. Şimdiden benden de senden de daha iyi bir orman adamı Ike. On yıl sonra Walter'a yetişecek."

Çocuk önce inanmadı, Binbaşı ona söyleyinceye kadar. O zaman vahşi hayvanların kanının kokusundan ürkmeyen tek gözlü katıra bindi, Binbaşı de Spain'in üzengisinin dibinde hareketsiz duran köpeğe baktı; akıp gelen kurşuni ışıktaki köpek bir dana kadar büyük, gerçekte olduğundan daha büyük görünüyordu – kocaman kafası, hemen hemen çocuğun göğsü kadar enli göğsü, mavi derinin altında, onlara kan gönderen kalp hiç kimseyi, hiçbir şeyi sevmediğinden, kimsenin dokunuşuyla irkilmeyen ya da titremeyen kaslarıyla orada aynı bir at gibi duruyordu köpek; ama attan farklıydı, çünkü at yalnızca ağırlık ve hız demektir, oysa Aslan'da hem cesaret ve avı takip edip öldürmek için gereken irade ve isteği oluşturan her şey vardı, hem de dayanıklılık; yakalayıp öldürmek uğruna, etle kemiğin hayal edilebilecek tüm sınırların ötesinde dayanabilmesi için gereken irade ve istek vardı onda. Derken köpek ona baktı. Başını hareket ettirip baktı ona, tazıların kopardığı önemsiz gü-rültünün ötesinden, Boon'un gözleri gibi derinliksiz, onlar kadar kötülük ya da iyilikten, yumuşaklık ya da şiddetten uzak, sarı gözleriyle baktı. Bu gözler yalnızca soğuk ve uykuluydu. Sonra gözlerini kırıştırdı, o zaman çocuk köpeğin ona bakmadığını anladı, hiç bakmamıştı, başını başka yana döndürmeye bile zahmet etmiyordu.

O sabah ilk bağırtıyı işitti. Sam'le Tennie'nin Jim katırlara

ve arabayı çeken atın üstüne eyerlerini koyarken Aslan çoktan ortadan kaybolmuştu; çocuk tazıların yayılıp ağlamaklı seslerle yeri kokladıklarını görmüş, sonra onlar da kaybolmuşlardı. Sonra o, Binbaşı de Spain, Sam ve Tennie'nin Jim köpeklerin ardından gittiler ve buzları eriyen, ıslak ormanın içinden gelen ilk bağırtıyı duydular; ilerde, iki yüz metreden az bir uzaklıkta bir tazı, çocuğun artık tanıdığı o tiz, umarsız, neredeyse insan sesi niteliğindeki havlamalarıyla havlıyordu, ötekiler de ona katıldı, karanlık orman çınlayıp öttü. O zaman atlarını sürdüler. Çocuk ormanı yararak sessizce ilerleyen koca mavi köpeği, onun önündeki ayıyı gerçekten görür gibi oldu: Dört yıl önce o gün fırtınanın yıktığı ağaçları yararak, köpeklerin önünden kalın bedeniyle lokomotif gibi geçtiğini görmüştü, ayı onun gidebileceğini sandığından çok daha büyük bir hızla ilerlemiş, koşan katırlarla bile arayı açmıştı. Tek bir el silah sesi duydular. Orman aralanmıştı, hızla ilerliyorlardı, köpeklerin kopardığı kıyamet önlerinde hafifliyor, kayboluyordu; ateş eden adamı geçtiler – bataklık adamı, işaret eden bir kol, sıska bir yüz, bağırarak için açtığı ağzının küçük kara oyduğunda çürük dişler.

Çocuk tazıların kopardığı gürültüdeki değişikliği fark etti ve iki yüz metre ötede onları gördü. Ayı dönmüştü. Aslan'ın hiç duraklamadan onun üstüne gittiğini, ayının ona vurup yana attıktan sonra havlayan tazıların arasına daldığını, neredeyse durduğu yerde bir tazıyı öldürdükten sonra hızla dönüp gene koşmaya başladığını gördü. Sonra kendilerini dalga dalga üslerine doğru kaçan köpeklerin arasında buldular, çocuk Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim'in bağırdığını, Jim'in köpekleri geri çevirmeye çalışırken şaklattığı deri kamçısının tabanca gibi patlayan sesini duydu. Daha sonra o ve Sam Fathers atlarının üstünde yalnızdılar. Yalnız tazılardan biri Aslan'dan ayrılmamıştı. Çocuk onun sesini tanıdı. Bir yıl önce akılsız olan, en azından öteki tazıların gözünde hâlâ da akılsız kalan genç tazıydı bu. Çocuk, *Belki cesaret budur*, diye düşündü. "Tamam," dedi Sam arkadan. "Tamam. Elimizden gelirse onu ırmaktan uzaklaştırmalı."

Şimdi bir kamışlıktaydılar: Bir çalılık. Çocuk buradan geçen yolu Sam kadar iyi biliyordu. Ormanaltı bitkilerinin arasın-

dan yolun tam ağzına çıktılar. Yol çalılığı geçip ırmağın üstündeki yüksek, açık yamaca gidiyordu. Walter Ewell'ın tüfeğinin kalm sesini duydu çocuk, sonra iki silah sesi daha. "Yok," dedi Sam. "Tazıyı duyabiliyorum. Devam et."

Çatırdayan, ıslık çalan çalılığın tavansız tüneline çıktıklarında hâlâ dörtnala gidiyorlardı, suyu bol sarı ırmağın üstündeki açık yamaca geldiler; akan kurşun renkli ışıktaki hiçbir şey yansıtmayan ırmak sanki hareketsizdi. Şimdi çocuk da tazıyı işitebiliyordu. Koşmuyordu tazı. Bağırışı, çılginca tiz bir havlamaydı; Boon da dik yamaç boyunca koşuyor, saban ipiyle astığı eski tüfeği sırtında hoplayıp zıplıyordu. Yüzü çılgin gibiydi, dönüp yukarı, onlara doğru koştu, kendini çocuğun arkasına katırın üstüne attı. "Şu lanet tekne!" diye bağırdı. "Karşı kıyıda kalmış! Dosdoğru karşıya geçti. Aslan ona fazla yakındı! O küçük tazı da! Aslan öyle yakındı ki, ateş edemedim! Hadi yürü!" diye bağırdı, topuklarıyla katırın karnını döverek. "Yürü hadi!"

Yamaçtan aşağı indiler, eriyen toprakta kayıyorlardı, söğütlere çarpa çarpa suya girdiler. Çocuk sarsılmadı, soğuğu duymadı. Yüzen katırın bir yanında, bir eliyle eyer kayışına yapışmış, öbür eliyle tüfeğini suyun üstünde tutuyordu. Katırın öteki yanında da Boon. Sam onların arkasında bir yerdedi ve sonra ırmağın içi, onları çevreleyen su, köpeklerle doldu. Onlar katırlardan daha hızlı yüzüyorlardı; katırların ayağı karaya basmadan köpekler yamaçtan yukarı tırmanmaya başlamışlardı. Binbaşı de Spain az önce ayrıldıkları kıyıdan bağırdı, çocuk arkasına bakınca Tennie'nin Jim'le atın suya girdiğini gördü.

Şimdi önlerindeki orman ve yağmurda ağırlaşmış hava bir büyük gürültüyle dolmuştu. Çınlıyor, feryatlar koparıyordu; arkalarındaki kıyıya çarpıp yankılanan çınlama ve gürültü geri gelip yeniden biçimleniyordu, sonunda bu memlekette şimdiye kadar bir avı kıstıran ne kadar tazı varsa hepsi birden kendine bağıyor gibi geldi. Sudan çıkarlarken ayağını katırın sırtına attı; Boon yeniden katıra binmeyi denemedi. Üzengilerden birine asılıp yamacı tırmandı, sırt boyunca dizilen ormanaltı bitkilerine çarpa çarpa ilerledi ve ayıyı gördü; ayı arka ayakları üstünde kalkmış, sırtını bir ağaca vermişti, bağıran tazılar

çevresinde döneniyordu; Aslan bir kez daha ayakları yere değmeden atladı.

Bu sefer ayı ona vurmadı. Köpeği bir sevgili gibi kollarının arasına aldı, ikisi birden yere yıkıldılar. Çocuk şimdi katırdan inmişti. Tüfeğinin iki horozunu da çekti, ancak kaynaşan benekli tazı bedenleri dışında bir şey göremiyordu; sonunda ayı gene kalktı. Boon bağıyor, bir şey söylüyordu ama ne olduğunu anlamadı; Aslan'ın hâlâ ayının boğazını bırakmadığını gördü, yarı doğrulan ayı bir pençesiyle vurup tazılardan birini birkaç metre öteye fırlattı; ayağa kalktı, yükselmesi hiç bitmeyecek gibi dimdik uzadı, dik durup ön pençeleriyle Aslan'ın karnını kazımaya başladı. O zaman Boon koşmaya başladı. Çocuk onun elinde parlayan bıçakla tazıların arasına atladığını, onları tekmeleyip yuvarlayarak uzaklaştırdığını, katıra binerken yaptığı gibi kendini ayının sırtına attığını, ayaklarıyla ayıyı karnından sarmaladığını, sol eli ayının gırtlığında, Aslan'ın yapışıp bırakmadığı yeri alttan tutarken havaya kalkıp inen bıçağın parıltısını gördü.

Bıçak yalnız bir kez indi. Bir an bir heykeli andırdılar: Ayının gırtlığına yapışan köpek, ayı, ayının sırtına sapladığı bıçağı daha derinlere batırmaya çalışan adam. Sonra yere yıkıldılar, Boon'un ağırlığıyla arkaya doğru düştüler, Boon en alta. Ayakta ilk görünen ayının sırtıydı, ama Boon hemen onun sırtına atladı. Bıçağı elinden hiç bırakmamıştı ve çocuk gene onun kolunun ve omzunun son derece küçük hareketlerle bıçağı ileri doğru iterek kalbini araştırdığını gördü; sonra ayı dimdik yükseldi, adamla köpek de onunla birlikte yükseldiler, ayı arka ayakları üstünde, bir adamın yürüyeceği gibi yürüyüp, adamla köpeği de taşıyarak, ormana doğru birkaç adım attı ve yere yıkıldı. Çökmedi, ufalanmadı. Bir ağacın devrilmesi gibi birden devrildi, öyle ki adamla köpek bir kez havaya fırlar gibi oldular.

Çocuk ve Tennie'nin Jim öne doğru koşular. Boon ayının başında diz çökmüştü. Sol kulağı yırtılmıştı, ceketinin sol kolu tümüyle gitmişti, sağ çizmesi dizinden tabanına kadar parçalanıp kopmuştu; ince ince yağın yağmurda incelen kanı bacağından aşağı, elinden, kolundan aşağı, yanaklarından aşağı

iniyordu, yüzü artık vahşi değildi, sakindi. Birlikte Aslan'ın çenelerini açıp ayının boğazından aldılar. "Yavaş olun be," dedi Boon. "Görmüyor musunuz, bağırsakları hep dışarda." Ceketini çıkarmaya başladı. O sakin sesiyle Tennie'nin Jim'e, "Sandallı getir. Burdan yüz metre kadar ötede, kıyıda. Gördüm," dedi. Tennie'nin Jim kalkıp gitti. Derken, çocuk, Tennie'nin Jim'in bağırdığını mı duymuştu, yoksa rastlantıyla başını kaldırıp bakmıştı da onun yere doğru eğildiğini mi görmüştü, anımsamıyordu ama, Sam Fathers'ın çiğnenmiş çamurun içinde yüzükoyun yerde yattığını gördü.

Katır onu sırtından atmış değildi. Boon daha koşmaya başlamadan önce Sam'in katırdan indiğini anımsıyordu. Üstünde hiçbir iz yoktu, çocuk ve Boon onu sırtüstü döndürdüklerinde gözleri açıldı, Joe Baker'la ikisinin konuştuğu o dilde bir şey söyledi. Ama hareket edemiyordu. Tennie'nin Jim sandalı getirdi; onun ırmağın karşı kıyısındaki Binbaşı de Spain'e seslendiğini duyuyorlardı. Boon, Aslan'ı avcı ceketine sarıp sandala taşıdı, Sam'i de aşağı taşıdılar, sonra geri gidip ayıyı Tennie'nin Jim'in deri kamçısıyla tek gözlü katırın eyer kolonuna bağlayıp çeke çeke sandala kadar götürdüler, sandala aldılar; Tennie'nin Jim'i atla iki katırı yüzdürüp karşı kıyıya geçirmeye bıraktılar. Binbaşı de Spain sandalın burnunu tutarken, Boon sandal kıyıya varmadan atlayıp onu geçti. Binbaşı de Spain, Koca Ben'e bakıp sessizce, "Eh," dedi. Sonra suya girdi, eğilip Sam'e dokundu ve Sam ona baktı, Joe Baker'la ikisinin konuştuğu o eski dilde bir şey söyledi. "Ne oldu, bilmiyor musun?" dedi Binbaşı de Spain.

"Hayır efendim," dedi çocuk. "Katır yapmadı. Hiçbir neden yok. Boon ayıya doğru koşmaya başlamadan Sam katırdan inmişti. Sonra baktık, çamurun içinde yatıyor."

Boon hâlâ ırmağın ortasında olan Tennie'nin Jim'e bağırıyordu.

"Hadisene be, Allahın belası," diyordu. "Getirsene şu katırı."
"Katırı ne yapacaksın?" dedi Binbaşı de Spain.

Boon ona bakmadı bile. "Hoke'un Yeri'ne gidip doktoru getireceğim," dedi, gene o sakin sesiyle, sürekli akan parlak kânın altındaki yüzü de tümüyle sakin.

“Senin kendine doktor lazım,” dedi Binbaşı de Spain. “Tennie’nin Jim –”

“Boşver onu,” dedi Boon. Binbaşı de Spain’e döndü. Yüzü hâlâ sakindi ama sesi biraz yükselmişti, “Görmüyor musun, lanet bağırsakları hep dışarda,” dedi.

“Boon!” dedi Binbaşı de Spain. Birbirlerine baktılar. Boon’un başı Binbaşı de Spain’den bir baş uzundu, çocuk bile şimdi Binbaşı de Spain’den boyluydu.

“Doktoru getirmem lazım,” dedi Boon. “Lanet bağırsakları –”

“Peki,” dedi Binbaşı de Spain. Tennie’nin Jim sudan çıkıp geldi. Atla sağlam katır Koca Ben’in kokusunu almışlardı bile; yamaçtan yukarı çıkarken şaha kalkıp geri tepiyor, Tennie’nin Jim’i de kendileriyle birlikte sürüklüyorlardı, sonunda Jim onları durdurup bağladı, geri geldi. Binbaşı de Spain kayışını yeleğinin iliğinden çözüp çıkardığı pusulasını Tennie’nin Jim’e verdi. “Doğru Hoke’un Yeri’ne git,” dedi. “Doktor Crawford’u al, getir. Bakılacak iki adam var, de ona. Benim kısrağı al. Buradan bulabilir misin yolu?”

“Bulurum efendim,” dedi Tennie’nin Jim.

“Peki,” dedi Binbaşı de Spain. “Git hadi.” Çocuğa döndü. “Katırlarla atı al, git, arabayı getir. Biz sandalla ırmakta Rakun köprüsüne kadar gideriz. Orada buluşalım. Yolu bulabilir misin?”

“Evet efendim,” dedi çocuk.

“Peki. Hadi çık yola.”

Çocuk geri arabaya gitti. Ne kadar koştuklarını ancak o zaman anladı. Katırları arabanın koşum kayışlarına, atı da arka kapağa bağlaması öğleden sonrayı buldu. Rakun köprüsüne vardığında alacakaranlıktı. Sandal oradaydı. Çocuk sandalı görmeden, suyu da görmeden, dizginler elinde, devrilmek üzere olan arabadan atlamak zorunda kaldı, geri tepen sağlam katırın gemine, sonra da kulağına yapışmak için dolaştı, sonra da topuklarını yere gömüp Boon yamaçtan çıkıp gelinceye kadar hayvanı tuttu. Arabaya bağlanan at zaten ipini koparmış, yola atlayıp kampa doğru gözden kaybolmuştu. Arabayı çevirdiler, katırları çözdüler, çocuk sağlam katır aldı, yüz metre öteye götürüp bağladı. Boon zaten Aslan’ı arabaya getirmişti, Sam şim-

di sandalda oturuyordu, onu kaldırdıklarında yürüyüp yamaçtan çıkmaya, arabaya tırmanmaya davrandı ama Boon beklemedi; Sam'i kucaklayıp arabaya oturttu. Sonra Koca Ben'i gene tek gözlü katırın eyerine bağladılar, yamaçtan yukarı çektiler, iki kaydırma kütüğünü açık arka kapıya dayayıp ayıyı arabaya aldılar; çocuk gidip sağlam katırı getirdi, Boon katırın tok bir ses çıkaran katı yüzüne vura vura güç bela koşumları taktı, hayvan sonunda yerinde durdu, titriyordu. Derken yağmur başladı, sanki bütün gün onları beklemişti.

Yağmurda, seller altında, kör karanlıkta kampa döndüler, ışıkları görmeden çok önce onlara yol göstermek için çalman boruyu ve aralıklı atılan silah seslerini işittiler. Karanlık küçük kulübesine geldiklerinde Sam ayağa kalkmayı denedi, gene dedelerinin dili olan o eski dilde bir şeyler söyledi; sonra açık seçik, "İndirin beni. İndirin beni," dedi.

"Ocağı yanmıyor," dedi Binbaşı de Spain. "Devam et!"

Ama Sam şimdi debeleniyor, ayağa kalkmaya çalışıyordu. "İndirin beni efendi," dedi. "Bırakın evime gideyim."

Böylece çocuk arabayı durdurdu, Boon da inip Sam'i arabadan aldı. Bu sefer onu yürümeye çalışmak için bırakmadı. Kucağına alıp taşıdı, Binbaşı de Spain ocaktaki gömülmüş korlardan bir kâğıt parçası tutuşturup lambayı yaktı, Boon Sam'i yatağına koydu, çizmelerini çıkardı, Binbaşı de Spain üstünü örttü, çocuk katırları tuttuğundan orada değildi, araba durunca Koca Ben'in kokusu seller akan karanlık havada öne doğru geldiğinden sağlam katır kaçmaya çalışıyordu, çocuk orada değildi, ama Sam yeniden gözlerini açmış olmalıydı, o derin bakışıyla onlardan, kulübeden çok daha ötelere, bir ayının ölümüyle bir köpeğin ölmek üzere olmasından ötesini görüyordu. Sonra yola devam ettiler, borunun uzun uzun inleyişine doğru, seller inen, yoğun havada her biri, sanki bir sonraki gelene kadar takılıp kalan, sonra ötekine katılan aralıklı atışlara, ışıkları yanan eve, seller altındaki aydınlık pencerelere doğru ilerlediler; Boon tümüyle sakin, kanlı yüzüyle kucağındaki cekete sarılı çıkını içeri getirirken ona bakan yüzler de sakindi. Boon Aslan'ı, kan, ceket ne varsa hepsi birlikte, çarşafsız kirli yer yatağına, ev işlerinde bir kadın kadar becerikli olan Ash'in bile bir türlü düzeltmediği yatağa yatırdı.

Hoke'un Yeri'nden hızar fabrikası doktoru gelmişti. Boon, doktor Aslan'a bakıncaya kadar kendine dokundurtmadı. Doktor Aslan'ı bayılmak tehlikesini göze alamadı. Bağırsaklarını içeri koyup, kloroform kullanmadan dikerken Binbaşı de Spain başını, Boon da ayaklarını tuttu ama o hiç kıpırdamaya çalışmadı. Sarı gözleri hiçbir yere bakmadan açık, orada öylece yattı; yeni av giysileri içindeki, eski av giysileri içindeki sessiz adamlar Boon'un bedeninin ve giysilerinin ekşi kokusuyla dolu havasız odaya gelip ona baktılar. Sonra doktor Boon'un yüzünü, kolunu, bacağına temizleyip dezenfekte etti, sardı ve elinde fenerle çocuk önde, doktor, McCaslin, Binbaşı de Spain ve General Compson arkada, Sam Fathers'ın kulübesine gittiler. Tennie'nin Jim ocakta ateşi yakmıştı, önünde çömelmiş uyukluyordu. Sam, Boon onu yatağına koyduğundan, Binbaşı de Spain üstüne battanileri örttüğünden bu yana kımıldamamıştı, gene de gözlerini açtı, birer birer odadaki yüzlere baktı ve McCaslin onun omzuna dokunup, "Sam. Doktor sana bakmak istiyor," dediğinde ellerini battanienin altından çıkarıp gömleğinin düğmelerini çözmeye bile davrandı, yapamayınca McCaslin, "Dur, biz yaparız," dedi. Onu soydular. Orada yatıyordu -bakır rengi, neredeyse tüsüz bir beden, yaşlı bir adamın bedeni, yaşlı bir adam, ormandan çıkmasından bu yana bir kuşak bile geçmeyen vahşi bir adam, çocuksuz, hırsız, halsiz, hareketsiz, gözleri açık ama doktor onu muayene ederken artık hiçbirine bakmıyor; doktor battanileri çekti, stetoskopu çantasına geri koydu, çantayı kapadı ve yalnızca çocuk Sam'in de ölmek üzere olduğunu biliyordu.

"Bitkin," dedi doktor. "Belki de şok geçiriyor. Onun yaşında aralık ayında ırmaklarda yüzmek... İyileşir. Bir iki günden çıkmasına izin vermeyin yeter. Burada yanında kalacak kimse var mı?"

"Biri kalacak," dedi Binbaşı de Spain.

Eve döndüler, ekşi kokulu odada, eli Aslan'ın arkasında avlananlar, onu bugünden önce hiç görmemiş olanlar, ona bakmak için sessizce odaya girip girip çıkıyorlardı. Sonra şafak söktü, o zaman hepsi Koca Bern'e bakmaya avluya çıktılar; onun

da gözleri açıktı, dudakları hırlarken kasılmış gibiydi, aşınmış dişleri görünüyordu, sakat ayağı, derisinin altındaki eski mermilerin küçük, sert kabarcıkları (saçma ve mermi olarak bunlardan elli iki tane vardı) ve sol omzunun altında Boon'un bıçağının girip sonunda can evini bulduğu, neredeyse görünmeyecek kadar küçük yarık. Sonra Ash onları kahvaltıya çağırarak için ağır bir kaşıkla bulaşık tasının dibine vurmaya başladı ve, çocuğun anımsadığı ilk kezdi bu, yemek yerlerken mutfağın altındaki köpeklerin sesini duymadıkları. Sanki avludaki ölü yaşlı ayı hâlâ aralarında Aslan olmadan karşı koyamayacakları bir korku kaynağıydı.

Gece yağmur dinmişti. Sabahın ortalarında zayıf bir güneş belirdi, pusu dağıtıp havayı ve yeri ısıttı; bir çeşit pastırma yazının pastırma yazı, rüzgârsız bir Mississippi aralığı günü olacaktı o gün. Aslan'ı ön balkona, güneşe çıkardılar. Boon'un fikriydi. "Lanet olsun," dedi. "İçerde durmayı hiç istemezdi, onu zorla tutardım. Biliyorsunuz." Bir demir alıp mutfağın taban tahtalarından yatağın altında kalanları ayırdı, Aslan'ı kılmıdatmadan yatakla birlikte balkona taşıyıp ormana dönük yatırdılar.

Sonra o ve doktor ve McCaslin ve Binbaşı de Spain, Sam'in kulübesine gittiler. Sam bu kez gözlerini açmadı; soluk alışı da öylesine sessiz ve sakindi ki soluk alıp verdiğini zorlukla görebiliyorlardı. Doktor stetoskopunu çıkarmadı, ona dokunmadı bile. "Bir şeyi yok," dedi doktor. "Nezle bile olmamış. Bırakmış o kadar."

"Bırakmış mı?" dedi McCaslin.

"Evet. Yaşlılar bunu bazen yapar. Sonra gece iyi bir uyku çeker, ya da belki yalnızca bir bardak içki içer, fikir değiştirirler."

Eve döndüler. Ve o zaman gelmeye başladı onlar – bataklık sakinleri, tuzak kuran, kininle, rakun ve ırmak suyuyla beslenen sıksa adamlar, vadinin kenarındaki küçük tarlalarında mısır ve pamuk yetiştiren, ambarları, domuz ahırları yaşlı ayı tarafından talan edilen çiftçiler, yaşlı ayının tazılarını öldürdüğü, kapanlarını, tuzaklarını kırıp attığı, derisinin altında kurşunlarını taşıdığı kişiler, ormancuların kampından kütükçüler,

Hoke'un Yeri'nden, hızar fabrikasından, daha uzaklardaki kasabalardan gelen adamlar. Yayan, at sırtında, arabalarla avluya girip yaşlı ayya, sonra da ön balkonda yatan Aslan'a bakmaya gelmişlerdi, avluyu doldurup dışına taşıdılar, neredeyse yüz kişi vardı, ılık, uykulu gün ışığının altında çömelmiş, ya da ayakta, alçak sesle avcılıktan, avdan, avı kovalayan köpeklerden, tazılardan, ayıdan, geyikten, yeryüzünden yok olan dünkü adamlardan konuşuyorlardı; o sırada orada yatan koca mavi köpek arada bir gözlerini açıp bir an ormana bakıyordu, onları dinliyormuş gibi değil de, yeniden gözlerini kapamadan önce ormanı anımsamak, ya da orman yerinde duruyor mu görmek ister gibi. Güneş batarken öldü.

Binbaşı de Spain o akşam kampı bozdu. Aslan'ı ormana taşıdılar, daha doğrusu Boon taşıdı onu, dün nasıl doktor gelene kadar kimseyi ona dokundurmadıysa gene dokundurmadı, yatağının üstündeki yorganlardan birine sarıp Aslan'ı taşıdı; çocuk ve General Compson ve Walter Ewell ve arkalarında hâlâ neredeyse elli kişi, ellerinde fenerlerle, yanan çam dallarıyla geldiler – Hoke'un Yeri'nden, daha uzaklardan gelip, gecenin karanlığında atları, arabalarıyla vadiden dönmek zorunda kalacak olanlar, yayan gidip küçük saklı kulübelerine doğru dağılacak olan bataklık adamlarıyla tuzakçılar. Ve Boon kendinden başka kimsenin mezarı kazmasına da izin vermedi; sonra Aslan'ı mezara yatırdı, üstünü örttü, ve çam dallarının alevi, dumanı altında, General Compson mezarın başına geçip bir insanın mezarı başında konuşur gibi konuştu. Sonra kampa döndüler. Binbaşı de Spain, McCaslin ve Ash bütün yatak yorganları dürüp bağlamışlardı. Katırlar arabaya koşulmuş, vadiden çıkmak üzere hazırlanmış, araba yüklenmişti bile, çocuk koşarak mutfağa girdiğinde soba soğuktu, masada soğuk et ve ekmek vardı, yalnız kahve sıcaktı, Binbaşı de Spain'le McCaslin yemeklerini yemişlerdi. "Ne oluyor?" diye bağırdı. "Ne oluyor? Ben gitmiyorum."

"Evet," dedi McCaslin, "bu gece gidiyoruz. Binbaşı eve dönmek istiyor."

"Olmaz!" dedi o. "Ben kalıyorum."

"Pazartesi günü okula gitmen gerek. Zaten düşündüğüm-

den bir hafta fazla ders kaçırdın. Şimdi başlarsan pazartesiye ancak yetiştirirsin. Sam iyi. Doktor Crawford'ı duydun. O kal-kana kadar Boon'la Tennie'nin Jim'i, ikisini de onun yanında bırakıyorum.

Hızlı hızlı soluyordu çocuk. Ötekiler de gelmişti. Hızla, ne-redeyse çılgın gibi çevreye, öteki yüzlere baktı. Boon'un elinde açılmamış bir şişe vardı. Onu baş aşağı edip elinin ayasıyla di-bine vurarak mantarı çıkarmaya başladı, mantarı dişiyile çek-ti, tükürüp attı, içmeye başladı. "Lanet olsun, tabii döneceksin okula be," dedi. "Yoksa, Cass yapmazsa, ben patlatırım kıcını, ister on altı ister altmış yaşında ol. Cass nerde olurdu şimdi? Hiç okula gitmemiş olsam ben hangi cehennemde olurdu?"

Çocuk gene McCaslin'e baktı. Soluğunun gitgide daraldı-ğın duymuyordu, mutfakta onca kişiye yetecek hava yoktu sanki. "Bugün daha perşembe. Pazar gecesi atlardan birine bi-nip gelirim eve. O zaman pazar günü gelirim, kaçırdığım ders-leri pazar gecesi çalışıp yetiştiririm McCaslin," dedi, umutsuz-luk bile duymadan.

"Hayır dedim sana," dedi McCaslin. "Buraya otur, yemeği-ni ye. Gidiyoruz -"

"Dur bakalım Cass," dedi General Compson. Çocuk, Gene-ral Compson gelip elini onun omzuna koyana kadar onun ya-nına geldiğini fark etmemişti. "Ne var oğlum?" dedi.

"Kalmak zorundayım," dedi. "Kalmalıyım."

"Peki," dedi General Compson. "Kalabilirsin. Bir hafta da-ha ders kaçırmak, kiralanmış bir pedagogun bir kitabın kapak-ları arasına koyduğu bilgileri edinmek için ter dökmene neden olacak kadar geri bırakacaksa seni, okula hiç gitme daha iyi. - Sen de kapa çeneni Cass," dedi General, oysa McCaslin ağzını açmamıştı. "Sen bir ayağını çiftliğe, ötekini bankaya atmışsın; siz lanet olası Sartoris'ler, Edmonds'lar bilmek istemediğiniz şeyi öğrenmek zorunda kalmamak için çiftlikleri, bankaları icat ettiniz, ama sizin ucundan bile tutamadığınız bu şeyde bu çocuk zaten yaşlı bir adam kadar bilgiliydi, öyle doğmuştu, bel-ki de korkuyordu, ama ürkmeden; bizim hiçbirimizin kurşun atacak kadar bile yaklaşmadığımız bir ayıyı görmek istediği için pusulasıyla on altı kilometre yol gitti, ayıya baktıktan son-

ra pusulasıyla on altı kilometre yoldan karanlıkta geri döndü; Tanrı bilir, belki de çiftliklerle bankaların tek varlık nedeni de budur – bize hâlâ neden kalmak istediğini söylemezsin sanıyorum, doğru mu?”

Ancak çocuk hâlâ söyleyemiyordu bunu. “Mecburum, kalmalıyım,” dedi.

“Pekâlâ,” dedi General Compson. “Yeterli yiyecek var. McCaslin’e söz verdiğin gibi pazara dönersin. Pazar gecesi değil: Pazar günü.”

“Peki efendim,” dedi çocuk.

“Pekâlâ,” dedi General Compson. “Oturun da yemeğinizi yiye çocuklar,” dedi. “Yola çıkalım. Biz eve varmadan hava soğuyacak.”

Yemeklerini yediler. Araba zaten yüklenmiş, yola çıkmaya hazırdı. Tek yapacakları şey arabaya binmekti. Boon onları paytonun yol üstünde beklediği yere götürecekti. Afganlı gibi türbanlı silüetiyle gökyüzüne karşı şişeyi başına dikmiş, arabanın yanında duruyordu. Sonra boş şişeyi indirmeye kalmadan ağzından fırlatıp attı; şişe yıldızların zayıf ışığında döne döne parlayıp düştü. “Gidenler,” dedi Boon, “şu lanet arabaya binin. Gitmeyenler, şu lanet yolun üstünden çekilin.” Ötekiler bindiler. Boon, General Compson’un yanında arabacı yerine oturdu ve araba hareket etti. Karanlığa doğru ilerledi, arkasından bakan çocuk sonunda arabayı da, onun daha büyük bir karanlık içinde hareket eden yoğunluğunu da göremez oldu. Ancak hâlâ işitebiliyordu; uzun bir süre çukurdan çukura bata çıka giden tahta arabanın kararlı tangirtisini işitti. Araba işitilmez olduktan sonra bile Boon’u duyabiliyordu. Şarkı söylüyordu Boon, kaba, bet sesiyle, melodisiz, bağıra bağıra.

Bu, perşembe oldu. Cumartesi sabahı Tennie’nin Jim, McCaslin’in altı yıldır ormandan bir kez bile çıkmamış olan orman atıyla kamptan ayrıldı ve o gün öğleden sonra geç bir saatte bitkin atı sürüp çiftliğin kapısından girdi, McCaslin’in kiracılara, ücretli işçilere gelecek haftanın yiyeceklerini dağıttığı dükkâna vardı; McCaslin bu sefer Binbaşı de Spain’in paytonuna atların koşulmasını beklemek zorunda kalmayı göze almadı. Kendi paytonunu aldı, Tennie’nin Jim arka koltukta

uyurken Jefferson'a gitti ve Binbaşı de Spain'in çizmelerini de-
ğiştirip paltosunu giymesini bekledi; ve o gece karanlıkta sa-
baha kadar elli kilometre yol alıp pazar sabahı gün ağarırken
paytandan inip onları bekleyen kısağa ve katıra bindiler, gü-
neş doğarken ormandan çıkıp Aslan'ı gömdükleri alçak yamaca
geldiler; hâlâ Boon'un küreğinin izlerini taşıyan taze toprağın
küçük tepesi görüldü, mezarın arkasında taze kesilmiş dallar-
dan örülüp dört direk üstüne yerleştirilmiş bir platform, onun
üstünde de battaniyeye sarılmış bir çıkın vardı, Boon'la çocuk
mezarla platformun arasında yere çömelmişlerdi; Boon sargıla-
rını koparıp atmıştı, Koca Ben'in pençelerinin başında bıraktığı
uzun izler güneş ışığında kabuk bağlamış katran gibi parlıyor-
du, yerinden fırlayıp şimdiye kadar hiçbir şey vurmadığını her-
kesin bildiği eski tüfeğini onlara doğrulttu; ancak McCaslin da-
ha katır durmadan inmiş, tekmeleyip iki ayağını da üzengiden
kurtarmış, Boon'a doğru yürümeye başlamıştı bile.

"Geri dur," dedi Boon. "Vallahi ona dokundurtmam. Geri
dur McCaslin." McCaslin gene de durmadı, hızla ama acele et-
meden yaklaştı.

"Cass!" dedi Binbaşı de Spain. Sonra, "Boon! Hey Boon!"
dedi, o da atından inmişti; çocuk da kalktı, McCaslin çabucak
mezara doğru yürüdü, hızlı değil ama kararlı, çabuk çabuk
ama gene de hızlı değil, tüfeği orta yerinden kavradı, öyle ki
Boon'la ikisi tüfeği tutarak Aslan'ın mezarının birer yanında
yüz yüze geldiler, Boon'un vahşi hayvanın pençelerinin bıraktığı
kara cürufun altındaki bitkin, başeğmez, şaşkın ve çılgın
yüzüyle başı McCaslin'inkinden neredeyse bir baş yukardaydı;
sonra Boon'un göğsü şiddetle inip kalkmaya başladı, sanki bü-
tün bu vahşi ormanda hepsine, ne ona ne de bir başkasına yete-
cek kadar hava vardı.

"Bırak tüfeği Boon," dedi McCaslin.

"Lanet olası küçük leylek bacak –" dedi Boon. "Tüfeği sen-
den alabileceğimi bilmez misin? İstesem onu lanet bir boyun-
bağı gibi boynuna dolayabileceğimi bilmez misin?"

"Evet," dedi McCaslin. "Bırak onu Boon."

"O istedi böyle olmasını. Bize söyledi. Tam tamına nasıl ya-
pacağımızı anlattı. Onu kaldıramazsın. Dediği gibi yaptık, bu-

rada oturup yabankedilerini, böcekleri ona yaklaştırmıyorum –“Sonra McCaslin tüfeği aldı, aşağı eğip beş mermiyi birbiri ardından boşalttı; öyle hızlı indi ki mermiler, neredeyse birincisi toprağa varmadan sonuncusu çıkmıştı; McCaslin gözlerini bir an Boon’dan ayırmadan tüfeği arkasına attı.

“Onu öldürdün mü Boon?” dedi. O zaman Boon hareket etti. Döndü, hâlâ sarhoşmuş, sonra bir an da körmüş gibi bir eli önde tökezleyerek büyük ağaca doğru ilerledi, ağaca ulaşmadan sanki yürümeyi bıraktı, öne atıldı, iki eliyle birden ağaca sarılıp durdu, dönüp sırtını ağaca verdi, yara izlerinin cürufuyla dolu yüzüne, şiddetle inip kalkan göğsüne ağacın gövdesini destek aldı. “Onu öldürdün mü Boon?”

“Hayır!” dedi Boon. “Hayır!”

“Doğruyu söyle,” dedi McCaslin. “Benden istese, ben yapardım.” O zaman çocuk hareket etti, yüzü McCaslin’e dönük, ikisinin arasında durdu. Yaşlar sanki yalnız gözlerinden fışkırmıyordu, bütün yüzü ter gibi suya batmıştı.

“Rahat bırak onu!” diye bağırды. “Lanet olsun! Rahat bırak onu!”

4

sonra yirmi bir yaşma gelmişti. Onu söyleyebilirdi artık, kendi ve kuzeni vahşi ormanın değil, evcilleştirilmiş toprakların önünde karşı karşıya geldiler, kendi mirası olması gereken, büyükbabası Carothers McCaslin’in, büyükbabaları buralarda tüfeksiz avlanmış olan vahşi adamlardan, beyaz adamın parasıyla satın aldığı, evcilleştirip düzenlediği, ya da evcilleştirip düzenlediğine inandığı toprakların önünde – evcilleştirdiğine inandığı, çünkü kölesi olan, yaşatıp öldürmek gücünü elinde tuttuğu insanlar buradaki ormanı kesip kaldırmış, bedenlerinin teriyle toprağın yüzünü belki otuz santim kazıyarak daha önce orada bulunmayan ve yeniden paraya çevrilebilecek bir şey yetiştirmişlerdi: Koca Carothers’ın buraları satın aldığına inanmak, sonra da elinde tutmak için ödediği parayı geri alabileceği, yanında makul bir kâr da elde edebileceği bir üründü bu: İşte bu

nedenle yaşlı Carothers McCaslin, işin aslını bildiği halde, çocuklarını, kendi neslinden olanları, vârislerini yetiştirirken, onların bu toprakları kendilerinden sonra gelenlere vermek üzere ellerinde tutabileceklerine inanmalarını sağlamıştı, çünkü güçlü ve insafsız olan kişi, kendini beğenmişliği, gururu ve gücü konusunda kuşkucu bir önbilgiye sahiptir ve can verdiği herkesi küçümser: İşin aslını bilmesine karşın, herhangi yazılı bir belgeden daha büyük ve daha eski olan o vahşi orman parçasını sahiplenen Binbaşı de Spain de aynıydı, işin aslını bilmesine karşın, Binbaşı de Spain'e bu vahşi orman parçasını para karşılığında satan yaşlı Thomas Sutpen de aynı: Thomas Sutpen'e para, rom ya da her neyse onun karşılığında vahşi ormanın bu parçasını satan Chikasaw reisi Ikkemotubbe de aynıydı, o da kendi sırasında buraların küçük bir parçasının bile satmak ya da terk edip bırakmak için kendisinin olmadığını biliyordu

vahşi ormanın değil, evcilleştirilmiş toprakların önünde, ele geçirmek, sahip olmak isteğiyle değil, terk etmek için – ve, tam olmaları gereken yerde, dükkânda, belki yadsınan ve terk edilen bu toprakların yüreği değil, ama kesinlikle karnı olan, olacakların bir habercisi gibi tarlaların üstünde çömelmiş oturan, '65 olsun olmasın, çalışanlarını köleliğe mahkûm eden, bu kare biçimindeki, balkonlu, tahta yapının içinde; enfiye, soğuk alınlığı ilaçları, beyaz adamların yapıp zencilerin iki yüz yıl kendilerini esaret altında tutan, bir başka kanlı iç savaş yer olsa bile, tümüyle özgürlüğe kavuşmalarına izin vermeyecek olan, beyaz ırka benzemelerini sağlamak için onlara sattıkları, renk ağartma, saç düzeltme merhemleri ve iksirlerinin ilanlarıyla baştan başa donatılmış olan dükkânda karşı karşıya

kendi ve kuzeni, eski peynir, tuzlanmış et kokuları, gazyağı, koşum takımları, raflarda sıralanmış tütün, iş tulumu, hazır ilaç, iplik, saban civataları, un ve yem fıçıları, çuvalları, melas, çivi, tahta çivilere asılı saban ipleri, boyunduruklar, hamutlar, çekme zincirleri arasında ikisi, ve yazı masası, masanın üstündeki raf ve bu rafta duran hesap defterleri, McCaslin'in, yavaş yavaş dışarı akıp giden ve her sonbaharda üretilmiş, çırpılmış pamuk olarak geri dönen, yiyeceği, erzak ve malzemeyi kaydettiği (gerçek kadar kırılğan, ekvatorlar gibi elle tutulup

gözle görülemeyen bu iki iplik, gene de pamuğu yetiştirenleri ömür boyu terlerinin düştüğü topraklara bağlayan bir kablo kadar güçlüydü) ve daha eski defterler, büyüklükleri, biçimleri, hantal, biçimsiz, sararmış sayfalarına solmuş mürekkeple, babası Theophilus ile amcası Amodeus'un elyazılarıyla yazılmış, Carothers McCaslin'in kölelerini İç Savaş'tan yirmi yıl önce azat ettiklerini kaydeden defterler:

'Reddetmek,' dedi McCaslin. 'Reddetmek. Sen ki, fırsatı görüp kaçırmayan, araziyi satın alan adamın erkek torunusun; toprağı alan, hangi yoldan olursa olsun ele geçiren, en eski, ilk imtiyazını elde eden, ahfadına bırakmak için, hangi yoldan olursa olsun, elinde tutan, vahşi hayvanların, onlardan da vahşi insanların vahşi ormaniyken temizleyip düzenleyen, çocuklarına bırakılabilecek bir yer haline getiren, ahfadının rahatlığı, güveni, gururu için ve kendi adını ve başardıklarını sonsuza kadar sürdürmek için, onlara bırakmaya degecek bir şey haline getiren adamın doğrudan erkek torunusun. Yalnız erkek torun olmakla kalmıyorsun, üçüncü kuşakta onun erkek çocuğundan olma tek torunusun, oysa ben yaşlı Carothers'tan hem dört kuşak uzaktayım, hem de ailenin kadın kolundan geliyorum ve adımdaki McCaslin bile nezaketen buna izin verildiği için, senin mirasını ve anıtını reddedebileceğini sandığın o adamın başardığı şeylerden büyükannemin duyduğu gurur nedeniyle bana verilmiş.' ve o

'Bu toprağı reddedemem. Hiçbir zaman benim olmadı ki reddedeyim. Hiçbir zaman babamla Buddy Amca'nın da olmadı ki bana bıraksınlar, çünkü Carothers'ın da olmamıştı ki onlara bıraksın, onlar da bana bıraksınlar ki ben de onu sahiplenmeyi reddedeyim, çünkü vahşi orman Ikkemotubbe'nin de değildi ki miras bırakmak ve reddedilmek için Büyükbabama satsın. Çünkü Ikkemotubbe'nin dedelerine de ait değildi ki vahşi orman onu miras bıraksınlar, o da Büyükbabama ya da herhangi başka birine satsın, çünkü Ikkemotubbe'nin onu para karşılığında satılabileceğini keşfettiği, bunun farkına vardığı anda, işte o anda vahşi orman sonsuza dek onun olmaktan çıkmıştı, babadan babaya, ondan babaya artık onu satın aldığını sanan adam bir hiç alıyordu.'

‘Hiç mi alıyordu?’ ve o

‘Bir hiç alıyordu. Çünkü Tanrı, Kitabında yerküresini nasıl yarattığını, sonra yarattığı şeye bakıp beğendiğini anlatır, ve O daha sonra da insanı yarattı. Önce yeryüzünü yarattı, üstüne akılsız yaratıkları koydu, daha sonra Onun adına onları yönetmesi ve onların üstünde egemen olması için insanı yarattı, yerküresine ve onun üstündeki hayvanlara egemen olması için yarattı, insan onlara kendi adına sahip çıksın, kuşaktan kuşağa geçen, dokunulmaz bir tapuyla, toprağın dikdörtgenlerini, karelerini ahfadına bıraksın diye değil, toprağı kardeşliğin ortak adsızlığı içinde hep birlikte ve parçalanmadan elinde tutsun diye, bunun karşılığında Onun insandan tüm istediği acıma, alçakgönüllülük, hoşgörü, dayanıklılık, ve ekmeğini alınının teriyle kazanmasıydı. Senin ne diyeceğini de biliyorum,’ dedi o: ‘Gene de Büyükbaba –’ ve McCaslin

– sahibiydi toprağın. Hem de ilk sahibi değildi. Tek başına da değildi, ilk de değildi; senin gönderme yaptığın Kitabın dediğine göre, insanın cennetten kovulmasından bu yana hep böyleydi. İkinci sahibi de değildi, tek sahibi de, Hazreti İbrahim’in soyundan gelen Tanrının tüm o uzun, o eski seçilmişler listesi vardı, onların İbrahim’i deviren oğulları vardı, beş yüz yıl bilinen dünyanın yarısı, üstündeki her şeyle birlikte, tek bir kentin malı oldu (nasıl ki bu çiftlik ve onun içerdiği tüm yaşam biçimleri kesinkes bu dükkânın ve büyükbabanın zamanında tutulan şu defterlerin malıysa), sonraki bin yılda insanlar o yıkıntının parçaları için kapıştılar, sonunda o parçalar da tükendi, insanlar eski dünyanın on para etmez akşamında kemirilmiş kemiklerin başında hırlaşırken rastlantısal bir yumurta sayesinde yeni bir yarımküre keşfettiler. Onun için bırak da söyleyeyim. Gene de, ne de olsa, yaşlı Carothers sahibiydi toprağın. Satın aldı, elde etti, her nasıl yaptıysa; elinde tuttu ve miras bıraktı: Öyle olmasa mirasını reddeden, inkâr eden senin burada ne işin vardı? Carothers bu toprağı elinde tuttu, elli yıl tuttu ki sen gelip reddedesin diye ve bu sırada Tanrı, bu Yargıç, bu Mimar, bu Hakem – olanları onayladı – ya da onayladı mı? Aşağıda olup bitenleri gördü – ya da gördü mü? Onaylamadıysa bile hiçbir şey yapmadı: Gördü ve bir şey yapamadı, ya

da görmedi; gördü ve karışmadı, ya da belki görmek istemedi – ters, iktidarsız, ya da kör: hangisi?’ ve o

‘Kovdu.’ ve McCaslin

‘Ne?’ ve o

‘Kovdu. İktidarsız değildi: Onaylamadı, kör de değildi, çünkü gözlüyordu. Ve bırak da şunu söyleyeyim. Cennetten kovdu. Kenan Diyarı’ndan kovdu, Onu kovanlar da kovulan Onu kovdu, ve Roma hamamlarındaki uzak ev sahiplerinin beş yüz yılı ve kuzey ormanlarından gelen vahşi adamların bin yılı, onları da kovdular, onların zorbalıkla aldığı varlığı kendileri de zorbalıkla alıp midelerine indirdiler, sonra da senin eski dünyanın beş para etmez alacakaranlığı dediğin o dönemde eski dünyanın kemirilmiş kemikleri başında hırlaşmaya başladılar, Onun adına Ona küfrettiler ve sonunda O basit bir yumurta aracılığıyla yeni bir dünyanın keşfedilmesini sağladı, amacı orada alçakgönüllülük, acıma ve hoşgörü temelleri üzerinde kurulmuş, birbirinden gurur duyan insanlardan oluşan bir ulusun yükselmesiydi. Ve Büyükbabam gene de, her şeye rağmen, toprağın sahibiydi, çünkü buna O izin verdi, iktidarsız değildi, onaylamıyordu ve kör de değildi çünkü bunu O emretti ve gözlüyordu. Tanrı bu toprakların daha onları elinde tutan İkkemotubbe’nin, onun babası yaşlı İsetibbeha’nın, İsetibbeha’nın dedelerinin günlerinde bile lanetli olduğunu biliyordu, daha hiçbir beyaz adam onlara sahip olmadan önce kirlendiğini, Tanrı Büyükbabam ve onun gibilere acıyıp onları hoşgörerek, kendilerinin de acıma, alçakgönüllülük ve hoşgörü ve dayanıklılık göstermeleri koşuluyla ihsan ettiği yeni dünyaya eski dünyanın değersiz ve kokuşmuş alacakaranlığından, sanki o eski dünyanın gemileri yürüten yelkenler dolusu kirli rüzgârıyla getirdikleri şeyle kirlenmeden önce de O bu toprakların kirli olduğunu biliyordu –’ ve McCaslin

‘Ya.’

– ve İkkemotubbe ile ahfadı birbirinin ardından bu toprakları kesintisiz ellerinde tuttukça bu topraklar için hiç umut olmadığını da biliyordu. Belki de bir süre için ancak buraları İkkemotubbe’nin soyundan boşaltıp yerine başka bir soy yerleştirerek amacını gerçekleştirebileceğini anladı. Belki de bu-

nun hangi soy olacağını biliyordu, belki de beyaz adamın lanetini kaldırmak için bulunabilen ve bunu yapabilecek güce sahip olan soyun beyaz kandan olmasında hakkaniyetten fazla bir şey vardı, intikamdan fazla bir şey vardı, o zaman -' ve McCaslin

'Ya.'

'- o zaman kötülüğü yok etmek için kötülüğü getirdi, doktorların ateşi yok etmek için ateş, zehri öldürmek için zehir kullanmaları gibi. Belki o kadar insan arasından Büyükbabamı seçti. Belki O, Büyükbabamın da, bu dünyaya çok erken geldiği için, Onun amacına hizmet edemeyeceğini biliyordu ama Büyükbabamın soyundan gelenler olacaktı; doğru kişiler; belki de Büyükbabamın ahfadının kimler olacağını önceden biliyordu, belki de Büyükbabamda üç kuşak sonrasının tohumunu gördü, onun mazlum kullarından en azından bazılarını özgürlüklerine kavuşturanların bu tohumdan yeşereceğini -' ve McCaslin

'Ham'in oğulları. Sen ki Kitaba gönderme yapıyorsun: Ham'in oğulları." ve o

'Kitapta Onun söylediği bazı şeyler var, ve başkalarının O söylemedi dediği şeyler var. Şimdi ne diyeceğini biliyorum: Doğru olan, sana göre bir şey, bana göre başka bir şeyse, doğruyu nasıl ayırt edebiliriz? Ayırt etmek gerekmez. Yürek zaten bilir. O, Kitabını insanlar yürekleriyle okusun diye yazdırdı, seçip ayırt ederek okunsun diye, dünyanın bilgeleri okusun diye yazdırmadı, çünkü belki onların buna gereksinimi yok ya da bilgelerin artık yüreği yok, ama dünyada yüreklerinden başka okuyabilecek bir şeyleri olmayan kader kurbanları ve önemsiz insanlar için yazdırdı Kitabını. Çünkü Onun adına Kitabını yazanlar doğruyu anlatıyorlardı ve tek bir doğru vardır ve o, yüreğe ilişkin olan her şeyi kapsar.' ve McCaslin

'Demek ki Onun Kitabını yazan bu adamlar bazen yalancıydılar.' ve o

'Evet. Çünkü onlar insandı. Kendilerinden sonrakiler için, çarpacak tüm karmaşık ve dertli yürekler için, yüreğin itici gücünün karmaşıklığından yüreğin doğrusunu çıkarıp yazmaya çalışıyorlardı. Anlatmaya çalıştıkları, Onun anlatılmasını istediği şey, fazlasıyla basitti. Kitabını okumalarını istediği kimse-

ler onlara inanamazdı. Bunun insanların alışık olduğu, anlayabilirdiği gündelik sözcüklerle açıklanması gerekiyordu, yalnız dinleyenler için değil anlatanlar için de öyleydi, çünkü eğer soluk alan, dili konuşan bütün insanların arasından, Tanrının sözlerini aktarıp biçim vermek üzere seçilecek kadar Ona yakın olanlar bile doğruyu ancak yüreği çarptıran tutku ve şehvet ve nefret ve korku yoluyla anlayabiliyorlarsa, ötekilerin, doğruya duydukları sözcükler aracılığıyla erişmek zorunda olanların, doğruya varmak için gerisingeri ne kadar yol almaları gerekir?’ ve McCaslin

‘Kendi savunduğun düşüncelere kanıt olarak da, benim savduklarıma karşı çıkmakta da aynı metni kullandığına göre, bilmiyorum diye yanıt verebilirim sana. Ama vermiyorum, çünkü sen kendi kendini yanıtladın: Onların hiç yol almaları gerekmez, çünkü, dediğin gibi, yürek, hiç yanılmayan, hataya düşmeyen yürek, zaten doğruyu bilir. Ve belki de sen haklısın, çünkü sen yaşlı Carothers’tan kendine kadar üç kuşak olduğunu kabul ettin ama üç kuşak yoktu. Tam olarak iki kuşak bile yoktu. Buck Dayı ve Buddy Dayı. Onlar da ne ilk, ne de tektiler. Tanrının yarattığını, insanın lanetlediğini ve kirlettiğini ileri sürdüğün bu ülkede iki kuşaktan, bazen de bir kuşaktan daha kısa bir süre içinde bin tane başka Buck ve Buddy çıktı. 1865’i saymazsak bile.’ ve o

‘Evet. Babamla Buddy Amca.’ Yazı masasının üstündeki rafa göz atmadı bile, McCaslin de bakmadı. Bakmaları gerekmiyordu. Çiziklerle dolu, çatlamış deri ciltlerinin içindeki defterler, ona göre, sırayla teker teker raftan indiriliyor, yapılan haksızlığı, bu haksızlığın hiç değilse birazının giderilmesi, hakkın yerini bulması için yapılanları yazan ince soluk kahverengi mürekkep ve sararmış sayfalar tümüyle solup adsız, ortak, ilk toza karışmadan önce, Herşeyibilen’in onları son bir kez okuması, yazılanlar üstüne düşünmesi ve anımsaması için, açılıp yazı masasının ya da belki apokrifal* bir Kürsü ya da Mihrabın üstüne, ya da Tahtın kendisinin önüne konuyordu

önce büyükbabasının sonra da babasıyla amcasının elyazı-

* Apokrifa: Hıristiyanlığın başlangıç döneminden kalma kutsal yazılar. Bunlar genellikle Kutsal Kitap’a alınmamışlardır. (Ed. n.)

sıyla, solmakta olan mürekkeple yazılmış sararmış sayfalar, elli yaşlarını, altmışlarını geçene kadar bekâr olan babasıyla amcası, biri çiftliğin işleri ve tarımla ilgilenen, öteki ev işlerine bakan, yemek pişiren, ikizi evlendikten, çocuğun kendi doğduktan sonra da bunu sürdüren

iki kardeş, babaları gömülür gömülmez, onun tamamlamak fırsatını bile bulamadığı devasa ölçülerde tasarlanmış, neredeyse ambar gibi bir yer olan binadan çıkıp, kendi yaptıkları tek odalı kulübeye taşındılar ve içinde yaşadıkça ona yeni yeni odalar eklediler, iki kişinin gücünün kaldırmaya yetmediği kütüklerin kaldırılması işi dışında, hiçbir kölenin bir tahtasına bile dokunmasına izin vermeden yaptılar küçük evi, ve kölelerin hepsini, boş pencere çerçevelerine hâlâ tahta parçaları ya da ayı ve geyik derileri çakılmış duran büyük eve yerleştirdiler; her akşam, tarımı yöneten kardeş, başçavuşun bir tabur askeri sıraya dizmesi ve rahat emrini vermesi gibi, zencileri çoluk çocuk birlikte, istesinler istemesinler, soru, direnme, rica dinlemeden büyük eve, sanki Carothers McCaslin kendini beğenmişliği ile sınırsız hayal gücünün bu beton göstergesi karşısında şaşırıp da donakalmış gibi, embriyo aşamasından öteye gidemeyen bu kocaman binaya doldururdu; aklından yoklamasını yapar, onları toplayıp eve sokup, pervazına geyik derisinden bir iple bağladığı, kasap bıçağı kadar uzun, el yapması bir çiviyle kapıyı çivilerdi, pencerelerinin yarısı olmayan, menteşeli bir arka kapısı da bulunmayan bu evin ön kapısını çivilerdi; böylece çok geçmeden, ve elli yıl sonra çocuğun da büyüyüp anlatıldığını duyacağı, sonradan anımsayacağı bir öykü vardı: Yöre gece boyu ay ışığının aydınlatmadığı yerlerde, devriyelerden sakınarak komşu çiftlikleri ziyaret eden McCaslin köleleriyle doluymuş, iki beyaz adamla iki düzine kara derili adam arasında söze dökülmemiş bir centilmenlik anlaşmasına göre, beyaz adam güneş batarken onları sayıp el yapması çiviyle ön kapının arkasına çiviledikten sonra evin arkasına dolaşıp arka kapıya bakmazmış, şafakta çiviye söktüğünde zencilerin hepsinin ön kapının arkasında olmaları koşuluyla

ikizler tıpatıp birbirinin aynıydı, aynı sayfada olup da karşılaştırmazsanız elyazılarına kadar aynıydılar ve bazen iki el-

yazısı da aynı sayfada olduğunda bile (bu da sık sık oluyordu, 1830 ve 40'larda kuzey Mississippi'deki vahşi toprakların tamamını kapsayan ve önünde sürüklemek için onları seçtiği anlaşılan o dürtünün gerektirdiği işleri yürütmekte, konuşarak anlaşmayı çoktan bırakan ikizler, hesap defterlerinin günbegün ilerleyen yapraklarını kullanmışlardı) her ikisinin de yazısı tıpkı on yaşında çok normal bir çocuğun yazısı gibiydi, imlaları bile, ne var ki bu imla gelişip düzelmeyordu, Carothers McCaslin'in miras aldığı, satın aldığı köleler birer birer kaydedilmişti – Roscius ve Phoebe ve Thucydides ve Eunice ve onların çocuk ve torunları, ve Chickasaw reisi Ikkemotubbe'den, araziyi satın aldığı gibi, cins olmayan iğdiş edilmiş bir beygir karşılığında aldığı Sam Fathers'la annesi, Amodeus ikizin bir komşuyla oynadığı pokerde kazandığı Tennie Beauchamp ve anlaşılan Theophilus ikizin kendinin de kardeşinin de bilmediği bir nedenle, o zamanlar hâlâ yalnızca bir köle taciri olup henüz general olmamış olan Bedford Forrest'tan satın aldığı Percival Brownlee adındaki garabet (Tek bir sayfada, uzun değil, bir yıldan az bir süreyi kapsıyor, aslında yedi ay da değil, çocuğun babasının olduğunu ayırt etmeyi öğrendiği elyazısıyla:

Percivil Brownly Yaş 26. katip & Muasebeci. Cold Waterda N.B.Foresten satın alındı 3 Mar 1856 265 \$

altında aynı elyazısıyla:

5 mar 1856 Muasebeci değil zaten okuma bilmiyor. Adını yazabiliyor ama ben onu zaten yazdım çift sürebilirim dedi ama pek öyle görünmüyor. bu gün Tarlaya yolladım Mar 5 1856

ve aynı elyazısı:

6 Mar 1856 çift de süremiyor Vaız olmak istiyormuş belki malları Dereye Su İçirmeye götürebilir

ve bu kez ötekinin yazısı, ikisini de aynı sayfada görünce amcasının olduğunu tanıyabildiği yazı:

23 Mar 1856 Onu da yapamıyor Ancak teker teker Kurtul şundan

gene ilk yazı:

24 Mar 1856 Kim alır bunu

sonra ikinci:

19 Nis 1856 Kimse Sen iki ay önce Cold Waterda şansını kaybet-
tin Ben sat demedimki Azat et

ilki:

22 Nis 1856 Ben ödetirim ona

ikincisi:

13 Haz 1856 Nasıl yılda 1 dolardan 265 \$ 265 yıl Azat kaadını
kim imzalıyacak

sonra gene ilki:

1 Ekim 1856 Katır josephine Bacaanı Kırdı + vurduk Yalınış ahır
yalınış zenci yalınış herşey 100 \$

ve aynı yazı:

2 Ekim 1856 Azat edildi Borç McCaslin + McCaslin 265 \$ içerde

sonra gene ikinci:

Ekim 3 Borç Theophilus McCaslin'in zenci 265\$ Katır 100\$ 365\$
Daha gitmedi Babam olmalıydiki

sonra birinci:

3 Ekim 1856 Orospu çocuğu gitmiyor Babam olsa n'apardı

ikinci:

29 Ekim 1856 Adını değiştirdim

birinci:

31 Ekim 1856 Ne koydun adını

ikinci:

Noel 1856 Spintrius

) bütün bu insanlar, sayfalar ve yıllar birbirini izledikçe ete kemiğe bürünüyor, tutkuları ve karmaşıklıklarıyla soluk bir çeşit canlılık kazanıyorlardı; her şey oradaydı, yalnızca genel ve onaylanmış haksızlığın karşılığının taksit taksit ödenmesi değil, aynı zamanda, onaylanmayan ve hiçbir zaman tamir edilemeyecek olan belli bir trajedinin kayıtları, yeni bir sayfa, yeni bir defter, şimdi bakar bakmaz tanıdığı babasının yazısı:

Babam öldü Lucuis Quintus Carothers McCaslin. Callina 1772 Missippy 1837. 27 Haz 1837de öldü ve gömüldü

Roskus. büyükbabam Callinada büyütmüş Kaç yaşında bilmiyorum. 27 Haz 1837de azat edildi Gitmek istemiyor 12 Ocak 1841de öldü ve gömüldü

Fibby Roskus Karısı. büyükbabam Callinada satın almış Elli yaşındayım diyor 27 Haz 1837de azat edildi Gitmek istemiyor 1 Ağ 1849da öldü ve gömüldü

Thucydus Roskus + Fibbynin Oğlu doğum 1779 Callina. Babamın Vasiyetinden 2.5 dönümlük tarlayı istemedi 28 Haz 1837 A. + T. McCaslin'den 200 \$ nakit kabul etmedi Kalıp çalışıp ödemek istiyor

ve bunun altında bir sonraki beş sayfayı kaplayan ve hemen hemen beş yıl süren kayıtlarda günbegün ona verilen ücretler,

bu ücretlerden düşülen, yavaş yavaş ama sürekli yükselen gelir hanesine karşılık toplam borca eklenen yiyecek ve giyecek –melas ve et ve un ve ucuz, dayanıklı gömlekler ve kotlar ve ayakkabılar ve ara sıra soğuğa, yağmura karşı bir ceket– (kendisini sonsuza dek azat eden efendisinin işte bu hareketiyle bellek yaşadıkça özgür olmasını engellediği kara adam, çocuğun gözünün önünde sanki canlanıyor, dükkâna giriyor, belki efendinin oğlundan hesap defterinin okumayı bile bilemediği sayfasına bakmak için izin istiyor, beyaz adamdan doğruyu yazacağına söz vermesini istemiyor, çünkü o ne derse kabul etmek zorunda, verilen sözün tutulup tutulmadığını kontrol etmek olanağı yok, hesabın ne durumda olduğunu, yirmi yedi kilometre ötedeki Jefferson’a kadar bile olsa, bir daha dönmek üzere ne zaman çıkıp gidebileceğini bilmenin hiçbir yolu yok) yazılmış, ta ki kayıtların bittiğini gösteren çift çizgiye kadar:

3 Kas 1841 McCaslinden Thucydusa nakit 200 \$. Ar 1841de J.da demirci dükkânı açtı 17 Şub 1854de J.da öldü ve gömüldü

Eunice. 1807de Babam New Orleanstan aldı 650 \$. 1809da Thucydusla evlendi 1832 Noel günü Derede boğuldu

ve sonra öteki yazı, hesap defterinde görünce ilk bu kez amcasının olduğunu tanıdığı yazı, onu da, çocuğun babasını da, çocuk doğmadan on altı yıl önce tanımış olan McCaslin bile, aşçı ve muhasebeci olan Buddy’yi bütün gün mutfakta, yemek pişirdiği ocağın önündeki salıncaklı koltukta oturup yemek pişirirken anımsıyordu:

21 Haziran 1833 Kendini boğdu

ve ilki:

23 Haz 1833 Kendini boğan zenci duyulmuşmuki

ve ikinci, acelesiz, tam bir kesinlikle; iki kayıt, tarih dışında, lastik bir damgayla basılmış gibi birbirinin aynı:

ve o düşündü *Ama niçin? Ama niçin?* O zaman on altı yaşındaydı. Dükkânda ilk kez yalnız kalmıyordu, yazı masasının üstündeki raflarında kendini bildi bileli görmeye alışkın olduğu eski hesap defterlerini de ilk kez yerlerinden indirmiş değildi. Çocukken, hatta dokuz-on-on bir yaşında okumayı öğrendiği yıllarda da bu defterlerin çizik çizik, çatlamış sırtlarına ve kenarlarına bakar ama içinde onları açmak için belirli bir istek duymazdı, gene de bir gün onları incelemeye niyetliydi, çünkü bu defterlerde, yalnız kendi soy sopunun değil, bütün insanlarının, yalnız beyaz dedelerinin değil, onlar kadar ecdadının bir parçası olan zencilerin, ve bunların hepsinin ortaklaşa ellerinde tutup kullandığı, onları besleyen, renk ya da tapusal aidiyet gözetmeden beslemekte devam edecek olan toprağın, kuşkusuz sıkıcı, ama başka hiçbir kaynakta olmayan tam bir tarihçesini bulacağını biliyordu, ancak bu incelemeyi yaşlılığında, boş bir gününde, belki de biraz can sıkıntısından yapacağını düşünmüştü, çünkü bunca yıl sonra bu eski defterlerde yazılanlar artık geçmişe mal olmuş, olup bitmiş, değiştirilemez ve zararsız şeylerdi. Sonra on altı yaşına geldi. Aradığı şeyi bulmadan önce ne bulacağını biliyordu. Gece yarısından sonra McCaslin uyurken McCaslin'in odasından dükkânın anahtarını aldı, dükkânın kapısını kapayıp içerden kilitledi, unuttuğu fener dükkânın ekşi kokulu ölü havasını bir kez daha kokuturken sararmış sayfanın üstüne eğildi ve Neden kendini boğdu diye düşünmedi ama kardeşinin ilk yazdığı satırı gören babasının düşündüğüne inandığı şeyi düşündü: Buddy Amca neden Eunice'in kendini boğduğunu düşünmüştü; bir sonraki sayfada buldu, bulacağını bildiği şeyi bulmaya başladı ama gene de tam o değildi, çünkü bunu zaten biliyordu:

Tomasina. Tomy denen. Thucyodus + Eunicein kızı Doğumu 1810. 1833de doğum yaparken öldü ve gömüldü. Yıldızların kaydığı yıl

bir sonraki sayfada da değildi:

Turl. Thucydus + Eunice Tomyrin oğlu Haz 1833de doğdu yildızların kaydığı yıl Babamın vasiyeti

ve başka bir şey yok, ödenen gündeliklerin, onlara karşı taksit taksit verilen yiyecek ve giyeceğin sıkıcı uzun kayıtları bu sayfayı doldurmuyor; Turl'ün ölümlüyle gömülmesinin kaydı da yok, çünkü o, beyaz yarı-kardeşlerinden daha çok yaşadı, McCaslin'in tuttuğu defterlere ise ölümler yazılmıyor: Yalnızca *Babamın vasiyeti* ve o bunu da görmüştü: Koca Carothers'ın yazdığı şeyi, yazısı oğullarınıninkinden çok daha az okunaklı olan, imlası onlarınkinden çok daha iyi olmayan, hemen hemen her ismi ve fiili büyük harfle yazmasına karşılık, noktalama işareti kullanmak, cümle kurmak zahmetine hiç katlanmayan Carothers'ın yazdıklarını da görmüştü; yaşlı Carothers evli olmayan köle bir kızın oğluna, reşit olduğu zaman bin dolar verilmesini vasiyet etmesinin nedenini açıklamak ya da saklamak zahmetine de katlanmamış, yaptığını kabul ettiğine ilişkin hâlâ hiçbir kesin kanıt bulunmayan hareketin sonucu olarak oğullarını cezalandırmış, kazara babaları olmasının bedelini kendi parasından ödememiş, onların ödemesini vasiyet etmişti; adını temize çıkarmak için sus payı olarak verilen bir rüşvet değildi bu, çünkü adının kirlenmesi ancak o bu dünyadan ayrılıp adını savunamayacak duruma geldikten sonra olacak bir şeydi, neredeyse eski bir çift ayakkabı gibi küçümseyerek fırlatıp attığı bin doların ne onun için bir gerçekliği olabilirdi, ne de onu bu koşullar altında alacak olan zenci için, çünkü köle reşit oluncaya kadar paranın yüzünü bile görmeyecek, para ne demek anlamaya başlamak için yirmi üç yıl geç kalmış olacaktı. *Demek bu onun için bir zenciye Benim oğlum demekten daha ehven geldi diye düşündü. Benim oğlum yalnızca iki sözcük olsa bile. Gene de sevgi olmalıydı diye düşündü. Bir çeşit sevgi. Onun bile adına sevgi diyeceği bir şey: Yalnızca bir oğleden sonra ya da gece tükürülüp atılandan fazla bir şey.* Adam yaşlıydı, yaşlı, ömrünün sona ermesinden beş yıl önce, uzun süredir duldu, oğulları da hem bekârdılar, hem onlar da orta yaşa yakındılar, yaşlı adam evde yalnızlık çekiyordu, dahası belki canı bile sıkılıyordu, çünkü şimdi çiftlik yerine oturmuş tıkr tıkr işliyordu, yeterli

para da vardı şimdi, belki de kötü alışkanlıkları gelirin mer-
tebesine erişmediği anlaşılan bir adam için çok fazla para; kız
ordaydı, kocasız ve genç, çocuk doğduğunda ancak yirmi üç
yaşında; belki önce onu yalnızlıktan çağırtmıştı, evde genç bir
ses, bir hareket olsun diye; çağırttı, annesine, sabahları erken-
den gelip yerleri süpürsün, yatakları yapsın, dedi; annesi de ra-
zı oldu, çünkü bu zaten beklenen, önceden düşünülen bir şey-
di: Tarım işçisi olmayan bir çiftin tek çocuğuydu kız, onların
kendilerini öteki kölelerden az çok üstün görmeleri için başka
nedenler de vardı: Koca ve onun anne-babası beyaz adama ba-
basından miras kalmıştı ve beyaz adam kocayla evlendirmek
üzere kızın annesini satın almak için, insanların at sırtında ya
da buharlı gemiyle yolculuk ettikleri yıllarda üç yüz altmış ki-
lometreden fazla yolu bir günde gitmiş, onu New Orleans'tan
satın almıştı evlendirmeye

ve hepsi bu kadar. O bir yandan *Kendi kızı. Kendi kızı. Ha-
yır Hayır O bile yapmaz* diye düşünürken eski hesap defterinin
incelmiş sayfaları sanki kendiliklerinden açılıp, tıpkı oğulları
gibi hiçbir zaman hiçbir yere gitmeyen, başka bir köle alması-
na da gerek olmayan (o zaman daha dul bile değil) beyaz ada-
mın kalkıp ta New Orleans'a giderek bir köle satın aldığını ya-
zan sayfaya geldi. Ve çocuk on yaşındayken hâlâ hayatta olan
Tomy'nin Terrel'ı gözlemlemişti, anımsıyordu: Babası ona beyaz
kanını vermeden önce de Tomy'nin Terrel'ın kanma beyaz ka-
rışmıştı; ve çocuk olaydan elli yıl sonra o havasız soğuk odada
kötü kokan, tüten lambanın sarı ışığında eski defterin sararmış
sayfasına bakarken, kadının o Noel günü buzlu derenin içine
yürüyüşünü görür gibi oldu, kızını altı ay sonra kadının sevgi-
lisinden bir çocuk doğuracaktı (*İlk sevgilisi* diye düşündü. *İlki*),
yalnız, kararlı, yas tutmayan, törensel bir yürüyüşü bu, yas
tutmayı ve umutsuzluğu resmen ve kısaca reddetmiş, inanma-
yı ve umudu çoktandır reddetmek zorunda kalmıştı kadın

hepsi bu kadar. Hesap defterlerine artık bir daha bakması
gerekmeyecekti, bakmadı da; aman vermeden birbirini izleyen
sararmış sayfalar, kendi doğumunun olgusu gibi, sonsuza dek
bilincinin bir parçası olarak kalacaktı:

Tennie Beauchamp yaş 21 1859da Amodeus McCaslin pokerde Bay Hubert Beauchamptan kazandı Açık üç üçlüye karşı floş olabilir Bay Hubert görmedi 1859da Tomyenin Turlle evlendi

azat edildiği tarih yok, yaşayan ilk çocuğununki de, çünkü dükkândaki Buck'la Buddy azat etmedi onları, Washington'daki bir yabancı azat etti, ölüm ve gömülme tarihi de yok, yalnızca McCaslin ölümleri kayda geçirmedeği için değil, aynı zamanda bu 1883 yılında Tennie hâlâ hayattaydı ve sağ kalan son çocuğundan olan torununu görünceye kadar da yaşayacaktı.

Amodeus McCaslin Beauchamp. tomyenin Turl + Tennie Beauchampın oğlu 1859da doğdu, 1859da öldü

sonra hep amcasının yazısı, çünkü şimdi babası, köle taciriyken adını yazamadığı o adamın süvari taburunun bir üyesiydi: Ve tam bir sayfa bile değil, tam bir satır bile değil:

Kız çocuk Tomenin Turl ile tennynin 1862

sonra bir satır da değil; çocuğun cinsiyeti bile yazılmamış, ölüm nedeni de; gerçi çocuk tahmin edebiliyor, çünkü o zaman McCaslin on dört yaşında ve o anımsıyor, anlattı nasıl her zaman yeterli yiyecek bulunmadığını, yalnız Vicksburg'da değil, başka yerlerde de

Çocuk tomenin Turl ve Tenny 1863

ve gene aynı yazı ve bu kez doğan çocuk yaşamıştı, sanki Tennie'nin azmi ve Carothers'ın insafsızlığının solmuş, sulandırılmış hayaleti sonunda açlığı bile yenmişti: Yazı açık seçikti, sözcükler yarım bırakılmamıştı, çocuğun şimdiye kadar gördüğü en dikkatli ve en doğru kayıttı; sanki, aslında kadın olarak yaratılması gereken, kardeşinin yokluğunda çiftlikten ne kaldıysa onu yönetmeye çalışırken arada kalan vakitte de yemek pişiren, kendine ve on dört yaşındaki yetim çocuğa bakan yaşlı adam, kölelerin bu adsız vârisinin bir ad verilecek kadar uzun yaşa-

masının, yeniden umutlanmaya başlamak için bir işaret olduğunu düşünmüştü

James Thucydus Beauchamp. Tomes Turl ile Tenny Beauchampın Oğlu Doğumu 29 aralık 1864 ikisi de İyi Adını Theophilus koymak istediler ama Amodeus McCaslin'i ve Callina McCaslin'i Denedik ikisi de öldü Vazgeçirdim Sabah 2.3oda doğdu ikisi de İyi

ancak başka bir şey yok, hiçbir şey; artık neredeyse bir yetişkin olan çocuğun, elinde koca Carothers'ın zenci oğluna ve onun soyundan gelenlere bıraktığı, sonunda sağ kalan üç çocuk birer birer yaşamaya niyetli olduklarını belli ettiklerinde, her biri reşit olduğunda durum uygunsu verilmek üzere, beyaz yarı-amcalarının biner dolara yükselttiği, hâlâ el sürülmemiş mirasın üçte biriyle, boşu boşuna Tennessee'ye gidip geri döndükten sonra, 1864'te (ya da çocuğun ilk ışığı gördüğü yıl olan 1867'de) doğan birinin hayatta olmayı beklediği ya da kendinin bunu umduğu hatta istediği gün çoktan geçtiği zaman, sayfayı, olabildiği kadar, kendi elyazısıyla tamamlamasına daha iki yıl var, gariptir ki ne babasınıninkine, ne de amcasınıninkine, hatta ne de McCaslin'inkine bile benzemeyen ama, imlası dışında, büyük-babasının yazısını andıran elyazısıyla:

Yirmi birinci yaş gününün gecesinde ortadan kayboldu: 29 Ar 1885. Isaac McCaslin Jackson Tenn.de izini buldu ve orada kaybetti. 1000 \$ mirastan hakkı olan üçte bir pay Mutemet McCaslin Edmondsa iade edildi, bugün: 12 Ocak 1886

ama daha değil: Buna daha iki yıl var, şimdi, komutanı köle ticaretini de askerliği de bıraktıktan sonra, babasının yazısı, gene ve son olarak hesap defterinde, her zamankinden az okunaklı, onu sakatlayan romatizma yüzünden neredeyse okunamaz bir yazı, şimdi herhangi bir çeşit imladan, noktalama işaretlerinden büsbütün yoksun, sanki alışverişte alt etmesi bir yana, hayatta ona bir zenci satan tek adamın peşinde kılıç salladığı dört yıl onu yalnızca iman ve umudun değil aynı zamanda yazının da boş şeyler olduğuna inandırmış gibi:

ama inancın ve iradenin boşluğuna inanmıyordu, çünkü yazı oradaydı, yazmıştı, orada hesap defterindeydi yazısı, McCaslin'in söylediği gibi sol eliyle son kez yazmıştı, çünkü şimdi çocuk bir yaşındaydı ve altı yıl sonra Lucas doğduğunda çocuğun babası ile amcası beş yıl önce aynı yıl içinde ölmüş olacaktı; gene çocuğun kendi yazısı, çünkü oradaydı ve görmüştü, 1886, kız daha on yedi yaşındaydı, kendinden iki yaş küçük, McCaslin alacakaranlık basarken dükkâna girmiş, pat diye, 'Fonsiba'yla evlenmek istiyor,' demişti: O da McCaslin'in arkasına bakıp adamı, yabancıyı, gördü; McCaslin'den uzun boyuydu, giysileri McCaslin'inkilerden ve çocuğun tanıdığı başka beyazların genellikle giydiklerinden daha iyiydi, odaya beyaz bir adam gibi girmiş, beyaz bir adam gibi orada duruyordu, McCaslin'in önden girmesine izin vermesinin nedeni McCaslin'in beyaz olması değildi, o burada oturduğu için yolu bilmesindendi; konuşması da beyazlarınkı gibiydi; McCaslin'in omzunun üstünden ona bir kez çabucak ve dikkatle baktı adam, sabırsızlık göstermeyen ama fazla zamanı olmayan, olgun, kendinden emin bir beyaz adamın yapacağı gibi daha sonra onunla hiç ilgilenmedi. 'Fonsiba'yla mı evlenecek?' dedi kendi. 'Fonsiba'yla mı evlenecek?' Sonra o da başka bir şey söylemeden McCaslin'le zenci konuşurlarken onları dinledi:

'Arkansas'ta oturacağız dedin, değil mi?'

'Evet. Orada mülküm var. Bir çiftlik.'

'Mülk mü? Çiftlik öyle mi? Sahibi sen misin?'

'Evet.'

'Konuşurken Efendim demiyorsun, değil mi?'

'Benden büyüklere derim.'

'Anlıyorum. Sen Kuzeylisin.'

'Evet. Çocukluktan bu yana.'

'O zaman baban köleydi.'

'Evet. Bir zamanlar.'

'O zaman Arkansas'ta nasıl çiftliğin oluyor?'

'Devlet verdi. Babama. Amerika Birleşik Devletleri. Askerlik görevi karşılığında.'

'Anlıyorum,' dedi McCaslin. 'Kuzey ordusu.'

'Birleşik Devletler ordusu,' dedi yabancı; ve sonra gene kendi, McCaslin'in arkasından bağırdı:

'Tennie Teyze'yi çağır! Gidip onu getiririm. Ben -' Ancak McCaslin onu konuşmaya katmıyordu; yabancı arkaya, onun sesinin geldiği yere doğru bakmadı bile; ikisi, sanki o orada değilmiş gibi, gene kendi aralarında konuşuyorlardı:

'Anlaşılan her şey kararlaştırılmış,' dedi McCaslin. 'Ne diye zahmet edip benden izin istemeye geldin?'

'İzin istemiyorum,' dedi yabancı. 'Yetkinizi ancak başı olduğunuz ailenin kadın bir üyesi olarak ona karşı taşıdığınız sorumluluk ölçüsünde tanırım. İzininizi istemiyorum. Ben -'

'Yeter!' dedi McCaslin. Ama yabancı şaşalamadı. McCaslin'e aldırıyor, ya da onu duymamış değildi. Konuşmayı sürdürmesi kesinlikle özür dilemek, ya da kendini haklı göstermek için de değildi; yalnızca durumun gerektirdiği, zorunlu kıldığı sözleri, McCaslin onu dinlese de dinlemese de, onun huzurunda söylüyor, kendi için kendi kendine konuşuyor, bu sözcüklerin yüksek sesle söylendiğini duymak istiyor gibiydi. Karşılıklı duruyorlardı; pek yakın değillerdi ama, kılıç uzaklığından biraz daha yakın, dimdik, sesleri yüksek ve vurucu değil, yalnızca kesin:

'- size bildiriyorum, onun ailesinin başı olarak size önceden haber veriyorum. Onurlu bir insan bundan azını yapamaz. Ayrıca siz, kendinize göre, görüşlerinize ve yetiştiriliş biçiminize göre -'

'Yeter dedim,' dedi McCaslin. 'Karanlık basar basmaz terk edin burayı. Gidin.' Ama öteki bir dakika daha kıvıldamadı; o uzak, heyecansız bakışıyla McCaslin'i süzüyor, sanki onun gözbebeklerinde yansıyan kendi küçük aksini görmeye çalışıyordu.

'Evet,' dedi. 'Ne de olsa burası sizin eviniz. Ve kendinize göre..... Ama önemi yok. Hakkınız var. Bu kadar yeter.' Arkasını dönüp kapıya yöneldi; bir an durakladı, yeniden hareket ederken konuştu: 'İçiniz rahat olsun. Ona iyi davranacağım,' dedi. Ve gitti.

'Ama kız onunla nasıl tanışabildi?' diye bağırdı çocuk. 'On-

dan söz edildiğini bile hiç duymadım! Fonsiba da doğduğundan beri kiliseye gitmek dışında buradan hiç ayrılmamıştır –'

'Ya,' dedi McCaslin. 'Ana babaları bile bilmez on yedi yaşındaki kızların, şanslıysalar kendileriyle evlenen adamlarla nerede tanıştıklarını.' Ertesi sabah ikisi de gitmişlerdi, Fonsiba da. McCaslin onu bir daha görmedi. Kendi de görmedi, çünkü beş ay sonra karşılaştığı kadın daha önce tanıdığı hiç kimseye benzemiyordu. Aynı bir yıl önce Tennessee'de Jim'in izini bulmaya çalışırken yaptığı gibi, üç bin dolarlık mirasın üçte birini kemerinde altın para olarak taşıyordu. Onlar –adam– Tennie'ye adrese benzer bir şey bırakmıştı, üç ay sonra da bir mektup geldi; McCaslin'in karısı Alice, Fonsiba'ya biraz okuyup yazma öğrettiği halde mektubu gene de adam yazmıştı. Ancak zarfta adamın Tennie'ye bıraktığı adresten başka bir damga vardı; gidebildiği yere kadar trenle gitti, sonra araba tuttu, sonra bir süre gene trene bindi; artık deneyimli bir gezgin, deneyimli bir iz sürücüydü ve bu kez başarılıydı da, çünkü başarmak zorundaydı; bitmez tükenmez, çamurlu aralık ayı kilometreleri sürüne sürüne, yavaş yavaş ilerlerken, gizlice taşıdığı altın dolu kemer yüzünden, tebdil yolculuk eden bir Matta gibi, hiçbirinde soyunmaya cesaret edemediği otellerde, kaba kütüklerden yapılma, içinde bardan başka pek bir şey bulunmayan yol kenarı meyhanelerde, tanımadığı insanların kulübelerinde, kimse-siz ambarların samanları üstünde geceler birbirini kovalarken, yola devam etmek için onu iten şey umut bile değil, yalnızca kararlılık ve umarsızlıkken, kendi kendine, *Onu bulmak zorundayım. Zorundayım. Zaten onların birini kaybettik. Bu sefer onu bulmalıyım*, diyordu. Buldu. Yorgun kiralık atın üstünde, ağır ağır inen buz gibi yağmurun altında iki büklüm olmuş, göğsüne, daha da yukarıya kadar ıslanmıştı; onu gördü –yolu, patikası bile olmayan, çit çekilmemiş, boş ve vahşi toprakların ortasında, yağmurdan yassılıp eriyerek adı sanı belirsiz, değersiz bir yığın halinde yok olmak yolunda görünen kerpiç bacasıyla, kütüklerden yapılma tek bir bina– ne ambar var, ne ahır, bir tavuk kümesi bile yok: Yalnızca kütüklerden el yapması bir kulübe, usta bir elle de yapılmamış; beceriksizce kesilmiş, ancak bir gün yetecek kadar, küçük bir yakacak odun yığını –atla yakla-

şınca havlayarak evin altından çıkan sıska bir köpek bile yok— daha cenin halinde bir çiftlik, belki iyi bir çiftlik, belki bir gün büyük bir çiftlik olabilir, ama şu anda değil; daha yıllar var buna, ancak o zaman, çalışmayla, sıkı, kalıcı, yorulmak bilmeyen bir çalışma ve özveriyle olabilir; çarpık çerçevesindeki bozuk mutfak kapısını itip içeri, ocağında yemek pişirmek için bile ateş yanmayan, buz gibi karanlığa girdi ve bir an sonra kaba saba bir masanın arkasında, duvarın açısına çömelmiş duran, kahve renkli yüzü gördü; ömür boyu tanıdığı bu yüz artık hiç tanımadığı birinin yüzüydü; kendi doğduğu yerden yüz metre ötede doğan ve bedeninde kendi kanından bir parça taşıyan bu kadının şimdi geçmiş kuşaklardan aldığı miras, at üstünde habersiz çıkagelen beyaz adamın, beyaz adamlarca tutulmuş, bazen tabanca, her zaman da kara yılan kamçı taşıyan bir Devriyeden başka bir şey olmayacağı inancıydı; öteki odaya girdi, kulübenin bu tek başka odasında ocağın önündeki salıncaklı iskemlede adamın kendi oturmuş kitap okuyordu – yirmi dört saat yetecek odunu olmayan, zavallı bir ateşin başında, evdeki tek iskemleye oturmuştu, sırtında beş ay önce dükkâna geldiğinde giydiği aynı papazımsı giysiler, gözünde altın çerçeveli bir gözlük vardı; kitaptan başını kaldırıp baktığında ve ayağa kalktığında, çocuk, gözlüğün camlarının olmadığını gördü; o harabenin ortasında, o çit çekilmemiş, çamurlu, yolu bile olmayan, içinde hayvanların duracağı, duvarla çevrili bir ağılı bile bulunmayan boş arazinin ortasında adam oturmuş okuyordu, hepsinin üstünde de adamın giysilerine sinmiş, derisinden yayılan koku, zafer kazanmış orduların peşinden gelen halı torbalı Kuzeylilerin, o dayanaksız, ahmakça kandırmacalarının, o sınır tanımaz açgözlülük ve budalalıklarının ağır kokusu.

‘Görmüyor musun?’ diye bağırdı çocuk. ‘Görmüyor musun? Bütün bu ülke, bütün bu Güney lanetli, ve biz hepimiz, beyaz, siyah, Güneyliler, Güney’in besleyip yetiştirdiği herkes, bu lanetin altında yaşıyoruz, görmüyor musun? Evet, ülkeye laneti benim insanlarım getirdi; belki de bu nedenle yalnız onların torunları yapabilir, –belki bu lanete karşı koyamaz, onunla savaşılamaz ama– belki ona katlanabilir ve bu lanet Güney’in üstünden kaldırılıncaya kadar dayanabilir. O zaman biz ceza-

mızı çektiğimizden, sıra senin insanlarına gelecek. Ama şimdi değil. Henüz değil. Görmüyor musun?’

Öteki şimdi ayaktaydı, önceki kadar olmasa da şık ve yence papazımsı giysiler içinde; kitap, kaldığı yeri kaybetmemek için bir parmağının üstüne kapanmış, camsız gözlükler öbür elinde bir orkestra şefinin batonu gibi sallanarak, ölçülü sesiyle sınırsız budalalıklarla dayanaksız umutların tımturaklı ahmaklığını dile getiriyordu: ‘Yanıyorsunuz. Siz beyazların bu ülkeye getirdiği lanet kaldırıldı. Sıfırlanıp atıldı. Yeni bir dönemde yaşıyoruz, bu dönem, onun temelini atanların amaçladığı gibi, herkes için bir kurtuluş, özgürlük ve eşitlik dönemi olacak, ve bu ülke yeni bir Vaat Edilmiş Toprağa dönüşecek –’

‘Neden kurtuluş? Çalışmaktan mı? Vaat Edilmiş Toprak, öyle mi?’ Şiddetli denebilecek bir hareketle kolunu salladı, çevrelerindeki her şey gelip orada, cereyanlı, nemli, ısıtılmamış, bayat havalı, zenci kokulu odada, tastamam oldukları gibi gözlerinin önüne geldi: Çift sürmek için sabanı, ekecek tohumu olmayan, var olmayan hayvanların dışarı çıkmaması için çitleri çekilmemiş boş tarlalar, var olmayan hayvanların var olmayan duvarlı ahırları: ‘Vaat Edilmiş Toprakların hangi köşesi burası?’

‘Sen çiftliği kötü bir zamanında görüyorsun. Şimdi kış. Yılın bu mevsiminde kimse çiftçilik yapmaz.’

‘Anladım. Toprak nadastayken kadın için gerekli olan yiyecek giyecek bekleyebilir elbette.’

‘Emekli maaşım var benim,’ dedi öteki. Bunu *Ben Tanrının inayetine eriştim*, ya da, *Benim bir altın madenim var* havasında söylüyordu. ‘Babamdan emekli maaşım var. Ayın birinde gelecek. Bugün ayın kaçı?’

‘On biri. Daha yirmi gün var. O zamana kadar ne olacak?’

‘Evde Midnight’ta bir tüccardaki kredi hesabımdan aldığım biraz erzak var. Maaş çekimi benim adıma alıyor. Ona vekâlet verdim. Karşılıklı –’

‘Anladım. Ya erzak yirmi gün yetmezse?’

‘Bir domuz daha var.’

‘Nerede?’

‘Dışarda,’ dedi öteki. ‘Buralarda âdettir, kışın hayvanlar yiyecek bulmak için dolaşsınlar diye bırakılır. Ara sıra eve gelir.

Gelmese de olur. Gerekinde ben ayak izlerinden herhalde onu bulabilirim –'

'Evet!' diye bağırdı o. 'Çünkü ne de olsa maaş çekin var. Midnight'taki adam çeki bozduracak, içinden kendisine borçlandığın parayı alacak, artan bir şey varsa sana verecek. O zamana kadar domuz da yenmiş olur, ya da hâlâ onu tutamamış olursun, o zaman ne yapacaksın?'

'O zaman nerdeyse bahar gelmiş olur. Baharda planlarım var –'

'Ocak gelmiş olur,' dedi o. 'Sonra da şubat, ondan sonra da martın yarısından fazlası –' Yeniden mutfaktan geçerken kız yerinden kıınıldamamıştı, soluk bile almıyor gibiydi, yalnız gözleriyle onu izliyordu; ona doğru bir adım attığında kız gene hareket etmiş sayılmazdı, çünkü daha fazla gerileyecek yeri yoktu: Yalnızca ensiz, zayıf, çok zayıf kahve renkli yüzdeki kocaman, derin, mürekkep renkli gözlerde korku, tanıma, umut yoksunu bir bakış. 'Fonsiba,' dedi o. 'Fonsiba, iyi misin?'

'Özgürüm,' dedi kız. Midnight bir han, bir araba ahır, büyük bir dükkân (iki tarafı da zahmet ve sıkıntıdan kurtarmak üzere emekli maaş çekinin yatırıldığı yer burası olsa gerek, diye düşündü), bir de küçük dükkân ve bir meyhaneden oluşuyordu. Ama bir banka da vardı burada. Başkanı (aslında sahibi) de gene Forrest'ın adamlarından eski bir Mississippi'liydi: Ve sekiz gün önce evden ayrıldığından bu yana ilk kez bedeni altın kemerden kurtulup hafifledi; kâğıt kalem alıp üç doları on iki ayla çarptı ve bin dolara böldü; para bu şekilde yirmi sekiz yıla yayılıyordu, en azından yirmi sekiz yıl aç kalmaz, diye düşündü; bankacı her ayın on beşinde güvenilir biriyle üç doları Fonsiba'nın kendi eline vermek üzere bizzat yollamaya söz verdi ve o eve döndü ve hepsi bu kadar çünkü 1874'te amcası ile babası, ikisi de ölmüşlerdi, ve hesap defterleri 1869'da o gün babası onları yazıhanenin üstündeki rafa koyduktan sonra bir daha oradan inmediler. Gerçi o kayıtları tamamlayabilirdi:

Lucas Quintus Carothers McCaslin Beauchamp. Tomey'nin Terrel ile Tennie Beauchamp'ın yaşayan son oğlu ve çocuğu. 17 Mart 1874

ama buna gerek yoktu: *Lucius Quintus vs. vs. vs.* değil, *Lucas Quintus*, Lucius adını almayı reddetmiyordu, çünkü bu sözcüğü adından silip atmıştı, adın kendisini reddetmemişti çünkü onun dörtte üçünü kullanıyordu; ama o adı alıp değiştirmiş, beyaz adamın adı olmaktan çıkarıp kendi adı yapmıştı, kendi kendini yaratmış ve adlandırmıştı, eski hesap defterleri ne derse desin, Carothers gibi o da kendi kendinin atasıydı

ve hepsi bu kadar: 1874'te çocuk; 1888'de yetişkin erkekti, reddetti, yadsıdı ve özgürdü; 1895'te evlenmiş, koca olmuş, ama baba olmamıştı, dul kalmamıştı ama karısı yoktu ve çoktandır hiç kimsenin hiçbir zaman özgür olamayacağını, olsa da herhalde buna dayanamayacağını anlamıştı; o sırada evliydi ve Jefferson'da karısının babasının onlara verdiği derme çatma kulübede oturuyorlardı; ve bir sabah aniden Lucas onun oturup *Memphis* gazetesini okuduğu odanın kapısında belirdi, o da gazetenin tarihine baktı ve *Bugün onun doğum günü* diye düşündü. *Bugün yirmi bir yaşında*. Ve Lucas, 'İhtiyar Carothers'ın bıraktığı şu paranın kalanı nerde? İstiyorum. Hepsini,' dedi.

hepsi bu: Ve McCaslin

'Yalnız Buck'la Buddy değişti ki, başkaları da vardı, akılları karıştıracak biçimde anlatılan o doğruyu yarım yamalak anlayıp dinleyenler; gene de 1865 vardı.' ve o

'Ama yeterli değil. Babam'la Buddy Amca yeterli değildiler, Büyükbabamın soyundan gelen, tam üç kuşak bile değil ya, üç kuşak da yetmezdi; eleyip seçmeye gerek kalmasın diye, Tanrının gözü önünde Büyükbabamdan gayrısı bulunmasa gene de yetmezdi. Ama O denedi ve ben senin ne diyeceğini biliyorum. Onları Kendi yarattığına göre, yarattıklarına bakıp gurur ve keder duymayacağı gibi umut da besleyemezdi, ama umut beslemedi O, yalnızca bekledi çünkü onları yaratmıştı: Yalnızca onlara can ve hareketlilik verdiği için değil, ama onca zaman onlarla birlikte tasalandığı için de. Onca zaman onlarla birlikte tasalanmıştı çünkü tek tek bireylerin, cehennemin de yaratıldığı cennetten akıl karışıklığıyla yanlış anlayıp anımsadıkları en yüce ya da en aşağılık eylemlere nasıl muktedir olduğunu görmüştü, bu nedenle onların var olmasına izin vermeliydi, yoksa bir yerlerde Ona eşit başka bir yaratıcı olduğunu kabul etmesi

gerekecekti ki o zaman da Tanrı Tanrı olmaktan çıkardı ve işte bu nedenle o âlâ, o yalnız cennetinde Kendi Kendisi ile yaşayabilmek için yaptığı şeyin sorumluluğunu üstlenmesi gerekiyordu. Ve büyük bir olasılıkla boşuna beklediğini de biliyordu ama onları yaratmıştı ve her şeyi yapabileceklerini biliyordu çünkü onları her şeyi ihtiva eden ilk Mutlak varlıktan yaratmıştı ve o günden sonra bireylerin kendileri de niçin, nasıl, hatta ne zaman olduğunu bilmeden, ne yüceliklere eriştiklerini ve ne kadar aşağılaşabildiklerini gördüler: Sonunda Tanrı baktı ki hepsi Büyükbabamdı, hepsi, ve onların arasından elenip seçilenlerin en iyisinin bile ancak Buck'larla Buddy'ler kadar iyi olmasını bekleyebilirdi (umdu demiyorum, dikkat et: bekledi), onlardan da yeterli sayıda yoktu zaten, üçüncü kuşakta ise Buck'larla Buddy'ler bile yoktu ama –' ve McCaslin

'Ya:' ve o

'Evet. Eğer Tanrı Büyükbabama bakıp onda Babamla Buddy Amca'yı görebildiyse, beni de görmüş olmalı. Babasının ömrünün İbrahim'in oğlunun doğmasından daha geç bir yaşında doğan bir Isaac, mirasını reddeden bir İshak: Babasız ve bu nedenle de sunak taşına baş koymayı güvenle reddedebilir çünkü bu kez beklenen El koçu ihsan etmeyebilir-' ve McCaslin

'Kaçmak:' ve o

'Öyle olsun. Kaçmak. – Tanrının, bir gün senin bu odada Fonsiba'nın kocasına söylediğin şeyi dediği güne kadar kaçmak: *Yeter artık. Bu kadar yeter:* Kızgınlık ya da öfkeden ya da senin o günkü bıkkınlığın gibi ölecek gibi bıkkın olduğu için değil: Yalnızca *Yeter artık* dedi Tanrı, o kadar, ve son bir kez çevresine bakındı çünkü onları O yaratmış ve o kadar emek verdiği bu Güney'in üstüne yerleştirmişti, avların koşması için ormanlar, balıklar için ırmaklar, tohumu ekmek için derin verimli topraklar, büyütme için bol sulu kaynaklar, olgunlaştırmak için uzun yazlar, harmanlamak için sakin güzler, insanlarla hayvanlar için kısa yumuşak kışlar vermişti onlara, baktı ve hiçbir yerde bir umut göremedi, ve daha ötelere, umudun bulunması gereken yerlere baktı, insanların, senin eski dünyanın değersiz akşamı diye adlandırdığın durumdan kurtulmaları için bir kurtuluş ve özgürlük sığınağı olarak ayırdığı Doğu,

Kuzey ya da Batı'da, tüm bu uçsuz bucaksız umut dolu kıtada gördükleri, köle sahiplerinin her iki cinsten, zengin, dışı torunlarıydı, bas bas bağırarak, havasız, ısıtılmış salonlarda dehşete düştüklerini söyleyen, öfkeli kararlar alan bu adamlar için kara derili adam bir gezginin kafes içinde ülkeye getirdiği bir tür, Brezilya papağanı gibi bir örnekti: Ve Tanrı oy avlamak için gü-rültülü nutuklar atan politikacıları gördü; ve Chatauqua ücretleri için ilaç pazarlama toplantıları düzenleyen vaizleri gördü, kölelik dehşeti ve haksızlık bunlar için Gümrükler ya da Gü-müş ya da Ölümsüzlük kadar soyut kavramlardı, zencinin kö-lelik prangaları ile paçavradan zavallı giysilerini de aynı öbür bira karşıtı pankartları, özdeyişleri, cehennem ateşi ile kükürdü ve el becerisiyle testere çalarak yaptıkları müziği kullandıkları gibi kullanıyorlardı; ve dönen çarkları gördü, eskiyen pran-galarla, ucuz giysilerin yerine geçecek yenilerini yaparak kâr eden, pamuğu eğiren, pamuğu çırçırlayan çırçır makinelerini yapan, onu taşıyan arabaları, gemileri yapan çarkları; ve adamları gördü, bu çarkları döndürerek kâr eden, vergi koyan, toplayan, taşıma ücretlerini, satışta alınacak komisyonları saptayan adamları: Ve Tanrı, değil mi ki onları O yaratmıştı, şimdiki ve gelecekteki tüm kuşaklarıyla birlikte hepsini reddedebilirdi, ta ki sonunda, onları kurtardığı eski dünyayla birlikte, onlara gösterdiği, bir sığınak ve mabet olarak verdiği bu yeni dünya da o son kızıl akşamın soğuyan aynı değersiz kuru kayası haline gelene kadar hepsini reddedebilirdi; ne var ki bütün o boş gü-rültü ve yararsız kargaşa içinde tek bir sessizlik buldu, tüm o har gü-rün, bağırıp çağırmanın ortasında bir insan ki onun için dehşet ve öfke açık ve basit bir biçimde yalnızca dehşet ve öfkeydi ve o bunlarla harekete geçecek kadar ham biriydi, okuması yazması yoktu, konuşacak sözcükleri yoktu ya da belki işi çoktu ve vakti yoktu, tüm bu insanların arasından biri çıktı ki o, kandırmaca, yalvarma, rica ve tehditle Tanrının başını ağrıtmadan, dahası yapacağı şeyi önceden ona haber vermek zahmetine bile katlanmadan (öyle ki onca büyük olmasa bu hareket Tanrının gözünden bile kaçabilirdi) kapının üstündeki ge-yik boynuzları arasından dededen kalma uzun silahı indirdi; o zaman Tanrı *Benim adım da Brown* dedi ve öteki yanıtladı *Benim*

de ve Tanrı O zaman ya seninki ya da benimki Brown olamaz çünkü ben köleliğe karşıyım dedi ve öteki Ben de ve Tanrı zafer kazanmış bir edayla O zaman o silahla nereye gidiyorsun? ve öteki tek bir cümleyle, tek bir sözcükle Onu yanıtladı ve O: şaşırđı: ne umut ne gurur ne keder bilmeyen Tanrı Ama senin Derneğın, Komisyonun, Görevlilerin. Nerede senin Tutanakların, Önergelerin, Parlamento İşlemlerin? ve öteki Karşı değılim onlara. Herhalde iyi şeylerdir, zamanı olanlara. Ben yalnızca zenci oldukları için güçsüz olanların beyaz oldukları için güçlü olanlarca köle tutulmasına karşıyım. Böylece Tanrı onca şey verdiği için hâlâ kurtarmak istediğı bu Güney'e bir kez daha döndü -' ve McCaslin

'Ne?' ve o

- kendi yarattığı için hâlâ kendini onlara karşı görevli saydığı bu halka -' ve McCaslin

'Bize geri mi döndü? Yüzünü bize döndürdü öyle mi?' ve o

- bu halka ki onların eşleri ve kızları zenciler hastalandığında yaptıkları çorbaları, pelteleri kış günü yağmur çamur demeden taşıyıp kötü kokan kulübelere götürürlerdi, sıkıntılı anlar gelip geçinceye kadar kötü kokan kulübelerde oturup ateşi canlı tutarlardı ama bu yeterli değildi: Çok hastaysalar onları büyük eve getirir, belki de konuk odasında yatırır orada bakarlardı, beyaz adam hayvanlarından biri hastalansa da yapardı aynı şeyi ama en azından parayla tutulan birine yapılacak bir şey değildi bu ve bu da yeterli değildi: ve onları yaratan ve bu nedenle de gurur duymadığı ve umut beslemediğı gibi kederlenmeyen Tanrı konuştu: *Anlaşılan bunlar acı çekmeden öğrenmeyecek, altı kanla çizilmedikçe hiçbir şey anımsayamayacaklar -' ve McCaslin*

'Ashby bir öğleden sonra atıyla annesinin uzaktan kuzeni olan bazı genç kızları ya da belki yalnızca annesinin bazı tanıdıklarını ziyarete giderken yolda öncü güçler arasında küçük bir çarpışmaya rastlar, atından inip daha önce hiç görmediğı bir avuç askerin başında, iyi bir hedef olan al astarlı peleriniyle, siperlerinin içindeki alaylı, eğitim görmüş birliklere karşı savaşı. Lee birliklerini Sharpsburg önünde ikiye ayırdıktan sonra, Kuzeyli bir istihbarat subayı onun, belki içine birkaç puro sarılmış, son puro yakılınca da fırlatılıp atılmış savaş planını

Kuzeyin savaş hattının arkasında bir meyhanede yerde bulur. Chancellorsville’de bir balkonda oturup rom içerken, Lincoln’e Lee’yi bozguna uğrattığını bildiren telgrafı çeken, Hooker’ın artık geri döndürülemeyeceğine inandığı ordu kanadını Plank Yolu’nda toparlayan ve dur durak bilmeyen vahşi vuruşmayı sürdürmek üzere bütün o kanadı gerisingeri Hooker’ın kucağına atmak için sabahı bekleyen Jackson, gecenin kör karanlığında, bir grup küçük rütbeli subayın arasında, kendi nöbetçilerinden biri tarafından vurulur; yerine bir sonraki kıdemli subay olan ve anlaşılan at üstünde, kılıç kuşanmış olarak doğan Stuart geçer, aynı Stuart, vahşice, gelişigüzel öldürmek budalalığı dışında savaş konusunda her şeyi bilen o mert adam, Lee’nin Mead hakkındaki her şeyi ve Hancock’un Cemetery Ridge’in neresinde olduğunu bilmesi gereken bir anda, Pennsylvania’da tavuk kümeslerini yağmalamaktadır: Ve Gettysburg’deki Longstreet ve o aynı Longstreet, karanlıkta at üstünde kendi adamlarınca yanlışlıkla öldürülür, aynı Jackson gibi. Yüzünü bize döndürdü öyle mi? Tanrı bizim yüzümüze mi baktı?’ ve o

‘Başka türlü nasıl savaşıma zorlanabilirdi onlar? Jackson’lar, Stuart’lar, Ashby’ler, Morgan’lar ve Forrest’lar olmazsa kim? – orta ve orta-batının çiftçileri, onlarca, hatta belki yüzlerce dönüm değil, tek dönümlük toprağı olan, pamuk ya da tütün ya da kamış gibi tek bir ürün yetiştirmeyen köleleri olmayan, köle sahibi olmaya gerek ya da istek duymayan, zaten şimdiden gözü Pasifik kıyısında olan, buldukları yerde her zaman iki kuşak süresince bile yerleşip kalmamış olan, durdukları yerlerde kalmalarının nedeni yalnızca bir öküzün ölmesi ya da araba aksının kırılması gibi rasgele bir şanssızlık olan çiftçiler. Ve her şeyi suyun ağırlığı ve dönen çarkların fiyatıyla ölçen New England makine ustaları ve hâlâ geriye Atlantik Okyanusu’ndan öteye bakan, bu kıtaya yalnızca muhasebe daireleriyle bağlı olan az sayıdaki ticaret erbabı, gemi sahipleri. Ve uyanık olup görmüş olması gerekenler: Vahşi topraklardaki hayal ürünü kent sitelerinin gözü kara kurucuları; ve akıllarını kullanacak kadar dirayet sahibi olmuş olması gerekenler: Birincilerin, dört gözle bırakıp gitmeyi bekledikleri toprakları ve onları batıda daha ilerilere taşıyacak olan demiryollarını, buharlı gemileri ve

fabrikaları ve çarkları ve onları çalıştıranların içinde yaşadığı kiralık barakaları ipotek altında tutan bankacılar; ve boş vakitleri olan, anlayacak, zaman içinde korkacak, olacakları önceden tahmin edecek kadar ufukları geniş olması gerekenler: Elleri kullandıkları suçlayıcı kalemin nasırı dışında nasır görmemiş köklü ailelerin Boston'da yetişmiş (Boston'da doğmuş olmasalar bile) kız kurusu torunları ve onların aynı kendileri gibi yetiştirilmiş gene kız kurusu halaları, teyzeleri, dayıları, amcaları, bunlar için vahşi topraklar deniz kıyısında başlar ve Beacon Hill'den öteye baksalar ancak cennete doğru bakarlar – öncülerin peşinden gelen tüm o gürültücü kalabalık da cabası: Çığırta kan politikacılar, kendine din adamı diyenlerin tatlı sesli korusu ve –' ve McCaslin

'Dur bakalım, dur:' ve o

'Bırak şimdi konuşayım. Ailemin reisine yapmak zorunda olduğum, kendimin de tam olarak anlamadığım bir şeyi açıklamaya çalışıyorum, haklı göstermeye değil belki, ama beceribilirsem, açıklamaya. Bunu niçin yapmam gerektiğini bilmediğimi ama yapmam gerektiğini bildiğimi, çünkü ömür boyu kendi kendimle yaşamak zorunda olduğumu ve bunu huzur içinde yapmak istediğimi söyleyebilirdim. Ama sen benim ailemin reisisin. Daha da fazla. Belki sen şu anda bir oğulun eksikliğini duyuyor olsan bile, ben babamın eksikliğini hiçbir zaman duymayacağımı anlayalı çok oldu: – Ve fatura kesenler ve para kesenler, sırtlarında yedeği olmayan tek bir beyaz gömlekle bir gözleriyle kendilerini, öteki gözleriyle birbirlerini kollayan, tüm o yarı cahil güruhu eğitmeye yeltenen kendinden menkul öğretmenler, liderler. Başka kim savaşmaya zorlayabilirdi onları: Kim onları öylesine korkutabilirdi ki omuz omuza versinler ve yüzlerini tek bir yöne döndürüp bir süre için konuşmayı bile bıraksınlar, iki yıl savaştan sonra bile hâlâ içlerinden bazılarının, tüm beyaz erkek nüfusu ancak onların büyükçe kentlerinden birini doldurabilecek kadar az olan bir halkın yakıp yıkarak yağmalayacağı korkusuyla başkentlerini yabancı bir ülkeye taşımayı teklif etmesine neden olacak korkuyu kim salabilirdi yüreklerine: Valley'deki Jackson dışında kim ve onu yakalamak için yola çıkan, hiçbiri bir çatışmadan geri mi çekildiğini yoksa

bir çatışmaya doğru mu ilerlediğini bilmeyen üç ordu ve emri altındaki tüm birliklerle bu kıtanın gördüğü en büyük tek silahlı güce arkasından bakmak için arkadan dolaşan Stuart ve süvari birliğinin başında karaya vurmuş bir gemiye saldıran Morgan. Başka kim yüzölçümü kendinden on kat büyük, ordusu yüz kat kalabalık, kaynakları bin kat fazla olan bir güce karşı savaş ilan edebilirdi, başarılı bir savaşı yürütmek için tek gereken şeyin, kurnazlık, diplomasi, para, dürüstlük ve basit bir aritmetik bile olmayıp yalnızca yurt sevgisi ve cesaret olduğuna inanabilen adamlar dışında –'

'Ve kusursuz, mert atalarımız ve at binme yeteneğimiz,' dedi McCaslin. 'Bunu da unutma.' Artık akşam olmuştu, sakin ekim gün batımında rüzgârsız odun dumanı. Pamuk çoktan toplanmış, çırçırlanmıştı, şimdi bütün gün mısır dolu arabalar tarlayla ambar arasında gidip geliyor, ebedi toprağın üstünde resmi geçit yapıyorlardı. 'Eh, belki de buydu Onun istediği. En azından elde ettiği bu oldu.' Bu kez zararsız hesap defterlerinin solmuş sararmış sayfaları değildi gözlerinin önünden geçen. Bu çok daha hoyrat bir kitapta yazılıydı ve on dört-on beş-on altı yaşlarındaki McCaslin buna tanık olmuştu, Ike'm kendi de miras olarak almıştı bunu, tıpkı gözleriyle görmedikleri Tufanı miras olarak alan Nuh'un torunları gibi: O karanlık, kokuşmuş, kanlı günler süresince üç ayrı halk yalnız birbirlerine değil, aynı zamanda yarattıkları, miras aldıkları, onu kaybedenlerin bırakıp gitmek için onu kazananlardan daha az özgür olmaması nedeniyle, üstünde yaşamak zorunda oldukları yeni bir yurda uyum sağlamaya çalışmışlardı: – Özgürlüğün nasıl kullanılacağı ya da yalnızca ona nasıl katlanılacağı konusunda bile hiçbir uyarı, hazırlık ya da eğitim yapılmadan, bir gecede üstlerine özgürlük ve eşitlik yığılan insanlar, özgürlüğü kötüye kullandılar, çocukların özgürlüğü kötüye kullanması gibi, ya da çok uzun süre esaret altında kaldıktan sonra birden özgürlüğe kavuştukları için değil, ama insanlar özgürlüğü her zaman nasıl kötüye kullanırsa öyle kötüye kullandılar, *Demek bir insanın özgürlük ile başıboşluk arasındaki ayrımı yapabilmesi için anlaşılabilir acı çekmekle kazanılan bilgilerden fazlası gerekiyormuş*, diye düşündü – oy verme hakkının bir gariplik ve paradoks olduğu bir durumu

korumak uğruna dört yıl savaşmış kaybeden insanlar, özgürlüğe karşı oldukları için değil, insanların (generallerle politikacıların değil, insanların) her zaman uğruna savaşmış oldukları şeyler için savaşmışlar. Bir durumu korumak ya da çocuklarına daha iyi, kalıcı bir gelecek sağlamak için; – ve son olarak, sanki sertlik, nefret ve korku için bu kadarı yetmiyormuş gibi, o üçüncü ırk, derilerinin rengi kendilerinininkine benzemeyenlerden çok benzeyenlere yabancı olan, hatta onlarla aynı kanı paylaşan yabancı insanlar, kendi içlerinde de birbirine yabancı bir üçlü, ama hepsinde ortak, kararlı bir yırtıcılık, çapulculuk ve talan; orta yaşlı levazım teğmenlerinin, orduya mal satanların, askeri battaniyeli ve ayakkabılı ve yük katırlı müteahhitlerin çocukları; bunlar kendilerinin çarpışmadığı savaşların arkasından gidip, kutsamasalar ve kemiklerini orada bırakmasalar bile, kazanılmasına yardım etmedikleri, onaylamadıkları, korumadıkları zaferlere kondular; bir kuşak sonra bunlar bakımsız küçük çiftlikler için sözde özgürlüklerini kazandırdıkları siyahlarla ve sözde egemenliklerini ellerinden aldıkları, zaten köle sahibi bile olmamış babaların beyaz çocuklarıyla şiddetli bir ekonomik savaşım içine gireceklerdi; üçüncü kuşakta bunlar bir kez daha uzak küçük yerleşim yerlerinde berber, araba tamircisi, şerif yardımcısı, fabrika ve çırçır işçisi, elektrik santrali ateşçisi olarak ortaya çıkacak, önce sivil kılıkla, daha sonra külahlarla çarşaplardan yapılmış resmileşmiş üniformaları, parolaları, ateşli Hıristiyanlık simgeleriyle, atalarının kurtarmaya geldiği ırkı linç etmek için toplanan gruplar oluşturacaklar: – Ayrıca insanların çektikleri acılarla beslenen bütün o öteki adsız spekülâtörler, para ve politika ve arsa dolandırıcıları, bunlar felaketin peşinden gider ve çekirgeler gibi kendi kendilerinin koruyucusu olurlar; onaylanmaya, ter dökmeye, sabana ya da balta ya gerek duymazlar, semirir ve çekip gider, kemiklerini bırakmazlar, aynı şekilde, anlaşılana etten kemikten ölümlü ataları da yoktur bunların, tutkunun bile, şehvetin bile ürünü değildirler – ve Yahudiler, onların da koruyucusu yoktur çünkü iki bin yıldır korunmak ya da korunmaya gerek duymak alışkanlığını unutmuslardır, yalnızdırlar, çekirgelerin dayanışmasından bile yoksundurlar, bunda bir tür yüreklilik de vardır, çünkü basit

bir yağmalama niyetiyle değil, torunlarını, onların çocuklarını düşünerek gelirler, onları yerleştirecek sonsuza kadar yabancı kalarak bile olsa yaşayabilecekleri bir yer aramaktadırlar: Ve kutsanmamış: Onun kendini alt ettiğini anlatan bir peri masalı yüzünden Batı Dünyasının yirmi yüzyıl sonra hâlâ öç almaya çalıştığı bir parya. McCaslin savaşı kendi gözleriyle görmüştü ve çocuk büyüyüp neredeyse seksen yaşına geldiği zaman bile kendine anlatılanlarla gördükleri arasında kesin bir ayırım yapamayacaktı: Işıksız, harap, boş bir ülke, kadınlar birbirine sokulan çocuklarıyla kilitli kapıların arkasında çömelmiş, sessiz yollarda çarşafına sarınmış maskeli adamlar at koşturuyor, nefretten çok öfkeyle kurban edilen hem beyaz hem de siyah adamların cesetleri ağaç dallarından sallanıyor, bir elinde aday listesi öbür elinde mürekkebi kurumamış kalemiyle seçim masası başında vurulup öldürülmüş adamlar ve Jefferson'da resmi kâğıtları çizdiği kaba saba bir haç işaretiyle imzalayan bir Birleşik Devletler polis şefi; adını Sickymo koydukları bir sabık köle vardı, ona bu adı doktor ve eczacı olan sahibinden daha köleyken aşırıldığı alkolü sulandırarak şişelere doldurup sattığı için değil, şişeleri eczanenin arkasındaki büyük bir *sycamore* çınarının kökleri arasında sakladığı için vermişlerdi, onun bu yüksek konuma gelmesinin nedeni yarı beyaz olan kız kardeşinin bir Federal Ordu Mutemedinin kapatması olmasıydı. Bu kez McCaslin Bak bile demedi, ama yalnız bir elini kaldırdı, işaret etmiyor, özel olarak hesap defterlerinin durduğu rafı bile göstermiyordu, ama yazıhaneye, beyaz adamın yirmi yıl boyunca rakamları toplar çarpar çıkarırken oturduğu yazıhanenin yanındaki ağır ayakkabıların yeri aşındırdığı köşeye doğru kaldırdı elini. Ve çocuk gene oraya bakmaya gerek duymadı çünkü bunu kendi görmüştü, Güney'in teslim olmasından yirmi üç yıl sonra, zencilere özgürlük veren Beyannamenin yayımlanmasından yirmi dört yıl sonra hâlâ da görüyordu: Hesap defterleri, şimdi yeni olan defterler, birbirini izliyor, birbirinin ardından hızla doluyordu, Carothers'ın, hatta çocuğun babasıyla Buddy Amca'nın hayal edemeyeceği kadar çok ad vardı bunlarda şimdi; yeni adlarla birlikte gelen yeni yüzler, aralarındaki, babasıyla amcasının bile tanıyacağı eski adlar, yüzler kaybol-

muş, yok olmuştu – Tomey'nin Terrel ölmüştü, defter tutamayan, çift süremeyen, yerini bulamamış, trajik Percival Brownlee bile sonunda gerçek yerini bulmuştu; çocuğun babasının yokluğunda 1862'de yeniden ortaya çıkan Brownlee çocuğun amcasının onun orada olduğunu keşfetmesinden önce en az bir aydır çiftlikte yaşıyor, zenciler için dinsel toplantılar düzenliyor, doğaçlama vaazlar veriyor, tiz temiz soprano sesiyle ilahileri yönetiyordu ve bir gün gene ortadan kayboldu, talan ederek ilerleyen Kuzeyli atlıların arkasından değil önünden, apar topar, yayan, gitti, üçüncü ve son kez ortaya çıktığında dolaşıp Ordunun maaşlarını ödeyen bir mutemedin yanındaydı; ikisi Jefferson'da açık bir arabadaydılar, çocuğun babası tam o sırada (yıl 1866) Meydan'dan geçiyordu, o sessiz, kırsal ortamda bir an için çocuğun babası dışında onları görenler, adamın karısının yokluğunda karısının kişisel hizmetçisiyle kaçamak bir tatil yaptığı izlenimini edinebilirdi; o sırada Brownlee başını kaldırıp baktı ve iki eski efendisinden birini gördü, önce meydan okuyan dişi bir bakış fırlattı ona, sonra gene kaçtı, arabadan atlayıp bu kez temelli kayıplara karıştı ve yirmi yıl sonra McCaslin rastlantıyla ondan söz edildiğini duydu, şimdi yaşlanmış, iyice de şişmanlamıştı, New Orleans'ta seçkin bir genelevin, varlıklı sahibiydi; ve Tennie'nin Jim de gitmişti, kimse bilmiyordu nereye gittiğini; Fonsiba üç dolar aylığı, camsız gözlüklü, fraklı, bahar için planları olan bilgin kocasıyla Arkansas'taydı; yalnız Lucas kalmıştı geriye, yaşlı Carothers'ın soyunun erkek kanadında, dokunduğu her şeyi mahvettiği anlaşılan lanetli ve ölümcül kanından olan o bebek, son kişi, çocuğun kendi dışında son; ve şimdi çocuk kendi de mirasını reddediyor, en azından bu mirastan kaçabileceğini umuyordu; Lucas, adı daha altı yıl defterlerde görünmeyecek olan on dört yaşındaki çocuk, yeni, tozsuz defterlerde, tozsuz çünkü McCaslin her gün onları yerlerinden alıp, tamamlamaya iki yüz yıl yetmeyen, boşaltmaya da yüz yıl yetmeyecek kayıtları yazmaya devam ediyor, bütün bir ülkenin küçük bir modeli olan o tarihçe, çarpılıp toplanınca bütün bir Güney, Güney'in teslim olmasından yirmi üç, zencilere özgürlük veren Beyannameden yirmi dört yıl sonra – yavaş yavaş dışarı akıp giden ve her sonbaharda üretilmiş, çır-

çırılanmış pamuk olarak geri dönen, melas, un ve et, ayakkabılar, hasır şapkalar, tulumlar, saban ipleri, boyunduruklar, kenet demirleri, topuk cıvataları, saban kafaları; iki iplik; gerçek kadar kırılğan, ekvator gibi elle tutulup gözle görülemeyen bu iki iplik gene de pamuğu yetiştirenleri ömür boyu terlerinin düştüğü topraklara bağlayan bir kablo kadar güçlü: ve o

‘Evet. Daha bir süre onları bağlayan, az bir süre daha. Bir yaşam boyunca ve onun ötesinde o yaşamın çocukları, hatta belki çocukların da çocukları, belki onlardan da öte. Ama sonsuza kadar değil, çünkü onlar dayanıp kalacak. Onlar bizden çok yaşayacak çünkü onlar –’ bu bir duraklama, bir şaşılma değildi, belki de yalnız kendinin fark edebileceği bir şeydi, mirasını niçin reddettiğini anlatmak için bile olsa, kaçma eylemi içinde bile olsa (belki de kaçmaya gerek duymasının ardındaki gerçek, doğru da buydu), sanki McCaslin’e bile söz edemeyeceği bir şeydi bu ve onun için de bir aykırılık, bir doğru yoldan sapmaydı: Öyle ki, kaçarken bile, o ahlaksız ihtiyar adamın kendisiyle birlikte götürüleceğini düşündüğü kötülüğünün korktuğundan da fazlasını yanında götürüyordu; o adam, bir insanı, malı olduğu için, yeterince büyümüş ve dışı olduğu için, kendi dul evine çağırıp ondan bir çocuk yaptıktan sonra başından atabiliyordu, çünkü kız aşağı bir ırktandı, sonra da çocuğa bin dolar bırakabiliyordu, çünkü günü geldiğinde kendi ölmüş olacak ve o bin doları ödemesi gerekmeyecekti. ‘Evet. Bırakmak istemedi. Bırakmak zorunda kaldı. Çünkü onlar kalacak. Bizden daha iyiler. Bizden daha güçlüler. Kötülükleri beyaz adamı taklit ederek edindikleri ya da beyaz adamla esaretin birlikte onlara öğrettiği kötülükler: Basiretsizlik ve ayyaşlık, savsaklama – tembellik değil: Kendi yararı ya da rahatı için olmayan işleri, beyaz adamın ona verdiği işleri savsaklama –’ ve McCaslin

‘Tamam. Devam et: Sekse düşkünlük. Şiddet. Dengesizlik ve denetimsizlik. Benimki ile seninki arasında ayırım yapama –’ ve o

‘Nasıl ayırım yaparsınlar, iki yüz yıl onlar için benimki diye bir şey olmamışken?’ ve McCaslin

‘Tamam. Devam et. Ve erdemleri –’ ve o

‘Evet. Kendilerinin. Dayanıklılık –’ ve McCaslin

'Katırlarda da var:' ve o

'- ve acıma ve hoşgörü ve bağışlama ve bağlılık ve çocuk sevgisi -' ve McCaslin

'Köpeklerde de var:' ve o

'- çocuklar kendilerinin olsun olmasın, siyah olsun olmasın. Ve dahası da var. Beyazlardan almadıkları, beyazlara rağmen bile almadıkları, biz hiçbir zaman özgür olmadığımız için, bizden daha uzun bir süre özgür yaşamış olan kendi dedelerinden onlara geçen erdemler -' ve o anı McCaslin'in gözlerinde de gördü, bunu görmesi için, yedi yıl önceki o yaz akşamüstünü görmesi için McCaslin'in gözlerine bakması yetti; Sam Fathers'ın olayı McCaslin'e söylediğini anladığında kampa dönüldü neredeyse bir hafta olmuştu: Yaşlı bir ayı, yırtıcı ve insafsız, yalnızca hayatta kalmak amacıyla değil, aynı zamanda başıboşluğun ve özgürlüğün verdiği yırtıcı gururla yırtıcı ve insafsız, özgür ve başıboş olmaktan gururlu ve onları korumaya kararlı, özgürlük ve başıboşluğunun tehdit edildiğini görmek onu korkutmuyor, ürkütmüyor bile; neredeyse sevinçle karşılıyor bunu, onları savunarak güçlü yaşlı kemiklerinin, kaslarının esnekliğini, hızını korumak için özgürlüğünü ve başıboşluğunu bile bile tehlikeye atıyor; ve böylece onların iyice tadını çıkarıyor. Yaşlı bir adam, zenci bir köleyle Kızılderili bir kralın oğlu, bir yandan acı çekerek alçakgönüllü olmayı, acıya dayanarak da, ömrü acıdan uzun olan gururu öğrenen bir halkın uzun tarihinin mirasçısı, öte yandan bu ülkede birincilerden de uzun yaşamış olan ama şimdi ancak çocuksuz yaşlı bir zencinin yabancı kanı ile yaşlı bir ayının vahşi ve yenilmez ruhu arasındaki kardeşlikte var olabilen başka bir halkın mirasçısı; bir çocuk, ormanda usta ve ormana layık olabilmek için alçakgönüllülüğü ve gururu öğrenmeyi arzu eden ama çok çabuk çok fazla ustalaştığını görüp, alçakgönüllülüğü ve gururu, denediği halde, öğrenemeyeceğinden korkan; sonunda bir gün, bunların hiçbirini tanımlayamayacak olan yaşlı adam onu neredeyse elinden tutup yaşlı bir ayıyla küçük melez bir köpeğin yanına götürdü, ve ona bir şeye daha sahip olursa alçakgönüllülükle gururun ikisine birden sahip olabileceğini gösterdi; ve küçük bir köpek, adsız ve melez ve çok babalı, yetişkin ama

üç kilodan hafif, ondan daha küçük bir şey bulunmadığından tehlikeli olamayan, kuru gürültüden başka bir şey denmeyeceği için yırtıcı da olamayan, alçakgönüllü de olmayan, çünkü yere zaten o kadar yakın ki diz çökemez, gölge edenin kim olduğunu görecektense kadar kimseye yaklaşmadığından gururlu da değil ve insanlar onun ölümsüz bir ruhu bulunmadığına çoktan karar verdiğinden cennete gitmeyeceğini bile bilmeyen bir küçük köpek; onun tek yapabileceği şey cesur olmak, cesaretine de kuru gürültü deseler bile. *'Ve sen ateş etmedin,' dedi McCaslin. 'Ne kadar yakındın?'*

'Bilmiyorum,' dedi o. 'Arkaya attığı ayağının içinde bir orman kenesi vardı. Onu gördüm. Ama o zaman tüfek yoktu.'

'Ama tüfeğin olduğunda da ateş etmedin,' dedi McCaslin. 'Neden?' Ancak McCaslin beklemedi, kalktı, iki yıl önce onun vurduğu ayının postu ile o doğmadan önce McCaslin'in vurduğu daha büyük ayının postunun üstünden yürüyüp odayı geçti, ilk vurduğu geyiğin duvardaki başının altındaki kitaplıktan aldığı kitapla döndü, oturup kitabı açtı. 'Dinle,' dedi. İlk kitaları yüksek sesle okudu, kitabı parmağının üstünde kapayıp çocuğa baktı. 'Peki,' dedi. 'Dinle,' ve gene okudu, ama bu kez bir tek kıta, ve kitabı kapayıp masanın üstüne koydu. 'Sana vuslat yoksa da hiç solmayacak o güzel,' dedi McCaslin: 'Sen sonsuza dek âşık, o sonsuza dek güzel.'

'Bir kızdan söz ediyorsun,' dedi o.

'Bir şeyden söz etmesi gerekiyordu,' dedi McCaslin. Sonra, 'Doğrudan söz ediyor. Doğru tektir. Değişmez. Yürekle ilgili her şeyi kapsar – onur ve gurur ve acıma ve adalet ve yüreklilik ve sevgi. Şimdi anlıyor musun?' Bilmiyordu. Nedense bunun daha basit bir şey olduğunu düşünmüştü, birinin bir kitapta genç bir adamın daha fazla yaklaşamayacağı için üzülmemesi gereken bir genç kızın hiçbir zaman daha fazla uzaklaşamayacağını yazmasından daha basit bir şey olduğunu. O yaşlı bir ayıdan söz edildiğini duymuş, sonunda yeterince büyüyünce onu avlamaya çıkmış, dört yıl kovalamış, en sonunda elinde bir tüfek varken onu görmüş ve ateş etmemişti. Çünkü küçük bir köpek – Ama fyce ayının beklediği yirmi metrelik uzaklığı geçinceye kadar o çoktan ateş edebilirdi ve Sam Fathers da Koca Ben'in iki ayağının üstünde onların tepesinde dikildiği o bitmez tükenmez bir dakika içinde defalarca ateş edebilirdi... Durdu. McCaslin ona ba-

kıyor, hâlâ konuşuyordu; sesi, sözcükleri, basmakta olan alacakaranlık kadar sessizdi: 'Yüreklilik ve onur ve gurur, ve acıma ve adalet ve özgürlük sevgisi. Bunların hepsi yürekle ilgilidir ve yüreğin tuttuğu her şey doğrudur. Doğruyu bilebildiğimiz kadarıyla. Şimdi anlıyor musun?' Aynı yedi yıl önceki o akşamüstündeki gibi kulaklarındaydı konuşmaları, sesleri daha yüksek değildi çünkü buna gerek yoktu çünkü kalıcıydı: Tek yapması gereken şey McCaslin'in ince, acı gülümsemesinin, gülümseme denmesi gereken hafif dudak kaldırışın ardındaki gözlerine bakmaktı – akrabası, neredeyse babası, eski zamanlar için fazla geç, yeniler için de fazla erken doğmuştu; şimdi birbirlerine yabancı babadan kalma mahvolmuş mülkün karşısında, karanlık, yanmış yıkılmış, onu havasız bırakan savaştan sonra hâlâ soluk soluğa yerde yatmakta olan:

'Habet o zaman. – Demek bu ülke, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kendinden dolayı ve kendiliğinden lanetli.' ve o

'Lanetli.' ve gene McCaslin yalnızca bir elini kaldırdı, konuşmadı, defterlere doğru bakmadı bile; nasıl ki stereoskop, görüş alanı içindeki sayısız ayrıntıyı aynı anda tek bir noktada yoğunlaştırırsa, onun çabucak yaptığı bu küçük hareket de, bütün hesap defterlerini içine aldığı gibi, tüm kargaşası, karmaşıklığı içinde çiftliğin tamamını oturdukları küçük, sıkışık, tıklım tıklım dolu odada topladı – toprak, tarlalar ve onların temsil ettiği ne varsa, çırçırılanıp satılan pamuk, pamuğu ekmek, yetiştirmek, toplamak, çırçırlamak için harcadıkları emeğin karşılığında tarlaların besleyip giydirdiği, Noel'de biraz nakit para bile verdiği erkekler, kadınlar, pamuğu yetiştirmekte kullandıkları makineler ve katırlar ve malzeme ve hepsinin maliyeti ve bakımı ve yenilenmesi – haksızlık temelleri üstünde yükselen, insafsız bir açgözlülük abidesi, zaman zaman, yalnız insanlara değil, değerli hayvanlara bile düpedüz vahşice davranılan karmaşık, ama borçlarını ödeyen verimli bir işletme; ve dahası da var, yalnızca hâlâ bozulmamış olmakla kalmıyor, genişlemiş, çoğalmış; on çiftlikten birinin ayakta kalabildiği yirmi yıl önceki kıyım ve kargaşadan sonra kendi de neredeyse çocuk yaşta olan McCaslin'in ele aldığı, genişletip çoğalttığı ve McCaslin'in soyundan McCaslin'lerin, artık soyadları Ed-

monds da olmasa bile, genişletip çoğaltmayı sürdürecekleri bu kendi içinde yeterli ve verimli çiftlik: ve o: 'Habet bir de. Çünkü iş toprakta değil, bizde. Yalnız aynı kandan olmak değil, isim de var; yalnız renk değil, tanımı da: Edmonds, beyaz, ama ailenin kadın kolundan, babasının taşıdığı addan başkasını taşıyamazdı; Beauchamp, daha eski bir soy, hem de ailenin erkek kolundan, ama kara, adı olmayan, babasının taşıdığı ad dışında hangi adı istese alabilir, kimsenin umurunda olmazdı -' ve McCaslin

'Ve şimdi sana söyleyeceğim şeyi bildiğini bildiğime göre bırak da bir kez daha söyleyeyim: Ve birisi daha var, hem de üçüncü kuşaktan, ve erkek, ve en büyük ve doğrudan tek çocuk ve beyaz, ve hatta McCaslin, babadan oğula, ondan onun oğluna -' ve o

'Ben özgürüm:' ve bu kez McCaslin defterlere doğru bir işaret, soluk sayfalara bir gönderme de yapmadı, stereoptik bütününü öne sürmedi, ancak doğru kadar sağlam, kötülük kadar amansız, yaşamın kendisinden daha uzun olan, kayıtlardan da mirastan da öncelere giden, o kırılğan ve demirden iplik, onu, bir zamanlar kanlı canlı ve muktedir olan ama, yaşlı Carothers'ın bile adını duymadığı kişilerin kemiklerinin şehvet ve tutkularına, umutlarına ve düşlerine ve hüznlerine bağlıyordu: ve o konuştu: 'Ondan da bağımsızım:' ve McCaslin

'Demek çağdaşların arasından Tanrı seni seçmiş, (evet kabul ediyorum) nasıl ki, dediğin gibi, Buck'la Buddy'yi kendi günlerindeki insanların arasından seçtiyse. Yalnız seni seçmesi için, bir ayı, bir yaşlı adam ve dört yıl gerekti. Senin o noktaya varman on dört yıl, Koca Ben için de o kadar, belki daha fazla ve Sam Fathers için yetmiş yıldan fazla geçmesi gerekti. Ve sen yalnız bir kişisin. O zaman ne kadar sürer? Ne kadar?'

'Uzun sürecek. Ben hiç aksini söylemedim. Ama zararı yok, çünkü onlar dayanacak -' ve McCaslin

'Ve sen nasılsa özgür olacaksın. - Hayır, ne şimdi, ne de hiçbir zaman, ne biz onlardan bağımsız olabiliriz, ne de onlar bizden. Onun için ben de reddediyorum. Doğru olduğunu bilsem bile yalanlardım. Yalanlamak zorunda kalırdım. Sen benim başka türlü davranamayacağımı görüyorsun. Ben neysem

oyum; her zaman da nasıl doğduysam, ne idiysem öyle kalacağım. Başarılı olmadığını söylediğin, Onun yaptığı ilk planda nasıl ki Buck'la Buddy'nin dışında başkaları da var idiyse, benim dışımda da başkaları var:' ve o

'Benim dışımda da başka insanlar var:' ve McCaslin

'Hayır. Sen bile yoksun. Çünkü dikkat et. Dedin ki Ikkemotubbe toprağı Büyükbabana satabileceğini fark ettiği anda toprak sonsuza kadar onun olmaktan çıkmıştı. O zaman demek ki Ikkemotubbe'nin oğlu Sam Fathers'ın oldu. Peki Sam Fathers'tan kim kaldı? Bu sen değilsen kim olabilir? Boon belki seninle ortak olabilir, Sam'in yaşamının değilse bile yaşamı bırakışının mirasına?' ve o

'Evet. Sam Fathers bana özgürlüğümü verdi.' Ve Isaac McCaslin, daha Ike Amca olmamış, kendi çocuksuz ama yörenin yarısının amcası olmasına çok var daha, Jefferson'da, mahkeme dönemlerinde küçük jürilerin yerleştirildiği, gelip geçen at ve katır tüccarlarının kaldığı kiralık, küçük, ısıtılmayan bir odada oturuyor, yanında marangoz takımları, McCaslin'in ona verdiği, kabzasında gümüş üzerine adı yazılı olan tüfek, ve yaşlı General Compson'un pusulası (ve General Compson öldüğünde onun gümüş kakmalı borusu da) ve demir karyola ile yatağı ve altmış yıldan fazla her sonbahar ormana götüreceği battaniyeler ve parlak tenekeden çaydanlık

bir miras kalmıştı, isim babası, Hubert Beauchamp Dayı'sından, o dobra dobra konuşan, koca göbekli, gürültücü çocuksu adamdan; Buddy Amca, Tomey'nin Terrel'in karısı Tennie'yi 1859'da bir poker oyununda Hubert Dayı'sından kazanmıştı -'açık üç Üçlüye karşı floş olabilir. Bay Hubert görmedi'-; zayıf, titrek bir elin, günahlarının karşılığında geriye doğru fırlatıp attığı bir lokma, ölüm korkusu içinde karalanmış soluk bir cümle ya da paragraf değildi bu, bir Miras, bir Şeydi, elde ağırlığı olan, gözde yer tutan ve sesi bile duyulabilen altın paralarla dolu gümüş bir kupa, çuvala sarılmış, isim babasının yüzüğüyle balmumuyla mühürlenmiş (hâlâ öylece duruyor), Hubert Dayı'sının ölümünden önce bile ve kendinin rüşte erip mirasın ona verileceği günden çok önce bir efsane gibi anlatılmakla kalmamış, aile tanrılarında biri haline gelmişti. Baba-

ısıyla Hubert Dayı'sının kız kardeşinin evliliğinden sonra büyük eve, yaşlı Carothers'ın yapmaya başlayıp da bitiremediği o koca mağaraya yeniden taşınmışlar; kalan zencileri çıkarıp, annesinin drahomasıyla evi, en azından, geri kalan pencerelerle kapıları tamamlamışlar ve içine taşınmışlardı, Buddy Amca dışında hepsi; Buddy Amca ikiz kardeşiyle birlikte yaptıkları kulübeden çıkmamakta diremişti; taşınma gelinin fikriydi, fikri olmaktan da öte, büyük eve taşınmayı gerçekten istemiş miydi, yoksa Buddy Amca'nın taşınmayacağını önceden tahmin mi etmişti, bunu kimse hiçbir zaman öğrenemedi: Ve 1867'de onun doğumundan iki hafta sonra, annesiyle o ilk kez merdivenlerden indiklerinde, sofraya toplanmış, gümüş kupa masanın üstünde lambanın parlak ışığı altında duruyordu; babasıyla annesi ve McCaslin ve Tennie (onu kucağında getiren sütninesi), Buddy Amca dışında hepsi, orada durmuş bakıyorlardı, Hubert Dayı'sı pırıl pırıl parlayan altınları birer birer kupanın içine attı, kupayı çuval bezinden bir zarfa koydu, balmumunu ısıtıp zarfı mühürledi ve kupayı alıp evine götürdü; şimdi kardeşi de evlendiğinden, onu, McCaslin'in dediği gibi, yerine oturtacak, ya da Buddy Amca'nın dediği gibi, tutup kaldıracak kimsesi kalmamıştı evde (Mississippi'nin karanlık günleriydi), zencilerin çoğu çekip gitmişti, gitmeyenler de Hub Beauchamp'ın bile isteeyeceği türden adamlar değildi: Geride ancak köpekler kalmıştı, Buddy Amca, Nero tilki avındayken Beauchamp keman çalıyor diyordu

kupayı görmeye giderlerdi; annesi sonunda sözünü dinletir, Buddy Amca'nın yanında kalmak için onlarla gelmeyen McCaslin dışında, gene hepsi arabaya binip giderlerdi; ta ki bir kış Buddy Amca'nın sağlığı bozulmaya başlayınca kadar; o zamandan sonrasını artık kendi de anımsamaya başlamıştı, kendi, annesi, Tennie ve arabayı süren Tomey'nin Terrel, otuz beş kilometre uzaktaki komşu eyalete giderlerdi; McCaslin anımsıyor, çiftliğin girişindeki çift kapı direklerinden birinin üstünde gelişmemiş zenci bir çocuk oturur, sabah kahvaltısı, öğle ve akşam yemeği saatlerinde tilki borusunu öttürürmüş, yoldan geçerken borunun sesini duyup gelen biri olursa direktten atlar kapıyı açarmış, ama şimdi kapı mapı kalmamıştı, ger-

çek bilirse ve hak yerini bulsa ağabeyi aslında Warwick kontu olduğundan, annesinin hâlâ insanlara ısrarla Warwick dedirtmeye çalıştığı boyasız evin külüstür, aşırı büyük girişine gelirlerdi; ev dışardan hep aynı görünürdü ama içi ona her seferinde biraz daha büyümüş gibi gelirdi, çünkü yaşı küçük olduğundan evdeki güzel eşyaların giderek azaldığını fark etmezdi; gül ağacı, maun ve ceviz onun için annesinin gözü yaşlı ağıtlarının dışında hiç var olmamıştı, bir de ara sıra dönerken arabanın arkasına sığacak ya da tepesine iple bağlanabilecek kadar küçük şeyler (Ve o bunu anımsıyor, gördü: Bir an, bir anlık bir görüntü; annesinin soprano sesi, 'Benim elbisemi bile! Benim elbisemi bile!' çıplak, süpürülmemiş salonda çınlayan öfkeli ses; kapanan bir kapının arasından görülen bir yüz, genç, Tomey'nin Terrel'in yüzünden bile açık renkli; ipek elbisenin hışırtısı, bir anlık görüntüsü, bir küpenin şingirtisi, parıltısı: Hızla görünüp kaybolan ucuz, bayağı ve yasak bir görüntü ama neredeyse bebek denecek kadar küçük olan çocuğa bile, soluk soluğa, heyecan verici ve çekici gelen bir görüntü: Sanki bu adsız, yasak, melez kadın bedeninin anlık görüntüsü, biri saydam öteki yarı saydam iki ırmağın birleşmesi gibi, henüz çocuk olan onunla, dayısının içindeki neredeyse altmış yıl hiç bozulmadan kalan, ölümsüz ilkençliğini yaşayan çocuk arasında sakin, tam ve mükemmel bir duygu birliği ve iletişim oluşturdu; giysi, yüz ve küpeler o şaşkın an içinde görünüp kayboldular ve dayısının sesi, 'O benim aşçım! Yeni aşçım! Bir aşçım olmasın mı?' sonra dayısının kendi, yüzü korkmuş, şaşkın da, ama gene de o saf ve değişmez çocuk yüzü, şimdi çekilmek sırası onların, geriye, ön balkona, ve gene dayısı, canı sıkın ve hâlâ şaşkın, cesaret ve kendini kabul ettirme gösterisi olmasa bile bir çeşit umutsuz ayaklanma havasında: 'Artık özgür onlar! Onlar da bizim gibi insan!' ve annesi: 'İşte o yüzden ya! İşte o yüzden! Annemin evinde! Kirlendi! Kirlendi!' ve dayısı: 'Lanet olsun! Sibbey, en azından zavallıya zaman ver, bavulunu toplasın:' ve sonra tamam, gürültü patırtı, hepsi bitti; kendi ve Tennie, bir zamanların konuk salonu olan çıplak odanın kepenksiz, kırılmış penceresinden yola, dayısının yasak izdivacının, bozguna uğratılmış, aceleyle, tökezleyerek uzaklaşan, ortağına bakarlar-

ken Tennie'nin yüzündeki duygularını belli etmeyen ifadeyi anımsıyor, yalnız bir an için gördüğü o sırtı, adsız yüzü, rüzgârdan balon gibi şişen, bir zamanlar eteği çemberli olan elbise ve bir erkek ceketinin altında, koştukça kızın dizine çarpıp zıplayan eski, ağır bir halı çanta, evet doğru, bozguna uğramış, kaçıyor, boş yolda, genç, umutsuz, ama tüm bunlara karşın heyecan verici ve çekici ve hâlâ bu saygınlık abidesinin içinde ele geçirdiği ipekten bayrağı üstünde taşıyor, ve unutulmaz.)

kupa, içindekini belli etmeyen çuval zarfın içinde mühürlü, kilitli dolaptaki rafında, Hubert Dayı kilidi açıp kupayı yerinden alıyor ve onu elden ele geçiriyor, annesi, babası, McCaslin ve hatta Tennie, ısrarla her birinin kupayı eline alıp ağırlığını tartmasını ve içindekilerin çıkardığı sesi duymak için sallamasını istiyor, kendi bacaklarını ayırmış, ocağın önünde ayakta, hâlâ gürültücü, hâlâ saf ve hâlâ baş eğmez; ocak temizlenmemiş, tuğlaları bile ufalanmış, çerçöp, kurum, harç, baca temizleyicilerin düşürdükleri, hepsi birikmiş, ocağın içinde duruyor. Uzun bir süre Hubert Dayı'nın kupayı artık kendi dışında kimse- nin eline vermediğine yalnız kendinin dikkat ettiğini sandı, dayısı dolap kapısının kilidini açıyor, kupayı indirip onun eline veriyor, başında durup onun, kendine söylendiği gibi, ses çıkarak biçimde kupayı sallamasından sonra elinden alıp kimse- nin ona dokunmak istemesine fırsat vermeden dolaba koyup kilitliyordu; anımsamakla birlikte akıl da yürütebilecek bir yaşa geldiğinde bile ne olduğunu, dahası herhangi bir şey olup olmadığını anlayamadı, çünkü paket hâlâ ağırdı ve hâlâ tıngırdıyordu; Buddy Amca öldükten ve kendi babası neredeyse yetmiş yıllık ömründe ilk kez güneş doğduktan sonra yatmaktayken, 'Git getir o lanet kupayı. Gerekirse o lanet Hub Beauchamp'ı da getir,' dediğinde de anlamamıştı, çünkü kupa hâlâ tıngırdıyor, artık onu kendi eline de vermeyen dayısı gidip birer birer herkesin, annesinin, McCaslin'in, Tennie'nin önünde sallıyor, 'Duydun mu? Duydun mu?' diyordu; yüzü her zamanki gibi saf, tümüyle afallamış gibi değil, yalnızca şaşkın, çok fazla şaşkın da değil ve her zamanki gibi baş eğmez: Ve şimdi babası da Buddy Amcası da öldükten sonra, bir gün hiçbir neden yokken ansızın, tek bir odasında dayısıyla birlikte Tennie'nin kavgacı

büyük-büyükbabasının (Lafayette'i gördüm diyen, McCaslin'in, on yıl sonra Tanrıyı gördüğünü anımsayacak dediği) oturduğu, yemek pişirdiği, uyuduğu, neredeyse tümüyle boş ev, sakın sakın alevlere boğuldu, durup dururken bir anda sakın sakın tümüyle yandı, duvarlar yerler ve çatı: Güneş doğarken, altmış yıl önce dayısının babasının evi diktiği yerde duruyordu, güneş batarken hafif beyaz bir kül yığınının yükselen dört kararmış, dumansız baca ile çok sıcak bile görünmeyen birkaç kömürleşmiş tahta parçası kalmıştı: Ve akşamın sonunda, otuz beş kilometrenin sonuncusunu geçip, McCaslin'in anımsadığı ahırlardan kalan son beyaz kırsağın üstünde kız kardeşin evine gelen iki yaşlı adam, birinin boynunda saç örgüsü geyik derisinden bir ipin ucunda tilki borusu, ötekinin elinde bir gömleğe sarılmış koyu renkli çuval paket, balmumuna bulanmış, biçimsiz bohça, öncekinin hemen hemen aynı olan bir rafa yerleşiyor, dayısı şimdi dolabın kapısını yarım açıyor, bir eliyle tokmağı tutarken bir ayağını kapıya dayayıp daha fazla açılmasını önlüyor, öbür elindeki anahtarla bekliyor, yüzü aceleci ve hâlâ afallamış değil, baş eğmez bir biçimde çok şaşkın bile değil ve çocuğun kendi yarı açık kapının önünde duruyor, baştaki yüksekliğinin üç katı ve yarı yarıya incelmış olan biçimsiz şeye sessizce baktıktan sonra dönüp gidiyor, anımsadığı şey, ne annesinin bakışı, ne de Tennie'nin yüzündeki ne düşündüğünü belli etmeyen ifade; onun anımsadığı şey, McCaslin'in esmer, gaga burunlu yüzü, ciddi, çekilmez ve dalgın: Sonra bir gece onu uyandırıp, yarı uykuda o odaya, artık tanıdık bir koku olan ilaç kokularıyla dolu odadaki lambanın aydınlığına götürdüler, daha önce duymadığı bir koku daha vardı burada, ne olduğunu hemen anladı, bu kokuyu artık hiç unutmamaktı, yastıktan bakan yıpranmış, mahvolmuş yüz hâlâ saf bir çocuğun ölümsüz, şaşkın ve aceleci yüzüydü, ona bakıyor ve bir şey söylemeye çalışıyordu, sonunda McCaslin gelip yatağa eğildi ve geceliğin yakasından yağlı sicimin ucunda asılı duran demir anahtarı çıkardı, dayısının gözleri şimdi Evet Evet Evet diyordu, McCaslin ipi kesti, dolabı açtı, paketi yatağa getirdi, dayısı paketi eline aldı ama gözleri hâlâ ona bir şey söylemek istiyor, vermek üzere olduğu pakete sıkı sıkı sarılıyordu, her

zamankinden büyük bir acele ve ısrarla ona bir şey anlatmak istiyordu gözleri, ama söyleyemedi: Ve on yaşındaydı ve annesi de ölmüştü ve McCaslin, 'Neredeyse yarısını buldun. En iyisi sen aç şu paketi,' dedi ve o: 'Hayır. Dayım yirmi bir yaşında dedi.' Ve yirmi bir yaşına geldi ve sofraya toplanmıştı ve McCaslin ışık saçan lambayı masanın ortasına getirdi ve paketi onun yanına koydu, açtığı bıçağını da paketin yanına bıraktı ve geri çekilip durdu, yüzünde hep o eski ciddi, hoşgörüsüz, reddeden ifade ve çocuk on beş yıl önce bir gecede tümüyle biçimini değiştiren çuval çıkını aldı, sallandığında ağırlıksız, pek müzikal olmayan, garip, boğuk bir takırtı çıkaran çıkını bağlayan karmakarışık iplerin arasında dolaşan parlak bıçak, Beauchamp dayısının mührünü taşıyan topak topak balmumu parçalarını masanın cilalı tahtasına pat diye düşürdü, çözülen çuvalın ortasında, yepyeni, lekesiz bir çaydanlık, içinde bir avuç bakır para, ve şimdi sallanınca neden o boğuk sesin çıktığını anlıyordu: Sımsıkı katlanmış birçok kâğıt parçası, neredeyse bir fare yuvasını doldurmaya yetecek kadar çok, kaliteli keten kâğıtlar, zencilerin kullandığı kaba, çizgili kâğıtlar, gelişigüzel yırtılmış hesap defteri sayfaları, gazetenin kenarından yırtılmış parçalar, bir tane de yeni bir tulumun etiketi, hepsine de tarih atılmış, imzalanmış, ilki neredeyse yirmi bir yıl önce dayısının aynı bu masanın başında, aynı bu odada, dahası aynı bu lambanın ışığı altında, gümüş kupaya altın paraları doldurmasına bakmalarından altı ay sonra:

Yeğenim Isaac Beauchamp McCaslin'e beş (5) Altın borçlandım. Kendi elyazımla yazdığım işbu senetle yüzde 5 faiz ödemeyi taahhüt ediyorum.

*Hubert Fitz-Hubert Beauchamp
Warwick 27 Kas 1867*

ve o: 'Hiç olmazsa bir kerecik eve Warwick demiş:' Başkası olmasa bile bu yeter. Ama başkaları da vardı:

*Isaac: 24 Ar 1867 Borç Senedi: 2 Altın H. Fh. B.
Borç Senedi: Isaac 1 Altın 1 Oc 1868 H. Fh. B.*

sonra gene beş sonra üç sonra bir sonra bir sonra uzun bir süre ve nasıl bir düşün, nasıl muhteşem bir telafi etme düşü, verilen bir zararı ya da emanete ihaneti telafi değil, çünkü yalnızca borç alıyordu: O da değil, bu bir ortaklıktı:

Borç Senedi. Beauchamp McCaslin veya vârisleri yirmi beş (25) Altın Bu ve bundan önce elyazımla verdiğim senetler yılda yüzde yirmi (20) faizi taahhüt eder. Tarih 19 Ocak 1873

Beauchamp

zaman dışında yer belirtmiyor ve imza bir ad değil tek bir sözcük, gururlu yaşlı kontun kendi de herhalde böyle Neville diye karalayiverirdi imzasını: Ve bununla kırk üç ediyordu ve kendi anımsamıyordu ama efsaneye göre elli altın olması gerekiyordu, hesap tamamdı: bir: sonra bir: sonra bir: sonra bir ve sonra son üç altın, senet onların evine taşındıktan sonra yaşlı adamın titrek eliyle yazılmıştı, yenilgiye uğrayan yaşlı bir adamın eliyle değil, çünkü o yenilmemişti, bunu bilmiyordu, ama yazı belki yorgun bir yaşlı adamın yazısıydı, hatta belki de o bile değil, yalnızca dışı yorgundu, içinden hâlâ baş eğmiyordu, son senedin saflığı, her şeyden vazgeçen bir insanın değil yalnızca şaşırmış bir insanın saflığını gösteriyordu, basit bir söz ya da ifade gibi, ve belki bu bile pek değil:

Bir gümüş kupa. Hubert Beauchamp

ve McCaslin: 'Eh, en azından bol bol bakır paran var. Ama onlar da ender sayılacak ya da aile yadigârı olacak kadar eski değil. Demek parayı alman gerekecek,' dedi ama o McCaslin'i duymadı, sessizce masanın yanında duruyor, çaydanlığa bakıyordu ve bir gece sonra McCaslin katlanmış kâğıt paraları yatağın üstüne atarken, çaydanlık Jefferson'daki buz gibi soğuk küçük odada ocak bile olmayan yerin üstündeki rafta duruyordu; McCaslin ayaktaydı (yatak dışında oturacak yer yoktu) ve şapkasını başından çıkarmamıştı: ve o

'Bu sende. Borç olarak:' ve McCaslin

'Borç alamazsın. Sana borç verecek param yok. Bunu al-

mak için gelecek ay bankaya gitmen gerekecek, çünkü ben getirmeyeceğim.’ ve o McCaslin’i şimdi de duymuyordu, sakın sakın McCaslin’e bakıyordu, akrabası, neredeyse babası olan McCaslin’le şimdi artık akraba değildi, nasıl ki babalarla oğullar sonunda birbirleriyle akraba olmaktan çıkarlarsa: ve o

‘Yirmi yedi kilometre. At sırtında, soğukta. İkimiz de burada uyuyabiliriz.’ ve McCaslin

‘Neden ben burada kendi evimde yatacakmışım, sen orada kendi evinde yatmazken?’ ve gitmişti, ve o parlak, paslanmamış, lekesiz teneke çaydanlığa bakarak düşünüyordu, ilk kez de değildi bunu düşündüğü: Bir adamı (örneğin Isaac McCaslin’i) yapmak için ne çok şeyin bir araya geldiğini düşünüyordu ve bir adamı (örneğin Isaac McCaslin’i) o adam yapmak için ruhunun geçmesi ve seçmesi gereken şeytanca karışık ama yanılmaz yolu ve bütün o karışıklığın içinden sonunda yalnız onu yaratanların (McCaslin’in ataları, babasının, Buddy Amca’nın ve onların kız kardeşinin ataları, Hubert Amca ile onun kız kardeşinin atası olan Beauchamp’m ataları) değil, McCaslin’in de şaşkınlıkla karşıladığı kişinin biçimlendiğini

borç olarak aldı ve gerekmediği halde bu borcu alıp kullandı: Binbaşı de Spain istediği kadar kalması için evinde ona bir oda vermeyi teklif etti, hiç soru sormadı, hiçbir zaman da sormayacaktı, yaşlı General Compson fazlasını yaptı, onu kendi odasına almayı teklif etti, nedenini de açıkça söyledi: ‘Çünkü aynı odada yatarsak kış çıkmadan nedenini öğrenirim. Bana söylersin. Çünkü yalnızca her şeyi bırakıp gittiğine inanmıyorum. Bırakıp gitmişsin gibi görünüyor ama ben seni ormanda o kadar gördüm, öyle gibi görünse de bırakıp gittiğine inanmıyorum.’ borç olarak aldı, aylık kirayı ve yemek parasını ödedi ve aletleri satın aldı, elleriyle iş yapmakta becerikli olduğu için değil yalnızca, öyle olsa atlarla da çalışabilirdi, sırf yaşlı kumarbaz bir gün önce sırtında benekli bir gömlekle kazandı diye genç kumarbazın da gidip benekli bir gömlek satın alması gibi basit bir taklitçilikle İsa’ya benzemek istemesinden de değildi bu, ama (sahte bir alçakgönüllülüğün kibri yoktu onda, gururun sahte tevazuu da yoktu, ekmeğini kazanmayı amaçlıyordu, aslında bunu pek de istemiyordu ama kazanmak zo-

rundaydı, hem de ekmekten fazlasını) eğer İsa kendi yaşama biçimi ve hizmet etmeyi seçtiği amaçlar için marangozluğu uygun bulduysa, bu meslek Isaac McCaslin için de uygun olmalıydı, her ne kadar Isaac McCaslin, görünen nedenleri yeterince basit olan davranışının hangi amaca hizmet ettiğini anlayamıyorsa ve hiçbir zaman da anlayamayacak olsa bile, ve İsa olmadığından, gerektirdiği şeylerle yeterince çetin olan bu yaşama biçimini, elinden gelse seçmezdi: Ve parayı geri ödedi. McCaslin'in her ay onun bankadaki hesabına yatıracağı otuz doları unutmuştu, ilkinin McCaslin'in getirip yatağın üstüne attığı ama sonrakileri getirmediği otuz dolarları; şimdi bir ortağı vardı, daha doğrusu ortak olan oydu: küfürbaz ağzıbozuk akıllı yaşlı bir alkolik, 62'de ve 63'te de Charleston'da ablukayı kıran gemileri yapmıştı, o günden bu yana gemi marangozluğu yapıyordu ve iki yıl önce kimse nereden geldiğini bilmezken Jefferson'da ortaya çıkmıştı, alkol komasından çıkıp iyileştikten sonra vaktinin büyük bir bölümünü hapiste geçiriyordu: Isaac'le ikisi banka müdürünün ahırına yeni bir dam yaptılar ve (yaşlı adam aldıkları bu işi kutlamayı sürdürürken gene hapse girdiğinden) parayı almaya bankaya Isaac kendi gitti ve banka müdürü, 'Sana para ödeyeceğime senden borç almalıyım:' dedi ve şimdi yedi ay geçmişti ve o ilk kez anımsadı, iki yüz on dolar; aldıkları bu iş biraz para getiren ilk işleriydi ve o bankadan çıktığında hesap iki yüz yirmi dolardı, iki yüz kırka denkleştirmek için yalnızca yirmi dolar kalmıştı, sonra denkleşti ama o zamana kadar toplam hesap üç yüz otuza varmıştı ve o, 'Şimdi bu hesabı devretmek istiyorum,' dedi ve banka müdürü, 'Bunu yapamam. McCaslin yapmamamı söyledi. Başka bir adınız yok mu, başka bir hesap açalım,' dedi. Ancak zararı yoktu, toplanan bozuk paranın, gümüş ve kâğıt paraların tümü bir mendilin içine düğümlendi, çaydanlık da eski bir gömleğe sarıldı, tıpkı Tennie'nin büyük-büyükbabasının on sekiz yıl önce onu Warwick'ten eve getirdiğinde olduğu gibi, yaşlı Carothers'ın Carolina'dan getirdiği demir çemberli sandığın dibine kondu ve ev sahibesi hanım, 'Kilidi bile yok! Çıktığınızda kapınızı da kilitlemiyorsunuz!' diyordu ve kendi sakın sakın kadına baktı, aynı bu odadaki o ilk gece aralarında hiç akrabalık olmayan ama

akrabadan ileri olan McCaslin'e baktığı gibi baktı, para karşılığında bile olsa size hizmet edenler nasıl akrabanız olursa ve nasıl size zarar verenler kardeşten ve eşten yakınsa

ve şimdi bir karısı vardı; yaşlı adamı hapisten çıkarmış, kira odasına getirip üstün gücünü kullanarak ayılmasını sağlamış, yirmi dört saat kendi ayaklarını ayağından çıkarmadan uğraşmıştı; bu kez ikisi birlikte bütün bir ambarı yaptılar ve o da kızla evlendi: Kız tek çocuktuktu, ufak tefekti ama ilk bakışta görüldüğünden garip bir biçimde daha büyüktü, belki etleri daha sıkıydı, koyu renkli gözleri ve yürek biçiminde tutku dolu bir yüzü vardı ve çiftliğin işleri arasında bile vakit bulup yaşlı adamın ölçtüğü tahtaları keserken onu izlemişti: Ve kız: 'Babam bana seni anlattı. O çiftlik aslında senin, öyle değil mi?' ve o

'Ve McCaslin'in' ve kız

'Yarısını ona bırakan bir vasiyetname var mıydı?' ve o

'Vasiyetname gerekmez. Onun büyükannesi benim babamın kardeşiydi. Biz kardeş gibiydik:' ve kız

'Siz ikinci kuşaktan kuzenlersiniz, her zaman da öyle kalacaksınız. Ama önemi yok sanırım:' ve evlendiler, evlendiler ve bu yeni bir ülkeydi, herkes gibi onun da miras aldığı bir ülkeydi, bu dünyadan değildi, dünyanın ötesinde bir şeydi, gene de dünyaya bağlıydı, çünkü dünyanın uzun tarihi aynı zamanda onun kendinin de tarihiydi, onun da tarihiydi çünkü her insan ancak başka biriyle paylaşarak o ülkeye varabilirdi ve paylaşırken de ikisi bir olurdu: O süre için, bir: En azından o kısa süre için, bir: Bölünmez, en azından geri getirilemeyen, yeniden ele geçirilemeyen bir şeydi bu, hâlâ kiralık odada yaşıyorlardı ama o kısacık süre, her sabah ayrılıp her gece döndüğü bu odayı onun için duvarsız, tavansız, tabansız bir ihtişama dönüştürmüştü; kızın babasının kasabada bir arsası vardı, malzemeleri de aldı, kendi ve ortağı da evi yaptılar: Birisinden drahoma, üçünden bir düğün armağanıydı kıza; kulübe tamamlanıp içine taşınılmaya hazır olana dek haberi olmayacaktı, ona kim söyledi bilmiyordu; babası değil, içkili olduğu zaman ortağı söylemiştir diye bir kuşku duydu ama o da söylememişti; kendi eve geldi, yemeğe inmeden önce ancak yıkanıp biraz dinlene-

cek kadar vakit vardı, girdiği bu yer kiralık bir hücre değildi çünkü onlar yaşlanıp o ihtişamı yitirdikten sonra da burası o ihtişamdan payını alacaktı: Ve o zaman karısının yüzünü gördü, kız konuşmaya başlamadan hemen önce, 'Otur,' dedi; ikisi yatağın kenarına oturdular, henüz ona dokunmamıştı bile, kızın yüzü gergin ve korkunçtu, sesi sonsuz vaatlerde bulunan tutkulu ve kısık bir fısıltı: 'Seni seviyorum. Seni sevdiğimi biliyorsun. Ne zaman taşınıyoruz?' ve o

'Bilmiyordum – Kim söyledi sana –' sıcak yırtıcı bir avuç ağzını kapadı, dudaklarını dişlerine bastırarak ezdi, karısının kıvrılan parmakları yanağına battı ve avuç yalnız onun yanıt vermesine yetecek kadar hafifçe gevşedi:

'Çiftlik. Çiftliğimiz. Senin çiftliğin:' ve o

'Ben –' o zaman gene el, parmaklar ve avuç, hâlâ eli dışında ona dokunmadığı halde, kızın kendini sarmalayan tüm ağırlığını duyumsadı, sesi: 'Hayır! Hayır!' ve parmaklar, sanki yanağının içinde konuşmak için yaptığı hamlenin dağılıp gitmesini parmaklarıyla izliyor gibiydi, sonra gene aşkın ve inanılmaz vaatlerin fısıltısı, soluğu, yeniden ona konuşma fırsatı vermek için gevşeyen avuç:

'Ne zaman?' ve o

'Ben –' ve karısı onu bıraktı, eli de gitti, ayağa kalktı, ona arkasını dönüp başını eğdi, sesi öylesine sakindi ki bir an sanki karısının anımsadığı sesi değilmiş gibi geldi: 'Ayağa kalk ve arkanı dön ve gözlerini kapa:' ve o bu sözleri anlamadan karısı yineledi, o da kalkıp gözlerini kapadı ve aşağıdan yemek zili'nin çaldığını duydu ve sakin ses yeniden: 'Kapıyı kilitle:' ve kilitledi ve alnını kapının soğuk tahtasına yasladı, gözleri kapalı, yüreğinin sesini ve yerinden kıınıldamadan önce duymaya başladığı sesi duyuyordu, sonra o ses kesildi ve aşağıda zil bir kez daha çaldı, bu kez onlar için çaldığını biliyordu ve yatağı duyup döndü ve daha önce onu hiç çıplak görmemişti, ondan soyunmasını istemişti bir gün ve nedeni de onu çıplak görmek istiyordu çünkü onu seviyordu, ama bir daha bundan hiç söz etmemiş, karısı akşam soyunurken geceliğini elbisesinin üstüne geçirip alttan elbiseyi çıkarırken, sabahleyin de elbiseyi geceliğin üstüne giyip geceliği alttan çıkarırken başını çevirip

bakmamıştı, karısı onun lambayı söndürmeden yatağa yanma gelmesine de izin vermezdi, yaz sıcağında bile kocasının yatakta kendine dönmesine izin vermeden önce çarşafı üzerlerine çekti: ve ev sahibesi üst kata çıkıp holden kapılarına gelip vurdu ve adlarını seslendi ama karısı kımıldamadı, yatakta yatak örtüsünün üstünde kımıldamadan yatıyordu, yastıktaki yüzü öbür yana dönüktü, bir şey dinlemiyor, bir şey düşünmüyor, en azından beni düşünmüyor diye düşündü; sonra ev sahibesi hanım gitti; 'Soyun,' dedi karısı ona, başı hâlâ öteye dönük, bir yere bakmıyor, bir şey düşünmüyor, bir şey beklemiyordu, onu bile; elinin kendi gözleri vardı sanki, kendi iradesiyle hareket eder gibiydi, kocası tam yatağın yanında durduğu anda, el gelip onun bileğini buldu, öyle ki şimdi o duraklamadan yalnızca yaptığı hareketin yönünü değiştirdi, şimdi aşağı doğru eğiliyor, el onu çekiyordu ve sonunda karısı kımıldadı, tek bir, mükemmel bir hareket yaptı, bu çalışılıp öğrenilmiş bir hareket değil, doğuştan bilinen bir şeydi ve insanın yaratılmasından eskiydi, şimdi kız ona bakıyor ve onu hâlâ bir eliyle aşağı doğru çekiyor, aşağı, aşağı, ve o elin yerini değiştirdiğini ne gördü ne de duyumsadı, şimdi avuç göğsüne dayanmıştı ve görünüşte gene çaba harcamadan, güç kullanmasına gerek olmadan yaklaşmasına engel oluyordu, ona bakmıyordu şimdi, bakmasına gerek yoktu, erdemli kadın, eş, kızışmış bütün erkekleri zaten biliyordu ve şimdi tüm bedeni değişti, başkalaştı, o bunu ancak bir kez görmüştü ve şimdiki o gördüğünden bile farklıydı, yaratılıştan bu yana kendi iradesiyle sırt üstü yatan ve açılan tüm kadın bedenlerinin bileşkesi olmuştu kızın bedeni, ve orada bir yerlerden, dudakları bile kımıldamadan, o giderek yavaşlayan, yenilgi bilmeyen fısıltı: 'Söz ver:' ve o

'Söz mü?'

'Çiftlik.' O çekildi. Çekilmişti, el göğsünden gene bileğine kaymış, sınıksız tutuyordu, kol hâlâ gevşekti, yalnızca parmakların hafifçe artan basıncı, sanki kol ve parmaklar ucu ilmekli tel bir kablo gibiydi, o çekildikçe çeken yalnız el vardı. 'Hayır:' dedi o. 'Hayır:' ve karısı ona bakmıyordu ama önce bakmadığı gibi değil ama hâlâ el: 'Hayır. Sana söylüyorum. Yapmam. Yapmam. Hiçbir zaman:' Ve hâlâ el, ve o son kez söyledi, açık

seçik konuşmaya çalıştı, yumuşak konuşmaya dikkat ettiğini sanıyordu. *Benim okuyacak bir şey olmayan kamplarda dinlediğim, duyduğum tüm o erkek erkeğe konuşmalara karşın o benden çok şey biliyor. Bir erkek çocuğun ancak on dört-on beş yaşında yalan yanlış, şaşkın ve titreye titreye yaklaştığı şeyi onlar doğuştan can sıkıcı bulacak kadar iyi biliyorlar: 'Yapamam. Hiçbir zaman. Anımsa:' ve hâlâ sarsılmayan, yenilmez el ve o Evet dedi ve düşündü. Kayboldu karım. Kaybolmuş doğdu. Biz hepimiz kayıp doğmuşuz, sonra düşünmeyi bıraktı, Evet demeyi bile bıraktı ve bu yalnızca erkek erkeğe konuşmalarda duyduklarına değil, düşlediği hiçbir şeye benzemiyordu, sonunda zaman-dışından döndü ve doyumsuz, o çok eski kumsalda bitkin yattı ve kız gene insanın yaratılışından bir önceki zamandan kalma bir hareketle dönüp kendini kurtardı; evlendikleri gece ağlamıştı ve o ilk önce kızın şimdi de atılmış tortop olan yastığa gömülüp ağladığını sandı, sesi yastığın derinlerinde bir yerden geliyordu ve katılarak gülmesi: 'Ve işte bu kadar. Benden hepsi bu kadar. Eğer o hep sözünü ettiği oğlan bundan olmazsa, benden olmayacak:' sırtını boş kiralık odaya verip yan yatmış, gülüyor, gülüyordu.*

5

Kereste firmasının ormana girip ağaçları kesmeye başlamasından önce bir kez daha gitti ormana. Binbaşı de Spain'in kendi, ormanı bir daha hiç görmedi. Ama onların istedikleri zaman evi kullanmalarını, arazisinde avlanmalarını söylemişti ve Sam Fathers'la Aslan'ın öldüğü son avın ertesindeki kış General Compson'la Walter Ewell kendilerini, eski arkadaş grubunu işin içine katacak bir plan geliştirip kamp evini ve avlanma haklarını kiraya vermeyi düşündüler, plan kuşkusuz çocuksu yaşlı Generalin icadıydı ama aslında Boon Hogganbeck'e yakışacak bir düşünceydi. Çocuk bile onu dinlerken nasıl bir kandırmaca olduğunu, panteri değiştiremeyince beneklerini değiştirmekten farksız, temelsiz ve hayal ürünü bir umut olduğunu görüyordu ama McCaslin bile bir süre için bu plana katılır göründü, Binbaşı de Spain'i kampa dönmeye razı ederlerse

McCaslin geri çekilecekti ama çocuk bile Binbaşı de Spain'in bunu yapmayacağını biliyordu. Yapmadı da. Çocuk, Binbaşı de Spain plana hayır dediği zaman neler olduğunu hiç öğrenmedi. Konu açıldığında o yoktu, McCaslin de ona anlatmadı. Ancak haziran ayı ve çiftte doğum günü kutlamalarının zamanı geldiğinde kimse ağzını açıp bir şey demedi ve kasım geldiğinde de kimse Binbaşı de Spain'in evini kullanmaktan söz etmedi ve çocuk onların ava gittiklerini Binbaşı de Spain'in bilip bilmediğini bilmiyordu ama Ash Amca'nın ona söylemiş olması gerekirdi: O ve McCaslin ve General Compson (ve bu General Compson'un da son avı oldu) ve Walter ve Boon ve Tennie'nin Jim ve yaşlı Ash arabaları yüklediler ve çocuğun daha önce görmediği yerlere kadar iki gün yol aldılar, neredeyse altmış beş kilometre ve iki hafta boyunca çadırlarda kaldılar. Ve ertesi bahar duydular ki (Binbaşı de Spain'den değil) Binbaşı de Spain ağaç kesme haklarını Memphis'teki bir kereste firmasına satmış. Haziranda bir cumartesi günü çocukla McCaslin kasabaya gelip Binbaşı de Spain'in yazıhanesine gittiler – geniş, havadar, duvarları kitap kaplı, ikinci kattaki oda, odanın pencere-leri bir uçta dükkânların külüstür arka sokaklarına bakıyor, öbür ucunda Meydanın üstündeki parmaklıklı balkona açılan kapı var, perdeli bölmesinde sedir ağacından bir su kovası, bir şekerlik ve kaşık ve kupa ve hasır kaplı bir viski damacanası, yazı masasının tepesinde bambu ve kâğıttan yapılmış bir yelpaze öne arkaya sallanıyor, yaşlı Ash kapının içinde oturmuş yelpazenin ipini çekiyor.

"Elbette," dedi Binbaşı de Spain, "Ash'in kendi de bir süre ormana gitmeyi ister herhalde, Daisy'nin yemeklerini yemek zorunda kalmaz, yakınmaz en azından. Birlikte kimseyi götürüyor musunuz?"

"Hayır efendim," dedi o. "Düşündüm ki belki Boon –" Boon altı aydır Hoke'un Yerinde polis müdürlüğü yapıyordu, Binbaşı de Spain kereste firmasıyla anlaşmıştı – ya da belki Boon'un bir kütükçü takımına başkanlık etmesindense polisliği daha iyi yapacağını düşünen firmayla uzlaşmıştı.

"Evet," dedi Binbaşı de Spain. Bugün ona telgraf çekerim. Sizinle Hoke'un Yerinde buluşur. Ash'i trenle yollarım; onlar biraz

yiyecek de götürür. Size de atlarınıza binip oraya gitmek kalır.”

“Evet efendim,” dedi o. “Teşekkür ederim.” Ve sonra gene kendi sesini işitti; belki bunu söyleyeceğini bilmiyordu ya da belki baştan beri biliyordu bunu söyleyeceğini: “Belki eğer siz...” Sesi yavaşlayıp kesildi. Durduruldu. Nasıl olduğunu bilmiyordu çünkü Binbaşı de Spain konuşmamıştı ve ancak o sustuktan sonra Binbaşı de Spain kımıldadı, gene yazı masasına ve onun üstünde yayılmış duran kâğıtlara döndü, bunu bile kımıldamadan yaptı, çünkü çocuk içeri girdiğinde zaten elinde bir kâğıtla masanın başında oturuyordu, çocuk durup ona baktı, üstündeki ince dokunmuş kumaştan ciddi takım elbise ve tertemiz pırıl pırıl gömleğiyle orada oturan, kısa boylu, tombulca, kır saçlı adamı, çizmeleri ve çamurlu kadife pantolonuyla tıraşı uzamış görmeye alışkındı; uzun tüylü, güçlü, uzun bacaklı kısırağın üstünde, eski Winchester karabinası eyer boynuzuna takılmış oturur, koca mavi köpek bronz gibi hareketsiz üzen-gisinin dibinde dururdu; bu ikisi, o son yıl, en azından çocuk için, birbirlerine benzemeye başlamışlardı, nasıl ki aynı şeyde, aşta ya da işte, usta iki insan uzun süre aşk ya da iş için birlikte bulununca birbirlerine benzemeye başarlarsa. Binbaşı de Spain yeniden başını kaldırıp bakmadı.

“Hayır. Benim çok işim olur. Ama size iyi şanslar. Bulursanız bana genç bir sincap getirin.”

“Peki efendim,” dedi o. “Getiririm.”

Kendi yetiştirip terbiye ettiği üç yaşındaki kısırağa bindi. Altı saat sonra Hoke’un Yeri’ne vardığında kısırak daha terlememişti bile. Küçük kütük treni istasyonunu hep Binbaşı de Spain’in malı olarak düşünürdü, oysa Binbaşı de Spain yalnızca firmaya yan hatların, yükleme platformlarının ve dükkânın bulunduğu arsayı satmıştı (o da yıllar önce), üzüntülü bir şaşkınlık içinde sarsılarak çevresine bakındı, oysa önceden uyarılmıştı, hazırlıklı olduğunu sanıyordu: İki üç dönümlük yer kaplayacak olan yeni bir kereste fabrikası yarı yarıya tamamlanmıştı, üstlerindeki yeni, parlak, hafif pasla kırmızı kilometrelerce uzanır gibi görünen üst üste yığılmış çelik raylar, keskin keskin katran ruhu kokan yığılmış demiryolu traversleri, iki yüz katır için tel çevrili ağıllar, yemlikler, o katırları güden

adamlar için çadırlar, öyle ki daha fazla bakmak zorunda kalmamak için kısırağının bakımını ve ahıra konmasını çabucak sağlayıp tüfeğiyle kütük treninin sonundaki servis vagonuna kendini attı, kulesine tırmandı, buradan onu en azından bir kez daha gördüklerinden saklayacak olan vahşi ormanın dışında başka bir yere bakması gerekmeyecekti.

Sonra küçük lokomotif çığlık atıp harekete geçti, hızlı bir buhar çalkaışı, gevşek bağlama kafalarının tren boyunca geri geri kararlı, tembel şakırtıları, servis vagonu da harekete geçerken lokomotifin değişen buhar gücünü derin, yavaş ısırıklarla vermeye başlaması; o, çıktığı yerden, trenin başının, bütün hat boyundaki ilk ve tek dönemeci alıp vahşi ormanın içinde gözden kaybolduğunu gördü, vagonların bütün uzunluğunu arkasından çeke çeke ilerleyen tren otların içinde kaybolan küçük, soluk, zararsız bir yılanı benziyor, onu da kendisiyle birlikte çekiyordu, sonunda çok geçmeden gene en yüksek hızına ulaştı ve eskiden olduğu gibi, balta girmemiş iki yüksek vahşi orman duvarı arasından ilerlemeye başladı. Bir zamanlar zararsızdı. Walter Ewell bu servis vagonundan boynuzu altı çatalı bir geyik vuralı daha beş yıl geçmemişti, bir de genç bir ayının öyküsü anlatılırdı: Tren ilk yolculuğunda elli kilometre kadar ötedeki kesim alanına giderken, bir ayı, oyun oynayan yavru bir köpek gibi poposu havada, rayların arasında eşeleniyor, burada ne gibi karıncalar, böcekler bulunabilir diye bakıyor, ya da belki nereden geldikleri belli olmadan sonsuz bir matematiksel çizgi halinde bir gecede beliriveren bu garip simetrik, düzgün kesilmiş, kabuksuz kütükleri yalnızca inceliyormuş, hayvana yüz elli metreden az kala makinist frenle sürüklenen lokomotifin düdüğünü öttürmüş, ayı, çılgın gibi, bir adamın kalçasından daha kalın olmayan bir dişbudak fidanına tırmanmış, çıkabildiği kadar çıkmış, frenci ona taş atarken bir adamın (belki bir kadının) yapacağı gibi başını kollarının arasına gömmüş ve lokomotif ormandan çıkardığı ilk kütük yüküyle üç saat sonra geri döndüğünde ayı ağacın yarısına kadar inmişken treni görünce aceleyle gene tırmanabildiği kadar yukarı çıkmış, tren geçerken ağaca sarılıp beklemiş, tren öğlenden sonra ormana geldiğinde ve akşamüstü ormandan çıktığında ayı hâlâ

oradaymış, Boon o gün öğleyin bir fıçı un almak için arabayla Hoke'un Yeri'ne gelmiş, trenciler durumu ona anlatınca, o zaman yirmi yaş daha genç olan Boon'la Ash kimse ayıyı vurmasın diye bütün gece ağacın altında oturmuşlar ve ertesi gün Binbaşı de Spain kütük trenini Hoke'un Yerinde tutup bekletmiş ve ikinci gün güneş batmadan hemen önce, yalnız Boon'la Ash değil, Binbaşı de Spain ve General Compson ve Walter ve o zaman on iki yaşında olan McCaslin bakarken, ayı, neredeyse otuz altı saat sonra, su bile içmeden kaldığı ağacın tepesinden inmiş, ve McCaslin ona ayının bir an için hemen orada, yanında onların durduğu fıçıdan su içeceğini sandıklarını, ayının suya bakıp durakladığını, sonra onlara ve yeniden suya baktığını, içmeyip, ayıların her zaman koştuğu gibi ön ve arka ayakları iki ayrı ve birbirine paralel iz bırakacak biçimde koşup kaybolduğunu anlatmıştı.

O zamanlar zararsızdı. Kampta kütük treninin geçtiğini bazen duyarlardı; çünkü kimse zahmet edip geçip geçmediğini anlamak için ona kulak vermezdi. Ormana girerken hafif olan trenin hızla gittiğini, vagonların hafif tangirtisini, minik lokomotifin çıkardığı buharın ve düdüğünün yerfıstığı kavuran ocağın düdüğüne benzeyen cırlak sesini kısacık bir an duyarlar, sonra tren bir yankı bile bırakmadan, düşünceli, dalgın vahşi ormanın içine emilirdi. Yüklendikten sonra ormandan çıktığını da duyarlardı trenin, şimdi o kadar hızlı gitmez ama sürüne sürüne ilerlediği halde çılgın bir oyuncak gibi hızlı gidiyormuş izlenimini uyandırır, buhar harcamamak için şimdi düdüğüne öttürmez, uğraşa didine çıkardığı minyatür buhar ısırıklarını çılgın ve yararsız bir şişinmeyle çok eski zamanlardan kalma ormanın yüzüne üfler, boş ve gürültücü ve çocukçadır, kesildikleri yerde bir iz ya da uç bırakmayan birtakım sopaları hiçbir yere hiçbir amaçla götüren bu tren, çocuğun oyuncaklarının ölü kumları yükleyip taşıyıp boşaltması ve aynı şeyi yapmak için aceleyle geri gitmesi gibi gider gelir, yorulmadan ve durmadan ve hızlı ama hiçbir zaman onunla oynayan, oyuncak yükü oyuncakça yükleyen El kadar hızlı değil. Ama şimdi farklıydı. Aynı trendi, lokomotif yük ve servis vagonları, aynı makinist, frenci ve kondüktör, Boon, on dört saat boyunca sarhoş

sonra ayık sonra gene sarhoş sonra oldukça ayık, gene aynı bu adamlara iki yıl önce bir gün yarın Koca Ben'e neler yapacaklarını anlatıp övünmüştü, tren gene ormanın yol geçit vermeyen çifte duvarları arasından çılınca bir hızla ilerlediği izlenimini uyandırıyor, nirengi noktalarından, onun yaralanmış ya da yaralanmamış geyiklerin izlerini sürdüğü eski av geçitlerinden geçiyordu ve o birden fazla kez hiç de yaralı olmayan geyiklerin ormandan fırlayarak üstünde demiryolu ile traversler bulunan bayırı aşip yeniden ormanın içine daldığını görmüştü; geyikler yere bağlı varlıklardan beklendiği gibi hareket ederler ama ok gibi giderlerdi, yere değmeden, koşarken uzunlukları artar, gerçek uzunluklarının üç katma erişirdi, renkleri de daha soluk olurdu, sanki hareketsizlik ve mutlak hareket arasında bir noktada kütle kimyasal bir değişikliğe uğruyordu, ağrısız, acısız bir biçimde, yalnız büyüklük ve biçim değişmekle kalmıyor, renk de değişip rüzgârın rengine yaklaşıyordu; ancak bu kez sanki tren kendiyile birlikte (ve yalnız tren de değil, o kendi de, yalnız kereste fabrikasını görmüş olan gözleri, anımsayan belleğiyle değil, giysileriyle de, nasıl ki giysiler bir hasta odasının ya da ölümün kötü kokusunu esen temiz havaya taşırsa) ölmeye mahkûm olan vahşi doğaya gerçek baltanın girmesinden önce, henüz tamamlanmamış olan yeni kereste fabrikasının ve daha döşenmemiş raylarla traverslerin gölgesini, uğursuz haberini getirmişti; şimdi bu sabah Hoke'un Yeri'ni görünce anladığı ama sözcüklere dökemediği şeyin ne olduğunu biliyordu: Binbaşı de Spain'in neden artık ormana gelmediğini ve bunu bir kez daha görmek zorunda kalan kendisinin de artık bir daha buraya gelmeyeceğini.

Artık yaklaşmışlardı. Makinistin ona geldiklerini haber vermek için düdük çalmasından önce anlamıştı geldiklerini. Sonra Ash'i gördü ve arabayı; dizginler Binbaşı de Spain'in, çocuğun anımsadığı sekiz yıl içinde yapmamasını söylediği gibi kuşkusuz gene fren koluna sarılmıştı; tren yavaşladı, bağlantı kafaları sarsıldı, tangirtı bir vagonun ötekine geçerek yayıldı, servis vagonu arabanın yanından geçerken yavaşladı, o da tüfeğiyle aşağı atladı, kondüktör onun üstünden eğilip lokomotifin işaret verdi, servis vagonu hâlâ ağır ağır ilerliyordu ama lokomotif gittikçe

hızlanan bir tempoyla buharını yankı vermeyen vahşi ormana göndermeye başlamıştı bile, bir kez daha tren boyunca geri geri hareket eden bağlantı kollarının tangirtisi ve en sonda hızlanmaya başlayan servis vagonu. Sonra tren gözden kayboldu. Artık sesini işitmiyordu. Vahşi orman yükseldi, düşünceli, dalgın, binlerce büyük, ölümsüz, yeşil, herhangi bir küçük tren yolundan daha uzun. "Bay Boon daha gelmedi mi?" dedi.

"O benden hızlı çıktı," dedi Ash. "Dün ben Hoke'un Yeri'ne geldiğimde arabayı yüklemişti, beni bekliyordu; ben kampa varınca da onu ön basamaklara oturmuş buldum. Bu sabah gün doğmadan gitti ormana. Sakız Ağacı'na gidiyormuş, senin de o yana doğru avlanıp orda buluşmanızı tembihledi." Neresi olduğunu biliyordu; ormanın hemen kıyısındaki bir açıklıkta tek başına duran bir tatlı sakız ağacıydı bu; yılın bu mevsiminde hiç ses çıkarmadan ağaca kadar gider, sonra birden açıklığa doğru koşarsanız bazen bir düzine sincap bile yakalayabilirdiniz, yakında kaçacak başka yer olmadığından hepsi Sakız Ağacı'nda hapsolup kalırlardı. Bu yüzden arabaya binmedi.

"Dediğini yaparım," dedi.

"Ben de öyle tahmin ettim," dedi Ash. "Sana bir kutu mermi getirdim." Mermileri verdi, dizginleri fren den çözmeye başladı.

"Binbaşı şimdiye kadar sana kaç kere bunu yapma dedi?" dedi o.

"Neyi?" dedi Ash. Sonra ekledi: "Boon Hogganbeck'e de ki, gelip yemek yiyecekseniz, yemek bir saat sonra hazır."

"Bir saat mi? Saat daha dokuz olmadı." Saatini çıkarıp yüzünü Ash'e çevirdi: "Bak." Ash saate bakmadı bile.

"Şehir saati o. Şimdi şehirde değilsin. Ormandasın."

"O zaman güneşe bak."

"Güneşe de aldırma sen. Eğer senle Boon Hogganbeck yemek istiyorsanız dediğim saatte gelseniz iyi olur. O mutfaktaki işimi bitirip odun keseceğim daha. Bastığın yere dikkat et, sürünüyorlar."

"Peki," dedi.

Sonra ormana daldı, yalnız değil ama tek başına, yaz yeşiliğindeki yalnızlık çevresini aldı. Onlar değişmişti ve değiş-

meyecekti, zamanın dışındaydılar, tıpkı yazın yeşili, ateş, gü-
zün yağmuru, demir gibi soğuk ve bazen de kar gibi.

onun geyiği vurduğu, Sam'in sıcak kanla yüzüne damgayı vur-
duğu günü anımsadı, o sabah kampa dönmüşler; Ash inanamamış,
gözlerini kırpıştıra kırpıştıra, öfkeyle söylenmişti; sonunda McCaslin
geyiği gerçekten de onun vurduğunu doğrulamak zorunda kalmıştı.
Ve o gece Ash sobanın arkasında oturup yanına yaklaşanlara hırladı,
yemeği Tennie'nin Jim'in vermesi gerekti, ertesi sabah da kahvaltıyı
masaya koyup onları uyandırmaya gelen oydu ve saat daha bir bu-
çukta, Binbaşı de Spain'in öfkeyle savurduğu küfürler, Ash'in hırla-
maları ve somurtarak verdiği yanıtlar arasında ortaya şu gerçek çıktı:
Ash ormana gitmek istemekle kalmıyor, kendi de bir geyik vurmak istiyordu, bunu yapmaya da kararlıydı ve Binbaşı de Spain, 'Tanrı aşkı-
na, izin vermezsek bundan sonra kendi yemeğimizi pişirmemiz gere-
kecek,' dedi. Ve Walter Ewell, 'Ya da Ash'in pişirdiklerini yemek için
gece yarısı yataktan kalkmamız,' dedi ve o kendi geyiğini vurduğu, bu
av döneminde kampa et gerekmedikçe tekrar ateş etmeyeceği için tüfe-
ğini Ash'e verdi, ancak o zaman Binbaşı de Spain işi ele aldı ve o tüfe-
ği Boon'a, Boon'un çakaralmaz pompalı tüfeğini de içindeki iki geyik
kurşunuyla Ash'e verdi, ama Ash, 'Bende kurşun var,' diyerek kur-
şunlarını çıkarıp gösterdi, dört kurşun; bir tanesi geyik için, bir tane
üç numara tavşan kurşunu, iki tane de kuş için ve Ash bunlardan her
birinin tarihçesini ve nereden geldiğini anlattı; ve bunlar anlatılırken,
o, yalnız Ash'in yüzünü değil, Binbaşı de Spain'in, Walter'ın ve Gene-
ral Compson'un da yüzlerini anımsıyordu, ve Ash'in sesini, 'Ateş alır
mı? Tabii alır. Bunu bana General Compson verdiydi' –geyik kurşu-
nunu– 'sekiz yıl önce o koca geyiği vurduğu tüfekten çıktı bu kurşun.
Bu da' –tavşan için olan– 'bunun yaşı bu çocuktan daha büyük,' dedi
övünçle. Ve o sabah tüfeği kendi doldurdu, kuş, tavşan, geyik kurşun-
larının sırasını ters çevirerek namluya önce geyik kurşununu sürdü ve
Ash'le birlikte kendi, bu kez tüfeksiz, Binbaşı de Spain'le Tennie'nin
Jim'in atlarının ve, köpekler yayılıp avı buluncaya kadar, köpeklerin
yanında yürüdüler (kar başlamıştı), köpeklerin tatlı havlamaları ses-
siz sessiz inen havada hemen o anda kaybolup gidiyordu, fısıltısızca
sürekli düşen sayısız, ağırlıksız kar taneleri henüz biçimlenmemiş
yankıları gömüyor gibiydi. Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim de nara
atarak ormanın içinde gözden kaybolmuşlardı, ve derken iş tamam ol-

du, çocuk, Ash'in kendi söylemişçesine biliyordu ki Ash geyiğini vurmuştu, ve bu nedenle de çocuğun genç yaşta geyik vurmasını bile başışlamıştı ve düşen karın altında kampa doğru yola çıktılar – daha doğrusu, Ash, 'Şimdi ne olacak?' dedi ve o, 'Buradan,' diye yanıtladı ve öne düştü; kamptan bir kilometre kadar bir uzaklıkta bulunmalarına ve Ash'in son yirmi yıldır ömrünün iki haftasını kampta geçirmiş olmasına karşın, onun nerede oldukları konusunda hiçbir fikri bulunmadığını bilen çocuk öne düşmüştü ama arkasından gelen Ash, Bonon'un tüfeğini çocuğu tedirgin etmekten öte öyle tehlikeli bir biçimde tutuyordu ki, çok geçmeden Ash'i öne geçirdi, yürürken bir yandan da yaşlıların gevezeliğiyle durmadan konuşuyordu Ash, ormanın şu anda buldukları yerinden başlayıp, ormanda kamp yapmayı, kampta yenen yemekleri ve bunların pişirilmesini, karısının yemeklerini, sonra kısaca yaşlı karısını ve onun hemen ardından uzun uzun Binbaşı de Spain'in komşusu olan eve gelen açık renkli yeni sütnineyi ve eğer o kadın kime kuyruk salladığına dikkat etmezse, ah, bir de yaşlı karısı her dakika onu gözetlemese, ona yaşlı olup olmadığını göstereceğini anlattı durdu; bu sırada ikisi sonunda onları kampın çeyrek kilometre kadar uzağında bir yere götürecek olan av patikasının sık çalılıkları ve kamışları arasından yürümekteydiler, yolun üstünde yatan bir kütüğe yaklaşıyorlardı, konuşmayı kesmeyen Ash tam ayağını kütüğün üstünden atmak üzereydi ki kütüğün arkasından bir yaşlarında bir ayı kalkıp oturdu, ön ayakları göğsünde, bileklerini sanki dua etmek üzere yüzünü kapayacakken üstüne gitmemizle şaşalamış gibi gevşekçe tutuyordu, belli bir süre sonra Ash'in tüfeği sarsılıp esnedi ve çocuk, 'Daha namluda kurşun yok. Pompala,' dedi ama tüfek zaten pıt etmişti bile ve çocuk, 'Pompala. Daha namluda mermi yok,' dedi ve Ash pompaladı ve belli bir süre sonra tüfek yeniden doğruldu ve pıt etti, ve çocuk, 'Pompala,' dedi ve tüfeğin sarsılmasıyla ağır geyik kurşununun döne döne kamışlığa daldığını gördü. Şimdi gelen tavşan kurşunu diye düşündü ve tüfek pıt dedi ve çocuk düşündü: Şimdi kuş kurşunu ve bu kez Pompala demesi gerekmedi, bağırdı: 'Ateş etme! Ateş etme!' ama gene geç kalmıştı, o daha konuşmadan tüfeğin hafif, kuru, hain pıtlaması duyuldu ve ayı döndü, dört ayağının üstüne basıp kaçtı, gözden kayboldu, ve geride yalnızca kütük, kamışlık, sürekli inen kadiife kar kaldı ve Ash, 'Şimdi ne olacak?' dedi ve kendi, 'Bu taraftan. Hadi gel,' dedi. Yoldan gitmeye başladı ve Ash, 'Kurşunlarımı bulmalı,'

dedi ve çocuk, 'Lanet olsun, lanet olsun, hadi gel,' dedi ama Ash tüfeği kütüğe dayayıp eğildi ve kamış kökleri arasında kurşunlarını aramaya başladı, sonunda çocuğun kendi de dönüp geldi, eğilip kurşunları buldu, doğruldular, tam o sırada tüfek kimsenin eli değmeden, iki metre uzakta kütüğe dayalı durduğu yerde ve her ikisinin de onu unuttukları bir sırada kükredi, gümbürdedi ve ateş aldı ve sustu: Ve sonunda tüfeği Boon'un kamptaki yatağının arkasındaki köşeye dayayana kadar çocuk kendi taşıdı

–; yaz, ve güz, ve kar, ve ıslak, özsuyla dolu bahar, düzenle art arda gelen, onu biçimlendiren, erişmek üzere olduğu ergenlik çağına getiren tek ananın her zaman var olmuş ve olacak, ölümsüz evreleriydi; annesi zenci bir köle, babası bir Chickasaw reisi olan, kendi tek ruhsal babasının, saydığı, anlattıklarını dinlediği, sevdiği ve kaybettiği ve yasını tuttuğu yaşlı adamınsa hem anası hem babası olmuştu bu mevsimler: Ve kendi bir gün evlenecek ve o kısa ve soyut ihtişam kısa bir süre için onların olacaktı, doğası gereği kısa, kısa olduğu için de muhteşem: Ve bu ihtişamın anısını etin etle artık konuşmadığı zamana kadar saklayacaklardı, saklayabilirlerdi, çünkü hiç değilse bellek uzun ömürlüdür: Gene de orman her zaman onun metresi ve karısı olacaktı.

Sakız Ağacı'na doğru gitmiyordu. Aslında giderek ondan uzaklaşmaktaydı. Bir zamanlar, çok da önce değil, yanında kimse olmadan buralara gelmesine izin verilmezdi, biraz daha sonra, ne kadar az bildiğini öğrenmeye başladığında, yanında kimse olmadan buraya gelmeye kendi cesaret edemezdi; daha da sonra, ne kadar az bildiğinin sınırlarını, belli belirsiz de olsa, çizmeye başladığında, elinde bir pusulayla buraya gelmeyi deneyebilirdi, kendine olan güveni arttığından değil, McCaslin ve Binbaşı de Spain ve Walter ve General Compson ona, sonunda, pusula ne gösteriyor gibi görünürse görünsün, doğruyu gösterdiğine inanmayı öğrettikleri için. Şimdi pusulayı bile kullanmıyor, yalnız güneşten, o da bilinçaltında yararlanıyordu, ama ölçekli bir harita alıp onun üstünde herhangi bir anda nerede olduğunu çok küçük bir yanılmayla gösterebilirdi; ve işte, hemen hemen tam beklediği anda, yer biraz yükselmeye başladı, Binbaşı de Spain'in kereste firmasına satmadığı alanın

dört köşesini belirleyen, firmanın yer ölçen adamlarının koyduğu beton işaretlerden birini geçti, sonra küçük tepenin doruğuna gelip durdu, şimdi dört köşe betonu da görülebiliyordu, kış havasında daha da ağarmış, hareketsiz, cansız, çözümlenin bile bir dölllenme ve doğum kaynaşması, bir fıskırma ve kabarma olduğu, ölümün var olmadığı bu yerde, insanı sarsacak kadar yabancı dört beton. İki yılın yaprak örtüsü ile iki baharın sel sularının ardından iki mezardan hiçbir iz kalmamıştı. Ancak onları bulmak için buralara kadar gelenler mezar taşlarına gerek duymadan bulabilirlerdi mezarları, Sam Fathers'ın kendi öğrettiği yöntemle şöyle: Ağaçlardan kerteriz alarak. Avcı bıçağı hemen ilk atılışında (yalnızca kutunun hâlâ orada olup olmadığını anlamak için atmıştı bıçağı) Aslan'ın kemiklerinin üstünde duran, makine yağı koymak için yapılmış ama şimdi içinde Koca Ben'in kurumuş, sakat pençesini barındıran yuvarlak teneke kutuyu buldu.

Ona dokunmadı. İki yıl önce o pazar sabahı McCaslin ve Binbaşı de Spain ve Boon'la birlikte kendinin Sam Fathers'ın cansız bedenini, avcı borusu ve bıçağı ve piposuyla gömdükleri öteki mezarı aramadı bile, araması gerekmezdi. Üstünden atlamış ya da üstüne basmıştı ama zararı yoktu. *Ben buraya gelmeden çok önceden bu sabah ormanda olduğumu herhalde biliyordu,* diye düşündü, o sabah McCaslin'le Binbaşı de Spain onları bulduklarında Sam'in üstünde yattığı platformun bir ucuna destek olan ağaca gitti – ağacın gövdesine çivilenmiş öteki teneke yağ kutusu oradaydı ama, açık havada paslanmıştı, kutu da oraya yabancıydı ama gene de şimdiden vahşi ormanın genelinde uyumlu bir parçası olmuş, uyumsuz bir ses vermiyordu ve boştu, o gün içine koyduğu yiyecek ve tütün çoktan gitmişti, şimdi cebinden çıkardıklarının da çok geçmeden kaybolup gideceği, kutuyu boş bırakacağı gibi –bir Burma tütün, yeni bir büyük mendil, içinde Sam'in sevdiği nane şekerlerinin külahı-, neredeyse o arkasını döner dönmez bunlar da, yok olmayacak, ama bu gizli, bu güneş görmeyen yerlerin koyu renkli küfü üstünde narin peri ayak izlerini bırakın sayısız yaşam biçimlerine dönüşecekti, bunlar soluk alıyor, o hareket edene kadar her dalın, yaprağın arkasından kımıldamadan onu gözetleyerek bekliyor,

o hareket edince onlar da yürüyordu; o burada durmamış, yalnızca duraklamıştı; ölüm olmadığı için ölümün barındığı yer olmayan tepeden ayrıldı; ne Aslan ne Sam vardı orada, onlar toprağa bağımlı değil, özgürdüler, toprağın altında değil, toprağın kendisiydiler, sayısız biçimlerde ama gene de dağınık değil. Her bir yaprakta, dalda, parçacıkta vardılar, hava ve güneş ve yağmur ve çiy ve gece, palamut, meşe ve yaprak ve gene palamut, karanlık ve sabah ve karanlık ve gene sabah, değişmez bir sırayla birbirlerini izlerken, sayısız çok ve tek vardı onlar: Koca Ben de oradaydı; ona pençesini geri bile verirlerdi, kesinlikle geri verirlerdi pençesini Koca Ben'e: O zaman gene o uzun meydan okuma, o uzun süren av, ne saldırıya uğrayan, çarpan yürek, ne yaralanacak beden, dökülecek kan – Birden donup kaldı; bir yandan da Ash'in yanından ayrılırken yaptığı uyarıyı duyar gibi oldu. Sesini bile duydu sanki; bir ayağı bedeninin ağırlığını taşıyor, öteki, arkada, başparmağı havada, hareketsiz, soluk almadan duruyordu, her zamanki o duygu gene içine akıp doldurdu, Isaac McCaslin'in daha var olmadığı zamanlardan kalan, o keskin, o sarsan duygu tam anlamıyla korkuydu ama yılanı bakarken ürkmemişti. Daha çöreklenmemişti yılan, çingirakları da ses vermiyordu, yalnız tek bir kalm hızlı kasılma ve yana doğru atılan bir ilmek, yukarı doğru kalkan başını hafifçe arkaya almak için yaptığı bir hareketti bu sanki, yılan da ürkmemişti, henüz pek tehdit de etmiyordu, bir seksenden uzun, havaya kaldırdığı başı onun dizinin hizasında ve ona bir diz boyundan daha yakın, ve yaşlıydı yılan, bir zamanlar genç olan derisinin parlak desenleri donuk, tekdüze, sürünüp saklandığı vahşi ormanla uyum içindeydi, çok eskiden beri yüzünde lanetli olan varlık, öldürücü ve yalnızdı; şimdi onun kokusunu da duyuyordu, ince ince pis kokan çürümüş hiyar ve adı olmayan başka bir şeyin kokusu, tüm bilgiyi çağrıştıran ve eski bir yorgunluğu ve paryalığı ve ölümü. Sonunda yılan kılmıdadı. Başını indirmede. Yılan kayıp ondan uzaklaşmaya başladığında başının yüksekliği değişmedi, dikilmiş bir durumda hareket ediyordu, baş ve tüm uzunluğun dikilen üçte biri iki ayak üstünde yürüyen tek bir bütündü ve tüm kütle ve denge yasalarından bağımsızdı ve öyle de olması gerekirdi, çün-

kü Şimdi bile o yürüyen baŐın arkasından yer değiştiren, akan gölgelere bakıp bunun bir yılan olduğuna inanmakta güçlük çekiyordu: Gidiyordu ve sonra gitti yılan; o da farkında olmadan öbür ayağını yere koydu, altı yıl önce Sam'in onu ormana götürüp gösterdiği, çocukluğunun sona erdiği o öğleden sonra Sam'in yaptığı gibi bir elini kaldırarak durdu, düşünmeden, Sam'in o gün kullandığı eski dilde konuşarak, "Reis," dedi. "Büyükbaba."

O sesi ne zaman duymaya başladığını bilmiyordu, çünkü onun farkına vardığında, bu sesi birkaç saniyedir duyduğunu düşündü – birisi bir tüfek namlusuyla bir demiryolu parçasına vuruyormuş gibi bir ses, yüksek ve ağır bir ses ama sık tekrarlanmıyor, gene de öfkeli bir yanı var, sanki demiri döven güçlü ve ciddi biri ama aynı zamanda biraz deli. Ses kütük treni yolundan gelemez, çünkü tren yolu o yönde ama en az üç kilometre uzakta, oysa ses üç yüz metreden geliyor. Ancak daha bu düşünce aklımdan geçerken sesin nereden geldiğini anladı: Adam her kimse ve her ne yapıyorsa onun Boon'la buluŐacaĐı Sakız AĞacı'nın olduğu açıklığın kenarına yakın bir yerde olmalıydı. O zamana kadar yürürken ses çıkarmadan yavaş yavaş ilerlemiş, hem yere hem de ağaçlara bakarak bir yandan da avlanmıştı. Şimdi, çalılarla ormanaltı bitkilerinin arasından geçmeyi kolaylaŐtırmak için, boşalttığı tüfeğinin namlusunu yukarı ve arkaya doğru eğerek taşıyordu, o yaklaŐıkça yükselen, madenin madene vurmasından çıkan, vahşi, sürekli ve nedense garip bir biçimde çılĐın dövme sesine doğru ilerledi, ormandan çıkıp eski açıklığın ortasındaki sakız ağacının tam karşısına geldi. İlk bakışta ağaçta korkmuş sincapların kaynaŐtıĐını gördü; kırk elli kadar sincap daldan dala atlayıp koŐuşuyordu, ağacın tümü yeşil bir fırtınaya tutulan çılĐın yapraklara dönüşmüş gibiydi, ara sıra tek başına ya da ikili üçlü sincaplar hızla ağacın gövdesinden aşağı iniyor sonra durmadan dönüp, arkadaşlarının yarattığı çılĐın girdabın boşluğu tarafından Şiddetle içeri emilmiş gibi geri gidiyorlardı. Derken Boon'u gördü, sırtını ağacın gövdesine dayamıŐ oturuyordu, başını öne eğmiş, kucağında tuttuğu bir Şeyi Şiddetle dövüyordu, dövmekte kullandığı Şey parçalanmış tüfeğinin namlusu, dövüğü Şey de

kabzasıydı, tüfeğin geri kalan yarım düzine parçası Boon'un çevresine saçılmış duruyordu, Boon terler akan kıpkırmızı ceviz yüzünü eğmiş, çılgın bir adamın kendinden geçmişliği içinde elindeki namluyu tüfeğin kabzasına vuruyordu. Kimin geldiğini görmek için başını kaldırmadı bile. Kabzaya vururken bir yandan da, kısılmış, boğuk bir sesle çocuğa bağırdı:

"Git burdan! Onlara dokunma! Bir tekine bile dokunma! Benim onlar!"

Delta'da Güz

Delta'ya girmelerine çok kalmamıştı. Tanıdığı bir duyguydu bu. Elli yılı aşan bir süredir her kasım ayının son haftasında işte gene böyle yeniden canlanırdı bu duygu – eteklerinde zengin alüvyonlu düzlüğün başlamasından önce gelen son tepe, kayalıkların dibinde denizin başlaması gibi, acelesiz yağın kısım yağmurunun altında denizin de eriyeceği gibi eriyip giden düzlük.

Önce arabalarla gelmişlerdi, tüfekler, yatak yorgan, köpekler, yiyecekler, viski, avlanmanın yürek hoplatan, keskin beklentisi; bütün gece ve bütün ertesi gün soğuk yağmurda yolculuk ettikten sonra yağmurda kamp kurup ıslak battaniyelerin altında uyuyabilen, ertesi sabah gün ağarırken kalkıp ava giden genç adamlar. O zamanlar ayı vardı. Erkek geyik vurulduğu gibi aynı rahatlıkla dişi ve yavru geyikler de vurulur, öğleden sonra da sezdirmeden ava yaklaşmaktaki ustalıklarını ve nişancılıklarını denemek için tabancayla vahşi hindi avına çıkarılır, göğüs etleri dışındaki her şey köpeklere yedirilirdi. Ama o günler geçmişti artık. Şimdi otomobillerle geliyor, her yıl biraz daha hızlı sürüyorlardı otomobillerini, çünkü yollar daha iyiydi ve avın bulunduğu bölge her yıl biraz daha geriliyordu, tıpkı onun gerileyen ömrü gibi; o şimdi bu yolculuğu bir zamanlar arabalarla yapıp yorgunluk duymayanların sonuncusuydu, şimdi onun yanında gelenlerse yağmurda ya da kar altında, buhar çıkaran katırların arkasında yirmi dört saat yolculuk edenlerin oğulları, torunlarıydı. Şimdi ona "Ike Amca" diyor-

lardı, o da aslında seksenine ne kadar yaklaştığını kimseye söylemiyordu, çünkü herkes kadar o da biliyordu ki otomobille bile olsa artık bu tür yolculuklara çıkmaması gerekirdi.

Aslında, şimdilerde, kampın ilk gecesinde her sefer, kaba battaniyelerin altında, kendine izin verip içtiği tek bir bardak sulu, zayıf viskiyle kanı hafifçe ısınmış, her yanı ağrıyarak, uykusuz yatarken, kendi kendine bunun son olduğunu söylüyordu. Ancak bu yolculuğa dayanacaktı –hâlâ neredeyse her zamanki kadar iyi nişan alıyor, gördüğü avların eskiden vurduğu kadarını vuruyordu, kaç geyik tüfeğinin önünde yere düşmüştü, sayısını bilmiyordu artık-, gelecek yazın şiddetli, uzun sıcağı onu yeniden canlandırırды. Derken yeniden kasım gelir, eski arkadaşlarının, yalnız erkek ve dişi geyiklerin ayak izlerini değil, aynı zamanda hareket ederken çıkardıkları sesleri de birbirinden ayırt etmeyi öğrettiği oğullarından ikisiyle arabaya biner, cam sileceklerinin sarsıla sarsıla çizdiği yarım daireden dışarı bakarken yerin birden düzleştiğini, ve yağmurun altında, tıpkı denizde olduğu gibi, eridiğini görür, “Eh, çocuklar, işte gene geldik,” derdi.

Ancak bu kez konuşacak vakit olmadı. Arabayı süren kişi frene bastı, araba yağlı asfaltın üstünde kızak yaparak aniden öyle bir durdu ki öne fırlayan iki yolcu kontrol paneline tutunup kendilerini korumak zorunda kaldılar. Ortadaki adam, “N’apıyorsun Roth?” dedi. “Şunu yapmadan bir ıslık çalamaz mısın? Canın yandı mı Ike Amca?”

“Yok,” dedi yaşlı adam. “Ne oldu?” Arabayı süren yanıt vermedi. Yaşlı adam aralarındaki kişinin yüzünün önünden biraz daha eğilerek dikkatle akrabasının yüzüne baktı. İçlerinde en genç yüz onunkiydi, kargaburunlu, abus, biraz insafsız bir yüzdü bu, aynı zamanda atasının da yüzüydü, biraz yumuşamış, biraz değişmişti, asik suratla, çifte cam sileceklerinin trik trak diyerek sürekli gidip geldiği camın arkasındaki bir şeye bakıyordu.

Birden, “Bu sefer buraya gelmeye niyetim yoktu,” dedi sertçe.

“Geçen hafta Jefferson’da da böyle dedin,” dedi yaşlı adam. “Sonra fikrini değiştirdin. Gene mi değişti fikrin? Şimdi pek sırası değil bunu –”

"A, Roth geliyor," dedi ortadaki. Adı Legate'ti. İkisine de bakmadığı için sanki onlarla konuşmuyordu. "Şimdi bunca yolu sırf bir erkek geyik vurmak için gelmiş olsaydı neyse. Ama burda onun bir dişi geyiği var. Elbette Ike Amca gibi yaşlı biri dişi geyiklerle ilgilenmez, iki ayak üstünde yürüyeniyse, yani ayaktaiken. Oldukça da açık renkli. Ike Amca, hani geçen güzün rakun avlıyorum diye her gece peşine gittiği var ya. Geçen ocakta tam bir ay ortadan kaybolduğunda belki gene onun arkasından koşmuştur diye düşündüğüm. Ama Ike Amca gibi yaşlı bir adam elbette ilgilenmez böyle şeylerle." Güldü, gene kimseye bakmıyordu, tümüyle alay ediyor sayılmazdı.

"Ne?" dedi yaşlı adam. "Neymiş o?" Ama Legate'e bakmadı bile. Hâlâ akrabasının yüzünü gözlüyordu. Gözlüğünün ardındaki gözler yaşlı bir adamın bulanık gözleriydi, ama çok da keskindiler; bir tüfek namlusunu ve onun ötesinde neyin koştüğünü onlardan herhangi biri kadar iyi görebilirdi. Şimdi kendi de anımsıyordu: Yolculuğun son aşamasında kamp yerine bir deniz motoruyla giderlerken yiyecek kutularından birinin nasıl suya düştüğünü ve akrabasının ertesi gün en yakın kasabaya yiyecek almaya gidip geceyi orada geçirdiğini anımsıyordu. Ve döndüğünde ona bir şey olmuştu. Her sabah ötekilerle birlikte tüfeğini alıp ormana gidiyordu, ama onu gözleyen yaşlı adam onun avlanmadığını biliyordu. "Peki," dedi. "Benle Will'i kamyonu bekleyebileceğimiz barınaklı yere kadar götür, sen dönüp gidebilirsin."

"Ben geliyorum," dedi öteki sertçe. "Merak etme. Çünkü bu son olacak."

"Geyik avlamanın mı, dişi geyik avlamanın mı sonu?" dedi Legate. Bu kez yaşlı adam ona hiç aldırmadı. Hâlâ genç adamın düşünceli, vahşi yüzüne bakıyordu.

"Neden?" dedi.

"Hitler işini bitirdikten sonra mı? Ya da Smith ya da Jones ya da Roosevelt ya da Willkie ya da bu ülkedeki adı her ne olursa o."

"Bu ülkede biz onu durdururuz," dedi Legate. "Adı George Washington olsa bile."

"Nasıl?" dedi Edmonds. "Gece yarısı barlarda Tanrı Ame-

rika'yı Korusun diye şarkı söyleyerek, ceketlerimizin yakasına on kuruşluk bayraklar takarak mı?"

"Demek seni endişelendiren bu?" dedi yaşlı adam. "Gerektiğinde bu ülkeyi koruyacak kimselerin yokluğu hiç dikkatimi çekmedi. Sen bile daha yetişkin bir adam olmadan, bundan yirmi küsur yıl önce biraz yaptın bu görevi. Bu ülke, dışında ya da içindeki bir kişi ya da bir gruptan biraz daha güçlüdür; zamanı geldiğinde ve bazılarınız savaşa girmezsek mahvolduk diye, bazılarımız da savaşa girersek mahvolduk diye bağırıp çağırmaktan yorulduğunda, bu ülke Avusturyalı bir duvar kâğıdı yapıştırıcısıyla başa çıkar. Babamla senin adını andığın o adamlardan daha iyi bazı adamlar bir zamanlar savaşa bu ülkeyi ikiye bölmeye kalkıştılar ama beceremediler."

"Ve ne kaldı elinizde?" dedi öteki. "İnsanların yarısı işsiz, fabrikaların yarısı grevlerle kapalı. Halkın çalışmak istemeyen yarısı toplumsal yardımla yaşıyor, öteki yarısı da çalışmak istese de iş bulup çalışmıyor. Dünya kadar pamuk, mısır ve domuz var, ama insanlar aç, çıplak. Memleket insana, istese de istemese de, kendi pamuğunu nasıl ekemeyeceğini söyleyen adamlarla dolu ve Sally Rand çavuş üniforması giydi ama onun hayranları bile ordu kayıtlarını doldurmaya yetmiyor. Tereyağı yerine bol bol margarin, silahlar da pek -"

"Bizim geyik kampımız var - bir de oraya varabilirsek," dedi Legate. "Dişi geyikler de var üstüne üstlük."

"Dişi geyiklerden söz etmenin tam sırası," dedi yaşlı adam. "Dişi geyikler ve yavrular. Herhangi bir yerde Tanrının kutsadığı bir savaş olmuşsa, o da dişi geyiklerle yavruları korumak uğruna savaşılındır. Eğer iş savaşa varacaksa bunu da söylemek ve anımsamak gerekir."

"Hâlâ -yetmiş şu kadar yıldır- kadınlarla çocukların hiç eksik olmadığını keşfedemedin mi sen?" dedi Edmonds.

"Belki de onun için şimdi yalnız, kamp kurmaya daha ırmakta on altı kilometre yolumuz var, diye düşünüp tasalanıyorum ya," dedi yaşlı adam. "Hadi gidelim."

Yola düzöldüler. Çok geçmeden gene hızla ilerlemeye başlamışlardı, Edmonds'ın her zamanki sürüşüyle; tıpkı kimseye bir şey demeden aniden durdurduğu gibi arabayı, şimdi de

hiçbirine hız konusunda bir şey danışmadan sürüyordu. Yaşlı adam yeniden rahatlamıştı. Altmış kezden fazla her kasım ayında yaptığı gibi çevreyi izliyor, değiştiğini görüyordu. Başlangıçta ırmak boyunda ve tepelerin arasında yalnız eskiden kurulmuş kasabalar vardı; bunların her birinden çiftçiler, önce köleleri, daha sonra ücretli işçileriyle gelmişler, balta girmemiş ormanları, su kamışlarını, servi, sakız, çobanpüskülü, meşe ve dişbudak ağaçlarını kesip pamuk ekmişler, yıllar geçtikçe bunlardan önce tarlalar, daha sonra çiftlikler oluşmuştu. Geyiklerle ayıların geçerken biçimlendirdiği patikalar yol olmuş, sonunda da otoyollara dönüşmüş, bunların üstünde ve Tallahatchie ve Sunflower ırmakları boyunca mantar gibi yeni kasabalar üremişti; bu iki ırmak birleşerek Choctaw'ların Yazoo, Ölülerin Irmağı dedikleri ırmağı oluşturuyordu; yoğun, ağır akan, kara suları güneş görmeyen, hemen hemen akıntısı olmayan bu iki akarsu, yılda bir akmayı tümüyle keser, sonra tersine dönüp verimli toprağın üstüne yayılır, geri çekilince toprağı daha da verimlileşmiş bırakırdı.

Bunların çoğu yoktu şimdi. Şimdi insan avlanacak doğal bir yer bulmak için Jefferson'dan üç yüz kilometre öteye gidiyordu. Şimdi doğuda toprağı kucaklayan tepelerden batıdaki ırmağın setine kadar toprak açılmış, uzanıyordu, üstünde, dünyanın tezgâhları için atlı bir adam boyunda pamuk yetişiyordu –uçsuz bucaksız, geniş, zengin, kara toprak, toprağı işleyen zencinin, ona sahip olan beyazın kapısının dibine kadar verimliydi; bir köpeğın avlanma ömrünü bir yılda, bir katırın çalışma ömrünü beş, insanınkini yirmi yılda tüketen toprak– sayısız küçük kasabalardan yansıyan neon ışıklarının yüzlerine çarptığı, cetvelle çizilmiş geniş otoyollarda bu yılın pırıl pırıl otomobillerinin hızla akıp onları geçtiğı topraklar; gene de insanların kalıcı olarak buraları egemenliğı altına aldığı belli eden tek şey, bir hafta içinde yapılmış gibi görünse de, sacdan, kocaman çırçır fabrikalarıydı; çünkü milyoner bile olsa hiç kimse, kamp malzemesini saklamak için dört duvarla bir damdan başka bir şey yapmaya kalkışmazdı burada, çünkü her on yılda bir evinin ikinci katına kadar su altında kalacağını ve içindeki her şeyin mahvolacağını bilirdi – bu topraklardan artık panter çıglık-

ları gelmiyor, onun yerine lokomotif düdüklüleri var: Tek bir makineyle çekilen inanılmaz uzunlukta trenler, çünkü hiç eğim yok, buranın adı unutulmuş ilk yerli halkının yıllık taşmalara karşı yaptığı, onlardan sonra gelen Kızılderililerin babalarının kemiklerine mezar olarak kullandığı yükseltiler dışında dümdüz, o eski zamandan kalan şey yalnızca küçük kasabaların çoğu suyla ilintili olan Kızılderili adları: Aluschaskuna, Tillatoba, Homochitto, Yazoo.

Öğleden sonra erken saatte suya varmışlardı. Kızılderili adı taşıyan son küçük kasabanın asfaltının bittiği yerde öteki arabayla iki kamyonun gelip –biri yatak yorganla yiyecekleri, öteki atları taşıyan– onlara yetişmesini beklediler. Asfalt yol bitmişti, bir kilometre kadar sonra mıcır döşeli yol da bitti. Bir kervan oluşturup, ilerleyen öğleden sonra boyunca, artık zincir takılmış tekerleklerle, kayıp, sarsılarak, araba izlerinden ağır ağır ilerlediler; yaşlı adam sonunda gerilere bakıp eskiyi anımsayışının bu ağır ilerlemenin tersine bir hız kazandığını duyumsadı, sanki son mıcırlardan bu yana toprak dakikalarca değil yıllarca öncesine gitmişti, on yıllarca öncesine, onun vahşi ormanı ilk tanıdığı zamanlara yaklaşmıştı: Şimdi üstünde gittikleri yol, gene ayıyla geyiğin açtığı eski yoldu, hendek açan makinelerle çizilen bir kilometre genişliğindeki insafsız paralellerin yerini, şimdi yanından geçtikleri gittikçe azalan tarlalar almıştı; bunlar, derin derin düşünen, çok eskilerden beri var olan, vahşi ormanın yamacından baltayla, testereyle ve katırların çektiği sabanlarla ufak ufak koparılan biçimsiz, küçük toprak parçacıklarıydı.

Irmak iskelesine geldiler ve yükleri indirdiler, atlar kampın karşısındaki bir noktaya kadar ırmaktan aşağı doğru yürüyüp oradan ırmağı yüzerek geçeceklerdi, kendileri, yatak yorgan, yiyecekler ve köpekler ırmağı motorlu tekneyle geçiyorlardı. Yaşlı adam usta bir atçı, çiftçi, ya da uzun yıllar önce kırsal alanda doğup çocukluğunu orada geçirmenin dışında köylü değildi, gene de ürken iki atı yatıştırıp kamyonun indirilen o oldu; zayıf tek eliyle onları çekti, geri geri giden, biraz titreyen atlar arka ayakları üstünde kalktılar, durakladılar, sonra apar topar kamyonun atladılar, yaşlı adamın bir yakınlığı yoktu bu

yaratıklarla, bu hayvanlarla, ancak, yaşadığı uzun yıllar ve yaşadığı dönem onu soyutlamış, ötekileri kirleten çeliğin ve hareket eden yağlı parçaların kokuşmuşluğu ona bulaşmamıştı.

Sonra, kendisinden yalnız on iki yaş genç olan çifte nam-lulu tüfeği dizlerinin arasında dayalı, azıcık insan elinin değdiği belli olan yerlerin de –kulübe, açıklık, geçen yıl vahşi orman olan, bu yılki mısırın hemen hemen önceki kamışlar kadar uzun ve sık iskelet saplarının bulunduğu, çarpık çurpuk, küçük tarlalar– uzaklaşıp gözden kaybolmasını izledi. Irmağın ikiz kıyıları onun anımsadığı gibi vahşiydi – altı yedi metre ötede göze bile geçit vermeyen, iç içe girmiş çalı ve kamışlıklar, avcının baltası dışında balta sesi duymamış, geçen eski buharlı geminin ya da oraları hâlâ vahşi olduğu için kendileri gibi bir iki haftalığına gelenlerin motor hırıltıları dışında hiçbir makinenin sesini yankılamamış meşe ve sakız ve dişbudak ve ceviz. Birazı kalmıştı vahşi ormanın, şimdi Jefferson'dan elli kilometre değil, üç yüz kilometre uzaktaydı ama vardı. Onun işgal edildiğini, yok edildiğini görmekten çok, giderek gerilediğini izlemişti, çünkü vahşi orman artık işlevini tamamlamış, gününü doldurmuştu, bu ters dönmüş uç, güneye doğru çekilen, tepelerle ırmak arasındaki bu ∇ biçimindeki toprak parçasının geri kalan bölümü şimdi daralan ucunda toparlanmış, içine kapanıp derin derin düşünmenin ve geçit vermez derinliklerindeki gizemin çok büyük bir yoğunluğa eriştiği bir yer olmuştu.

Geçen yılın kamp yerine vardıklarında daha iki saat gün ışığı kalmıştı. Legate ona, "Sen git; şu en kuru ağacın altına git ve otur," dedi. "– kuru yer bulabilirsen. Benle öteki genç çocuklar yaparız bu işi." O bunların ikisini de yapmadı. Daha yorulmamıştı. Yorgunluk daha sonra gelecekti. *Belki bu kez hiç gelmez,* diye düşündü, son beş altı yıldır her kasım ayında bu noktada hep düşündüğü gibi. *Belki de sabahleyin ava da çıkarım,* diye düşündü, çıkmayacağını bile bile, söyleneni yapıp en kuru barınaklı yerde otursa, kamp kurulup yemek pişene kadar hiçbir şey yapmasa bile yarın çıkmazdı ava. Çünkü aşırı yorgunluktan değildi bu, bu gece uyumayıp, her kampın ilk gecesinde yaptığı gibi, çadırı dolduran horlamalar, yağmurun fısıltıları arasında, portatif karyolasında uyanık yatacak olma-

sındandı; zararı yoktu bunun, huzur dolu, pişmanlık ve tedirginlik duymadan uykusuz yatacaktı, çok fazla zamanı kalmadığına göre bir geceyi uyuyarak ziyan etmesem olabilir dedi kendi kendine.

Yağmurluğu sırtında, sandalın boşaltılmasını yönetti – çadırlar, soba, yatak yorgan, kampa et gelene kadar kendilerinin ve köpeklerin yiyecekleri. İki zenciyi yakacak odun kesmeye gönderdi; mutfak çadırını kurdurdu, sobayı kurdurup yaktırdı, yemeğin pişmeye başlamasını sağladı, büyük çadırın hâlâ kazıkları çakılmaktaydı. Sonra hava kararırken sandala binip atların geri geri gidip kişneyerek bekledikleri yere geldi. Yalnız iplerini tutup daha fazla yüklenmeden, seslenerek onları suya indirdi, başları suyun dışında, sandalın yanında tuttu, sandal yeniden ırmağı geçerken atlar sanki aslında yaşlı adamın zayıf, güçsüz ellerinde asılı duruyorlarmış gibi görünüyordu, sandalla birlikte karşıya geçen her at kıyının sığ sularında soluk soluğa titreyerek, alacakaranlıkta gözleri fır dönerek yattı, sonra gene aynı hafif el ve yükseltilmemiş ses onu toparlayıp kaldırdı, at sular saçarak yükseldi, telaşla kıyının yamacına atılarak çıktı.

Derken yemek hazırlanmıştı. Irmağın yüzeyiyle yağmur arasında bir yerde sıkışıp kalan ince leke dışında son ışık da kaybolmuştu. Tek bardak sulu viskiyi içti, sonra, ayağa kalkıp, gerili muşambanın altında, çiğnenmiş çamurun üstünde durdu, kızarmış domuz eti parçaları, sıcak, yumuşak, şekilsiz ekmek, konserve fasulye ve melas ve kahve ve madeni tabak ve bardaklara bakarak yemek duasını okudu –birlikte getirdikleri kent yiyecekleri-, sonra gene başını örttü, ötekiler de onu izlediler. “Yiyin,” dedi. “Hepsini bitirin. Yarın kahvaltıdan sonra kampta bir lokma kent eti görmek istemiyorum. O zaman siz gençler avlanırsınız. Avlanmak zorunda kalırsınız. Ben altmış yıl önce General Compson ve Binbaşı de Spain ve Roth’un büyükbabası ve Will Legate’in büyükbabasıyla deltada avlanmaya başladığımda, Binbaşı de Spain yalnız iki parça yabancı ete izin verirdi kampında. O da bir domuz küreği ile bir sığır butuydu. Bunlar da ilk akşam yemeğinde ve kahvaltıda yenmek için değildi, saklanıp, kampın sonlarına doğru herkesin ayı ve rakun ve geyik etinden bıktığı, onları görmek bile istemediği zaman yenirdi.”

"Ben de Ike Amca domuzla dana köpekler için diyecek sandım," dedi Will Legate, bir yandan ağzındaki çığneyerek. "Ama hakkın var; anımsıyorum. Köpekler geyik bağırsaklarından bıktığında her akşam onlara bir alay yabanhindisi vurur-dunuz."

"Şimdi zaman değişti," dedi bir başkası. "O zamanlar burada av vardı."

"Evet," dedi yaşlı adam alçak sesle. "O zamanlar burada av vardı."

"Üstelik dişi geyikleri de vururlardı. Şimdiyse, onca avcıdan yalnız biri –"

"Avcılar da daha iyiydi," dedi Edmonds. Kaba tahta masanın en ucunda oturuyor, ötekiler gibi o da çabuk çabuk ve sürekli atıştırıyordu. Ancak yaşlı adam gene masanın öbür ucundaki abus, yakışıklı, içine dönük düşünceli yüze dikkatle baktı; tüten lambanın ışığında bu yüz şimdi daha kara, daha asık görünüyordu. "Hadi, söylesene," diye ekledi Edmonds.

"Ben onu demedim," dedi yaşlı adam. "Her zaman her yerde iyi insanlar vardır. Çoğu insan iyidir. Yalnız bazılarının şansı yoktur, çünkü insanların çoğu içinde buldukları koşulların iyi olmak için onlara tanıdığı şanstı daha iyidir. Ben koşulların bile durduramadığı bazı insanlar tanıdım."

"Eh, ben sanmam ki –" dedi Legate.

"Demek seksen yıl yaşadın ve aralarında yaşadığın öteki hayvanlar hakkında edindiğin bilgi bu oldu. Ölü geçirdiğin bunca zaman nerelerdedin diye sormalı sana?" dedi Edmonds.

Bir sessizlik oldu; bir an için ağzı açık Edmonds'a bakan Legate bile çığnemeyi bıraktı, "Yapma Roth –" dedi üçüncü konuşmacı. Ama konuşan yaşlı adam oldu; sesi hâlâ sakın ve huzurlu, yalnızca ciddiye.

"Belki doğrudur," dedi. "Ama senin yaşamak dediğin bana başka türlü bir şey öğretecekse, bulunduğum yer bence daha iyi."

"Eh, ben öyle düşünmüyorum Roth –" dedi Legate.

Üçüncü konuşmacı eğilmiş, hâlâ Edmonds'ın yüzüne bakıyordu. "İnsan ancak başkaları onu gördüğü için düzgün davranır, bunu mu demek istiyorsun?" dedi.

"Evet," dedi Edmonds. "Lacivert ceketli, göğsünde yıldızı olan bir adam onu izlediği için. Belki de yalnız başına yıldız yeterli."

"Ben bunu kabul etmem," dedi yaşlı adam. "Ben –"

Ama öbür ikisi onu dinlemiyordu. Legate bile bir an için, ağzı dolu, bıçağı ucundaki lokmayla yarı yolda, ötekileri dinliyordu. Üçüncü konuşmacı, "İyi ki insanlar hakkında senin gibi düşünmüyorum," dedi. "Kendini de katıyor olmalısın onların arasına."

"Anladım," dedi Edmonds. "Sen Ike Amca'nın koşullar düşüncesine katılıyorsun. Öyle olsun. Koşulları yaratan kim?"

"Şans," dedi üçüncü adam. "Rastlantı. Öyle-oldu-işte. Senin nereye varmak istediğini anlıyorum. Ama Ike Amca tam şunu söylemek istedi: Ara sıra, belki de çoğu zaman, insan, şanslıysa, kendi ya da komşuları tarafından yapılan işlerin yarattığı sonuçlardan daha iyi olabilir."

Bu kez Legate önce lokmasını yuttu. Bu kez onu susturamayacaklardı. "Eh, iki hafta aynı dişi geyiği avlamaya giden Roth Edmonds'ın kötü bir avcı olduğunu söyleyemem. Şansız olduğunu da. Hele aynı dişi geyik avlanmak için gelecek yıla da kaldıysa –" dedi.

Yanındaki adam ona, "Biraz et al," dedi.

"–şansız falan değil – Ne dedin?"

"Biraz et al," dedi adam, tabağı uzatarak.

"Etim var," dedi Legate.

"Biraz daha al," dedi üçüncü konuşmacı. "Sen ve Roth Edmonds, ikiniz de alın. Ağzınızı dolduran bir şey olmayınca boşboğazlık edip duruyorsunuz."

Birisi güldü. Sonra hepsi güldüler, gerilim kalkmış, rahatlamışlardı. Ancak onlar gülerken bile yaşlı adam gene o sakin, huzurlu sesiyle konuştu:

"Ben gene de inanıyorum. Her yerde kanıtları var bunun. Kabul ediyorum, içinde yaşadığı koşulların birçoğunu insan kendi yarattı, o ve hayattaki komşuları. Bazılarını da hazır buldu, miras olarak aldı, hemen hemen her şey zaten tümüyle mahvolmuştu. Şuradaki Henry Wyatt'ın az önce burada eskiden daha çok av vardı dediğini anımsıyorum. Evet vardı. O

kadar çoktu ki dişi geyikleri bile vururduk. Will Legate'in de bundan söz ettiğini anımsar gibiyim –" Birisi kıkırdadı, hemen kesilen tek bir kıkırdama. Gülme bitti ve hepsi tabaklarına bakarak ciddi bir yüzle dinlediler. Edmonds kahvesini içiyordu, asık suratlı, içine kapanık, düşünceli, söylenenlere kulak asmayan bir tavırla.

"Bazıları hâlâ dişi geyik avlıyor," dedi Wyatt. Yarın gece bu deltada kesilmiş, asılı duran yalnızca bir erkek geyik kafası olmayacak."

"Herkes demedim ki ben," dedi yaşlı adam. "Çoğu insan dedim. Hem de yalnızca göğsüne yıldız takan bir adam bizi izlediği için değil. Biz belki de onu görmeyiz bile, yarın öğlene doğru lisanslarımıza bakmak için uğrayıp yemeği bizimle yemezse görmeyiz."

"Dişi geyikleri öldürmüyoruz, çünkü öldürürsek birkaç yıl içinde vuracak erkek geyik de bulamayız Ike Amca," dedi Wyatt.

"Şuradaki Roth'a bakılırsa, hiç azalmayan bir şey varsa o da dişi geyikler," dedi yaşlı adam. "Bu sabah buraya gelirken dişi geyiklerle yavruların –sanırım o, kadınlarla çocuklar dedi– bu dünyadan hiç eksilmeyen iki şey olduğunu söyledi. Ama hepsi bu kadar değil," dedi. "Bu yalnızca insanın aklıyla bulup yarattığı bir bahane, çünkü yürek her zaman vakit bulup sözcükleri bir araya getirmek zahmetine katlanmaz. Tanrı insanı yarattı ve insan içinde yaşasın diye dünyayı yarattı, sanırım Tanrı insan olsa kendinin de içinde yaşamak isteyeceği bir dünya yaratmıştır – üstünde yürümek için yer, büyük ormanlar, ağaçlar ve su, ve orada yaşayacak olan av hayvanları. Belki insanın içine hayvanları avlayıp öldürmek arzusunı koymadı ama insan henüz Tanrı olmadığından, onun bu arzuyu duyacağını, kendi kendine öğreneceğini O biliyordu –"

"İnsan ne zaman Tanrı olur?" dedi Wyatt.

"Sanırım her erkek ve kadın, o anda evli olsunlar olmasınlar, o zaman ya da daha sonra evlensinler ya da hiç evlenmesinler, ikisinin birlikte olduğu o anda Tanrıdır."

"O zaman bu dünyada benim upuzun bir sopayla bile dokunmak istemeyeceğim bazı Tanrılar var," dedi Edmonds.

Kahve fincanını masaya koyup Wyatt'a baktı. "Ve bunların arasında ben de varım. Eğer öğrenmek istediğin buysa. Ben yatmaya gidiyorum." Gitti. Ötekilerde genel bir hareketlenme oldu. Sonra hareket duruldu; hepsi gene masanın çevresine dizildiler, yaşlı adama bakmıyorlardı, sanki onları orada tutan onun huzurlu, alçak sesiydi, tıpkı ağırlığı olmayan eliyle tuttuğu, başları suyun üstünde yüzen atlar gibi. Üç zenci –aşçı, onun yardımcıları ve yaşlı Isham– mutfak çadırının girişinde oturuyor, onlar da dinliyordu, üçünün de yüzleri karanlık, hareketsiz, düşünceli.

"İkisini de koydu buraya: İnsanı ve kovalayıp öldüreceği avı; önceden biliyordu. 'Öyle olsun,' demiştir O sanırım; sanırım sonuçta olacakları bile biliyordu önceden. 'Ona şans tanıyacağım. Avı kovalayıp öldürmek arzusu ve gücünü vermekle birlikte, onu uyarıp yaptığı şeyin önceden bilincinde olmasını da sağlarım. Yozlaştırdığı ormanlarla tarlalar, kökünü kuruttuğu avlar suçunun ve günahının sonucu olur, imzası ve cezası olur,' demiştir. – Yatma vakti," dedi. Sesi, ses tonu hiç değişmemişti. "Kahvaltı saat dörtte Isham. Güneş doğmadan yerde et istiyoruz," dedi.

Sac soba gürül gürül yanıyordu, çadır ısınmış, yerdeki çamurun dışında kurumaya yüz tutmuştu. Edmonds çoktan battaniyelerine sarınmış, duvara dönmüş, hareketsiz yatıyordu. Isham yaşlı adamın kendi yatağını da yapmıştı – eski, portatif, sağlam, demir karyola, yeterince yumuşak olmayan kirli yatak, yıpranmış, sık sık yıkandığından yıllar geçtikçe gitgide daha az ısıtan battaniyeler. Ama çadır sıcaktı. Az sonra mutfak temizlenip kahvaltı için hazırlanınca, genç zenci gelip sac sobanın önünde, zaman zaman onu uyandırıp sobaya odun atmasını sağlayacakları bir yerde yatacaktı. O zaman bu gece uyuyamayacağını anladı, artık kendi kendine belki uyurum demek gerektiğini de duymuyordu. Şimdi iyiydi her şey. Gün bitmişti ve önünde gece vardı, ama korkmuyor, tedirginlik duymuyordu. *Belki de, diye düşündü, bunun için geldim ben; avlanmaya değil, bunun için. Yarın eve dönecek bile olsam gene de gelirdim.* Üstünde yalnız bollaşmış yün iç çamaşırları, katladığı gözlüğü eskimiş kılıfında, yastığın altında, kolayca erişebileceği bir yerde, ince

bedeni yıpranmış eski yatağın çukuruyla battaniyelerin arasındaki oyuğa yerleşmiş, sırt üstü yattı, ellerini göğsünde kavuşturup gözlerini kapadı; bu sırada ötekiler soyunup yattılar, son tek tük konuşmalar da horlamalara dönüştü. O zaman gözlerini açtı, sobadaki alevlerin yağmur mırıltılı çadır bezinin hareketsiz göbeğinde yavaş yavaş sönen yansımasına bakarak, bir çocuk gibi huzurlu ve sessiz yattı, yansıma daha da soluklaşacak, sobanın önündeki iki tahtanın üstünde yatan zenci genç kalkıp oturarak, sobayı besleyip gene yatacaktı.

Bir zamanlar bir ev vardı. Altmış yıl önce, Büyük Delta'nın Jefferson'dan yalnız elli kilometre uzakta olduğu günlerde. '61 ve '62 ve '63'te babasının komutanı olan Binbaşı de Spain ile kendi kuzeni (ağabeyi, hem de babası olan kuzeni) onu ilk kez ormana götürdüler. Yaşlı Sam Fathers hayattaydı o zaman; kölelik döneminde doğmuştu Sam, annesi zenci bir köle, babası Chickasaw reisiydi. Ona silah atmayı öğreten Sam'di, yalnız ne zaman ateş edileceğini değil, aynı zamanda ne zaman ateş edilmemesi gerektiğini de öğreten; yarın sabahki gibi bir kasım sabahı yaşlı adam onu ormanda dosdoğru geyiğin geçeceğini bildiği büyük servinin oraya götürmüştü, geyiğin tam tamına nereden geçeceğini biliyordu, çünkü geyiğin damarlarındaki kanda bulunan bir şey Sam Fathers'ta da vardı, yetmiş yaşındaki yaşlı adamla on iki yaşındaki çocuk sırtlarını ağacın kocaman gövdesine verip beklemişlerdi; ortada yeni atan şafaktan başka bir şey yoktu; sonra birden, nereden ortaya çıktığı belli olmayan duman renkli, hızıyla ihtişamlı geyik görüldü: Ve Sam Fathers, "Şimdi. Çabuk ateş et ve yavaş ol," dedi: Çocuk tüfeğini doğrulttu, tüfek çabuk ama acelesiz patladı ve o, yerde yatan, hâlâ bir şeyi yokmuş gibi görünen geyiğe doğru yürüdü ve geyik hâlâ o muhteşem hızının ona verdiği şekli koruyordu, Sam'in bıçağıyla geyiği kanattı, Sam elini sıcak kana batırdı, o titrememeye çalışarak, alçakgönüllülükle ama aynı zamanda gururla beklerken Sam Fathers onun yüzünü sonsuza dek damgaladı; çocuk o zaman bunları sözcüklere dökemezdi: *Seni öldürdüm, davranışlarım senin hayattan ayrılışını utandırmasın. Benim davranışım bundan sonra sonsuza dek senin ölümün gibi olsun; onu bunun için damgalamıştı Sam, bunun*

için ve bundan fazlası için: McCaslin ve kendi, vahşi ormanın değil, evcilleştirilmiş toprağın önünde karşı karşıya kaldıkları o gün için. O eski haksızlık ve ayıp, her ne kadar haksızlığı gideremese, ayıbı silip atamasa da, en azından haksızlığı ve ayıbı yadsıyabilir ve toprağı sahiplenmeyi reddedebilirdi; on dört yaşında, her şeyi öğrendiğinde, eli erince, bunların her ikisini de yapabileceğini sanmıştı; yirmi bir yaşında eli ermişti ama bunların hiçbirini yapamayacağını anladı, ama en azından haksızlığı ve ayıbı ilke olarak yadsıyabilir, ve en azından toprağı sahiplenmeyi gerçekten reddedebilirdi, en azından oğlu için; ve yaptı da; yaptığını sandı: Sonra (artık evlenmişti) hayvan tüccarlarının kaldığı, arka sokaktaki pansiyonun arka odacığında, karısının çıplak bedenini ilk ve son olarak gördüğü gün, kendi ve karısı, bu kez aynı toprağın önünde karşı karşıya geldiler, en azından oğlunu aynı haksızlığın ve ayıbın pişmanlığından ve acısından kurtarıp ona özgürlüğünü vermek istedi, onu kurtarıp özgürlüğünü verirken de kaybetti oğlunu. O zamanlar bir ev vardı. Her kasım ayında altında iki haftalarını geçirdikleri o çatı onun yuvası olmuştu. Her ne kadar o zamandan bu yana sonbaharda iki hafta süresince çadırlarda kalmış olsalar da, her zaman iki yıl arka arkaya aynı yerde kamp kurmamış olsalar da ve şimdiki arkadaşları, o evde birlikte kaldığı kişilerin oğulları, torunları olsa da ve neredeyse elli yıldır evin kendisi de ortadan kalkmış olsa da, yuva inancı, duygusu geçmemiş, yalnızca evden çadır bezine taşınmıştı. Jefferson'da bir evi, küçük olmakla birlikte iyi bir evi vardı; orada bir karısı olmuş, onunla yaşamış ve onu kaybetmişti; aslında kendi ve alkolik yaşlı akıllı ortağı içine taşınmak için evi yapıp bitirmeden önceki kira odasında kaybetmişti karısını: Ama kaybetmişti çünkü karısı onu seviyordu. Ancak kadınlar o kadar çok şey umarlar ki. Tutkuyla istedikleri şeylere sahip olabileceklerini tutkuyla umarlar, ömürleri bunun hiçbir zaman olmayabileceğine inanmayı öğrenecek kadar uzun değildir: Ve ölmüş karısının dul yeğeni ile çocukları evde ona bakıyordu, rahatı yerindeydi, istekleri, gereksinimleri, hatta yaşlı bir adamın can sıkıcı küçük örgü işleri akrabalarca, ya da en azından, dünyadaki bütün insanlar arasından sevip tapmak için seçtiği

kişinin akrabalarınınca yerine getiriliyordu. Ancak o duvarların arasındaki süreyi kasım ayını bekleyerek geçiriyordu, çünkü çamur tabanıyla çadır ve yeterince geniş olmayan, yumuşak olmayan, sıcak bile olmayan bu demir karyola onun yuvasıydı, kasımdaki iki haftanın dışında görmediği, içlerinde hiçbirinin adları onun tanıdığı adlar –de Spain ve General Compson ve Ewell ve Hogganbeck– olmayan bu adamlar da herkesten çok akrabalarıydı. Çünkü burası onun memleketiydi –

Genç zencinin gölgesi çadırın tavanında yükseldi. Yükselip sobanın sönmekte olan kıvılcımlarının yansımaları örttü, sobanın demir ağzına beslenen odun parçalarıyla alevlenen parlak yansıma yukarılardaki çadır bezine vurdu. Ancak zencinin gölgesi gitmedi, eniyle boyuyla tavanın büyük bir bölümünü kaplayan gölge ayakta duruyordu; sonunda yaşlı adam bir dirseğinin üstünde doğrulup baktı. Zenci değil, kendi akrabasıydı bu, o konuşunca öteki, ateşin kızılığında keskin hatları beliren asık, insafsız profilini ona çevirdi:

“Bir şey yok,” dedi Edmonds. “Sen uyu gene.”

McCaslin, “Will Legate deyince aklıma geldi, geçen sonbaharda da geceleri burada uyumakta güçlük çekiyordun. Ama o zaman buna rakun avlamak diyordun. Yoksa bu adı takan Will Legate miydi?” dedi. Öteki yanıtlamadı. Sonra dönüp yattı. Hâlâ dirseğine dayanan McCaslin ötekinin gölgesi tavandan inip kayboluncaya, uyuyan öteki gölgelerin arasına karışuncaya kadar bakıp bekledi. “Tamam,” dedi. “Biraz uyumaya çalış; yarın kampa et gelmeli. Ondan sonra istediğin kadar uyanık kalabilirsin.” Gene yattı, ellerini göğsünde kavuşturup, sobanın alevlerinin çadırın tavanındaki yansımaları seyretmeye koyuldu. Yansıma gene hareketsizleşmişti, taze odun kabul edilmiş, uyum sağlanmıştı, çok geçmeden yansıma soluklaşmaya başlayacak, genç bir adamın aniden parlayan tutkusuyla tedirginliğinin son yankısını da birlikte götürecekti. Biraz uyanık yatsın, diye düşündü: Bir gün uzun süre hiç kıvılcımdan, doyum-suzlukla bile tedirgin olmadan, yatacak. Bu ortamda uyanık yatmak onu sakinleştirir, henüz kırk yaşındaki bir adamı sakinleştirebilecek bir şey varsa. Evet, diye düşündü; kırk yaşında, ya da otuz, hatta henüz biçimlenmemiş genç bir çocuğun

titreyen, ateşli uykusuzluğu; çok geçmeden çadır, yağmur mırıldılı küre yeniden onunla doldu. Sırt üstü, gözleri kapalı, soluğu bir çocuğunki kadar sakin, onu dinleyerek yattı – bu hiçbir zaman sessizlik olmayan sessizlik çok çok büyüktü. Neredeyse görebiliyordu onu, zamanın ötesinden gelen, koskocaman sessizlik, yükseklerden aşağıya bakıyor, düşünceli düşünceli, kısacık tek bir hafta sonra çekip gidecek ve ondan sonraki hafta yalnızlığın içinde hiçbir iz, hiçbir işaret bırakmayacak olan bu küçücük, bu gelip geçici insan topluluğunu izliyordu. Çünkü burası onun kendi memleketiydi, hiçbir zaman en küçük bir parçasına sahip olmamıştı ama onundu. Toprak sahibi olmak istememişti, sonunda toprağın başına gelecek felaketi açıkça gördükten sonra bile istememişti bunu, baltanın ve testerenin, kütükleri taşımak için yapılan tren yollarının, daha sonra da dinamitin ve traktör izlerinin önünde vahşi toprakların yıldan yıla gerilediğini görmüş, gene de onlara sahip olmak istememişti, çünkü toprak kimsenin malı değildi. Herkese aitti; tek yapılacak şey onu iyi kullanmaktı, alçakgönüllülükle ve gururla. O zaman birden neden hiç toprak sahibi olmak istemediğini, en azından insanların ilerleme dediği şeyin o kadarını durdurmak, en azından kendi ömrünün uzunluğu süresince toprağın kötü kaderine karşı koymak istemediğini anladı. Bunun nedeni, vahşi toprakların tam yeteri kadar olmasıydı. İkisini –kendini ve vahşi toprakları– yaşıt gibi görüyordu – ilk soluğunu aldığı zamana göre ormanla kendi çağdaş değillerdi ama, avcı olarak, orman insanı olarak geçirdiği süre içinde ormanın yaşı kendine verilmişti, ve o da bunu, o yaşlı Binbaşı de Spain'den ve ona avlanmayı öğreten o yaşlı Sam Fathers'tan alıp, seve seve, alçakgönüllülükle, sevinçle ve gururla kabul etmişti; ormanla ikisinin ömrü aynı zamanda sona ermekteydi, gittikleri yer bir unutulma, bir hiçlik değildi, zaman ve mekândan bağımsız bir boyuttu; orada, delirmiş eski dünya adamları mermilere dönüştürsün diye pamuk ekmek için bozulup matematiksel karelere bölünmüş ağaçsız topraklarda bir kez daha her ikisi için bol bol yer bulunacaktı – bir süre tanıyıp sevdiği, kendilerinden biraz daha fazla yaşadığı eski insanların adları, yüzleri gene balta girmemiş yüksek ağaçların, göze bile ge-

çit vermeyen sık çalılıkların arasında dolaşacak, ölümsüz avlar yorgunluk bilmeyen köpeklerin yaygarasının önünde sonsuza dek koşacak, sessiz tüfeklerle vurulup düşecek, sonra Zümrüdüanka gibi gene kalkacaklardı.

Uyumuştı. Şimdi lamba yanıyordu. Dışarda karanlıkta, en yaşlı zenci, Isham, kaşıkla teneke bir tavanın dibine vuruyor, "Kalkın, saat dört; kahvenizi için. Kalkın, saat dört; kahvenizi için," diye sesleniyordu; çadır giyinenlerin alçak sesli konuşmalarıyla doluydu, ve Legate'in sesi, "Çıkın burdan, bırakalım uyusun Ike Amca. Uyandırırsanız o da kalkar; bizle gelir. Bu sabah ormanda ne işi var," diyordu.

O da kıınıdamadı. Gözleri kapalı, hafif hafif sakın soluklar alarak yattı, adamların birer birer çadırdan çıktıklarını duydu. Muşambanın altındaki masadaki sabah kahvaltısı seslerini, sonra gidişlerini dinledi – atlar, köpekler, kaybolup giden son ses, geride yalnız kahvaltıyı kaldıran zencilerin sesleri kaldı. Belki geyiğin yattığı yeri bulan ilk tazının uzaktan gelen ilk tiz havlamasının ıslak ormanda çınladığını da duyardı birazdan, ondan sonra gene uyurdu – Çadırın muşamba kapısı kalkıp indi. O gözlerini açmadan demir karyolaya bir şey çarptı, bir el battaniyenin üstünden dizine yapıştı. Edmonds'tı bu, tüfek yerine çifte vardı elinde. Sert bir sesle hızlı hızlı konuştu: "Kusura bakma, uyandırdım. Biri gelecek –"

"Uyanıktım," dedi McCaslin. "Bugün bu çiftmeyi kullanacak mısın?"

"Daha dün akşam, et istiyorum demedin mi sen bana?" dedi Edmonds. "Biri gelecek –"

"Ne zamandan beri av etini tüfeğinle getirmekte güçlük çekiyorsun?"

"Tamam," dedi öteki, aynı sert, denetimli, öfkeli sabırsızlıkla. O zaman McCaslin onun elinde kalm, uzun bir zarf gördü. "Bu sabah birisi bana bir haber getirecek. Belki de gelmez. Gelirse haberi getirene bunu ver ve ona Hayır dediğimi söyle," dedi.

"Ne gelecek?" dedi McCaslin. "Kime diyeceğim?" Edmonds zarfı battaniyenin üstüne sertçe koyup çadırın girişine yönelirken, o da dirseğinin üstünde yarı doğrulmuştu, içi dolu ağır zarf yataktan kayıp düşmek üzereyken yakaladı, kâğıdı

yoklayınca, içini açıp görmüşçesine bunun kalın bir deste para olduğunu anladı. "Dur, bekle," dedi. "Dur:" – akrabadan fazla, yaşça büyük olmaktan da fazlaydı, bu nedenle öteki kapıyı tutup geri doğru bakarak durakladı, o zaman McCaslin dışarda günün ağardığını gördü. "O kadına Hayır de," dedi. "Söyle ona." Birbirlerine baktılar – dağınık yatağın üstündeki soluk, uykulu, yaşlı yüz, daha genç olanın öfkeli ve hem de soğuk olan, esmer, asık surati. "Will Legate haklıymış. Rakun avlamak dediğin buydu demek. Ve şimdi de bu." Zarfı kaldırmadı. Onu göstermek için bir hareket yapmadı. "Ona ne söz verdin ki şimdi yüzüne bakıp geri almaya cesaret edemiyorsun?"

"Hiç!" dedi öteki. "Hiç! Hepsi bu. Ona Hayır dediğimi söyle." Gitti. Çadırın kapısı dışarı aynı yağmur dolu hafif aydınlığa ve sürekli yağan yağmurun mırıltısına doğru kalkıp geri indi, yaşlı adamı bir dirseğinin üstünde yarı kalkmış, titreyen öteki elinde zarfı tutarak bıraktı. Daha sonra, yaklaşan deniz motorunun sesini daha öteki gözden kaybolmadan duymaya başlamıştı gibi geldi yaşlı adama, sanki hiç ara olmamış gibiydi: Aynı solğun alınıp verilmesi gibi, dışarı doğru açılan çadır kapısının yağmur dolu hafif aydınlığa karşı düşmesiyle, yeniden açılması sanki aynı saniyede olmuştu – önce motorun gittikçe artan, yaklaştıkça yükselen sesini, sonra sesin birden kesildiğini, motorun burnunun kıyıya yanaşmasıyla, sesin dalgaya karışıp, bir mumun aniden sönmeye gibi sustuğunu duydu, zencilerin en genci, genç çocuk, kapıyı kaldırıncaya bir an tekneyi gördü – yukarı doğru eğimli duran motorun yanında, kıçta tek bir zenci oturan küçük bir sandal; sonra kadın girdi, başında bir erkek şapkası, üstünde bir erkek yağmurluğu, ayağında lastik çizmeler, elinde battaniyeye sarılı bir çıkın, önünü iliklemediği yağmurluğun ucunu bir eliyle çıkının üstüne tutuyor: Bir şey daha getiriyor çadıra, Isham'ın konuğu haber vermek için kendi gelmeyip yerine genç zenciyi göndererek zaten söylediği, onu uyardığı şeyin ne olduğunu az sonra anlayacak; elle tutulmaz bir şey bu, kötü bir koku; çadırın kapısı sonunda genç zencinin arkasından kapandı ve yalnız kaldılar – kadının henüz belirgin olmayan yüzü gençti ve kara gözlüydü, garip bir biçimde renksizdi ama hasta bir görünüşü yoktu, giysilerine karşın bir köylü yüzü de değildi

bu yüz, şimdi torbalaşmış kirli iç çamaşırları ile kalçalarına dolanan battaniyelerin içinde elindeki zarfı tutarak demir karyolada dimdik oturan yaşlı adama bakıyordu.

"Bu onun çocuğu mu?" diye bağırdı yaşlı adam. "Yalan söyleme bana."

"Evet," dedi kadın. "Gitmiş!"

"Evet. Gitti. Onu burada kıstıramayacaksın. Bu sefer olmaz. Sanmam ki sen bile onu burada bulmayı ummuş olasın. Sana bunu bıraktı. İşte." Zarfı elinde çevirdi, almak ister gibi değil, çünkü zaten elinden bırakmamıştı ama sanki o zamana kadar söz dinleyen eli ile beyninin ona yapmasını emrettiği şey arasında uyum sağlamaya çalışır gibi; sanki daha önce böyle bir hareketi hiç yapmamış gibi, sonunda zarfı uzattı; yeniden, "İşte. Al şunu. Al şunu," dedi. Sonra onun gözlerinin, gözlerinden çok bakışlarının farkına vardı, kız, bir çocuğun derin düşüncelere dalmış, sonsuz içtenlikli bakışıyla süzüyordu onu. Zarfı ve onun zarfı uzatırken yaptığı hareketi gördüyse bile belli etmedi.

"Siz Isaac Amca'sınız," dedi.

"Evet," dedi o. "Ama önemi yok. İşte. Al şunu. O sana Hayır dediğini söylememi istedi." Kız zarfa baktı, sonra onu aldı. Zarf kapatılmıştı, üstünde yazı yoktu. Yaşlı adam kızın, ön yüzüne baktıktan sonra tek eliyle tuttuğu zarfın köşesini dişleriyle yırtarak bağlı para destesini battaniyenin üstüne silkelemesini, sonra paralara göz bile atmadan boş zarfın içine bakmasını, sonra zarfı dişlerinin arasına alıp yırttıktan, iyice açtıktan sonra buruşturup atmasını izledi.

"Bu yalnız para," dedi kız.

"Ne bekliyordun? Ne bekliyordun? Onu bu çocuğu yapacak kadar uzun zamandır tanıyorsun, ya da o kadar sık gördün, gene de ondan daha başka bir şey bekleyemeyeceğini öğrenemedin mi?"

"Çok sık görmedim. Çok uzun zaman da. Yalnız geçen sonbahardaki o hafta, bir de ocakta bana haber yolladı, birlikte Batı'ya, New Mexico'ya gittik. Altı hafta kaldık; orada hiç olmazsa ona yemek yaptığım, giysilerine baktığım evde uyuyabiliyordum -"

“Ama evlilik değil,” dedi o. “Evlilik değil. Sana bu sözü vermedi. Bana yalan söyleme. Söz vermesi gerekmezdi.”

“Hayır. Söz vermesi gerekmezdi. Söz vermesini istemedim. Ne yaptığımı biliyordum. Sanırım şeref duygusu adını verdiği bir şeyin etkisiyle, kurallar dediği bir şeylerin bunu sonsuza kadar yasakladığını bana açıkça söylemesinden çok önce ben bunu biliyordum. Ve biz anlaşmıştık. O New Mexico’dan ayrılmadan önce emin olmak için bir kez daha konuşup anlaştık. Hepsinin bu olduğu konusunda. Ona inandım. Hayır, bunu demek istemiyorum; kendime inandım demek istiyorum. O zaman artık onu dinlememeye başlamıştım, çünkü artık uzun süredir bana duymak zorunda olduğum herhangi başka bir şey söylemez olmuştu. Lütfen şu konuşmayı bırak diyecek kadar bile dinlemiyordum artık onu. Kendimi dinliyordum. Ve inandım. İnanmış olmalıyım. Nasıl inanmazdım ki, o artık gitmişti ve, anlaştığımız gibi, bana yazmadı, yalnız Vicksburg’daki bankaya adıma para yolluyordu, anlaştığımız gibi, paranın kimden geldiği belli değildi. Demek inanmış olmalıydım. Emin olmak için geçen ay ona mektup bile yazdım ama zarf açılmadan geri geldi, ben de emin oldum. Hastaneden çıkıp geyik mevsimi geçinceye kadar kalmak için bir oda kiraladım, böylece kendi gözümle görüp emin olacaktım ve dün arabanız geçerken ben yolun kenarında bekliyordum, o beni gördü ve ben emin oldum.”

“O zaman istediğin nedir?” dedi o. “Ne istiyorsun? Ne bekliyorsun?”

“Evet,” dedi kız. Yaşlı adam, beyaz saçları yastıkta dağılmış, gözlüksüz gözleri odaklaşamadığı için bulanık, renkli kı-sımları, gözbebekleri yok gibi, kıza dik dik bakarken, onun kendisini yeniden bir çocuğun ciddi, dikkatli, düşünceli ve yansız bakışlarıyla süzdüğünü gördü. “Onun büyük büyük – durun bir dakika– büyük büyük *büyük* büyükbabası sizin büyükbabanızdı. McCaslin. Yalnız sonradan Edmonds oldu adları. Bundan da fazlası var. Buddy Amca, başka adı olmadığından Tomez’in Terrel dediğiniz kişiyle evlendirmek için Tennie’yi pokerde Bay Beauchamp’tan kazandığı gün, kuzeniniz McCaslin oradaydı. Ama ondan sonra Edmonds adını aldılar.” Kız gözlerini kırpmadan, o heyecansız dikkatli bakışıyla neredeyse

sakin sakin onu süzüyordu –ölü donukluğundaki solgun yüzde iri, kara, dipsiz gözler; ancak bu yüz yaşlı adama hiç de ölü görünmüyordu, tam tersine genç ve canlıydı, inanılmaz, bozulmaz bir canlılığı vardı-, konuşurken yalnız herhangi bir yere bakmamakla kalmıyor, aynı zamanda bir kimseyle değil kendi kendisiyle konuşur gibi konuşuyordu. “Ben onu erkek yaptım. Daha erkek olmamış. Siz onu şımartmışsınız. Siz ve Lucas Amca ve Mollie Teyze. Ama en çok da siz.”

“Ben mi?” dedi o. “Ben mi?”

“Evet. Büyükbabasına kendine ait olmayan o toprağı verdiğiniz zaman, yasal olarak, hatta vasiyetle bile yarısı bile onun olmayan toprağı.”

“Bunun da önemi yok,” dedi o. “Bunun da önemi yok. Sen,” dedi o, “sen üniversiteye bile gitmiş gibi konuşuyorsun. Kuzeyli gibi bile konuşuyorsun neredeyse. Delta’daki yoksul beyazların pasaklı yosmalarına benzemiyorsun. Gene de, sandaldan düşen bir yiyecek kutusu yüzünden kasabaya giden bir adamla yol ortasında tanıştın. Bir ay sonra da birlikte yaşamak için onunla gittin, sonunda bir çocuk yaptın: Ve sonra, kendin söyledin, o, şapkasını alıp, hoşça kal deyip çıkıp giderken oturup bekledin. Delta’nın yoksul beyazı bile yosmasına bundan daha iyi bakardı. Akrabaların yok mu senin?”

“Var,” dedi kız. “Onlardan biriyle oturuyordum. Vicksburg’de teyzemle. İki yıl önce babam ölünce geldim yanına; o zaman Indianapolis’te oturuyorduk. Ama burada, Aluschaskuna’da bir iş buldum, öğretmenlik, çünkü teyzem duldur, bir sürü çocuğu var, eve çamaşır alıp yıkıyordu, ona dest–”

“Eve çamaşır mı alıp yıkıyordu?” dedi yaşlı adam. “Çamaşır mı yıkıyordu?” Dağınık saçlarıyla yerinden fırladı, oturduğu yerde bir koluna yaslanıp kendini arkaya attı. O zaman anladı kızın çadıra getirdiği şeyin, yaşlı Isham’ın kendi gelecek yerde o genci göndermekle ona anlatmak istediği şeyin ne olduğunu – soluk dudaklar, soluk, ölü görünüşlü ama hastalıklı olmayan bir cilt, koyu, trajik, önbilgili gözler. *Belki bin ya da iki bin yıl sonra Amerika’da, diye düşündü. Ama şimdi değil! Şimdi değil!* Sesini yükseltmeden, şaşkınlık, acıma ve öfkeyle bağırdı: “Sen zencisin!”

"Evet," dedi kız. "James Beauchamp –bir soyadı vardı ama siz ona Tennie'nin Jim derdiniz– benim büyükbabamdı. Size Isaac Amca dedim."

"Ve o bunu biliyor mu?"

"Hayır," dedi kız. "Bunun ne yararı olurdu ki?"

"Ama sen biliyordun," diye bağırdı o. "Sen biliyordun. Buraya gelmekle beklediğin neydi?"

"Hiç."

"O zaman neden geldin buraya? Dün Aluschaskuna'da bekledim, beni gördü, dedin. Bu sabah neden geldin?"

"Kuzey'e geri gidiyorum. Memleketime. Önceki gün kuzenim beni teknesiyle getirdi. Leland'e götürüp trene bindirecek."

"Git o zaman," dedi o. Sonra o zayıf, acı içindeki sesini yükseltmeden bağırdı: "Çık git buradan. Ben senin için bir şey yapamam! Kimse bir şey yapamaz senin için!" Kız kımıldadı, gene ona değil, çadırın girişine doğru bakıyordu. "Dur," dedi o. Kız gene söz dinleyip durakladı, döndü. Yaşlı adam para tomarını alıp battaniyenin ayak ucuna koydu, sonra elini gene battaniyenin altına soktu. "İşte," dedi.

Şimdi kız ilk kez paraya baktı –kısa, boş bir bakış–, sonra gene bakışlarını çevirdi. "Gerek yok. O bana geçen kış para verdi. Vicksburg'e de gönderdi. Geçimim sağlandı. Şeref ve kurallar da tamam. Hepsini ayarlandı."

"Al şunu," dedi o. Gene yükselmeye başlayan sesini denetledi. "Şunu al, çıkar çadırımdan." Kız karyolanın yanına gelip parayı alırken, o bir kez daha, "Dur," dedi. Oysa kız daha eğiliyordu, gitmek üzere dönmemişti; ve yaşlı adam oturduğu yerden elini uzattı ama yetişemedi, sonunda kız elini, parayı tutan tek elini ona doğru uzattı ve yaşlı adam bu ele dokundu. Tutmadı, yalnızca dokundu – yaşlı adamın boğum boğum, kansız, kemik hafifliğinde, kemik kuruluşundaki parmakları bir saniye için yaptığı uzun yolculukta kaybolduktan sonra sonunda yurduna varan güçlü eski kanın aktığı pürüzsüz genç ele dokundu. "Tennie'nin Jim," dedi. "Tennie'nin Jim." Elini çekip gene battaniyenin altına koydu: Şimdi gene sertçe konuştu: "Oğlan olmalı," dedi. "Çoğu zaman oğlan olur bunlar. Kendi kendinin anası olan onun dışında."

"Evet," dedi kız. "Oğlan." Bir dakika daha durup ona bak-
tır an serbest eliyle yağmurluğun ucunu çocuğun yüzün-
kaldıracaktı gibi oldu. Ama yapmadı. Yaşlı adam batta-
nın altında kımıldayıp bir kez daha Dur dediğinde gene
dü.

"Arkanı dön," dedi yaşlı adam. Kalkıyorum. Pantolonum
" Sonra kalkamadı, sarındığı battaniyelerin içinde titreye-
oturdu; kız dönüp karanlık, sorgu dolu gözlerle ona baktı.
"Ada," dedi McCaslin, yaşlı adamın zayıf, titrek sesiyle, sert-
'Çivide asılı. Çadır direğinde."

"Nedir o?" dedi kız.

"Boru!" dedi o sertçe, "Boru." Kız paraları paçavra ya da
bir mendil gibi yağmurluğun yan cebine sokuşturup git-
teneral Compsen'un vasiyetnamesinde McCaslin'e bıraktığı,
i yekpare geyik bacağı derisinden olan gümüş kakmalı bo-
1 çivisinden indirdi.

"Nedir?" dedi kız.

"Onun bu. Al."

"Öyle mi?" dedi kız. "Evet. Teşekkür ederim."

"Evet," dedi o, sertçe ve çabuk çabuk, ama şimdi sesinde-
ertlik azalmıştı, konuşurken büsbütün gitti, yalnızca hızlı
elaşlıydı konuşması; artık sesinin onu ele verdiğini biliyor
onu ne denetleyebiliyor, ne de konuşmayı bırakabiliyor-

"Tamam. Kuzeye geri git. Evlen: Kendi ırkından biriyle.
in için tek kurtuluş yolu bu – bir süre, belki de uzun bir
: için. Beklemek zorundayız. Kara derili bir adamla ev-
Gençsin, güzelsin, neredeyse beyazsın, senin Edmonds'ta
luğun her neyse, onu sende bulan, senden bir şey isteme-
istediğinden azını bekleyen, beklediğinden de azını alan
ne rastlayabilirsin, öç almaksa maksadın. O zaman bütün
ları unutursun, onun bir zamanlar var olduğunu –" so-
da durdurabilecekti konuşmayı ve durdurdu, kımıl-
lan duran kızın gözleri, yığılmış battaniyelerin ortasında
an yaşlı adama doğru bir an sessizce parladı. Sonra o da
i. Orada durmuş, hâlâ üstünden sular damlayan parlak
nurluğunun içinde, suya batmış şapkanın altından sessiz-
na bakıyordu.

"İhtiyar," dedi. "Öyle uzun yaşadın, o kadar çok şeyi unuttun da, aşka dair bildiğin ya da duyumsadığın ya da duyduğun hiçbir şey kalmadı mı aklında?"

Sonra da çıkıp gitti. Işık dalgası ve durmadan yağan yağmurun mırıltısı çadırın içine ve sonra dışına aktı, çadırın kapısı düştü. Yeniden çenesine kadar içine gömüldüğü battaniyelerin altında ellerini göğsünde kavuşturup, yattığı yerde titreyerek, soluk soluğa motorun sesinin pat pat edip hırlamasını, önce yükseldikten sonra da yavaşlayıp kaybolmasını dinledi, sonra çadırda gene yalnızca sessizlik ve yağmurun sesi kaldı. Ve soğuk: Hafifçe ama sürekli titreyerek yattı. Bu Delta, diye düşündü: Bu Delta. *İnsanoğlunun iki kuşak içinde bataklıklarını kuruttuğu, çıplak bıraktığı, ırmaklarını yok ettiği bu ülke; bunların hepsi beyaz adamlar büyük çiftliklere sahip olabilsin, her gece Memphis'e gitsin, kara derili adamlar büyük çiftlikler alsın, zencilere ayrılmış vagonlarda Chicago'ya gidip Lakeshore Drive'da milyonerlerin apartman katlarında yaşasınlar diye oldu; burada beyazlar kiraladıkları çiftliklerde zenciler gibi, ortakçı zenciler hayvanlar gibi yaşar, pamuk ekilip yetiştirilir, kaldırım çatlaklarında bile adam boyu yükselir, ve tefecilik ve ipotek ve iflas ve sonsuz servet, Çinli ve Afrikalı, Ari ırktan ve Yahudi, hepsi birlikte yetişip tohumlarını atıyor, sonunda, kim kimdir diye sormaya kimsenin ne vakti var ne de aldırıldığı.....* Benim tanıdığım ormanlar bas bas bağırıp bu yapılanların hesabını neden sormuyor diye şaşmamalı: Ormanın öcü onu yok edenlerin kendi.

Çadırın kapısı hızla açılıp kapandı. O, başını çevirip gözlemlerini açmanın dışında kımıldamadı. Gelen Legate'ti.

"Ne var?" dedi o.

"Roth'un bıçağını arıyorum," dedi Legate. "At almaya geldim. Bir geyik vuruldu." Elinde bıçakla doğruldu, aceleyle girişe yöneldi.

"Kim vurdu?" dedi McCaslin. "Roth mu?"

"Evet," dedi Legate, kapıyı kaldırarak.

"Dur," dedi McCaslin. Birden kımıldayıp dirseğine dayandı. "Neydi vurduğu?" Legate bir an kaldırdığı kapının altında durakladı. Başını çevirip bakmadı.

"Geyik işte Ike Amca," dedi sabırsızlıkla. "Fazla bir şey de-

ğil." Gitti: Çadırın kapısında bir kez daha solgun ışık, sürekli yağan, yas tutan yağmur dalgalandı. McCaslin gene yattı, battaniye bir kez daha çenesine kadar çekildi, ağırlığı olmayan elleri bir kez daha boş çadırda göğsünde kavuştu.

"Dişi geyik vurdu," dedi.

Kurtar Halkımı Musa

1

Yüzü karaydı, pürüzsüz, ne düşündüğü belli olmayan bir yüz; gözler çok fazla şey görmüştü. Zenci saçları düzenli dalgalarla başı bir kasket gibi kaplayacak biçimde taranmış, baş cilalı bir görünüş almıştı, saçların ayrık yeri usturayla düzeltilmişti, bronz bir heykel başı gibi, yok edilmesi olanaksız, dayanıklı bir görünüşü vardı. Üstünde, erkek giyimi satan mağazalarda "takım" diye tanıtılan spor bir kıyafet vardı, gömlekle pantolon bir örnek, aynı açık kahverengi kaşe kumaştan, fazla pahalı, bir sürü plisesiyle fazla süslü bir kılıktı bu ve adam, şimdi kapısında yirmi dört saat silahlı bir nöbetçi bekleyen, çelik bir hücrede, çelik bir karyolada yatıyor, sigara içerek karşısındaki çelik taburenin üstünde, dizinde kocaman bir nüfus sayımı dosyasıyla oturan, gözlüklü, genç, beyaz bir adamın sorularına, güneyle ya da zenci olmak dışında, bu dünyada herhangi bir yere ait olabilecek bir sesle yanıt veriyordu:

"Samuel Worsham Beauchamp. Yaş, yirmi altı. Doğum yeri, Jefferson, Mississippi yakınlarında. Eş ve çocuklar. Yok. Yok –"

Hızlı hızlı yazan nüfus sayım memuru, "Dur," dedi. "Sen Chicago'da bu adla hüküm g- yaşamıyordun."

Öteki sigarasının külünü silkti, "Hayır, polisi öldüren başka biriydi," dedi.

"Peki. Meslek –"

"Fazla çabuk zengin olmak."

“– yok.” Nüfus sayım memuru hızlı hızlı yazdı. “Anne ba-ba.”

“Kesinlikle. İki tane. Onları hatırlamıyorum. Beni büyü-kannem büyüttü.”

“Adı nedir? Hayatta mı?”

“Bilmem. Mollie Worsham Beauchamp. Hayattaysa Carot-hers Edmonds’ın Jefferson’dan yirmi yedi kilometre uzaktaki çiftliğindedir. Bitti mi?”

Nüfus sayım memuru dosyayı kapayıp ayağa kalktı. Öte-kindenden bir iki yaş daha gençti. “Burada kim olduğunu bilmez-lerse, seni nereye – memleketine nasıl gidersin?”

Öteki sigarasının külünü silkti, Hollywood giysileriyle, ayaklarında nüfus sayım memurunun hayatta sahip olamaya-cağı kaliteli ayakkabılarla, çelik karyolada uzanmış yatıyordu. “Bunun benim için ne önemi var?” dedi.

Böylece nüfus sayım memuru ayrıldı, nöbetçi yeniden ka-pıyı kilitledi. Öteki sigara içerek çelik karyolada yatmayı sür-dürdü; bir süre sonra gelip pahalı pantolonu kestiler, pahalı berberde yapılmış saçını tıraş ettiler ve onu hücrelerinden alıp götürdüler.

2

Aynı sıcak, güneşli temmuz sabahında, Gavin Stevens’in yazı-hanesinin dışındaki dut ağacının yapraklarını sallayan sıcak, parlak rüzgâr yazıhanenin içine de esip, yalnızca havanın hare-ketinden kaynaklanan bir serinlik izlenimi yaratıyordu. Rüzgâr bu kasaba avukatının masasının üstündeki kâğıtları hışırdatdı, masanın arkasında oturan adamın, vaktinden önce ağarmış ka-barık, karışık saçlarının arasında esti –zayıf, zeki, hareketli bir yüz, buruşuk keten takım elbise, yakasındaki saat zincirinden Phi Beta Kappa anahtarı sallanıyor– Gavin Stevens, Phi Beta Kappa, Harvard’dan, Ph. D., Heidelberg’den; işi geçimini sağla-makla birlikte, aynı zamanda hobisi, ciddi uğraşı ise, yirmi iki yıldır bitiremediği, Eski Ahit’in klasik Yunancaya çevirisi. Esin-ti yalnız onun konuğunu etkilememiş görünüyordu, oysa ko-

nuğun görünüşü, rüzgârın önünde yanmış kâğıt parçalarının bozulmamış küllerinden daha ağır, daha sağlam değildi – bez yaz başörtüsü ve bir çocuğun giyebileceği kadar küçük siyah hasır şapkanın altındaki inanılmaz derecede yaşlı yüzüyle, küçücük, büzüşmüş bir zenci kadın.

“Beauchamp mı?” dedi Stevens. “Bay Carothers Edmonds’ın çiftliğinde oturuyorsun.”

“Ordan ayrıldım,” dedi kadın. “Çocuğumu bulmaya geldim.” Sonra, Stevens’in karşısında, üstünde oturduğu sert iskemleden şarkı söyler gibi başladı: “Roth Edmonds sattı Benjamin’imi, Mısır’da sattı. Firavun’un elinde –”

“Dur,” dedi Stevens. “Dur Teyze.” Çünkü belleğin, anımsamanın tıklayıp yakalamak üzere olduğu bir şey vardı. “Torununun nerede olduğunu bilmiyorsan, onun başının dertte olduğunu nereden biliyorsun? Bay Edmonds onu bulmana yardım etmedi demek mi bu?”

“Onu Bay Roth Edmonds sattı,” dedi kadın. “Mısır’da sattı. Nerede olduğunu bilmiyorum. Firavun’un elinde. Sen Kanun-sun. Çocuğumu bulmak istiyorum.”

“Peki,” dedi Stevens. “Bulmaya çalışırım. Evine dönmüyorsan, kasabada nerede kalacaksın? Nereye gittiğini bilmiyorsan, beş yıldır haber de almamışsan onu bulmam biraz zaman alabilir.”

“Hamp Worsham’da kalacağım. Kardeşim o.”

“Peki,” dedi Stevens. Şaşırmamıştı. Yaşlı zenci kadını hiç görmemişti ama Hamp Worsham’ı ömür boyu tanırdı. Kadını görmüş bile olsa gene şaşırmazdı. Böyleydi bunlar. Ayrı adları olan, yıllar boyu tanıdığınız, belki yanınızda bile çalıştırdığınız iki kişinin bir gün tam bir rastlantıyla kardeş olduğunu öğrenebilirdiniz.

Esinti olmayan sıcak hareketlilik içinde oturup kadının dışardaki dik merdivenlerden yavaş yavaş, güçlkle inmesini dinlerken, torunu anımsadı. Bu olayın kâğıtları beş altı yıl önce Bölge Savcılığı’na gitmeden onun masasından geçmişti – Butch Beauchamp, kasabanın hapishanesine girip çıkarak orada geçirdiği tek yıl içinde gencin taşıdığı ad buydu: Yaşlı zenci kadının kızının çocuğuydu, annesi onu doğururken ölmüş, babası

da bırakıp gitmiş, büyükannesi alıp yetiştirmiş, ya da yetiştirmeye çalışmıştı. Çünkü on dokuzunda çiftliği bırakıp kasabaya gelmiş, kumar ve kavga çıkarmak yüzünden birkaç kez hapse girip çıkmış, sonunda soygun amacıyla bir mağazaya girerek daha ciddi bir suç işlemiştir.

Kendisini suçüstü yakalayan polise demir bir boruyla vurmuş, polis de onu tabanca kabzasıyla yere devirmiş, yerde yataken parçalanmış, kan dolu ağızıyla, öfkeden gülümsemeyi andıran bir görünüş alan dişlerinin arasından sürekli küfür etmişti. Sonra, iki gece sonra hapisten kaçmış ve bir daha ortada görünmemiştir – daha yirmisine gelmemiş bir genç, onu peydahladıktan sonra bırakıp giden, şimdi de Devlet Hapishanesi'nde cinayetten yatan babasından aldığı bir şey vardı içinde – yalnız şiddet eğilimi değil, aynı zamanda tehlikeli ve kötü bir tohum.

İşte bulup kurtaracağım kişi bu, diye düşündü Stevens. Çünkü yaşlı zenci kadının içine doğan şeyden bir an bile kuşku duymamıştı. Kadın çocuğun nerede olduğunu, başının ne çeşit bir dertte olduğunu da bilse ona da şaşırılmazdı, daha sonra asıl çocuğu bulup sorunun ne olduğunu bu kadar çabuk öğrenmesine şaşıtı.

İlk düşüncesi yaşlı zenci kadının kocasının yıllardır çiftliğinde kiracısı olduğu Carothers Edmonds'a telefon etmekte. Ama kadına bakılırsa Edmonds zaten bu işe karışmayı reddetmişti. Sonra sıcak rüzgâr karmakarışık beyaz yelesinde eserken hiç kımıldamadan oturdu. O ilk yıl çocuğu Jefferson'a gönderenin Edmonds olduğunu anımsamıştı: Edmonds çocuğu çiftliğin dükkânına girerken yakalamış, çiftlikten kovmuş, bir daha dönmemesini emretmişti. *Şerif de polis de olmaz,* diye düşündü. *Daha geniş, daha çabuk bir arama.....* Yerinden kalkıp eski güzel panama şapkasını aldı, dış merdivenleri inip ögle başlangıcının havada asılı duran sıcağında meydanı geçti, yerel gazetenin yazıhanesine geldi. Yazı işleri müdürü yerindeydi – Stevens'tan yaşlı ama saçları daha az kırılmış bir adam, ince siyah boyunbağı, eski moda kolalı beyaz bir gömlek ve çok şişman:

"Mollie Beauchamp adında yaşlı bir zenci kadın," dedi Ste-

vens. Kocasıyla Edmonds'ın çiftliğinde oturuyor. Onun torunu. Hatırlar mısın – Butch Beauchamp, beş altı yıl önce kasabaya gelip zamanını çoğunlukla hapiste geçirdi, bir yıl kaldı, sonunda bir gece onu Rouncewell'in mağazasına girerken yakaladılar? Eh, şimdi başı daha büyük bir belada, büyükannesinin haklı olduğundan hiç kuşquam yok. Yalnız hem o kadının, hem de temsil ettiğim halkın iyiliği için, umarım şimdiki bela iyice kötüdür ve belki de bu son olur –”

“Dur,” dedi yazı işleri müdürü. Masasından kalkmasına bile gerek yoktu. Uzanıp basın ajansının haberini alarak Stevens'a verdi; haber bu sabah Joliet, Illinois'ten gelmişti:

Mississippi zencisi, Chicago polisini öldürmekten idam edilecek, nüfus sayımı sorularına verdiği yanıtlar kim olduğunu ortaya çıkardı. Samuel Worsham Beauchamp –

Beş dakika sonra Stevens öğle sığının biraz daha fazla asıldığı boş meydana yeniden geçti. Kaldığı pansiyondaki öğle yemeğine gideceğini düşünmüştü ama, oraya gitmediğini fark etti. *Üstelik yazıhanenin kapısını kilitlemedim,* diye düşündü. Ancak, o kadın güneş altında çiftlikten kasabaya kadar yirmi yedi kilometre yolu nasıl gelebilmişti. Belki yürümüş bile olabilirdi. “Anlaşıldı, neyi umduğumu söylerken demek istediğim o değilmiş,” dedi yüksek sesle. Dışardaki merdivenleri çıktı, rüzgârın dinmesiyle güneşin altında alev alev yanan meydanadaki puslu sığa arkada bırakarak yazıhanesine girdi. Durdu. Sonra,

“Günaydın Bayan Worsham,” dedi.

O da çok yaşlıydı – zayıf, dimdik, otuz yıl öncesinden bir şapkanın altında eski zaman usulü saç biçimiyle, paslı kara bir giysi içinde, elinde rengi karadan yeşile dönmüş, eski, solmuş bir şemsiye. Ömür boyu tanırdı onu. Babasından kalan harap bir evde yalnız başına yaşıyor, porselen boyama dersleri veriyor, babasının kölelerinden Hamp Worsham'la karısının yardımıyla, pazarda satılmak üzere tavuk ve sebze yetiştiriyordu.

“Mollie için geldim,” dedi. “Mollie dedi ki siz –”

Stevens anlattı; Bayan Worsham onu dinlerken, yaşlı zenci kadının da oturduğu sert iskemlede dik oturup paslı şemsiyesini dizlerine dayamıştı; kucagında, solmuş ellerinin altında, eski moda, boncuklu, neredeyse bavul kadar büyük bir çanta vardı. "Bu aşşam idam edilecek," dedi Stevens.

"Bir şey yapılamaz mı? Mollie ile Hamp'in anne babası benim büyükbabamın köleleriydi. Mollie'yle ikimiz aynı ay içinde doğduk. Kardeş gibi birlikte büyüdük."

"Telefon ettim," dedi Stevens. "Joliet'teki Hapishane Müdürü'yle, Chicago'daki Bölge Savcısı'yla konuştum. Tarafsızca yargılanmış, iyi bir avukatı varmış – o türden. Parası varmış. Sayı Piyangosu denen, onun gibilerin çok para kazandığı bir iş yapıyormuş." Bayan Worsham oturuyor, kımıldamadan bakıyordu ona. "Cinayet işlemiş, Bayan Worsham. O polisi arkadan vurmuş. Kötü babanın kötü oğlu. Sonradan itiraf etmiş, doğruyu söylemiş."

"Biliyorum," dedi Bayan Worsham. Stevens o zaman onun kendisine bakmadığını, hiç değilse onu görmediğini fark etti. "Korkunç," dedi Bayan Worsham.

"Cinayet de korkunç," dedi Stevens. "Böylesi daha iyi." O zaman Bayan Worsham ona baktı.

"Onu düşünmüyordum. Mollie'yi düşünüyordum. Bilmemeli."

"Evet," dedi Stevens. Gazetede Bay Wilmoth'la konuştum. Haberi basmamayı kabul etti. Memphis gazetesine de telefon ederim ama belki bunun için çok geç.... Çiftlikte belki onun gördüğü tek beyaz insan Bay Edmonds'tır, ona da telefon ederim, öteki zenciler duysalar bile eminim ona söylemezler. Sonra belki bir iki ay geçince ben oraya gider onun öldüğünü, Kuzey'de bir yere gömüldüğünü söylerim...." Şimdi Bayan Worsham onu yüzünde öyle bir ifadeyle dinliyordu ki Stevens susmak zorunda kaldı; Bayan Worsham sert iskemlede dimdik oturup, o susuncaya kadar ona baktı.

"Onu memleketine, kendi yanma getirmek isteyecektir," dedi.

"Onu mu?" dedi Stevens. "Cesedi mi?" Bayan Worsham

ona baktı. Ne sarsılmış, ne de ayıplamış bir ifade vardı yüzünde. Yalnızca kadınların her zaman akrabalarına karşı duydukları o yakınlığı ve üzüntüyü ifade eden bir bakıştı bu. Stevens düşündü: *Bu sıcakta kasabaya yürüdü. Hamp onu pazara yumurta, sebze getirdiği at arabasıyla bırakmadıysa.*

"Mollie'nin en büyük kızının, ölmüş ilk çocuğunun tek çocuğu bu. Memleketine gelmeli."

"Memleketine gelmeli," dedi Stevens alçak sesle. "Hemen çaresine bakarım. Hemen telefon ederim."

"Teşekkür ederim." İlk kez kıvıldadı, bir hareket yaptı. Stevens onun elinin, sıkı sıkı tuttuğu çantayı kendine doğru çektiğini gördü. "Masraflar için ödemeyi ben yapacağım. Bir fikir verebilirseniz –" dedi.

Dosdoğru Bayan Worsham'ın yüzüne bakarak, gözünü kırpmadan yalan söyledi Stevens, "On-on iki dolar karşılar masrafları," dedi. "Onlar bir tahta kutu temin eder. Yalnız taşıma parası."

"Tahta bir kutu mu?" Bayan Worsham sanki Stevens bir çocukmuş gibi, gene o meraklı, yansız bakışıyla onun yüzüne baktı. "Bay Stevens, çocuk onun torunu. Büyütmek için yanına aldığında ona büyükbabamın adını verdi – Samuel Worsham. Tahta kutu olmaz Bay Stevens. Anladığıma göre her ay bir miktar ödeyerek bir tabut alınabiliyormuş."

"Tahta kutu olmaz," dedi Stevens. Bunu aynı, Memleketine gelmeli, derken kullandığı ses tonuyla söylemişti. "Bay Edmonds yardım etmek isteyecektir, biliyorum. Anladığıma göre ihtiyar Luke Beauchamp'ın da bankada biraz parası varmış. Ve izin verirseniz ben de –"

"Buna gerek kalmaz," dedi Bayan Worsham. Stevens onun çantayı açtığını gördü; masanın üstüne, yıpranmış kâğıt banknotlardan ve beş, on sentlerden başlayarak penilere kadar giden madeni paralardan oluşan yirmi beş doları saymasını izledi. "Bu ilk masrafları karşılar," dedi Bayan Worsham. "Ona ben söylerim – Hiç umut olmadığına emin misiniz?"

"Eminim. Bu gece ölecek."

"Ona söylerim."

"Benim de onu görmeye gelmemi ister misiniz? Onunla konuşmamı?"

"İyi olur; teşekkür ederim." Sonra, gene dimdik, gitti; merdivenlerden inen, gevrek, hafif, neredeyse canlı ayak sesleri ke-sildi. Stevens, Illinois'teki hapishane müdürüne, sonra da Joli-et'te cenaze işleri yapan bir yere telefon etti. Sonra boş meydanı bir kez daha geçti. Kısa bir süre yazı işleri müdürünün yemek-ten dönmesini beklemesi gerekti.

"Onu buraya, memleketine getiriyoruz," dedi. "Bayan Worsham ve sen ve ben ve birkaç kişi daha. Maliyeti –"

"Dur," dedi yazı işleri müdürü. "Başkaları kim?"

"Daha bilmiyorum. İki yüz dolar kadar tutar. Telefonları saymıyorum, ben onları öderim. Carothers Edmonds'ı ilk gördüğüm yerde ondan bir şeyler alırım; onu çok iyi tanımam ama bir şeyler alırım. Meydan çevresinden belki elli toplanır. Ancak geri kalanı sen ve ben vereceğiz, çünkü Bayan Worsham bana yirmi beş dolar bırakmakta ısrar etti, bu onu harcanacak diye inandırdığım paranın tam iki katı ve onun ödeyebileceği para-nın da tam dört katı –"

"Dur," dedi öteki. "Dur."

"Ve çocuk öbür gün Dört Numara'yla gelecek, biz onu kar-şılacağız; Bayan Worsham ve çocuğun büyükannesi olan yaşlı zenci benim arabamda, ben ve sen senin arabanda gide-riz. Bayan Worsham'la yaşlı kadın onu eve, doğduğu eve, ya da yaşlı kadının onu büyüttüğü eve götürecekler. Cenaze arabası-nın oraya kadar gitmesi için on beş dolar daha ister, çiçekleri saymazsak –"

"Ne çiçekleri?" dedi öteki.

"Çiçekler," dedi Stevens. "Topu birden iki yüz yirmi beş dolar diyelim. Ve bunun çoğunu büyük bir olasılıkla sen ve ben vereceğiz. Tamam mı?"

"Tamam değil," dedi yazı işleri müdürü. "Ama yapabileceğim bir şey yok gibi görünüyor. Tanrım!" dedi. "Yapabileceğim bir şey olsaydı bile, bu işi sırf yeniliği için yapmaya değerdi. Basmamaya önceden söz verdiğim bir haber için ömrümde ilk kez para harcıyorum."

“Basmayacağına baştan söz verdin,” dedi Stevens. Ve o sıcak ve artık rüzgârsız öğleden sonranın geri kalan bölümünde, boş yazıhaneye gelen belediye memurları, eyalette yirmi beş-otuz kilometre öteden sulh mahkemesi hâkimleri ve mübaşirler merdivenleri çıkıp adını seslendikten sonra geri dönüp öfkeyle yerlerine otururlarken, Stevens meydanda dükkândan dükkâna, işyerinden işyerine dolaşüyor –tüccar ve kâtip, mal sahibi ve işveren, doktor dışı avukat ve berber–, çabuk çabuk konuşarak hazırladığı sözleri sıralıyordu: “Ölü bir zenciye memleketine getirmek için. Bayan Worsham için. İmzalanacak kâğıt falan yok: Bana bir dolar ver o kadar. O zaman yarım dolar olsun. Eh, o zaman bir çeyreklik.”

Ve o akşam sıcak olmayan, yıldız dolu karanlıkta Bayan Worsham’ın kasabanın ucundaki evine gidip boyasız ön kapıyı vurdu. Hamp Worsham onu içeri aldı – onun, karısının ve Bayan Worsham’m, üçünün de başlıca besini olan sebzelerden şişgöbek olmuş, yaşlı bulanık gözler, başının çevresinde bir sıra beyaz saç ve bir Romalı generalin yüzü.

“Sizi bekliyor,” dedi. “Lütfen odaya gelsin dedi.”

“Mollie Teyze orada mı?”

“Hep ordayız.”

Stevens lamba yanan holü geçti (bütün evin hâlâ gaz lambasıyla aydınlatıldığını ve evde akan su bulunmadığını biliyordu), zencinin önünden solmuş duvar kâğıdının yanındaki temiz, boyasız merdivenlerden çıktı, ve zencinin arkasından holü geçip, evde kalmış yaşlı kızların tanıdık, hafif kokusunu duyduğu, temiz konuk yatak odasına girdi. Worsham’m dediği gibi hepsi ordaydılar – Worsham’ın karısı, başındaki canlı renkli türbanla kapıya yaslanmış duran, açık renkli iriyarı bir kadın, gene sert bir iskemlede dik oturan Bayan Worsham, bu akşam bile küllenmiş ufak bir ateş yanan ocağın başındaki tek sallanan koltukta yaşlı zenci kadın.

Kadın, kamış saplı, lekeli, toprak bir pipoyu içindeki sönmüş beyaz külüyle içmeden elinde tutuyordu, ona ilk kez gerçekten bakan Stevens, *Tanrım, on yaşında bir çocuktan küçük*, diye düşündü. Sonra o da oturdu, böylece dördü –kendi, Bayan

Worsham, yaşlı zenci kadın ve kardeşi- tuğladan ocağın, insanlar arasındaki uyum ve dayanışmanın bu eski simgesinin korularının önünde bir çember oluşturdular.

"Öbür gün eve gelecek, Mollie Teyze," dedi Stevens. Yaşlı kadın ona bakmadı bile, zaten hiç bakmamıştı.

"Öldü o," dedi. "Firavun aldı onu."

"Ah evet, Tanrım," dedi Worsham. "Firavun aldı onu."

"Sattı Benjamin'imi," dedi yaşlı zenci kadın. "Mısır'da sattı." Koltukta hafifçe öne arkaya sallanmaya başladı.

"Ah evet, Tanrım," dedi Worsham.

"Sus," dedi Bayan Worsham. "Sus Hamp."

"Bay Edmonds'a telefon ettim," dedi Stevens. "Her şeyi hazırlayacak. Siz oraya gittiğinizde hazır bulacaksınız."

"Roth Edmonds sattı onu," dedi yaşlı zenci kadın. "Benjamin'imi sattı."

"Sus," dedi Bayan Worsham. "Sus Mollie. Sus artık."

"Hayır," dedi Stevens. "Satmadı Mollie Teyze. Bay Edmonds yapmadı. Bay Edmonds yapmadı -" *Ama beni duymuyor,* diye düşündü. Yaşlı zenci kadın ona bakmıyordu bile, hiç bakmamıştı.

"Benjamin'imi sattı," dedi. "Mısır'da sattı."

"Mısır'da sattı," dedi Worsham.

"Roth Edmonds, Benjamin'imi sattı."

"Firavuna sattı."

"Firavuna sattı ve şimdi öldü o."

"Ben gitsem iyi olur," dedi Stevens. Çabucak kalktı. Bayan Worsham da kalktı ama Stevens onun öne geçmesini beklemeydi. Holü hızla, neredeyse koşarcasına geçti, Bayan Worsham'ın arkasından gelip gelmediğini bile bilmiyordu. *Dışarı çıkmama az kaldı,* diye düşündü. *O zaman hava olacak, soluk alacak yer olacak.* Sonra Bayan Worsham'ın arkadan geldiğini duydu - daha önce de duyduğu canlı, hafif, hareketli ama acele etmeyen ayak sesleri ve onların ötesinden sesler:

"Benjamin'imi sattı. Onu Mısır'da sattı."

"Mısır'da sattı. Ah evet, Tanrım."

Stevens koşarcasına merdivenleri indi. Çok kalmamıştı ar-

tık, soluk alabileceği yerin, basit karanlığın kokusunu alıyor, yaklaştığını duyumsuyordu; artık terbiyesini takınabilirdi, kapıda durup arkasından kapıya kadar gelen Bayan Worsham'ın, eski zaman lambasının ışığı altında ona doğru gelen yüksek, beyaz, dik, eski zaman başının yaklaşmasını bekledi. Şimdi Hamp'ın karısının olması gereken üçüncü sesi de işitebiliyordu – iki kardeşin seslerinin korosunun altında, sözsüz, sürekli, gerçek bir soprano:

“Mısır'da sattı onu ve şimdi o öldü.”

“Ah evet, Tanrım. Mısır'da sattı.”

“Mısır'da sattı.”

“Ve şimdi o öldü.”

“Firavuna sattı.”

“Ve şimdi o öldü.”

“Üzgünüm,” dedi Stevens. “Lütfen beni bağışlayın. Bilmem gerekirdi. Gelmemeliydim.”

“Zarar yok,” dedi Bayan Worsham. “Bu bizim acımız.”

Ve ertesi günden bir gün sonraki güneşli, sıcak gün, güneşe giden tren geldiğinde cenaze arabası ve iki araba istasyonda bekliyordu. Bir düzineden fazla araba gelmişti, ama Stevens'la yazı işleri müdürü ancak tren geldikten sonra, zenci, beyaz, karşılamaya gelenlerin sayısına dikkat ettiler. Sonra, boş gezen beyazlar, gençler, çocuklar ve elli kadar kadınlı erkekli zenci sessizce bakarken, cenaze işleri görevlisinin adamları gri-gümüşi tabutu trenden indirdiler ve cenaze arabasına getirdiler; çelenkleri, insanın önüne geçilemeyen sonunun bu çiçekten simgelerini çabucak arabadan çekip aldılar, tabutu arabaya yerleştirdiler, sonra çelenkleri tabutun üstüne koydular ve kapıyı kapadılar.

Sonra Bayan Worsham'la yaşlı zenci kadın, Stevens'ın tuttuğu şoförle Stevens'ın arabasında, Stevens'ın kendi ve yazı işleri müdürü, yazı işleri müdürünün arabasında, cenaze arabasının arkasından istasyondan tepeye tırmanan uzun yola düzöldüler; doruğu çıkana kadar düşük bir vitesle inleyerek hızlı giden cenaze arabası tepeden inerken gene oldukça hızlıydı ama tatlı tatlı, neredeyse piskoposvari bir mırıltı

çıkartıyordu; sonunda meydanı geçerken yavaşladı, Stevens'a bir, yarım ve çeyrek dolarları veren ya da vermeyen tüccarlar, kâtipler, berberler ve çeşitli meslek sahipleri kapılardan, ikinci kat pencerelerinden sessizce izlerken, Meçhul Asker anıtının ve mahkeme binasının çevresinden dolaştı, yeniden hızlanarak, kasabanın ucunda bir köy yoluna dönüşen ve onu yirmi yedi kilometre uzaktaki çiftliğe götürecektir olan yola girdi; dört kişiyi taşıyan iki araba hâlâ cenaze arabasının arkasından geliyordu –başı yüksekte, dimdik duran beyaz kadın, yaşlı zenci kadın, adalet, gerçek ve doğrunun seçilmiş şövalyesi ve Heidelberg doktoru– zenci katilin katafalkının tamamlayıcı parçaları: Öldürülmüş kurt.

Kasabanın ucuna geldiklerinde cenaze arabası iyice hızlı gidiyordu. Şimdi üstünde Jefferson yazan madeni levhayı geçtiler. Sınır çizgisi ve asfalt yol bitti, mıcır döşenmiş başka bir tepeye tırmanmaya başladılar. Stevens uzanıp anahtarı çevirdi, yazı işleri müdürünün arabası yapılan frenle yavaşladı, cenaze arabası ve öteki araba kaçır gibi hızla uzaklaştılar, hızla dönen tekerleklerin altından kalkan hafif, kuru yaz tozunun altında gözden kayboldular. Yazı işleri müdürü vitesleri zorlayarak arabasını beceriksizce geri, kasabaya doğru çevirdi. Sonra ayağını debriyaja koyup bir an durdu.

"Bu sabah istasyonda benden ne istedi, biliyor musun?" dedi.

"Herhalde bilmiyorumdur," dedi Stevens.

"Dedi ki, 'Bunu gazeteye koyacak mısın?' "

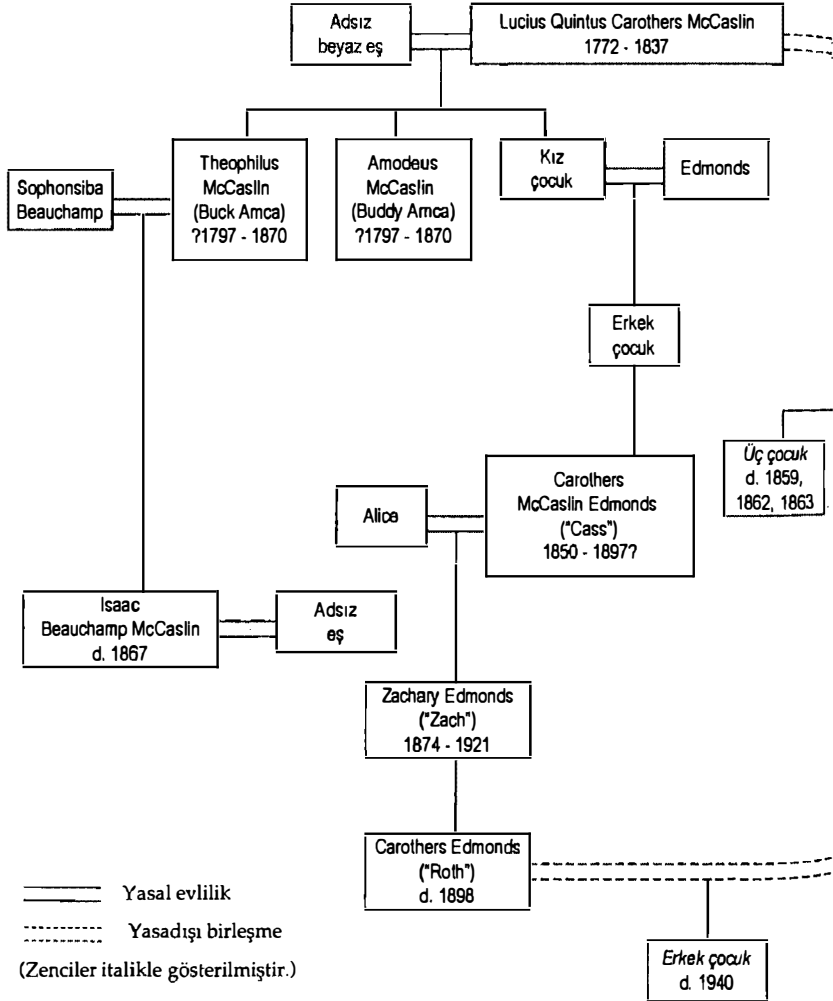
"Ne?"

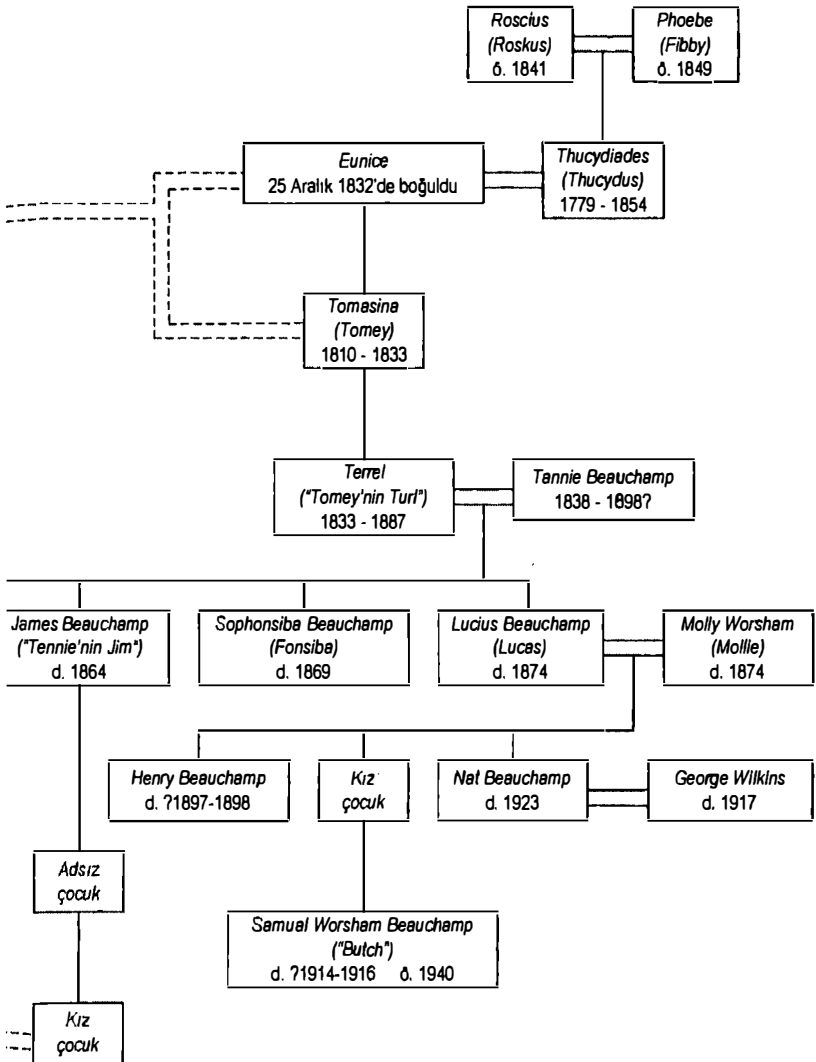
"Böyle dedi," dedi yazı işleri müdürü. "Sonra da yineledi: 'Gazeteye koyacak mısın, ha? Gazeteye çıksın. Hepsi.' Ben de ona şunu söylemek istedim: 'Tut ki nasıl öldüğünü biliyorum, onu da yazmamı ister misin?' Söyleseydim, yemin ederim, bizim bildiklerimizi bilse bile gene de evet derdi. Ama söylemedim. Yalnızca, 'Okuyamazdın ki Teyze,' dedim. O da, 'Bayan Belle bana nereye bakacağımı söyler, ben de oraya bakarım. Sen onu gazeteye koy. Hepsini,' dedi."

"Ya," dedi Stevens. *Evet, diye düşündü. Artık önemi yok.*

Olacağı vardı ve o bunun önüne geçemezdi, şimdi her şey oldu bitti, tamam, artık onun nasıl öldüğüne önem vermiyor. Yalnızca eve dönmesini istedi, ama gerektiği biçimde, doğru düzgün dönmesini. O tabutu, o çiçekleri, o cenaze arabasını, bir arabaya binip kasabanın içinden geçmeyi istedi. "Hadi," dedi. "Kasabaya dönelim. İki gündür çalışma masamı görmedim."

McCaslin-Beauchamp-Edmonds Soyağacı

Nazmi Ağıl
Babalar ve Oğullar - Umut'un Defteri
Yavaş Matematik

Fatma Akerson
Kırmızı Motosiklet

Semra Aktunç - Hulki Aktunç
AraName - Bir Ara Güler Kitabı

Sabahattin Ali
Canım Aliye, Ruhum Filiz

Meltem Doğan Alparslan - Metin Alparslan (haz.)
Hititler - Bir Anadolu İmparatorluğu

Şavkar Altinel
Mavi Defter

Taylan Altuğ
Son Bakışta Sanat

Özdemir Asaf
Sen Bana Bakma Ben Senin Baktığın Yönde Olurum

Roland Barthes
Dilin Çalışma Sesi
Çin Yolculuğu Defterleri
Eleştirel Denemeler
Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik

Antony Beevor
Stalingrad

Sami Baydar
Dünya İnanıcı - Toplu Şiirler

Thomas Bernhard
Goethe Öleyazıyor
Amras • Watten

Eugenio Borgna
Ruhun Yalnızlığı

Pascal Bruckner
Aşk Paradoksu

İpek S. Burnett
Romancı

John Burnside
Kutup Dairesi'nde Bir Ev

Inger Christensen
Seçme Şiirler

Cevat Çapan
Su Sesi

İnan Çetin
Uzun Bir Ömür İçin Uzun Bir Elbise

Louis-Ferdinand Céline
Profesör Y ile Konuşmalar

A. Muhibbe Darga
Anadolu'da Kadın
On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe

Oğuz Demiralp
"Hepinize Etkin Okumalar Dilerim"
Okuya Yaza Geçiyor Ömür, Bitmiyor Kitap

Selçuk Demirel
Defile
Başka Bir Yerde
Kalemiti

Misha Defonseca
Kurtlarla Yaşam

Haldun Dormen
Anılar / Sürç-ü Lisan Ettikse-Anrak-İkinci Perde

Orhan Duru
Roman Medyadan Önce Gelir - Seçme Yazılar

Tuncer Erdem
Güzel Eşya, Alelade Dünya

Ebubekir Eroğlu
Geçmişin İçindeki Geçmiş

Mehmet Erte
Sahte

Jean-Louis Fournier
Dul
Son Siyah Saçım ve İhtiyar Delikanlılara Bazı Öğütler

Memet Fuat
Gölgede Kalan Yıllar
Eleştiri Üstüne

Damon Galgut
Sahtekâr

Jean Giono
Sevincim Eksilmesin Yeter ki

Andrée Maalouf - Karim Haïdar
Dünden Bugüne Lübnan Mutfağı

Nâzım Hikmet
Piraye'ye Mektuplar
Ne Güzel Şey Hatırlamak Seni -
Genç Erkal'ın Sesinden Nâzım Hikmet Şiirleri.

Selahattin Hilav
Diyalektik Düşüncenin Tarihi

Abdülhak Şinasi Hisar
Geçmiş Zaman Edipleri

Alan Hollinghurst
Yabancı'nın Çocuğu

Jonathan Holt
Yüz Karası

Mihály Hoppál
Avrasya'da Şamanlar

Gül İrepoğlu
Lâle - Doğada, Tarihte, Sanatta

Kazuo Ishiguro
Uzak Tepeler

Christopher Isherwood
Hoşça Kal Berlin
Tek Başına Bir Adam
"Mr. Norris Aktarma Yapıyor"

Roy Jacobsen
Harika Çocuk

Hillary Jordan
Uyandığında

Tarik Dursun K.
Alçaktan Uçan Güvercin
Denizin Kanı
Kurşun Ata Ata Biter

Gülayşe Koçak
Siyah Koku
Çifte Kapıların Ötesi

Gürgeç Korkmazel

Sırkıran

Uğur Kökden

Tedirgin Zamanlar (1966-1988)

Herbert Kraft

Musil

Amin Maalouf

Doğu'dan Uzakta

Alberto Manguel

Bütün İnsanlar Yalancıdır

Okumalar Okuması

Alain Mascarou (hazırlayan) Bilge Karasu'dan Jean ve Gino'ya Mektuplar
(1964-1994)**Predrag Matvejević**

Ekmeğimiz

Michel De Montaigne

Yol Günlüğü

Cees Nooteboom

Bütün Ruhlar Günü

Behçet Necatigil

Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca

Filiz Özdem

Rüya Bekleyen Adam

Demir Özlü

Sürgün Küçük Bulutlar - Toplu Öyküler

Önünde Boş Bir Uzam

Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları

Bir Uzun Sonbahar - Bir Yaz Mevsimi Romansı

Tezer Özlü

Yeryüzüne Dayanabilmek İçin

Mahir Öztaş

Kuralların Saati ve Unutulmak Tozları

Orhan Pamuk

İstanbul - Hatıralar ve Şehir

Benim Adım Kırmızı

Kar

Öteki Renkler

Masumiyet Müzesi

Beyaz Kale

Kara Kitap

Cevdet Bey ve Oğulları

Yeni Hayat

Sessiz Ev

Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar)

Kara Kitap'ın Sırları

Boris Pasternak

İnsanlar ve Haller

Michelle Perrot

Odaların Tarihi

Marcel Proust

Hazlar ve Günler

Adam Ross

Bay Fıstık

Philip Roth

Hoşça Kal, Columbus ve Beş Öykü

Öfke

Nemesis

Hayalet Yazar

Oliver Sacks

Oaxaca Günlüğü

Akıl Gözü

Leonardo Sciascia

Şarap Rengi Deniz

Sicilyalı Amcalar

Cemal Süreya

Üvercinka

Bir Kırılancın Daha Var

Magda Szabó

Yavru Ceylan

Tuğrul Tanyol

Öncesi ve Sonrası

Michael Taussig

Walter Benjamin'in Mezarı

Doğan Tekeli

Zor Sanat

Ali Teoman

Öykü Uçları - Çok Çok Kısa Öyküler

Kırık Kalpler Terzihanesi

Ingrid Thobois

Sollicciano

Feryal Tilmaç

Esneyen Adam

Claude Thiébaud

Franz Kafka'nın Dönüşümleri

Yalçın Tosun

Dokunma Dersleri

Muzaffer Tayyip Uslu

Şimdilik

Ümit Ünal

Işık Gölge Oyunlar

Gündüz Vassaf

Mostari - Bir Köprü Bekçisinin Günlüğü

David Vogel

Evlilik Hayatı

Murat Yalçın (haz.)

Yeralına Mektuplar

59 Yazardan Hayatta Olmayan Yazarlara

Mehmet Yaşın

Evden Kaçan Çocuk

Doğan Yarıcı

O Boşluk

Her Aşk Gibi Yarım

İs Odası

Hilmi Yavuz

Geçmiş Yaz Defterleri ~ Bulanık Defterler

Üç Anlatı - Taormina /

Fehmi K.'nin Acayip Serüvenleri / Kuyu

Gökhan Yılmaz

İkiye Kadar Sayamamak

Kurtar Halkımı Musa, İç Savaş döneminden İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarına uzanan bir zaman diliminde Amerika'nın güneyinde yaşayan McCaslin sülalesinin hikâyesini, iç içe geçmiş bir dizi tema ekseninde aktarıyor: İnsan-doğa ilişkisi, zenci-beyaz karşıtlığı, aile müessesesi, toprak ve köle mülkiyeti, miras olgusu. Faulkner, hikâyeyi bir film şeridi gibi zaman içinde ileri-geri "sarak", bu temaları farklı bakış açılarından, farklı tarihsel dönemlerde ele alıyor. Ve, o özgün şiiresel anlatımıyla, kendisini geçmişe bağlayan kökleri barındıran Eski Güney'e, öte yandan "derinlerdeki" bir dünyaya doğru bir serüvene çıkarıyor bizi.

"Burada, yeryüzünde, olup biten her şeyi bir düşün. Düşün ki yaşamak, hayattan tat almak için kaynak olan güçlü kanı sonunda toprak emiyor. Elbette aynı zamanda keder ve acı da var, ama gene de, her şeye karşın, hayat yaşayana bir şeyler, pek çok şey veriyor, çünkü sonuçta acı çekmek olduğuna inandığın bir şeye katlanmak zorunda değilsin, her zaman bunu durdurmayı, buna bir son vermeyi seçebilirsin. Ve acı çekmek, kederlenmek bile hiçlikten iyidir, yaşamamaktan kötü yalnız bir tek şey vardır, o da utanç. Ama sonsuza dek yaşayamazsın, ve hayat her zaman sen tüm olanakları yaşayıp tüketmeden önce biter. Ve bütün bunlar bir yerlerde var olmayı sürdürmeli, bütün bunlar yalnızca bir yana atılmak için icat edilmiş, yaratılmış olamaz."

Kapak fotoğrafı: Yoknapatawpha, Mississippi, 1963-65'ten Lirimiz, Alain Desvergnes.

ISBN 978-975-08-0472-4

22 TL

9 789750 804724